

COMITATUS • 2020. nyár

Önkormányzati Szemle

A COMITATUS Társadalomkutató
Egyesület tudományos folyóirata

COMITATUS

2020. nyár
XXX. évfolyam
235. szám

Szerkesztőbizottság:

Elnök: Zongor Gábor

Tagok:

Agg Zoltán, †Csalogovits István,
Filepné Nagy Éva, Fogarasi József, Hudi József, Kaiser Tamás, Kalmár Zoltán,
Mandel Miklós, Lőrincz Katalin, Molnár Tamás, Nemes Nagy József, Novotnik Imre,
Oláh Miklós, Pálné Kovács Ilona, Soós Lőrinc, Szegvári Péter, Szilágyi István

Főszerkesztő: Agg Zoltán (comitatus91@gmail.com)

Rovatszerkesztők:

Oláh Miklós (Civil társadalom)
Lőrincz Katalin (Turizmus)
Szilágyi István (Kitekintés)
Fekete Károly (Területfejlesztés)
Hudi József (Önkormányzati múlt)

Műszaki szerkesztő: Csalogovits István jr.

Lapunk mottója:

Azokból a kövekből, melyeket utunkba gördítenek,
egy kis ügyességgel lépcsőt építhetünk...

Támogatásaikat a
Takarékbank 73200189-11102041
számlára kérjük átutalni

1 %-os felajánlásaikat a 19263913-1-19 adószámra várjuk!

Szerzőink figyelmébe!

1. A kéziratokat számítógépen elkészítve, e-mailhez csatolt fájlként kérjük *.doc, *.docx vagy *.rtf formátumban a szerkesztőség címére (comitatus91@gmail.com és/vagy zongor53@gmail) beküldeni.

2. Az írások ajánlott terjedelme tanulmányok esetén 15-20 000, kisebb cikkek (recenziók, megemlékezések stb.) esetében 5-10 000, de a leghosszabb írás terjedelme se haladja meg az egy ívet (40 000 karaktert).

2. A szöveget balra zárva, formázás és tipografizálás nélkül, végjegyzetekkel ellátva készítsék el. Tudományos közlemény esetén hivatkozások készíthetők; hivatkozások helyett lehet irodalomjegyzék is.

3. Fotókat és illusztrációkat csak korlátozott számban tudunk közölni. Az illusztrációkat (fekete-fehér táblázatokat, ábrákat) be kell számozni, aláírással ellátni – a bonyolult táblázatokat kerüljük, s ezek mennyiségében is önmérsékletet kérünk! A közleményhez ábra ill. képjegyzéket is kérünk csatolni.

4. Hivatkozásnál a SZERZŐ teljes nevét kell megadni; családneve legyen nagybetűvel kiemelve. (AGG Ida)

5. Tudományos közlemények esetében a hivatkozás formai szabályai a következők:

– Egy szerző esetén: SZERZŐ: Cím. (Kiadás). Kötetjelzés. A megjelenés helye, éve. (Sorozatcím, sorozati szám.) Oldalszám. Példa: CSIZMADIA Andor: A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig. Budapest, 1976. 20–29. – Későbbi hivatkozás: CSIZMADIA 1976. 20–21.

– Több szerző esetén: A mű címe. Szerkesztő neve. (Kiadás). Kötetjelzés. A megjelenés helye, éve. (Sorozatcím, sorozati szám.) Oldalszám. Tanulmányok Pápa város történetéből a kezdetektől 1970-ig. Főszerk. Kubinyi András. I. Pápa, 1994. 207–211.

– Tanulmány esetén: SZERZŐ(K): Cím. = A tanulmánykötet címe. Szerkesztő neve. (Kiadás). Kötetjelzés. A megjelenés helye, éve. (Sorozatcím, sorozati szám.) Oldalszám. Példa: FARAGÓ Tamás: A történeti Magyarország felekezeti adatai az első világháború előtt. = Egyházak és egyházpolitika Magyarországon és Erdélyben a 18–19. században. Szerk. Gáborjáni Szabó Botond. Debrecen, 2016. (A Tiszántúli Református Egyházkerületi Gyűjtemények kiadványai) 17–56. Hivatkozás a későbbi lábjegyzetekben: FARAGÓ 2016. 20–27., vagy: FARAGÓ: i. m. 20–27.

– Folyóiratcikk esetén: SZERZŐ: Cím. = A folyóirat címe, évfolyama (éve), száma, oldalszám tól-ig. Példa: NEMES NAGY József: Régiók, polarizálódás, centralizáció. = Comitatus 25 (2017) tavasz (222. sz.) 3–13. Hivatkozás a későbbi lábjegyzetekben: NEMES NAGY 2017. 10. vagy: NEMES NAGY: i. m. 10.

– Napilap esetén: KELEMEN Gábor: Legféltebb kincseink óvója. = Napló (Veszprém megye napilapja) 2018. január 3. 11. Hivatkozás a későbbi lábjegyzetekben: KELEMEN 2018. vagy: KELEMEN: i. m. (több oldalas cikknél megfelelő oldalszám).

4. Tanulmányokhoz, hosszabb cikkekhez egy maximum 10 soros angol (és szükség esetén magyar) nyelvű összefoglalót (Abstract) kérünk a könyvészeti tárgyszavak (kulcsszavak, 3-5 kifejezés) megjelölésével.

5. A dolgozat VÉGÉN kéretik nagybetűvel aláírni a művet: pl. OLÁH MIKLÓS, alatta a foglalkozást, (esetleg a beosztást és munkahelyet is, ha a szerzőnek ez fontos) ill. elérhetőséget: A szerző szociológus, kutatásvezető, Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft Társadalomkutató csoportja, Balatonfüred (olahm.balaton@gmail.com), vagy csak röviden: ALABÁN PÉTER történész, Özd.

6. A legvégén lehet feltüntetni, hogy a tanulmány milyen projekt keretében készült. Pl. Köszönetnyilvánítás: Jelen publikáció/kutatás az Európai Unió, Magyarország és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása által biztosított forrásból az EFOP-3.6.2-16-2017-00017 számú, „Ilyen és ilyen” című projekt keretében jött létre.

Tartalomjegyzék

Sulyok Judit és Lőrincz Katalin: Előszó a balatoni tematikus számhoz..... 3

Tanulmányok

Raffay-Danyi Ágnes–Hajmásy Gyöngyi: A turizmus hatásainak vizsgálata a Balaton régióban 4

Fekete-Berzsenyi Hajnalka–Banász Zsuzsanna: Települési tényezők a Balaton régióban - 2018 és 2019 nyarán végzett fontosság vs. elégedettség felmérés eredményei..... 13

Neumanné Virág Ildikó – Kántor Szilvia: A Balaton – régió migrációs áramlásainak vizsgálata kvalitatív és gravitációs panelmodell segítségével 21

Banász Zsuzsanna–Biermann Margit: A balatoniak mint kultúrafoogyasztók 31

Csizmadiáné Czuppon Viktória–Gáll Anikó–László Veronika : “Helyben a helyiért” – a Pannon Egyetemen zajló vidékkutatás módszertani bemutatása . 40

Sulyok Judit–Madarász Eszter–Formádi Katalin–Papp Zsófia: A turisztikai céllal érkezők által igényelt fejlesztések a Balaton térségében 47

Kántor Szilvia–Lőrincz Katalin: Kulturális attrakciók és látnivalók a Balaton kiemelt turisztikai térségben 57

Péter Erzsébet–Tóth-Kaszás Nikoletta–Keller Krisztina–Birkner Zoltán–Kiss Attila–Németh Kornél Mesés kalandozások: a balatoni családok kikapcsolódási alternatívái..... 64

Strack Flórián–Lőrincz Katalin Alternatív lehetőség a Balaton régió turizmusában - a tapolcai gyógybarlang 72

Kovács Szilvia–Németh Korné–Kovács Fanni–Péter Erzsébet: Állati jó helyek – Kisállatbarát szálláshelyek a Balatonnál és a kedvencekkel pihenni vágyók tapasztalatai 80

Madarász Eszter: A COVID-19 hatása a Balaton turizmusára..... 86

Műhely

Gróf Katalin: Ellenőrzéssel az adóelkerülés ellen: az idegenforgalmi adóellenőrzés sajátosságai – Az ellenőrzés hatékonyságának megítélése 14 település tevékenységének vizsgálatán keresztül..... 90

Lőke Zsuzsanna: A Nyugat-Balaton másik arca
A térség szelíd turizmusa a tömegturizmus árnyékában 99

*Címlapunkon Kulcsár Ágnes festőművész Augusztus című festménye
A hátlapon: Kulcsár Ágnes festőművész Csopak című festménye*

Illusztrációk:

Csontos Katalin (Erdő) 56 (Évszakok II.) 89

Herczeg István (Grafika 1.) 112 (Grafika 2.) 98

Marjatta Holma (Grafika 10.) 39

Jáger István (Tibi a macska) 85

Kő Boldizsár (Grafika 2.) 71

Tungli Zsuzsanna (Szobrok a Kornyi tónál) 79

E számunk társszerkesztői: Lőrincz Katalin és Sulyok Judit

*Megjelenik Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata támogatásával
A folyóiratban megjelent tudományos közleményeket szerkesztőségünk tudomá-
nyos fokozattal rendelkező szerkesztői és szerkesztőbizottsági tagjai lektorálják.*

E számuk szerzőinek munkahelyét és esetenként elérhetőséget a cikkek végén közöljük,

Előszó a balatoni tematikus számhoz

A korábbi évek gyakorlatát követve, 2020-ban is a Balaton térségre fókuszáló számmal jelentkezik a Comitatus. A Balaton kiemelt szerepet tölt be Magyarország gazdaságában, ezen belül turizmusában. A világban és hazánkban tapasztalható gazdasági, társadalmi, technológiai, környezeti trendek a tó és ész környékén is éreztetik hatásukat. A változások következményei különösen fontosak egy olyan térség esetében, amely ilyen jelentős természeti értékekkel rendelkezik. Az emberi kéz beavatkozásának hatásait lehet, hogy rövidtávon nem látjuk tisztán, de a jelen döntéshozóinak felelőssége azon jövőbeni irányok kijelölése, amelyek megőrzik a Balaton és környéke értékeit.

Jelen számban a térség mint élettér és mint turisztikai desztináció, úti cél egyaránt helyet kap. Az állandó lakosság aktív résztvevője a környezet formálásának: ehhez kapcsolódik a helyiek által igényelt fejlesztéseket, a turizmus hatásait vizsgáló, valamint a vidékkutatással foglalkozó tanulmány. Ezzel egyidejűleg szabadidejükben a helyiek maguk is „turistává válhatnak” lakóhelyükön és környékén, így a turisztikai szolgáltatók számára fontos keresletet is generálhatnak. Az idetartozó tanulmányok között említhetjük az állatbarát turizmust, a családokat mint szegmenst középpontba állító írást, valamint az egészségturizmus lehetőségeit részletező tanulmányt. Több szerző foglalkozik a Balaton térség kulturális kínálatával, ami a látogatók és a helyiek számára egyaránt vonzó lehet a szabadidő értékes eltöltésében. Az ideiglenes látogatók, turisztikai céllal érkezők igényeinek (külön cikkben olvashatunk a turisták által elvárt fejlesztésekről) kielé-

gítése mindig a helyi közösségek érdekeinek figyelembe vételével kell, hogy történjen. Ezáltal valósulhat meg a mindennapi gyakorlatban olykor utópisztikusnak tűnő harmonikus együttélés, aminek során a helyiek magas szintű életminősége a turisták számára is vonzó tereket, élményeket hozhat létre.

A jövő formálásában a helyi szintű döntéshozók, köztük a Comitatus olvasóközösségéhez tartozó polgármesterek, önkormányzati szakemberek felelőssége nagy, a jelen számban található tanulmányok ehhez kívánnak értékes információkat szolgáltatni. Bár a tanulmányok területi fókusza egyértelműen a Balaton térsége, az itt zajló folyamatok megismerése, a szerzők által megfogalmazott következtetések és javaslatok más magyarországi térségek számára is hasznosnak lehetnek.

A tanulmányokban szereplő primer kutatások adatfelvételei jellemzően a COVID-19 járvány kitörése előtt zajlottak, azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül az elmúlt hónapok történéseit. Azt korai lenne előre jelezni, hogy a Balatonnál hosszú távon milyen változások történnek, milyen lesz (lesz-e?) az új „normál kerékvágás”. Erre reflektálva, egy, a balatoni turizmusban (is) érintett döntéshozók véleményeit feltérképező online megkérdezés eredményei is bemutatásra kerülnek röviden.

Tartalmas olvasást kívánunk!

Veszprém, 2020. július

SULYOK JUDIT ÉS LŐRINCZ KATALIN
VENDÉGSZERKESZTŐK

Tanulmányok

A turizmus hatásainak vizsgálata a Balaton régióban

A főváros után a Balaton hazánk második legnépszerűbb desztinációja. A turizmus fejlődésének és népszerűségének köszönhetően ugyanakkor az ágazat környezetre gyakorolt pozitív és negatív hatása egyaránt erőteljesen jelentkezik a régióban. Jelen kutatás célja feltérképezni, hogy a helyi lakosság és a térségben második otthonnal rendelkezők véleménye szerint az egyes tényezők milyen mértékben jelentkeztek a turizmus hatására a vizsgált településeken. A válaszadók szerint a turizmus jelentős mértékben hozzájárul a település elismertségének növekedéséhez és az életminőség javulásához, ugyanakkor erős szezonális jellemzi a térséget. A vélemények alapján a turizmus olyan potenciális negatív társadalmi hatások, mint a prostitúció, kábítószer, illetve a szervezett bűnözés egyáltalán nem érzékelteti hatását. A helyi lakosok kiemelték a parkolási problémákat, míg a nyaralótulajdonosok úgy vélik, a turizmus miatti beköltözés/letelepedés is jellemző.

Bevezetés

Hazánk gazdaságában húzóágazatnak számít a turizmus. 2018-ban a magyar lakosság 347 milliárd forintot költött a belföldi többnapos utazásaira, míg a hazánkba több napra érkező külföldiek megközelítőleg 1500 milliárd forintot fordítottak turisztikai célra.¹ Mindemellett közel 428 ezer fő dolgozott a turisztikai ágazatokban 2018-ban, vagyis országos szinten közvetlenül a turizmus generálta a munkahelyek 10%-át.² A főváros után a Balaton hazánk második legnépszerűbb desztinációja, melyet évente több millió belföldi és külföldi turista keres fel,³ ugyanakkor a térség turizmusát erős szezonálitás jellemzi (SULYOK – KISS 2006, SULYOK – MESTER 2014).

Ahogy a mondás tartja, csak a változás állandó – ez hatványozottan igaz a turisztikai fogyasztási szokások változására. Az egy vagy több hetes nyaralások helyét (főleg belföldön) a hosszú hétvégés pihenések vették át, jellemzően az időhiánynak köszönhetően. Viszont a rövid idő alatt is olyan élményeket keresnek a turisták, amikről meséli fognak az unokáknak. Egyre többen olyan

élményeket keresnek, melyekkel személyiségüket tudják gazdagítani, szívesen kerülnek kapcsolatba a helyiekkel, és szívesen tanulnak meg tőlük új tevékenységeket. Az utazási döntés meghozatalakor egyre gyakrabban szempont, hogy kerüljék a zsúfoltságot, és vagy kevésbé frekvenciált célterületeket választanak, vagy főszezonon kívüli időszakra tervezik az utazást⁴. Elmondható tehát, hogy a turisták maguk is érzékelik a tevékenységük által indukált hatásokat, és sok esetben igyekeznek elkerülni azokat a célterületeket, desztinációkat, ahol a negatív hatások erőteljesen jelentkeznek.

Az Európai Unió, Magyarország és az Európai Szociális Alap által társfinanszírozott EFOP-3.6.2-16-2017-00017 azonosítójú „Fenntartható, intelligens és befogadó regionális és városi modellek” című projekt keretében zajló átfogó kutatás során többek között arra keressük a választ, hogy a Balaton térségében a turizmus hatásai milyen mértékben érzékelhetőek a helyi lakosság (ott élő, dolgozó vagy tanuló) és a nyaralótulajdonosok körében. A jelen tanulmány a turizmus által indukált pozitív

és negatív hatásokra fókuszál, egy 2019-es a Balaton mint életér életminőségi aspektusait vizsgáló kérdőíves felmérés válaszaí alapján.

A turizmus hatásai

A turizmusra egészen az 1950-es évekig elsősorban mint jelentős bevételt és munkahelyeket teremtő gazdasági tevékenységként tekintettek, figyelmen kívül hagyva annak egyéb pozitív és negatív hatásait. A második világháború utáni időszakban felgyorsult a turizmus fejlődése, egy második tömegturizmus kialakulása volt megfigyelhető. Tömegturizmusról először a vasúti közlekedés elterjedésének köszönhetően a XIX. század második felébe beszélhetünk (FLETCHER ET AL (2017).

A tömegturizmus számos gazdasági előnyt hozott az érintett térségeknek: sorra épültek a szállodák, folyamatosak lettek a turisztikai beruházások, amelyek további munkalehetőségeket biztosítottak, valamint közvetlen és közvetett bevételi forrásokat jelentettek a turisztikai szolgáltatóknak és a szállítóioknak. Mindezzel párhuzamosan a turisták számának növekedésével jelentősen megnövekedett a környezeti terhelés a népszerű területeken, valamint a helyi lakosság is egyre jobban érzékelte a turistaáradat által indukált változásokat. A turisztikai szakirodalom már az 1970-es évektől fogva foglalkozik a turizmusnak a fogadóterületre gyakorolt hatásaival, hármás bontásban vizsgálva a pozitív és negatív hatásokat: a gazdasági, a környezeti, valamint a társadalmi-kulturális hatásokra koncentráva (MATHIESON – WALL 1982, PUCZKÓ – RÁTZ 2005).

Fontos említeni, hogy a turizmus mindhárom területen pozitív és negatív hatásokkal egyaránt jár, de a pozitív és negatív hatások aránya eltérő általánosságban is, valamint az egyes fogadóterületeken, hiszen azok jellege is befolyásolja, hogy mely hatások tudnak jobban érvényesülni. A gazdasági szempontokat tekintve elmondható, hogy a turizmus által indukált hatások nagyobb részt pozitívként jelentkeznek, a környezeti hatások között viszont sokkal nagyobb arányt képviselnek a negatív hatások. A társadalmi-kulturális hatások esetében pedig sokkal inkább a fogadóterület (desztináció) jellegétől függ, hogy a pozitív és negatív hatások milyen arányban vannak jelen. Megjegyzendő, hogy a turizmus (Magyarországon) nem egyforma intenzitással van jelen az

egy-egy desztinációkban az év folyamán, erőteljes szezonizációról beszélhetünk főként a vízparti területek esetében, mint például a Balaton térsége, így a hatások sem egyformán jelentkeznek egész évben. A következő rész röviden bemutatja a leggyakrabban előforduló gazdasági, környezeti és társadalmi-kulturális hatásokat.

Gazdasági hatások

A turizmusból származó közvetlen és közvetett bevételek mellett egyik legjelentősebb gazdasági hatás a munkahelyek teremtése, ami a legalapvetőbb területfejlesztési célnak tekinthető bármely desztináció esetében. A munkahelyteremtés egyben további fizetőképes kereslet megjelenését is hozza magával, valamint ez is hozzájárul az életminőség növekedéséhez (VANHOVE 2005, WALL – MATHIESON 2006). A turizmusnak köszönhetően új létesítmények valósulnak meg, amelyek ideális esetben nem csak a turisták igényeit szolgálják ki: például a szabadidős létesítmények, éttermek a helyi lakosság számára is vonzóak lehetnek. Jelentős hatás a turizmus által indukált infrastrukturális fejlesztés, beruházás, aminek szintén nem csak a turisták a haszonélvezői. A közlekedési és alapinfrastruktúra (csatornahálózat, telekommunikáció) fejlesztése szintén hozzájárul az életminőség növekedéséhez is.

A pozitív hatások mellett a turizmusnak olyan hatásai is megjelenhetnek, melyek kedvezőtlenül érintik a helyi lakosságot vagy a desztináció egészét. A terület iránt megnövekedett érdeklődés kihathat az ingatlanárakra, így az árak jelentős emelkedését eredményezi a turizmus, hiszen megnő a kereslet mind a magáncéla (nyaraló), mind a beruházási (turisztikai szolgáltatás létesítése) célra keresett ingatlanok iránt – ami a balatoni ingatlanpiac esetében bizonyítottan megmutatkozik. Egy 2018-as felmérés eredményei alapján Budapest után a Balaton térségét tartják legjobb helyszínnek befektetési ingatlanvásárlás céljából (RAFFAY – LŐRINCZ – HAJMÁSY 2018).

Az árak általános emelkedése is megfigyelhető a népszerű desztinációkban, mivel a kereskedők, szolgáltatók a turisták nagyobb költési hajlandóságához igazítják áraikat. Előfordulhat az is, hogy a turisták igényeire igazodva olyan termékek importja is szükségessé válik, amelyekre csak a helyi lakosság fogyasztása alapján turizmus nélkül nem lenne igény. A turistákra szabott

árak az is eredményezhetik, hogy a helyi lakosok nem tudnak bizonyos szolgáltatásokat igénybe venni azok ára miatt (bár sok helyen alkalmaznak a szolgáltatók kedvezményes árakat a helyi lakosság számára, hogy ne zárják ki őket bizonyos javak fogyasztásából).

Környezeti hatások

A turizmus a kulturális értékek mellett természeti értékek kiaknázására épít, így különösen fontos (lenne) a negatív környezeti hatások minimalizálása, bár ezek nem csak természeti környezetben érvényesülnek. Ezen a területen is találkozhatunk a turizmus pozitív hatásaival, mint például a turisztikai bevételek hozzájárulása környezetvédelmi vagy környezetbarát fejlesztésekhez, illetve a környezeti fenntarthatóságot segítő infrastruktúra kialakítása (látogatóközpontok).

Túlnyomó többségben alapvetően a turizmus negatív hatásai jelennek meg, jellegtől függően eltérő mértékben az egyes desztinációkban. A turisták ritkábban okoznak szándékosan kárt, bár szemetelés, vagy vandalizmus, azaz szándékos rongálás is előfordulhat, de sok esetben pusztán csak egy terület meglátogatásával, használatával, vagy ismerethiányból adódóan okoznak a turisták környezeti terhelést. Az erózió, a túlzott víz- vagy energiafogyasztás nem a rosszindulat megnyilvánulása, ahogy a zsúfoltság, közlekedési-parkolási gondok vagy a megnövekedett zajszint sem (MATHIESON – WALL 1982).

Társadalmi-kulturális hatások

Már a gazdasági hatások kapcsán említésre került, de a turizmusnak köszönhető életminőségi javulás társadalmi vonatkozásban is értelmezhető, mint pozitív hatás (MURPHY, 1985). A turisztikai népszerűségnek köszönhetően a desztináció presztízse, és ezáltal a helyiek büszkesége lakóhelyükre is növekedhet. Bizonyos hagyományok, tradicionális tevékenységek tovább élésében is segíthet a turizmus, hiszen turisztikai attrakcióként a desztináció kínálatát színesíthetik, de csak a helyiek érdeklődése hosszú távon nem tartaná fenn ezeket (például bizonyos kézműves tevékenységeket csak a helyi keresletre alapozva nem lenne gazdaságos végezni, de a turisták igényeinek kielégítésére készített termékeket helyi ajándéktárgyként árusítva már jövedelmező lehet a fazekas vagy egyéb mesterség folytatása). Pozitív hatásként említhető a helyiek nyelvtudásának

javulása is, ami olyan fogadóterületeken jellemző főként, ahol a külföldi turisták száma magas, és ahol nem az angol a hivatalos helyi nyelv, hiszen a globalizálódó világban a turisták kiemelkedően magas arányban beszélnek angolul.

A társadalmi-kulturális hatások kapcsán is igaz, hogy negatívumokkal is járhat a turizmus megjelenése vagy erős jelenléte egy desztináció életében. A helyi kultúra kommercializálódása, a hitelesség elvesztése tipikusan negatív társadalmi hatások (DOXEY (1975), az új, turisták által indukált fogyasztási szokások meghonosodása pedig háttérbe szoríthatja a helyi hagyományokat, így azok kommercializálódása mellett eltűnésük is előfordulhat (COLE, 2008). A bűnözés különböző formáinak megjelenése is tipikusan negatív társadalmi hatás. Amennyiben a negatív hatások kerülnek túlsúlyba, a helyi lakosság egy idő után másodrendű polgárnak érezheti magát lakóhelyén, és sok esetben ellentétek alakulhatnak ki a turisták és a helyi lakosok között (REISINGER, 2009).

A turizmus hatásainak vizsgálata jellemzően elsősorban a fogadóterület, kiemelten a helyi lakosság életminőségére gyakorolt hatásokra koncentrált, de az életminőség egyre hangsúlyosabb tényező az utazók szemszögéből is. A turizmusnak betudható zsúfoltság, zaj, szemetelés, de ugyanúgy az árak emelkedése és a bűnözés is negatívan hat az utazókra is, így a terület turisztikai vonzereje szempontjából is fontos a hatásokat vizsgálni. A népszerű desztinációkban megjelenik a második otthonnal (nyaralóval) rendelkező lakosság is, akik egy új kategóriát képeznek a helyi lakosság és az utazók mellett, akik egyszerre potenciális okozói és elszenvedői a turizmus gazdasági, természeti és társadalmi-kulturális hatásainak.

A hatásokat összegezve elmondható, hogy a turizmus áldás és átok is lehet egyszerre egy desztinációban, ezért a fogadóterület döntéshozóinak egyik fontos feladata a turizmus pozitív hatásainak erősítése és a negatív hatások minimalizálása.

Módszertan

Jelen tanulmány célja feltérképezni, hogy a helyi lakosság és a térségben második otthonnal rendelkezők véleménye szerint a turizmus hatására milyen mértékben jelentkeztek az egyes tényezők a településeken. A kutatás során vizsgált tényezők az alábbiak:

1. táblázat A turizmus hatásai

Gazdasági hatás	Társadalmi-kulturális hatás	Környezeti hatás
+ település elismertségének növekedése	+ jövedelem/életszínvonal növekedése	+ környezetvédelmi fejlesztések
+ a település anyagi helyzetének javulása	+ életminőség javulása	- közlekedési, parkolási gondok
- a település gazdasága erősen függ a turizmustól	+ dolgozók/itt élők nyelvtudásának javulása	- zsúfoltság, zaj
- szezonális	+ letelepedés, beköltözés (a turizmus miatt)	- személtelés, környezetszennyezés vandalizmus,
	- prostitúció, kábítószer, szervezett bűnözés	
	- ellentét a helyi lakosok és az üdülőtulajdonosok között	

Forrás: Szakirodalom alapján saját szerkesztés

A kutatás szempontjából fontos megjegyezni, hogy a Balatont és környékét a Magyar Turisztikai Ügynökség (MTÜ) által meghatározott Balaton Kiemelt Fejlesztési Térségként a tanulmány, amely földrajzilag, turisztikailag és társadalmi identitásában jól körülhatárolható régió.⁵

A kérdőívet kitöltők jellemzői

A kutatás primer kérdőíves felmérésen alapul, amelyre 2019 június és szeptember között került sor. A megkérdezettek online vagy papír alapon tölthették ki a kérdőívet. A kérdőívet 357 fő töltötte ki összesen. A válaszadók nem szerinti megoszlását tekintve a kérdőívet többségében nők töltötték ki (62,7%) és 28,6% a férfi kitöltők aránya.

A kitöltők életkor szerinti megoszlását tekintve a többség (21,6%) a 46-55 év közötti korosztályba tartozik. Közel azonos arányban szerepelnek a 36-45 év közöttiek (20,2%) és a 26-35 év közöttiek is (19,3%). A mintában a legkisebb arányban az 56 évnél idősebb válaszadók vannak (12,6%).

A kérdőívet kitöltők településhez való kötődése szerint a válaszadók többsége (51,3%) helyi lakos, aki életvitelszerűen él a településen és/vagy ott dolgozik és tanul. A mintában szereplők 14,8%-a olyan helyi lakos, aki az adott településen él életvitelszerűen, de másik településen dolgozik vagy tanul. 26,1%-ot tesz ki azon válaszadók aránya, akik másodlagos otthonnal vagy

nyaralóval rendelkeznek a településen. Mindössze 7,8% azoknak az aránya, akik máshol élnek, de a Balaton régió valamely településén dolgoznak vagy tanulnak.

Eredmények

Elsőként a kérdőívet kitöltők véleménye, vagyis a választ adó 357 fő véleménye együttesen került elemzésre. A válaszadóknak egytől ötig terjedő skálán kellett értékelniük az egyes tényezők hatását (1 = egyáltalán nem érzékelhető a hatása, 5 = kiemelkedő a hatása). Amennyiben a válaszadó úgy vélte, hogy nem tudja megítélni valamely tényező hatását, abban az esetben üresen hagyhatta az adott tényezőhöz tartozó mezőt. Így elsőként egy táblázat segítségével áttekintésre kerül, hogy a mintában szereplő 357 főből hányan értékelték az egyes tényezőket (2. táblázat). Ennek segítségével képet kaphatunk arról, hogy mely paraméterek hatását tudják leginkább megítélni a kutatásban részt vevők.

A táblázat alapján elmondható, hogy a válaszadók többsége (86,8%) a környezetvédelmi fejlesztéseket értékelte. Ezt követi annak megítélése, hogy a település gazdasága erősen függ-e a turizmustól, valamint a zsúfoltság, zaj, személtelés, vandalizmus, környezet-szennyezés hatásának megítélése (86,3%). Szintén 300 fő felett volt azoknak a száma, akik a közlekedési, parkolási gondok hatását értékelték (85,2%).

2. táblázat Az egyes tényezőket értékelők száma és aránya

A vizsgált tényező megnevezése	A kérdésre válaszolók száma (fő)	A kérdésre válaszolók aránya (%)
jövedelem/életszínvonal növekedése	280	78,4
életminőség javulása	291	81,5
település elismertségének növekedése	296	82,9
a település anyagi helyzetének javulása	292	81,8
környezetvédelmi fejlesztések	310	86,8
a település gazdasága erősen függ a turizmustól	308	86,3
szezonálitás	293	82,1
dolgozók/itt élők nyelvtudásának javulása	259	72,5
ellentét a helyi lakosok és az üdülőtulajdonosok között	287	80,4
letelepedés, beköltözés (a turizmus miatt)	271	75,9
zűfolttság, zaj, szemetelés, vandalizmus, környezet-szennyezés	308	86,3
prostitúció, kábítószer, szervezett bűnözés	273	76,5
közlekedési, parkolási gondok	304	85,2

Forrás: Saját szerkesztés

A következőkben a kutatás eredményei kerülnek bemutatásra. Elsőként *egyösszefoglaló ábra* (1. ábra) segítségével kerül bemutatásra az egyes tényezők hatása. A válaszadók az egyes tényezők hatását egy 5-fokú skálán értékelték. Az 1. számú ábrán jól látható, hogy az egyes tényezők hatását, hogy értékelték a válaszadók. 1-2-es értékelés azt mutatja, hogy a válaszadók hány százaléka véli úgy, hogy a tényezőnek legkevésbé érződik a hatása, míg a 4-5-ös értékelés azt jelzi, hogy a kérdőívet kitöltők hány százaléka szerint érezhető leginkább ezeknek a hatása.

A megkérdezettek véleménye szerint *leginkább a szezonálitás érzékelési hatását (62,1%) a válaszadók szerint*. Ezt követi a település elismertségének növekedése (48,2%) és az életminőség javulása (43,3%). *Ugyanakkor, viszonylag sokan említették a közlekedési, parkolási gondokat is (41,8%).*

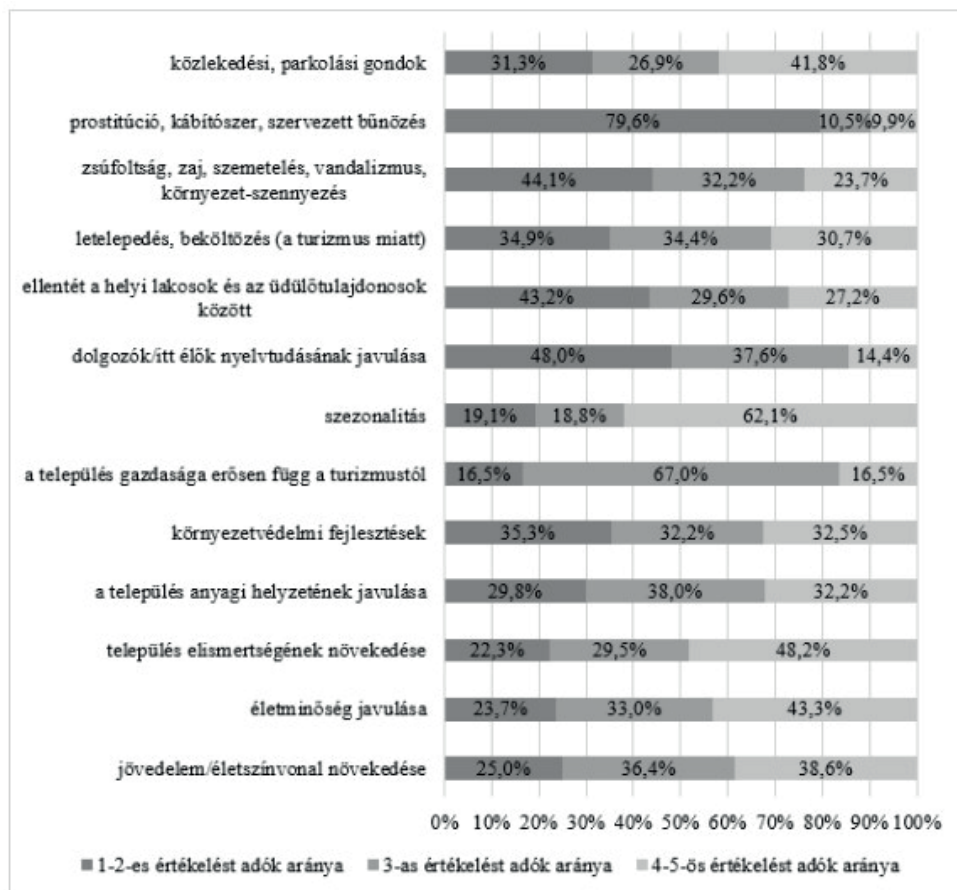
A válaszadók 1-es és 2-es értékelése mutatja, hogy véleményük szerint ezeknek a tényezőknek a hatása érződik legkevésbé az adott településeken. A válaszadók úgy vélik, hogy a felsorolt tényezők közül *legkevésbé a prostitúció, kábító-*

szert, szervezett bűnözés (79,6%) érzékelési hatását. Ezt követően a válaszadók többsége úgy értékelt, hogy a lakosság/itt dolgozók nyelvtudása nem javul annak ellenére, hogy a települések többségének gazdasága erősen függ a turizmustól. *Ugyanakkor a kutatásban részt vevők szerint nem jellemző a zűfolttság, zaj, szemetelés, vandalizmus, környezet-szennyezés (44,1%) és a helyi lakosok, valamint az üdülőtulajdonosok közötti ellentét sem (43,2%).*

Tovább boncolgatva a kapott válaszokat, keresztábrák elemzése segítségével a kutatás rávilágít arra, hogy mely tényezőket hogyan értékelték a helyi lakosok, illetve a nyaralótulajdonosok, vagyis akik második otthonnal rendelkeznek a térségben (2. ábra).

Az elemzések azt mutatták, hogy a helyi lakosok legkevésbé a prostitúció, kábítószer, szervezett bűnözés hatását érzékelik (44,7%). 27% válaszolta, hogy a lakosság nyelvtudásának javulását nem érzékeli. Ugyanakkor a helyi lakosok véleménye szerint nem érzékelési hatását a helyiek és üdülőtulajdonosok közötti ellentét sem (24,4%). A helyi lakosok 23,3%-a véli úgy, hogy

1. ábra Az egyes tényezők hatásának értékelése

Forrás: Saját szerkesztés: Saját szerkesztés

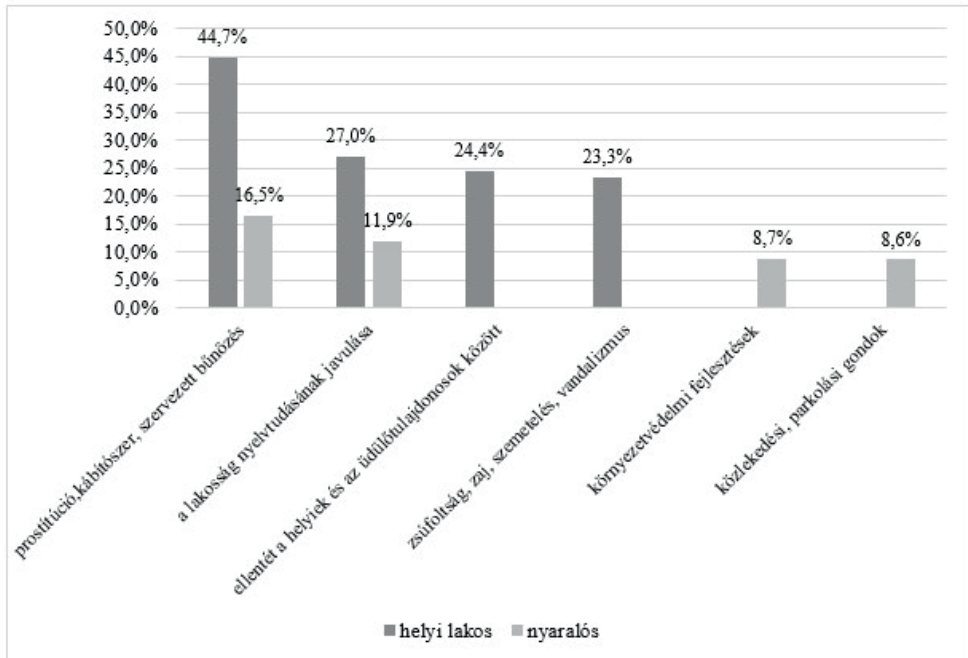
a zsúfoltság, zaj, szeméttelés, vandalizmus, környezet-szennyezés sem jellemző.

A nyaralótulajdonosok listáján is a prostitúció, kábítószer, szervezett bűnözés, valamint a lakosság nyelvtudásának javulása szerepel az első két helyen, mint azon tényezők, amelyeknek a legkevésbé érezhető a hatása véleményük szerint. A második otthonnal rendelkezők ugyanakkor nem érzékelik a környezetvédelmi fejlesztéseket, valamint a közlekedési parkolási gondokat sem.

Mindezek mellett elemzésre került az is, hogy az egyes csoportok véleménye szerint melyek azok a tényezők, amelyek erősen érzé-

keltetik a hatásukat. Itt a helyi lakosok többsége a szezonális emelte ki (32,1%) (3. ábra). Emellett a település elismertségének növekedését is nagymértékben tulajdonítják a turizmusnak (25,3%) és ezzel párhuzamosan az életminőség javulását is (23,7%). A nyaralótulajdonosokkal ellentétben a helyiek a turizmus erősödésének köszönhetően közlekedési, parkolási gondokkal is szembesülnek (23,7%). A térségben második otthonnal rendelkezők is hasonló sorrendet állítottak fel, mint a helyi lakosok. Az ő esetükben azonban a közlekedési, parkolási gondok helyett a letelepedés/beköltözés (10%) jelenik meg a

2. ábra Tényezők, amelyeknek hatását legkevésbé érzékelik a helyi lakosok és a nyaralósok

Forrás: Saját szerkesztés

képzletbeli dobogó harmadik fokán, mint a turizmus következménye.

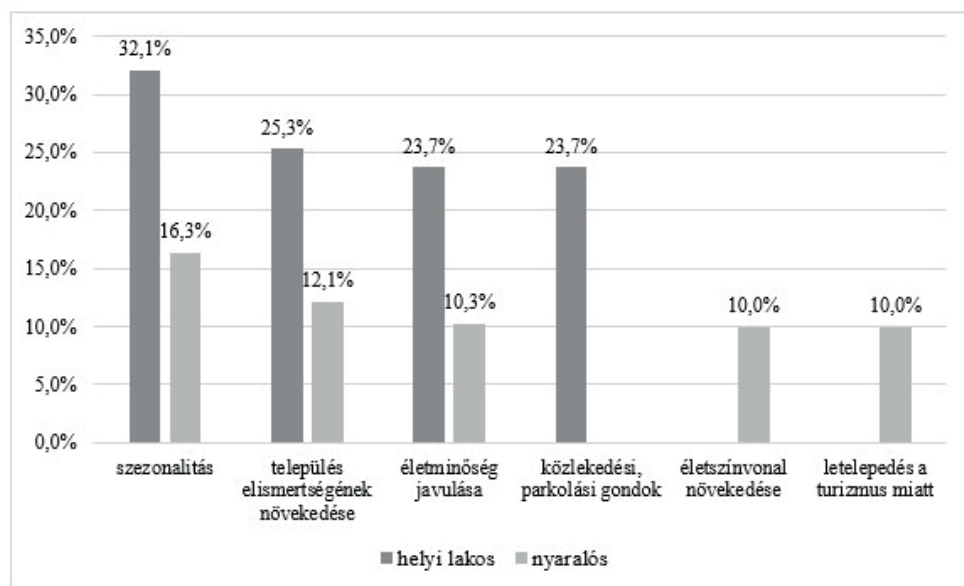
Összegzés

Kutatásunkban arra kerestük a választ, hogy a turizmus által indukált hatások hogyan jelennek meg a Balaton térségben élő helyi lakosok és a második otthonnal rendelkező lakosság szerint. A válaszokat aszerint is vizsgáltuk, hogy van-e különbség a helyi lakosság és a második otthonnal rendelkező kitéltők között a hatások megítélésében. Összességében elmondható, hogy a helyi lakosság és a második otthonos válaszadók véleménye alapján a turizmus számos pozitív hatása érzékelhető a Balaton térségében, és bár megjelennek negatív hatások is, ezek kevésbé jellemzőek a vizsgált térségben. A pozitív hatások közül elsősorban a település elismertségének javulását és az életminőség növekedését tartották érzékelhetőnek mindkét csoport válaszadói, melyek tipikusan gazdasági és társadalmi hatásként jelennek meg egy desztinációban. A vizsgált terü-

let jellegéből adódóan a szezonalitást erőteljesen érzékelik a válaszadók. Emellett megállapítható, hogy a potenciális negatív környezeti ártalmakat (zaj, zűzfólyás, vandalizmus, környezetszennyezés), ahogy a helyiek és a turisták közötti ellentéket sem tartották jellemzőnek sem a helyi, sem a nyaralótulajdonos válaszadók. A közlekedési-parkolási gondokat viszont egyértelműen érzékeli a helyi válaszadók, míg a nyaralótulajdonosok ezt nem tekintik problémának.

A kapott válaszok alapján kirajzolódó kép kifejezetten pozitív, hiszen a megkérdezettek kevésbé érzékelik a turizmus jellemző negatív hatásait, így a célterületek döntéshozóinak nem szükséges a jelenleginél több hangsúlyt fektetniük a zaj, szennyezés, vagy a bűnözés különböző formáinak megfékezésére. Annál inkább foglalkozniuk kell a parkolással és közlekedéssel összefüggő problémákkal, amik a felmérés alapján zavarják a helyi lakosságot. Mivel ezeket a problémákat első sorban a helyi lakosságot képviselő

3. ábra Tényezők, amelyeknek hatását leginkább érzékelik a helyi lakosok és a nyaralósok

Forrás: Saját szerkesztés

válaszadók érzékelik, hasznos lenne a települések vezetőinek lakossági fórum keretében is megvitatni a lehetséges megoldásokat, hogy a legtöbbszámára elfogadható megoldással tudják ezeket a problémákat orvosolni. A helyi lakosságot előtérbe helyező intézkedések, például csak lakók számára engedélyezett behajtás bizonyos utcákba, illetve parkolásra kijelölt területek kijelölése segíthet ezen negatív hatás kezelésén. A turisztikai céllal végrehajtott fejlesztések pedig a helyiek életminőségének a javulásához is hozzájárulnak, így ezen tevékenységek pozitív gazdasági hatást gyakorolnak a helyi lakosságra, és ezzel egy időben szintén pozitív társadalmi hatást idéznek elő mind a helyi lakosságra, mint a turistákra.

RAFFAY-DANYI ÁGNES-HAJMÁSY GYÖNGYI

Köszönetnyilvánítás

Jelen publikáció/kutatás az Európai Unió, Magyarország és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása által biztosított forrásból az EFOP-3.6.2-16-2017-00017 azonosítójú „Fenntartható, intelligens és befogadó regionális és városi modellek” című projekt keretében jött létre.

Irodalomjegyzék

COLE, Stroma: Tourism, Culture and Development: Hopes, Dreams and Realities in East-Indonesia. (2008) Bristol: Channel View Publications

DOXEY, George: „A causation theory of visitor-resident irritants: methodology and research inferences and in the impact of tourism” in Sixth Annual Conference Proceedings of the Travel Research Association (1975) pp. 195-198

FLETCHER, John, FYALL, Alan, GILBERT, David, and WAHNHILL, Stephen Tourism: Principles and Practice. 6th Edition, (2017) Harlow: Pearson Education

MATHIESON, Alister - WALL, Geoffrey: Tourism: Economic, Physical and Social Impacts. (1982) London: Longman

MURPHY, Peter E.: Tourism: A Community Approach. (1985) London: Routledge

PUCZKÓ, László – RÁTZ, Tamara: A Turizmus hatásai (2005) Aula, Budapest

RAFFAY, Ágnes – LŐRINCZ, Katalin – HAJMÁSY, Gyöngyi: A Balaton mint élettér és mint második otthon. Konferencia előadás, „Út a

XXI. Századba Országos Turizmus Konferencia, Győr, 2018. november 16.

REISINGER, Yvette: International Tourism: Cultures and Behaviour. (2009) Oxford: Butterworth-Heinemann

SULYOK, Judit – KISS, Kornélia: A magyarországi turizmus szezonálitása, 2000-2004. = Turizmus Bulletin X. évfolyam, 1. szám, (2006) pp.57-70.

SULYOK, Judit – MESTER, Tünde: A turisztikai desztinációk szezonálitása. = Turizmus Bulletin XVI. Évfolyam, 3-4. szám, (2014) pp.85-92.

VANHOVE, Norbert: The Economics of Tourism Destinations. (2005) Oxford: Elsevier

WALL, Geoffrey – MATHIESON, Alister: Tourism: Change, Impacts and Opportunities. (2006) Harlow: Pearson Education

Internetes források

Századvég Gazdaságkutató Zrt.: Balatoni fejlesztések értékelése (2016)<https://www.palyazat.gov.hu/download.php?objectId=71203>

KSH (2018): Helyzetkép a turizmus, vendéglátás ágazatról, 2018. www.ksh.hu,

A turizmus eredményei Magyarországon

<https://mtu.gov.hu/cikkek/a-turizmus-eredmenyei-magyarorszagon>

A magyarországi kereskedelmi szálláshelyek 2018-as főbb eredményei

https://mtu.gov.hu/documents/prod/Kereskedelmi_szallashelyek_adatai_2018.pdf

Balaton Kiemelt Fejlesztési Térség területe

https://www.balaton Tipp.hu/balatoni_hirek/balatoni-kiemelt-turisztikai-terseg-avagy-ki-fer-hozza-a-mezesbodonhoz/

Utazási trendek 2020-ra

<https://turizmus.com/utazas-kozlekedes/utazasi-trendek-2020-ra-1167773>

Abstract

After Budapest, Lake Balaton is the second most popular destination in Hungary, visited by millions of domestic and international tourists each year. Due to the development and popularity of tourism, the positive and negative impacts of the sector are significant in the region. The present study aims to explore the impact of these factors from the local residents' and the second home owners' point of view. Based on the results, tourism significantly contributes to the recognition of the settlement and to the improvement of the quality of life of the local residents. However, tourism is also characterized by strong seasonality. The potential negative social impacts of tourism, such as prostitution, drug abuse and crime are not felt by the respondents. Local people have highlighted parking problems as a negative impact, while second home owners observed moving into and settling down in the area as more typical than the other respondent group.

Keywords: Balaton, impacts of tourism, second home

Szerzők elérhetősége: Raffay-Danyi Ágnes, raffay.agnes@gtk.uni-pannon.hu,

Hajmásy Gyöngyi, PhD hallgató, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Turizmus Intézeti Tanszék; hajmasy.gyongyi@gtk.uni-pannon.hu

Jegyzetek

1. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/jeltur/jeltur18.pdf>

2. <https://mtu.gov.hu/cikkek/a-turizmus-eredmenyei-magyarorszagon>

3. https://mtu.gov.hu/documents/prod/Kereskedelmi_szallashelyek_adatai_2018.pdf

4. <https://www.palyazat.gov.hu/download.php?objectId=71203>

Települési tényezők a Balaton régióban - 2018 és 2019 nyarán végzett fontosság vs. elégedettség felmérés eredményei

A kutatás tárgyát a Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térség 174 településéhez kötődő lakosságnak 27 települési tényezőről alkotott véleményének vizsgálata képezi. A kutatáshoz felhasznált adatok primer felmérésekből származnak. A megkérdezésre 2018 és 2019 nyarán került sor, és 1201 fős értékelhető mintát eredményezett. A kutatás célja az alábbi két kutatási kérdés megválaszolása: (1) melyek azok a települési tényezők, amelyekkel a leginkább elégedetlenek a balatoniak, azok fontosságához képest? (2): A településsel való elégedettség mely települési tényezőkkel áll legerősebb kapcsolatban? A kutatás módszerét leíró statisztikák és kapcsolatvizsgálatok képezik. Az eredményekből levonható következtetések iránymutatást adhatnak a helyi döntéshozóknak a fejlesztési források olyan elosztása érdekében, ami növelné a lakosság elégedettségét.

Bevezetés

Hazánk turisztikai régiói közül Budapest után a Balaton régió bonyolítja le a második legnagyobb forgalmat, a belföldi turizmus legjelentősebb célterülete. Tavaly (2019-ben) Budapesten körülbelül 10 704 ezer volt a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma, míg a Balaton turisztikai régióban 5 953 ezer. Mindemellett júliusban és augusztusban a Balatonnál több vendégéjszakát regisztráltak, mint Budapesten (KSH 2020).

A kutatás tárgyát a Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térség (GOV 2016) – a továbbiakban: Balaton régió – településein életvitelszerűen élő, dolgozó, tanuló, vagy másodlagos otthonnal (nyaralóval) rendelkező lakossági képezi. E régió speciális tulajdonságokkal rendelkezik. Itt helyezkedik el Magyarország, és egyben Közép-Európa legnagyobb tava, így jelentős turisztikai célpontként az ország gazdasági életében is lényeges szerepet játszik. A régióba 174 település tartozik, ebből 42 a Balaton partja mentén helyezkedik el. A térség nem keverendő össze a Balaton kiemelt üdülőkörzet 179 településével (GOV 2000). Bár 170 településben átfednek, lényeges különbség, hogy az általunk vizsgált térségbe egy megyeszékhely (Veszprém) is beletartozik.

A tanulmány célja annak feltérképezése, hogy a Balaton régió településein mely települési tényezőket lenne érdemes fejleszteni a lakosság nagyobb elégedettsége érdekében. Ennek megállapításához az alábbi két kutatási kérdésre (K) keressük a választ: (K1) Melyek azok a települési tényezők, amelyekkel a leginkább elégedetlenek a balatoniak, azok fontosságához képest? (K2) A településsel való elégedettség mely települési tényezőkkel (ezek fontosságával, illetve az ezekkel való elégedettséggel) áll legerősebb kapcsolatban?

A kutatás jelentőségét az adja, hogy legjobb tudomásunk szerint eddig még nem vizsgálták az általunk értelmezett Balaton régióra a fenti kutatási kérdéseket. Holott az egyes települési tényezők fontossága és a velük való elégedettség vizsgálata iránymutatást nyújthat a döntéshozóknak abban, hogy a regionális és települési fejlesztési döntések és a fejlesztési források irányait a Balaton régió lakosságának jólléte és életminősége javítása irányába tereljék.

A tanulmány további fejezeteiben összefoglaljuk a települési tényezők fontosságának és elégedettségének méréséről szóló szakirodal-

mat, majd bemutatjuk a felhasznált adatokat, a kutatási modellt, és kutatási módszert. Az ezt követő fejezet ismerteti az eredményeket, végül összefoglaljuk megállapításainkat és az ezekből levonható következtetéseket.

Elméleti háttér

A települési szintű vizsgálatok fontosságát az adja, hogy a társadalom működéséhez a települések biztosítják a teret (VASZÓCSIK – VAJDOVICH-VISY 2017). A lakosságnak a településükről alkotott véleménye azért fontos, mert hatással van a település vonzerejére, a beesés az elvándorlásra, az adott településre irányuló turizmusra, valamint közvetetten a versenyképességére is. Annál kevésbé kíván valaki elköltözni a lakhelyéről, minél inkább kötődik hozzá (TÓTH-KASZÁS 2018), illetve minél inkább elégedettebb a lakóhelyi tényezőkkel (PISKÓTI et al. 2012). Kutatási indikátoraink kiválasztása során figyelembe vettük, hogy ahhoz, hogy az emberek szeressenek az adott településen élni, sokkal inkább társadalmi (ilyenek például a közbiztonság, életkörülmények javulása, egészségügy, környezetvédelem), mint gazdasági tényezőket tartanak lényegesnek, (SZIRMAI – VÁRADI 2009).

A helyi települési tényezők vizsgálatával foglalkozó szakirodalomban találkozhatunk olyanokkal, melyek azok fontosságára kérdeztek rá a helyi lakosoktól, és olyanokkal is, amelyek a fontosság mellett a velük való elégedettséget is mérték. A települési tényezők fontosságát azért lényeges felmérni, mert a települések szűkös erőforrásokkal rendelkeznek, és gyakran nem tudnak teljesíteni minden felmerülő igényt (MARIEN 2012).

Magyarországra vonatkozóan is léteznek a települési tényezők lakosság által érzékelt fontosságát felmérő kutatások (KOLTAI 2005, 2015, 2016; MARIEN 2012; PISKÓTI et al. 2012, 2013), melyekben a települési adottságok, demográfiai és gazdasági jellemzők mellett települési szolgáltatások is szerepelnek például egészségügy, oktatás, közbiztonság, infrastruktúra. A regionális specializáció fontossága miatt (LENGYEL 2003) figyelembe vettük, hogy a Balaton régió – bár nem csak a part menti területeket foglalja magában – erősen turizmus specifikus, így igyekeztünk ezt reprezentáló tényezőket is beépíteni kérdőívünkbe.

A települési tényezőkkel való elégedettséggel kapcsolatban INSCH AND FLOREK (2010) megállapítása, miszerint a városi élet aspektusainak többsége pozitív összefüggésben áll azzal, hogy a lakosok összességében mennyire elégedettek településükkel. Ezek a tényezők az alábbiak: munka/magánélet egyensúlya, személyes- és közbiztonság, természeti környezet, a város közösségi vagyoni (parkok, kertek, történelmi épületek, múzeumok, egyetemek), kulturális, művészeti és kreatív közélet, a város élénksége és energiája, a helyi lakosok nyitottsága, sportpályák és létesítmények, megközelíthetőség, hatékony tömegközlekedés.

A települési tényezőkkel való elégedettség elemzésénél a Kano modell is alkalmazható, melynek kiindulópontja, hogy a lakosság nem egyenlően értékeli minden tényezőt, s azok nem egyformán járulnak hozzá az általános elégedettséghez (HORTON – GOERS 2019, MARIEN 2013). Mindezek alapján elmondható, hogy a települési szinten fejlesztendő területek kiválasztása kizárólag alacsony elégedettségi mutatók alapján, nem feltétlenül a legeredményesebb módszer.

A települési tényezők fontosságának és az azokkal való elégedettségnek az együttes mérése, valamint ezek különbségének (rés) elemzése eredetileg a marketingben terjedt el, de mára számos tudományterületen alkalmazott módszertan. Használják a turizmus kutatására (BOLEY et al. 2017), desztinációk versenyképességének elemzésére (DWYER et al. 2016), a turisztikai látványosságok által nyújtott szolgáltatások értékelésére (PASARIBU et al. 2016), és az utazási irodai franchise rendszerek vizsgálatára (RAMIREZ-HURTADO 2017). A módszer más tudományterületeken is hasznos eszköznnek bizonyult, például a bankok szolgáltatásminőségének és az ügyfél-elégedettség elemzésében (NYARKU – ODURO 2017), vagy a városi tömegközlekedés minőségének vizsgálatában (HERNANDEZ et al. 2016).

Ezek a modellek, amelyek a fontosság és az elégedettség közti „részt” vizsgálják, általában a fejlesztési prioritásokat az alacsony fogyasztói elégedettséggel rendelkező, de fontosnak tartott területekre összpontosítják. Azokat a területeket kell leginkább fejleszteni, amelyek magas fontos-

sággal és alacsony elégedettséggel bírnak (CHEN et al. 2007). Ezért ha a tényleges elégedettséget szeretnénk javítani, akkor fontossági és elégedettségi felméréseket kell végeznünk egyszerre. Ugyanakkor a kevésbé fontos, de jó teljesítményű területekkel óvatosan kell eljárni, hiszen itt olyan alapvető attribútumok szerepelhetnek, melyek jelenléte nem okoz elégedettséget, de eltűnésük elégedetlenséget eredményezhet (BOLEY et al. 2017).

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a fontosság és az elégedettség szimultán értékelése hajlamossítja a válaszadókat arra, hogy a változók fontosságát magasabbra értékeljék, mint a teljesítményt (DWYER et al. 2016). MARIEN (2015) megállapította, hogy azok a települések versenyképesek, melyek meg tudják tartani lakosaikat, esetleg további lakosok vonzására is képesek. A legfontosabb tényezőkkel való elégedettség növeli az átlagos elégedettséget, ami lakosságmegtartó erővel bír.

Adatok és módszer

A kutatás az életminőséget több aspektusból felmérő, primer kérdőíves felmérésen alapul, amire két körben került sor (nagy részben átfedő kérdésekkel), 2018, majd 2019 nyarán. A kérdőívzés személyes megkérdezésekkel és online is zajlott. A kérdőívzés a Balaton régióban élő vagy itt dolgozó, tanuló, illetőleg második otthonnal rendelkező lakosság körében történt. A 2018-ban összegyűjtött 844 értékelhető kérdőívet 2019-ben további 357-tel sikerült bővíteni, így a teljes értékelhető minta nagysága 1201 fő. Bár e minta nem minősíthető reprezentatívnak, tipikusan lefedi azt a réteget, akiknek a véleménye leginkább irányadó lehet a települések döntéshozóinak a hosszú távú fejlesztési stratégiák meghatározásakor: diplomával vagy érettségivel rendelkező fiatalok, illetve fiatal középkorúak. (A válaszadók 42%-a középfokú, 44%-a felsőfokú végzettséggel rendelkezik, életkoruk 16 és 86 év között mozog, a minta átlagos életkora 38 év.)

A 2018-as felmérés eredményeiről beszámoltunk korábbi tanulmányainkban (LŐRINCZ et al. 2019, BANÁSZ – BIERMANN 2019, FEKETE-BERZSENYI 2019). Bár a 2019-es kérdőív kérdéseiben voltak változások a 2018-ashoz képest, jelen kutatásban vizsgált kérdések mindkét év felmérésében szerepeltek. Mi-

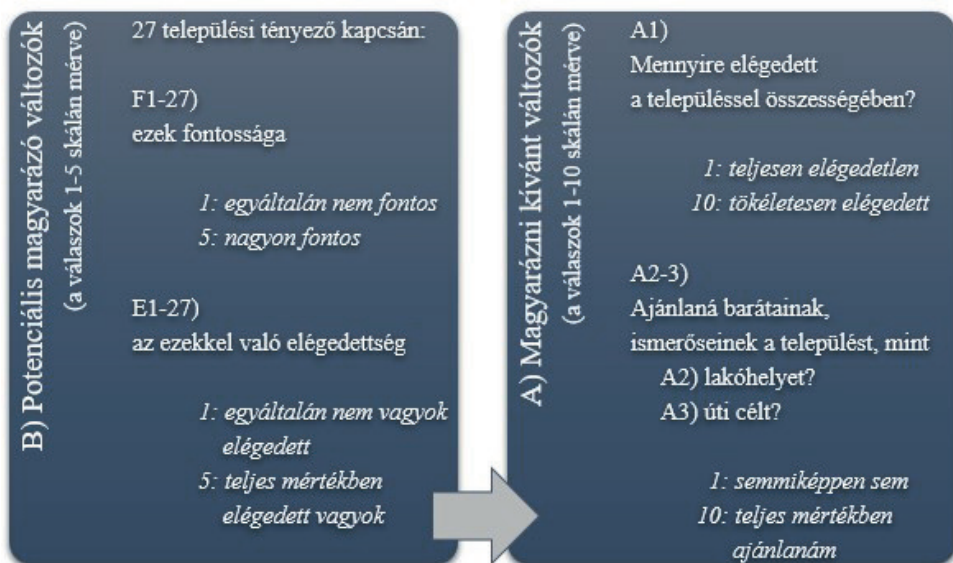
vel a Balaton régió lakosainak a településükkel való tényleges elégedettségének javításához szeretnénk javaslatokat nyújtani, követtük azt a javaslatot (CHEN et al. 2007), miszerint egyszerre kérdeztük meg a települési tényezők fontosságát és a velük való elégedettséget is.

Az 1. ábra (lásd a következő oldalon) kutatási modellje mutatja, hogy a kérdőív mely kérdéseire adott válaszokat szeretnénk magyarázni (A), és mely kérdésekre adott válaszokat tekintjük potenciális magyarázó változóknak (B). A magyarázni kívánt változók a balatoniak településükkel való általános elégedettségére vonatkoznak, és ezáltal arra, hogy ajánlanák-e a településüket ismerősöknek, akár lakóhelyként, akár úti célként. Lehetséges magyarázó változókként pedig azokat az indikátorokat tekintjük, hogy az érintett lakosok az egyes települési tényezőket mennyire tartják fontosnak, illetve mennyire elégedettek ezekkel.

A 2. ábrán látható, általunk vizsgált 27 települési tényező a következő öt kategóriába sorolható: települési szolgáltatások, gazdasági jellemzők, szabadidőhöz és turizmushoz köthető tényezők, demográfiai tényezők, települési adottságok.

A kutatás módszereként leíró statisztikákat és kapcsolatvizsgálatokat alkalmazunk. Mivel a kutatási modellben felsorolt összes vizsgált tényező ordinális (1-től 10-ig, illetve 1-től 5-ig terjedő Likert) skálán mérhető, ezért köztük rangkorrelációs kapcsolatokat vizsgálhatók. Ennek mérésére több mutató létezik, melyek közül a Kendall-féle tau-b (τ) koefficiens használjuk (HINTON et al. 2014). Ez -1 és 1 között vehet fel értéket. Előjele a kapcsolat pozitív vagy negatív irányát jelzi. A τ abszolút értéke mutatja meg a kapcsolat erősségét. A 0-1 intervallumban a következő besorolást használjuk két kérdésre adott válaszok közti kapcsolat erősségének meghatározására: 0,4 alatt gyenge kapcsolatról beszélünk, legalább 0,7 esetén erősről, e két szám között pedig közepesen erősről. Az eredmények 5%-os szignifikanciaszinten kerülnek értelmezésre (95%-os megbízhatósági szint mellett).

1. ábra: Kutatási modell

Forrás: saját kutatás

Eredmények és módszer

Leíró statisztikák

E fejezetben ismertetjük az 1. ábra kutatási modelljében felsorolt kérdésekre adott válaszok néhány leíró statisztikáját, először a magyarázni kívánt változóról, majd a potenciális magyarázó változóról.

A három magyarázni kívánt változó (a településsel való általános elégedettség, a település ajánlása lakóhelyként, illetve úti célként) mind-egyikét 1-től 10-ig terjedő skálán mértük. Mindhárom kérdésre az 1201 fős minta nagyjából 90%-a válaszolt. Arra a kérdésre, hogy ajánlanák-e barátainknak, ismerőseiknek a települést, akár mint lakóhelyet, akár mint úti célt, a legtöbben a maximális pontszámot adták. A megkérdezettek településsel való összesített elégedettségére vonatkozó kérdésnél viszont a leggyakoribb válasz alacsonyabb volt, mégpedig 8-as. Ha nem a leggyakrabban adott pontszámokat, hanem a válaszok átlagát vizsgáljuk, egyértelműen a település úti célként való ajánlása végzett az első helyen, erre a kérdésre adták átlagosan a legnagyobb pontszámot (8,41). A települést lakóhelyként már kevésbé ajánlanák (átlag=7,73), és még ke-

vésbé elégedettek a településükkel (átlag=7,64). Összességében elmondható a magyarázni kívánt változóról, hogy nagy kitöltöttség (kb. 90%) mellett jóra értékelték a balatoniak.

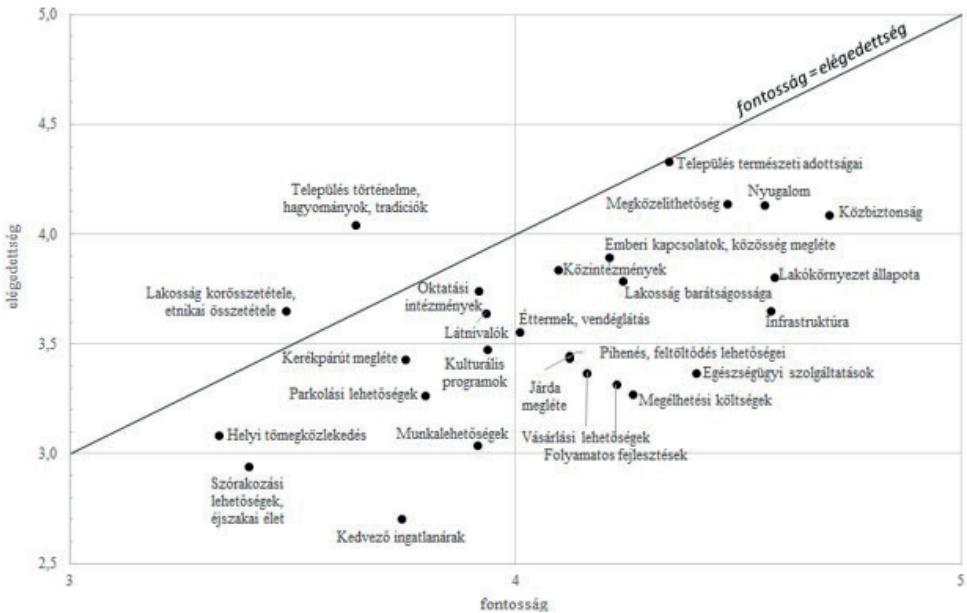
A következőkben áttérünk a potenciális magyarázó változókra, vagyis arra, hogy az emberek mennyire tartják fontosnak a felsorolt 27 települési tényezőt, illetve mennyire elégedettek ezekkel. A válaszok 1-től 5-ig szóródtak. Az egyes települési tényezők fontosságára a minta 87-93%-a válaszolt, az elégedettségükről 77-92% nyilatkozott. A 2. ábra az átlagos válaszok alapján készült. A vízszintes tengelyen látható átlagos fontosság 3 és 5 között található, tehát a közepesnél fontosabbnak tartják mind a 27 települési tényezőt. Legfontosabbnak a közbiztonságot ítéli az átlag, majd a lakókörnyezet állapotát és az infrastruktúrát, legkevésbé fontosnak pedig a helyi tömegközlekedést. Érdekes megállapítás, hogy kutatásunkban az átlagos fontosság szerinti rangsorban a két utolsó helyezett tényező az ország legnagyobb turisztikai régiójában a szórakozási lehetőségek, éjszakai élet és a helyi tömegközlekedés tényezői. Ez feltehetően annak tulajdonítható, hogy a Balaton régióba tartozó

174 település közül csak 42-nek van Balaton partja, és közülük sok a kis település, ahol nincs helyi tömegközlekedés.

A 2. ábra függőleges tengelyén mért elégedettség csak két tényező esetében volt 3 alatt: az átlagos lakos leginkább az ingatlanárakkal elégedetlen, majd a szórakozási lehetőségekkel és az éjszakai élettel. A legnagyobb elégedettség pedig a település természeti adottságai esetében tapasztalható.

A 2. ábrán berajzolt átló mentén a tényező fontossága egyenlő a vele való elégedettséggel. A település természeti adottságaira igaz ez leginkább. Az ábrának az átló feletti részén lévő tényezőkkel elégedettebbek a balatoniak, mint amennyire fontosnak tartják őket. Két ilyen tényező van: a település történelme, hagyományok, tradíciók, valamint a lakosság kor- és etnikai összetétele. Az összes többi tényező az átló alatt található, azaz elégedetlenebbek velük, mint amennyire fontos-

2. ábra: Települési tényezők: átlagos fontosság vs. elégedettség

Forrás: saját kutatás

nak tartják őket. Minél nagyobb e tényezőknek az átlótól való (függőlegesen mért) távolsága, annál inkább elégedetlenek az adott tényezővel, annak fontosságához képest. Ez iránymutatóként szolgálhat a döntéshozók számára a lakosság fejlesztési prioritásairól. Azon tényezők fejlesztésére érdemes elsősorban fókuszálni, amelyekkel a lakosok leginkább elégedetlenek, azok fontosságához képest, azaz amelyeknek az átlótól vett függőleges távolsága a legnagyobb. A döntéshozóknak e távolság csökkentésén kell dolgozniuk,

ha azt szeretnék, hogy a lakosság elégedettebb legyen a fontosnak tartott tényezőkkel. E távolságot elvileg lehet csökkenteni a fontosság csökkentésével, de a gyakorlatban inkább az elégedettség növelésére érdemes koncentrálni.

Kapcsolatvizsgálatok

Bár fő célunk az 1. ábra kutatási modelljében jelzett A és B változók közti kapcsolatok feltárása, mielőtt erre rátérnénk, érdekes kérdésnek mutatkozik csak a magyarázandó indikátorok (A) közti összefüggések vizsgálata. Várakozá-

sunk az volt, hogy a településsel való általános elégedettség erős pozitív irányú kapcsolatban van a település lakóhelyként és úti célként való ajánlásával. Számításaink alátámasztották, hogy a kapcsolatok szignifikánsak és pozitív irányúak, viszont várakozásainkkal ellentétben csak legfeljebb közepesen erősek.

A magyarázandó (A) és magyarázó (B) változók közti kapcsolatokról megállapítható, hogy mind a 27 települési tényező szignifikánsan befolyásolja a településsel való összelégedettséget. Ha az egyes települési tényezőket fontosabbnak tartják, illetve elégedettebbek velük, akkor ez azt eredményezi, hogy összességében is elégedettebbek a településsel, és inkább ajánlanák azt akár lakóhelyként, akár úti célként. A településsel való általános elégedettséget, és a település ajánlását jobban befolyásolja az egyes települési tényezőkkel való elégedettség, mint azok fontossága. A településsel való összelégedettséget leginkább az határozza meg, hogy mennyire elégedettek a települési tényezők közül: elsősorban a lakókörnyezet állapotával (például zöldterületek, tisztaság, rendezettség), majd a településen zajló folyamatos fejlesztésekkel, továbbá a lakosság barátságosságával. A településüket leginkább azok ajánlják

lakóhelyként, akik elégedettebbek a település oktatási intézményeivel.

úti célként, akik elégedettebbek a település látnivalóival (azok mennyiségével és minőségével).

Összefoglalás, következtetések

Kutatásunkkal azon kulcstényezők feltáráshoz kívántunk hozzájárulni, amelyeket a Balaton régió lakossága fontosnak tart, azonban kevésbé elégedettek velük. Eredményeink összhangban vannak INSCH és FLOREK (2010) megállapításaival, miszerint az összes általunk vizsgált 27 tényező pozitív korrelációban áll azzal, hogy a lakosok összességében mennyire elégedettek településükkel. Az eredményeink MARIEN (2015) megállapításával is egybecsengenek abban a tekintetben, hogy a legfontosabb tényezőkkel való elégedettség növeli az átlagos elégedettséget.

Kutatásunk három alapvető pillérét, mégpedig a településsel való elégedettséget, a település ajánlását lakóhelyként, illetve úti célként, a megkérdezettek jóra értékelték. Bár lakóhelyként

is ajánlanák barátaiknak, ismerőseiknek településüket, inkább úti célként ajánlják. A bevezetésben említett két kutatási kérdésre (K) az elemzéseink alapján a következő megállapításokat tesszük.

A réselemzés alapján megállapítható, hogy az a 10 települési tényező, amelyekkel a leginkább elégedetlenek, azok fontosságához képest: kedvő ingatlanárak; egészségügyi ellátás, egészségügyi szolgáltatások; megélhetési költségek; infrastruktúra (például gáz, víz, csatornázottság, utak állapota, közvilágítás); folyamatos fejlesztések a településen; munkalehetőségek; vásárlási lehetőségek; lakókörnyezet állapota (például zöldterületek, tisztaság, rendezettség); pihenés, feltöltődés lehetőségei (wellness, amatőr sport, strand); járda megléte.

Kutatási eredményeink hozzájárulhatnak a tényleges lakossági igényeknek megfelelő helyi fejlesztések kidolgozásához, természetesen figyelembe véve azt, hogy a döntéshozóknak nem feltétlenül van ráhatásuk minden, a tanulmányban szereplő tényező alakítására, valamint azt, hogy a régió különböző településein az igények nagyon különbözőek lehetnek. A komplex, lakossági igényeket figyelembe vevő látásmód nélkülözhetetlen a lakosság életminőségét javítani szándékozó fejlesztési döntések meghozatalához. Az elégedettség és a fontosság közötti rés nagysága a fejlesztésekben döntéshozók számára közvetlenül arra szolgálhat, hogy a balatoniak hogyan priorizálják a települési tényezők fejlesztését. A fenti sorrendben érdemes a települési tényezők fejlesztésére forrásokat (például a Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térségre kiírt pályázatokat) keresni.

A településsel való összelégedettséget mind-egyik települési tényező befolyásolja, leginkább a lakókörnyezet állapotával (például zöldterületek, tisztaság, rendezettség), és a településen zajló folyamatos fejlesztésekkel való elégedettség. A település lakóhelyként való ajánlását leginkább a település oktatási intézményeivel való elégedettség befolyásolja. Amennyiben egy település növelni szeretné az állandó lakosainak számát, a fiatal szülőket célzó marketingjükből a helyi oktatási intézményeket érdemes leginkább hangsúlyozni. Úti célként pedig azok ajánlják leginkább a települést, akik elégedettebbek annak látnivaló-

ival. Őket, illetve az ő véleményüket is érdemes megjeleníteni a helyi turizmus növelésére irányuló marketingben.

**FEKETE-BERZSENYI HAJNALKA¹ –
BANÁSZ ZSUZSANNA²**

A szerzők és elérhetőségük

(1) egyetemi adjunktus, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Számvitel és Controlling Intézeti Tanszék (fekete-berzsényi.hajnalka@gtk.uni-pannon.hu)

(2) egyetemi docens, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Kvantitatív Módszerek Intézeti Tanszék (banasz.zsuzsanna@gtk.uni-pannon.hu)

Köszönetnyilvánítás

Jelen kutatás az Európai Unió, Magyarország és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása által biztosított forrásból az EFOP-3.6.2-16-2017-00017 azonosítójú „Fenntartható, intelligens és befogadó regionális és városi modellek” című projekt keretében jött létre.

Irodalomjegyzék

BANÁSZ Zsuzsanna, BIERMANN Margit: A Balaton térsége mint élettér I.: demográfia és munkaerő-piac. = „Mi, balatoniak...” A Balatoni Turisztikai Kutatóintézet tanulmánykötete. Szerk. Sulyok Judit, Banász Zsuzsanna, Fehérvölgyi Beáta, Hiezl Kitti, Szabó Renáta. Veszprém, 2019. 70-76.

BOLEY B. Bynum, McGEHEE Nancy Gard, HAMMETT A. L. Tom: Importance-performance analysis (IPA) of sustainable tourism initiatives: The resident perspective. = *Tourism Management* 58 (2017) 66-77.

CHEN Shun-Hsing, YANG Ching-Chow, LIN Wen-Tsann, YEH Tsu-Ming: Service quality attributes determine improvement priority. = *The TQM Magazine* 19 (2007) 2. sz. 162-175.

DWYER Larry, DRAGIĆEVIĆ Vanja, ARMENSKI Tanja, MIHALIĆ Tanja, KNEŽEVIĆ CVELBAR Ljubica: Achieving Destination Competitiveness: an Importance –Performance Analysis of Serbia. = *Current Issues in Tourism* 19 (2016) 13. sz. 1309-1336.

FEKETE-BERZSENYI Hajnalka: A Balaton térsége mint élettér III.: Települési tényezők – fontosság vs. elégedettség. = „Mi, balatoniak...” A Balatoni Turisztikai Kutatóintézet tanulmánykötete. Szerk. Sulyok Judit, Banász Zsuzsanna,

Fehérvölgyi Beáta, Hiezl Kitti, Szabó Renáta. Veszprém, 2019. 77-82.

HERNANDEZ Sara, MONZON Andres, DE OÑA Rocío: Urban transport interchanges: A methodology for evaluating perceived quality. = *Transportation Research Part A: Policy and Practice* 84 (2016) február 31-43.

HINTON Perry R., McMURRAY Isabella, BROWNLOW Charlotte: *SPSS Explained*. (II. kiadás). London és New York, 2014.

HORTON G., GOERS J.: A Revised Kano Model and its Application in Product Feature Discovery. 2019. Elérhető: https://www.researchgate.net/publication/332304132_A_Revised_Kano_Model_and_its_Application_in_Product_Feature_Discovery

INSCH Andrea, FLOREK Magdalena: Place satisfaction of city residents: Findings and implications for city branding. = *Towards effective place brand management: Branding European cities and regions*. Szerk. Ashworth Gregory, Karvatzis Mihalis. Cheltenham, 2010. 191-204.

KOLTAI Zoltán: A magyarországi városok versenyképességének lakossági megítélése. = *Tér és Társadalom* 19 (2005) 3-4. sz. 23-41.

KOLTAI Zoltán: Településtípusok lakóhelyi vonzeróinak értékelése. = *Földrajzi Közlemények* 139 (2015) 3. sz. 213-225.

KOLTAI Zoltán: Városok vonzereje országos és regionális léptékben. = *Térségek versenyképessége, intelligens szakosodása és újraiparosodása*. Szerk. Lengyel I., Nagy B., Szeged, 2016. 272-289.

KSH (2020): A kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák turisztikai régióként. Elérhető: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_oga006a.html?back=/stadat_ksz

LENGYEL Imre: *Verseny és területi fejlődés: térségek versenyképessége Magyarországon*. Szeged, 2003.

LŐRINCZ Katalin, LANG Leticia Anikó, BANÁSZ Zsuzsanna: A Balaton régió imázsa és a helyi identitás vizsgálata. = „Mi, balatoniak...” A Balatoni Turisztikai Kutatóintézet tanulmánykötete. Szerk. Sulyok Judit, Banász Zsuzsanna, Fehérvölgyi Beáta, Hiezl Kitti, Szabó Renáta. Veszprém, 2019. 61-70.

MARIEN Anita: A sikeres településmarketing kulcsa az elégedett lakosság. = Marketingkaleidoszkóp. Szerk. Piskóti István. Miskolc, 2012. 91-96.

MARIEN Anita: A lakossági elégedettség és a helyben maradási magyarázó tényezők összefüggései. = Marketing & Management 47 (2013) 1. sz. 3-10.

MARIEN Anita: A területi identitás magatartási megnyilvánulásai, különös tekintettel a költözési szándéokra. = Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek 12 (2015) 1. sz. 4-16.

NYARKU Kwamena Minta, ODURO Stephen: Importance-Performance Matrix Analysis (IPMA) of Service Quality and Customer Satisfaction in the Ghanaian Banking Industry. = International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences 7 (2017) 7. sz. 532-550.

PISKÓTI István, NAGY Szabolcs, DAN-KÓ László, MOLNÁR László, MARIEN Anita: A társadalmi marketing paradigmái-elméleti-módszertani alapotató kutatás. 2013. (OTKA Kutatási Jelentések) Elérhető: <http://www.marketing-turizmus.hu/otka/11.pdf>

PISKÓTI István, NAGY Szabolcs, MOLNÁR László, MARIEN Anita: Identification between individuals and places of residence. = Conference Proceedings of Retracing the Silkroad: MAG Scholar Global Business Marketing and Tourism Conference. Szerk. Fam Kim, Józsa László, Yang Lin. Győr, 2012. 1-10.

RAMÍREZ-HURTADO José Manuel: The use of importance-performance analysis to measure the satisfaction of travel agency franchisees. = Revista de Administração de Empresas 57 (2017) 1. sz. 51-64.

PASARIBU Pasaribu, WARYONO Waryono, SAPUTRA Ronaldi: Measurement of Visitor's Satisfaction through Importance

Performance Analysis (IPA) Method About Servicescape. = Advances in Economics, Business and Management Research 28 (2016) 242-244.

SZIRMAI Viktória, VÁRADI Zsuzsanna: A várostárségi társadalmak versenyképesség-felfogása. = A várostárségi versenyképesség társadalmi tényezői. Szerk. Szirmai Viktória. Budapest-Pécs, 2009. 185-190.

TÓTH-KASZÁS Nikoletta: (2018). A települési kötődés és a Z generáció - egy magyarországi középváros példája. = Deturope, 10 (2018) 2. sz. 54-74.

VASZÓCSIK Vilja, VAJDOVICH-VISY Erzsébet: Integrated land-use models for spatial planning support: country-specific solutions. = Deturope 9 (2017) 3. sz. 12-28.

Abstract

The subject of the research is the local's opinion of the Balaton tourism development area (174 settlements) on 27 settlement factors. Data derived from primary questionnaire which was conducted during the summer of 2018 and 2019, and resulted in an evaluable 1201-person sample. The research aims to answer the following two questions. Which settlement factors are the locals most dissatisfied with, compared to their importance? Which settlement factors have the strongest relation to the overall satisfaction with the settlement? Descriptive statistics and relationship analyzes were applied as methods of the research. The results can provide a guide to local decision-makers in allocating development resources in a way that would increase public satisfaction.

Keywords: Balaton region, municipal factors, importance, satisfaction, quantitative analyzes

A Balaton – régió migrációs áramlásainak vizsgálata kvalitatív és gravitációs panelmodell segítségével

A területek közötti mobilitás egyik tényezője a térbeli mozgás, migráció. A turizmus - az egyik legfontosabb és leggyorsabban növekvő iparág a világon - jelentős bevételi forrássá vált, amely a helyi gazdaságok növekedésének egyik fő mozgatórugója. Tanulmányunkban megvizsgáljuk a Balaton térségben nyaralótulajdonnal, második otthonnal rendelkezők, itt dolgozók, illetve a térségben letelepedők migrációs mozgását kapcsolathálózati módszer segítségével. A kutatásban részben primer adatokat használunk egy kérdőíves felmérés alapján, mely a Balaton térségében élő vagy dolgozó lakosság felé irányult. Emellett gravitációs modell segítségével elemezzük a lakhelyváltással, ingázással járó mobilitást és azok lehetséges mozgatórugóit, illetve a turizmus és a munkaerő áramlás kapcsolatát.

A mobilitás háttere

A globális mobilitás korszakában élünk. A globalizációt alakító trendek közül továbbra is meghatározó a technológiai fejlődés, a gazdaságok szerkezeti átalakulása és a világ turisztikai régióinak átrendeződése. Gyakorlatilag a világ minden pontja elérhető: egyrészt számtalan desztinációt felkereshetünk, másrészt távolról is dolgozhatunk.

A turizmus a globális GDP 10,4% -át és a globális foglalkoztatás 10% -át teszi ki (JOPPE, 2020). Az idegenforgalom folyamatosan növekvő és gazdaságilag fontos ágazat globális és helyi szinten egyaránt. A turizmus jelentősen hozzájárul a munkahelyteremtéshez, az exportbevételekhez és a belföldi hozzáadott értékhez, valamint elősegíti a helyek vonzerejének és jólétének javítását.

Tanulmányunkban a mobilitás kérdését a Balaton turisztikai fejlesztési térségben vizsgáljuk. A Balaton körüli szabadidős tevékenységek jelenlegi ikonikus képét a tömegturizmus évtizedei nagymértékben befolyásolták és tették nemzetközileg ismertté. Mára az egész térség fejlethetetlen élményeket kínál a látogatók számára (SULYOK-LŐRINCZ, 2017).

HÁRS (2004) szerint a földrajzi mobilitással kapcsolatos irodalmak főleg két részre tagolódnak: a hazai és a nemzetközi migrációval foglalkozó tanulmányokra. A migráció a lakóhely és a munkahely megváltoztatását vonhatja maga után (ZAX 1994). Különbséget kell tenni a kényszerű mobilitás (menekülés, telepítés, deportálás, disszidálás) és az elvándorlás (migráció) között, amikor a munkaerő térbeli helyzetváltoztatásával egyidejűleg a lakóhely is megváltozik. Az ingázás településhatárt átlépő munkába járást jelent és a munkaerőmozgáshoz nem kapcsolódik a lakóhely áthelyezése. Az ingázás és a migráció fontos jelenségek a térbeli elkülönülés leküzdésére.

RAVENSTEIN (1885, 1889) nevéhez kapcsolódik a térben és távolságtól függően meghatározott migráció megfogalmazása és a migrációt meghatározó „taszító (toló) és vonzó (húzó)” (push and pull) erők megfogalmazása. A lakó- és munkahely választásáról szóló döntések együtt járhatnak (MOLHO 1986), vagy egymást követik (VICKERMAN 1984). A távolságtól függően az ingázás helyettesítheti a migrációt, vagy fordítva (REITSMA ÉS VERGOOSSEN 1988). Ha az ingázás viszonylag olcsó, akkor a munkavállalók előnyben részesíthetik a viszonylag hosszabb ingázást, mely csökkentti a migrációt

(CAMERON ÉS MUELLBAUER 1998). Ennek eredményét tanulmányozta például GREEN és MTSAI (1999), illetve SANDOW (2008), akik szerint a távolsági ingázás fontos alkalmazkodási tényező lehet és bizonyos mértékig helyettesítheti a migrációt. A migráció hatással lehet a lakáspi-acokra (MOLHO 1986) és a munkaerőpiacokra (HUNT 1993). Bizonyos területeken a magas nettó bevándorlás magasabb ingatlanárakhoz vezet, míg a tartós elvándorlás például a vidéki térségekben különféle kedvező vagy hátrányos hatásokkal járhat. A lakásárak és a munkaerőpiaci lehetőségek a mobilitás összetett ösztönző tényezőit is jelenthetik.

A gravitációs modellek segítségével a potenciális elvándorlás és a megfigyelt migrációs adatok közötti különbséget számoljuk, tehát azt, hogy adott feltételek mellett mennyi lehetne a maximum elérhető kívánt érték és mennyi a megfigyelt érték. A migrációt a jövedelem-, a bérkülönbségek vagy más egyéni eltérő motivációk (környezet, körülmények), a jobb munka- és jövedelemszerzési lehetőségek befolyásolják. A gravitációs modell szerint a migráció egyenesen arányos a kibocsátó és a befogadó térség népességével, a pozitív jövedelmi hatásokkal és fordítottan arányos a két terület közötti távolsággal (HARIS-TODERO (1970). ANDERSON 2003-as hasznossági modellje szerint az egyén elvándorlási döntésében alapvető „realizálható hasznosság” a munkabértől, a fogadó helytől, a kiinduló pontból a célállomásra történő vándorlás költségétől és a vándorlásból származó egyéni haszontól függ.

Módszertan

Leíró statisztika

A Balaton, mint élettér életminőségi aspektusainak vizsgálatára egy kérdőíves felmérés készült, mely a Balaton térségben élők jellemzőit tárta fel leíró statisztika segítségével.

Kapcsolathálózat elemzés

GEPHI egy interaktív vizualizációs program, amellyel minden gráf- és hálózatos adatot meg lehet jeleníteni. A gráf csúcsokból és élekből áll. A csúcsok azoknak az adatoknak feleltethetők meg, melyek kapcsolatait vizsgáljuk. (itt kistérségek) Az élek pedig a valós kapcsolódást mutatják a vizsgált adatok között. A gráfok használatának célja, hogy a különböző kapcsolatokat ábrázol-

junk vele. Tanulmányunkban a kérdőíves felmérés adatai alapján rajzoljuk meg a mobilitás „térképét” kapcsolathálózati elemzés segítségével.

Gravitációs modell

Az utóbbi időben megnőtt az érdeklődés a turisztikai mozgásokat leíró modellezés lehetősége iránt YERDELEN et al.(2020). A mobilitást és azok lehetséges mozgatórugóit, a turizmus és a munkaerő áramlás kapcsolatát ökonometriai elemzés (gravitációs modell) segítségével vizsgálhatjuk, amely a kiindulási hely-célállomás térbeli kölcsönhatásának modelljén alapul. A vándorlások irányát tekintve megkülönböztetünk küldő- és célterületeket. A mozgást nem csak a földrajzi távolság, a küldő hely és a fogadó hely jellegzetességei (az ingázók és elvándorlók vonzása) befolyásolják, hanem a származási hely és a célállomásnál lévő szomszédos helyek tulajdonságai is. A mobilitás nagyságát statisztikai adatokból természetesen megfigyelhetjük, de a modell segítségével megmérhetjük, hogy a mozgást mi magyarázhatja és milyen mértékben.

A gravitációs elmélet egy kapcsolati elmélet, amely két vagy több pont között területi interakciót a fizikában ismert gravitációhoz hasonlóan vizsgálja (PÖYHÖNEN P. 1963). A modellt elsősorban olyan területeken használják, ahol a földrajzi távolság szerepet játszik és olyan társadalmi jelenségek elemzésére szolgálhat, mint például a népesség vándorlása, a termékek, a pénz, a tőke áramlása, az információ és a kereskedelem és a turistaforgalom mozgás (MURYANI et al. 2020). A gravitációs modellek népszerűségét magas magyarázóképeségük indokolja.

Jan TINBERGEN (1962) először a nemzetközi kereskedelemben alkalmazta a gravitációs egyenletet, amely valójában egy többváltozós lineáris regressziós modell, amelyet keresztmetszeti és panelelemzésekhez használnak és azóta többször is továbbfejlesztettek. A rendszeres és tömeges területi áramlások modellezése a 19. század közepéig nyúlik vissza. CAREY (1858), majd RAVENSTEIN (1885) megfigyelése szerint az emberek városok közötti mozgása és az egyetemes tömegvonzás törvénye között párhuzam mutatható ki, nagyobb városok között nagyobb áramlás figyelhető meg, mint a kisebb városok között (DUSEK 2003, NEUMANNÉ 2014).¹ RAVENSTEIN (1889) szerint a nagyobb távol-

ságokra vándorlók a nagy ipari és kereskedelmi városokba mennek, a két pont közötti migráció fordítottan arányos távolsággal és a mobilitás kezdetben a közeli városokba, majd ezután leggyorsabban fejlődő ipari centrumokba, agglomerációba irányul. A taszító és vonzó erők egymásra hatását gazdasági motiváció befolyásolja.

A modell egyik alkalmazási területe a különféle térbeli áramlások intenzitásának becslése, de alkalmas vonzáskörzetek (DUSEK 2003) lehatárolására is. A nagy gazdasági erőt képviselő települések, országok vonzást gyakorolnak a körülöttük elhelyezkedő kisebbekre. A vonzáskörzeten belülre azok a pontok tartoznak, ahol adott objektum vonzása nagyobb erejű, mint bármely más területé (TAGAI 2007). HANSEN (1959) a gravitációs modell térbeli tervezésben való használhatóságát hangsúlyozta, bevezette a „megközelítheletési indexet” a centrumok vonzásterének és a területi politika egységeinek kialakítására. A gravitációs egyenlet – ANDERSON (1979) és ANDERSON és van WINCOOP (2003) –, két tetszőleges ország közötti exportját a két ország gazdasági súlyával (pl. GDP nagyságával), egymástól való távolságával, valamint további egyéb tényezőkkel magyarázza.² A földrajzi távolság, nyelvi hasonlóság és szomszédosság változók nagyon jelentősnek bizonyulnak. Az elemzések szerint azon országok, melyek közös határral rendelkeznek és beszélnek egy közös nyelvet, többet kereskednek egymással a vártnál.

A turisztikai áramlás területén is használják a gravitációs modellt: ROSELLO ÉS SANTANA-GALLEGO (2014) megvizsgálta, hogy a hőmérséklet a hatással van-e a turizmus nemzetközi folyamataira. PETIT et al. (2018) megbecsülte, hogy a kulturális örökséggel és nagy vonzerővel rendelkező országok milyen mértékű szerepet játszanak a turizmus alakulásában. LORDE et al. (2016) a Karib-térség országaiba irányuló turisták nemzetközi mozgását befolyásoló tényezőket vizsgálta 1980 és 2008 között dinamikus panel gravitációs modell alkalmazásával. KHOSHNEVIS YAZDI és KHANALIZADEH (2017) gravitációs modellt használt az USA-ba érkező nemzetközi turisztikai igények becslésére. Megállapította, hogy a reál GDP, a fogyasztói árindex és a közlekedési infrastruktúra pozitívan, az árak és a 2011 évi válság hátrányosan

befolyásolta a turisták érkezését az országba. ROSSELLO ET AL.(2017) az idegenforgalom és az utazással összefüggő betegségek, mint például a malária, sárgaláz, Ebola leküzdésének gazdasági hatását becslte a nemzetközi idegenforgalom áramlására. Az eredmények azt mutatták, hogy a betegségek elmúltával a beáramló turizmus közel 10 millió fővel, az idegenforgalmi kiadások pedig 12 milliárd dollárral nőttek.

A Balaton térségében élő, dolgozó, tanuló és második otthonnal rendelkező lakosságra vonatkozó kvalitatív kutatás eredményei

A kutatásban azt vizsgáljuk, hogy vajon milyen tényezők motiválják a Balaton térségben nyaralótulajdonnal, vagy második otthonnal rendelkezőket, az itt dolgozókat, illetve a térségben letelepedőket idevándorlási döntésük során. „A turizmus és migráció közös eredője a „jó helyek” keresésében rejlik, ami gyakran a korábbi utazásokból fakadó tapasztalatokra alapozódik. Emellett nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a migrációban résztvevők meglévő idegenforgalmi hálózatokat (közlekedés, szállás, vendéglátás) használnak” (MICHALKÓ ET AL. 2003, p. 55).

A Balaton, mint élettér életminőségi aspektusainak vizsgálatára egy kérdőív felmérés készült, mely a Balaton térségben élők jellemzőit tárta fel.³ A lekérdezés két időpontban zajlott, papír alapon és online is. 2018 március-augusztus között, összesen 844 fő töltötte ki a kérdőívet és 2019 március és augusztus között 344 fő. A válaszadók megismerése érdekében, néhány demográfiai jellemzőjük leíró statisztikája:

A kitöltők 35,09%-a férfi, 64,91%-a nő. Életkor szerint átlagosan 38,54 évesek a válaszadók, a tipikus életkor 22.

Végzettség szerint a válaszadók 49,95%-a felsőfokú, 47,87%-a középfokú és 42,18%-a alacsony fokú képesítéssel rendelkezik.

A kitöltők többsége szellemi alkalmazott (30,56%) vagy tanuló (25,07%), de vannak közöttük közép- vagy felsővezetők (8,70%), fizikai alkalmazottak (7,66%), vállalkozók (7,38%) és nyugdíjasok (7,10%) is.

A válaszadók további része közfoglalkoztatott (5,77%), inaktív (2,84%), szellemi szabadfoglalkozású (2,55%), nyugdíj vagy járadék melletti dolgozó (1,51%) és munkanélküli (0,85%) is.

A megkérdezett célcsoportok: Helyi lakos, életvitelszerűen él a településen, és itt dolgozik vagy tanul (49,46%); Helyi lakos, életvitelszerűen él a településen, de máshol dolgozik vagy tanul (15,57%); A településen dolgozik vagy tanul, de máshol él (12,49%); A településen másodlagos otthonnal vagy nyaralóval rendelkezik (22,48%).)

Annak érdekében, hogy megtudjuk, hogy melyek azok a gazdasági tevékenységek, melyek a Balaton térségébe vonzanak a munkavállalókat, a válaszadókat arról is kérdeztük a kérdőívben, hogy véleményük szerint mely területekkel éri meg foglalkozni a régióban. A kitöltők egy 1-5 tartó skálán értékelték a különböző tevékenységek megtérülését. A vélemények alapján elmondható, hogy a parkolás szolgáltatás, a családi és turisztikai programok szervezése, valamint a szálláshelyszolgáltatás és a vendéglátás területe kecsgett a legnagyobb megtérüléssel. Ezek mellett sokan tették még le a voksukat a kiskereskedelem, az egészségturisztikai és a szórakoztatóipari szolgáltatások nyújtása mellett is (1. ábra).

Az ingázás, vándorlás vizsgálata kvantitativ elemzéssel (kapcsolathálózat)

A kérdőív első kérdésében arra kérdeztünk rá, hogy a válaszadó honnan költözött az adott településre, hova ingázik az adott településről, hol van

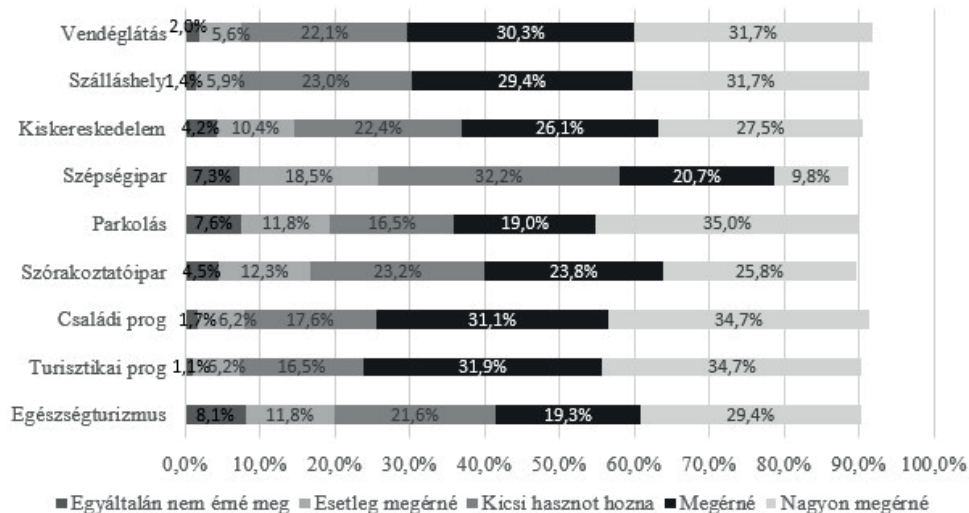
esetleg második otthona vagy nyaralója és mi az állandó lakhelye. Ebből az oda és elvándorlásra, az ingázás mértékére lehet következtetni. (2. ábra).

Az élek vastagsága mutatja az odaáramló lakosok nagyságát, amelyek a súlyok. A nyílak az áramlás irányát mutatják.

Az ábrán a GEPHI programmal készített gráf elemzés eredménye látható, ahol a csúcsok a kistérségek. Súlyozott, irányított gráf látható az ábrán, ahol a súlyok az odaáramló lakosok nagysága, amelyet az élek vastagsága mutat. A kapcsolati háló elemzésének eredményei alapvetően központiséget jelző mutatók alapján jól leírhatóak. A központiség mutató a legfontosabb szereplő meghatározására szolgál, aki a kapcsolatháló stratégiai pontjaiban helyezkedik el, és aki a legnagyobb kapcsolati aktivitást mutatja, és akihez sokan kapcsolódnak (centralitás) (GEPHI.org). A fok centralitás (degree centrality, CD) esetén az egyes pontok kapcsolatainak számát viszonyítjuk az összes kapcsolathoz.

A 3. ábrán látható, hogy a legtöbb lakosnak az állandó lakhelye Budapest, mint az ingázás kiinduló helye a második otthonba, nyaralóba, amely elsősorban Balatonfüred, Balatonalmádi, Fonyód, Siófok térségében található (3. ábra).

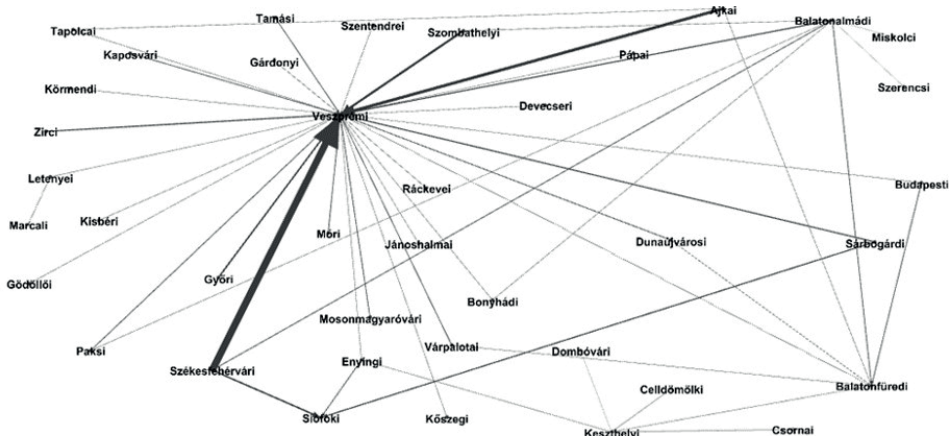
1. ábra: A kérdőívet kitöltők véleménye az egyes tevékenységek megtérüléséről

Forrás: a szerzők saját szerkesztése a kérdőív eredményei alapján

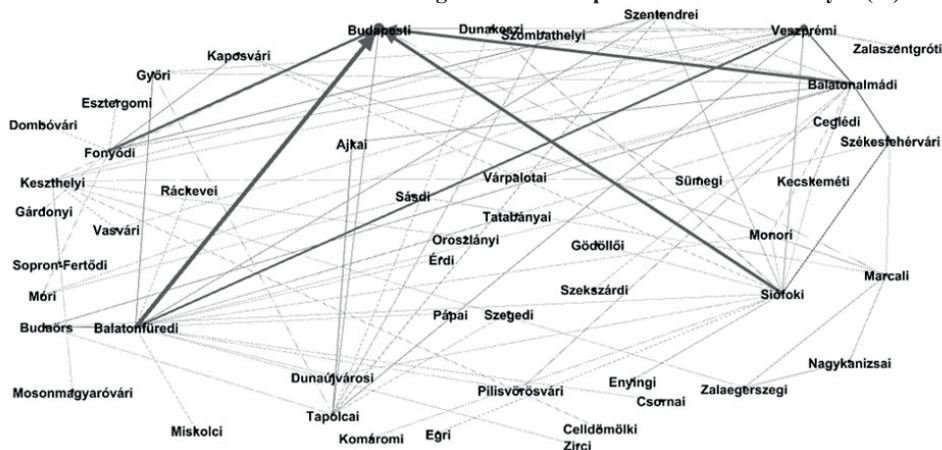

4. ábra: Ingázás a Balaton-térségi munkahelyekre (fő)

Forrás: a szerzők saját szerkesztése a kérdőív eredményei alapján Gephi program segítségével

5. ábra A balatoni állandó lakosok ingázása más településen lévő munkahelyre (fő)

Forrás: a szerzők saját szerkesztése a kérdőív eredményei alapján Gephi program segítségével

Az ingázás, vándorlás vizsgálata gravitációs modell segítségével

Az elemzésben két modellt állítunk: az *első* a KSH adatai (oda és elvándorlási adatok, adózott jövedelem) alapján elemzi a Balaton régióba érkező, illetve elvándorló lakosok, munkavállalók mozgását, vándorlását panel gravitációs modellel 2011-2017 közötti időszakban). Az oda- és elvándorlás mértéke meghatározza azt, hogy egy települést inkább az elvándorlás vagy a betelepülés jellemez, ez nagyban függ a környezettől, a kínált

szolgáltatásoktól és a megélhetési lehetőségektől. A kistérségi adatokhoz rendeltük hozzá a KSH által szolgáltatott, szintén ingyenesen elérhető kistérségi gazdasági és munkaerő piaci adatokat, egy adófizetőre jutó összes nettó (adózott) jövedelmet, és a munkanélküliségi rátát. A távolság-adatokat a Google térképprogram segítségével kalkuláltuk a kistérségi központok között.

Az elvándorló végső döntése többségében egyéni, racionális célok elérése érdekében történik (magasabb jövedelmek, a jobb karrierlehetőségek

és a magasabb életszínvonal). A modellben szereplő magyarázó változók így a következők:

A modellünkben használt változók:

Adózott jövedelem 1: a küldő kistérség adózott jövedelme (1 főre jutó), az adatok forrása a KSH adatbázisa.

Adózott jövedelem2: a fogadó kistérség adózott jövedelme (1 főre jutó), az adatok forrása a KSH adatbázisa.

Népesség, Munkanélküliség: az adatok forrása KSH területi adatbázisa.

Távolság.

Dummy változó:1, ha Balatonhoz közeli a kistérség,0 ha nem.

Áramlás (Flow):1. modellnél KSH odélvándorlás adatai; 2. modellnél: kérdőívünk választásai

A második modell a szóban forgó kérdőív választai alapján kialakított indikátorok segítségével az elvándorlás, ingázás területi mintázatait vizsgálja gravitációs modell segítségével. (A kiindulási helyre és a célállomásra vonatkozó változókat szintén a KSH adatok alapján állítottuk

össze, az áramlást a kérdőívben az ingázás, munkavállalás és második otthonokkal kapcsolatos válaszok alapján megállapított mozgás, primer adatok alapján kalkuláltuk.)

A 1. táblázat megmutatja, hogy a kiinduló kistérség adózott jövedelmének és a fogadó kistérség jövedelemmutatójának együtthatója szignifikánsan pozitív értéket vesz fel. Másodsor, a két pont közötti távolság fontos szerepet játszik a mobilitásban. A fogadó régió munkaerő-piaci teljesítménye pozitívan kapcsolódik a migrációhoz. Mint azt feltételeztük, a távolsági együttható értéke negatív, ha 1%-kal messzebb van két vidék egymástól, akkor 0,754%-kal illetve 0,912 %-kal kevesebb népesség áramlik a régióba. Ez azt jelenti, hogy minél távolabb van egymástól két kistérség, annál kisebb volumenű áramlás zajlik majd közöttük. Az R^2 értéke (a modell jósága, magyarázóképesége) az első modellnél 0,791, a második modellnél 0,743.

A legfontosabb a fogadó kistérségben az egy adózóra jutó nettó jövedelem (0,781 illetve 0,712), amely a fogadó kistérség vonzóképeség-

1. táblázat: A kétféle gravitációs modell eredményei (Lineáris regresszió a KSH áramlási adatokon és kérdőívben megállapított empirikus áramlási adatok alapján. Független változó a mobilitás)

Magyarázó változók paraméterbecslései 1. panelmodell (2011-2017) KSH mobilitási alapján	1. KSH kistérségi adatok modellje	Magyarázó változók paraméterbecslései 2. modell kérdőív mobilitási adatok alapján	2. Kérdőíves lekérdezés modellje
$\ln$ Adózott jövedelem _i	0,781	$\ln$ Adózott jövedelem _i	0,712
$\ln$ Adózott jövedelem _j	0,854	$\ln$ Adózott jövedelem _j	0,873
$\ln$ Munkanélküliség _i	0,099	$\ln$ Munkanélküliség _i	0,112
$\ln$ Munkanélküliség _j	-0,378	$\ln$ Munkanélküliség _j	-0,452
$\ln$ Népesség _i	0,231	$\ln$ Népesség _i	0,110
$\ln$ Népesség _j	0,326	$\ln$ Népesség _j	0,411
		Dummy Balaton	1,25
$D_{i,j}$	-0,754	$D_{i,j}$	-0,912

Forrás: saját szerkesztés KSH és kérdőíves megkérdezés alapján

gére utal. A fizetési kilátások döntő szerepet játszanak pl. az állandó lakhely és a munkahely közti mobilitásban vagy az elvándorlásban. A küldő hely kistérségében az egy adózóra jutó nettó jövedelemnek is pozitív az együttthatója, ez alapozhatja meg annak a lehetőségét, hogy az illető máshol munkát vállalhasson.

Az adózott jövedelem₁ (0,781) együtttható pl. az első modellnél azt jelenti, hogy ha 1%-kal nő a küldő térség jövedelme, akkor 0,781%-kal nő az áramlás a két kistérség között. A lnadózottjövdelem₂ (0,854) együtttható az első modellnél azt jelenti, hogy ha 1%-kal nő a fogadó kistérség jövedelme, akkor 0,854 %-kal nő az áramlás a két terület között. A 1. táblázat azt mutatja, hogy a vándorlás célpontját elsősorban az „elvándorló” lakhelyének kistérségében tapasztalható egy adózóra jutó nettó jövedelem is befolyásolja, mely a megélhetési lehetőségeket is előrevetítheti. Ehhez képest kisebb jelentőséggel bír a munkanélküliségi ráta alakulása (akár az állandó lakhely kistérségében, akár a fogadó kistérségében).

Az állandó lakhely kistérségének munkanélküliségi rátája pozitívan, míg a fogadó hely kistérségének munkanélküliségi rátája negatívan befolyásolja az elvándorlást, a második modellnél akár az ingázást is. A nagyobb munkanélküliségi rátájú kistérségekből több az elvándorló.

Nagyon érdekes és lényeges eredmény, hogy a dummy változó (van-e a fogadó kistérségben, illetve a célterület munkahelyének kistérségében Balaton part) azt mutatja, hogy az „áramlásra” hatással van a part közelsége. Ha a kistérség-párban (honnan hova) a célterület a Balaton régió tagja, akkor a mobilitás 25%-al nagyobb mértékű lesz ahhoz kistérség páthoz viszonyítva, ahol a fogadó hely kistérsége nem a Balaton régióban fekszik. Ez jelenti a Balaton térség vonzerejét a mobilitás szempontjából.

Összefoglalás

A mobilitás dinamikus folyamat. A térbeli interakció gravitációs modellje nagyon hatékony eszköz az emberi migráció áramlásainak és térbeli minták leírására. Az érdeklődés a gravitációs modell iránt nem meglepő, figyelembe véve a kétoldalú áramlási adatok hozzáférhetőségének növekedését, például a nemzetközi migrációban, de a távolsági ingázásban is, az ideiglenes

munkavállalói áramlások és a hallgatói mobilitás szempontjából is. A gravitációs modell segítségével kapott eredmények alapján következtetni lehet arra, hogy a korábban megfigyelt időszakok adatai alapján mennyi munkaerőt lehetne a térségbe odavonzani és összehasonlítani azzal a munkaerő állománnyal, akik ténylegesen ideköltöztek vagy ingáznak.

A modellbe beépített Balaton térség dummy változója megmutatta, hogy a Balatonnak nemcsak a látványosság, hanem a mobilitás szempontjából is van jelentősége. Az olyan becslési technikák fejlődése, amelyek figyelembe veszik a térbeli kölcsönhatást további lendületet adott az új vizsgálatoknak ezen a területen is. A kérdőíves kutatásból válaszaiból nyert adatok alapján felrajzoltuk a térség „mobilitási térképét” kapcsolathálózati módszerrel, amelyből a kiinduló és érkező állomások kapcsolata és a központi helyek a nyílak iránya és vastagsága alapján jól ábrázolható. Az említett kérdőív válaszaiból alapján azt is láthatuk, hogy a kitöltők különböző tevékenységek, vállalkozások megtérülését is pozitívan látják a Balaton régióban, amely jövőbeni mobilitásukat is motiválhatja.

NEUMANNÉ VIRÁG ILDIKÓ – KÁNTOR SZILVIA

Neumanné Virág Ildikó PhD, egyetemi docens, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar Közgazdasági Intézet, Nemzetközi Gazdaságtan Intézeti Tanszék

e-mail: virag.ildiko@gtk.uni-pannon.hu

Kántor Szilvia, PhD hallgató, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar

Gazdálkodási Intézet, Turizmus Intézeti Tanszék

e-mail: kantor.szilvia@gtk.uni-pannon.hu

Köszönetnyilvánítás: Jelen publikáció/kutatás az Európai Unió, Magyarország és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása által biztosított forrásból az EFOP-3.6.2-16-2017-00017 azonosítójú „Fenntartható, intelligens és befogadó regionális és városi modellek” című projekt keretében jött létre.

Irodalomjegyzék

RAVENSTEIN, Ernst George: The laws of migration. = Journal of the statistical society of London. (1885) 48. évf. (2. sz.) 67–235.

RAVENSTEIN, Ernst George: The Laws of Migration. = Journal of the Royal Statistical Society, (1889) június, 241-301.

BÁLINT Lajos. – GÖDRI Irén: Belföldi vándorlás. = Demográfiai portré 2015. Szerk. MONOSTORI J. – ÖRI P. – SPÉDER Zs. KSH Népeségtudományi Intézet, Budapest. 2015, 171-186.

ANDERSON, James E.: A theoretical foundation for the gravity equation. = The American Economic Review. (1979) 69. évf. (1. sz.) 106–116.

ANDERSON, James. – van WINCOOP, Eric: Gravity with Gravitas: A Solution to the Border Puzzle = American Economic Review, March (2003) 93, 170-192.

CAMERON, Gavin. – MUELLBAUER, John: The housing market and regional commuting and migration choices = Scottish Journal of Political Economy, (1998) 45, 420–446

DUSEK Tamás: A gravitációs modell és a gravitációs törvény összehasonlítása. = Tér és Társadalom. (2003) 17. évf. (1. sz.) 41–58.

HARRIS, John – TODERO, Michael: Migration, Unemployment and Development: A two-Sector Analysis. = American Economic Review, (1970) 60. évf. (1.sz.) 126-142.

GEPHI :<https://gephi.org/>

GREEN, A. E. – HOGARTH, T. – SHACKLETON, R. E. Longer distance commuting as a substitution for migration in Britain: a review of trends, issues and implications. = International Journal of Population Geography, (1999) 5(1) 49–67

HANSEN, W.G.: How Accessibility Shapes Land Use, Journal of American Institute of Planners, (1959) May 245-262. old.

HÁRS Ágnes: Migrációs elképzelések az Unió küszöbén, KSH, Budapest, (2004)

HUNT, George: Equilibrium and disequilibrium in migration modelling. = Regional Studies, (1993) 24(4) 341–349

JOPPE M.: The coronavirus will hit the tourism and travel sector hard. The Conversation, (2020)

KHOSHNEVIS YAZDI, S. – KHANALIZADEH, B. (2017): Tourism demand: a panel data approach. Current Issues in Tourism, (2017): Vol. 20 No. 8, pp. 787-800.

LORDE, T. – LI, G. – AIREY, D.: Modeling Caribbean tourism demand: an augmented gravity approach. Journal of Travel Research, (2016) Vol. 55 No. 7, pp. 946-956.

MICHALKÓ Gábor – ILLÉS Sándor – BERÉNYI István: Adalékok a turizmus és a migráció kapcsolatának elméleti megközelítéséhez. = Tér és Társadalom (2003) 17. évf. (2003/4.) 51-65.

MOLHO, Ian: Theories of migration: a review. = Scottish Journal of Political Economy, (1986) 33(4), 396–419

MURYANI; Permatasari, MIA Fauzia; Esquivias, Miguel Angel: Determinants of Tourism Demand in Indonesia: A Panel Data Analysis Tourism Analysis, (2020) Volume 25, Number 1, pp. 77-89(13)

NEMES NAGY József: Terek, helyek, régiók. A regionális tudomány alapjai. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2009

NEUMANNÉ, Virág Ildikó: Az integráció hatása az EU tagországok külkereskedelmére – vizsgálatok gravitációs modellel, Doktori Diszsertáció, Gazdálkodás- és Szervezéstudományok DI, 2004

PÖYHÖNEN, Peniti: A Tentative Model for the Volume of Trade between Countries. = Weltwirtschaftliches Archiv. (1963) 90. évf., 93–100.

REITSMA, Rene F. – VERGOOSSEN, Dick: A causal typology of migration: the role of commuting. = Regional Studies, (1988) 22(4) 331–340.

SANTANA-GALLEGOA, M., LEDESMA-RODRÍGUEZ, F. J. and J.V. PÉREZ-RODRÍGUEZ: International trade and tourism flows: An extension of the gravity model." Economic Modelling, (2016) 52: 1026-1033

TAGAI Gergely: A potenciálmódelleményei és korlátai a társadalomkutatásban. = Tér és Társadalom. (2007) 21. évf. (1. sz.) 145–158.

SANDOW, Erika: Commuting behaviour in sparsely populated areas: evidence from northern Sweden. = Journal of Transport Geography, (2008) 16(1) 14–27.

SULYOK, J.- LŐRINCZ, K. : Building the Future Based on the Past - Tourism Around the Lake Balaton. Pannon Management Review (2017) Vol. 6. No. 1-2. pp. 9-18.

VICKERMAN, Roger W.: Urban and regional change, migration and commuting: the dynamics of workplace, residence and transportation choice = *Urban Studies*, (1984) 21, 15–29.

ZAX, Jeffrey S.: When is a move a migration. = *Regional Science and Urban Economics*, (1994) 24, 341–360.

YERDELEN Tatoglu, F. and Gul, H. , „Analysis of tourism demand using a multi-dimensional panel gravity model”, *Tourism Review*, Vol.(2019) 75 No. 2, pp. 433-447. <https://doi.org/10.1108/TR-05-2019-0147>

KSH (2018): Népmozgalom, 2017. Elérhető: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nep-mozg>

Központi Statisztikai Hivatal (KSH): Elérhető: <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp>

www.ksh.hu/1: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_oga002.html

www.ksh.hu/2: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_oga018.html

www.ksh.hu/3: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_oge001.html

www.teir.hu: https://www.teir.hu/rqdist/main?rq_app=tdm_nd&rq_proc=main

Abstract

One of the mobility factors between areas is spatial movement, migration. Tourism is one of the most important and fastest growing industries in the world, has become a major source of revenue, which is one of the main drivers of local economic growth. The aim of this paper is to explore migration movement of people who

have cottages and second homes in the Balaton area, and those who work here or want to live here with network connections methodology. In the research, we use partly primary data based on a questionnaire survey aimed at the population living or working in the Lake Balaton area. In addition, we analyze the migration movements of the region: the mobility due to the change of residence and commuting and their possible drivers, the relationship between tourism and labor flow using a gravity model.

Key words: mobility, gravity model, panel, Balaton region

Jegyzetek

1. REILLY (1929) gravitációs modellel a kiskereskedelem térbeli telepítési döntéseinek megalapozásához járult hozzá a vonzásterek lehatárolásával, modelljében a súlyt a városok lakosság száma, a távolságot a légvonalbeli távolság jelentette. (NEMES NAGY 2004)

2. A gravitációs egyenlet lineáris alakja:

$$\ln \text{FLOW}_{ij} = \ln A + 1 \ln \text{GDP}_i + 2 \ln \text{GDP}_j + 3 \ln d_{ij} + \ln L_i + \ln L_j + \ln L_{ij} \quad (2.1)$$

Az egyenlet loglinearizált formában lineáris regressziós technikákkal becsülhető. Az együtt hatókat, konstans rugalmasságokat értelmezhetjük, például a β_1 együttható jelentése az, hogy a térség jövedelmének egy százalékos változása átlagosan hány százalékkal növelte az áramlás volumenét.

3. EFOP-3.6.2-16-2017-00017 azonosítójú „Fenntartható, intelligens és befogadó regionális és városi modellek” című projekt keretében

A balatoniak mint kultúrafogyasztók

A kutatás tárgyát a Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térség 174 településének kultúrával kapcsolatos indikátorai képezik. A tanulmány bemutatja egy 2018-9-ben e térségben végzett primer felmérés eredményét (1201 fős minta), és a Központi Statisztikai Hivatal szekunder statisztikáit is felhasználja. A primer kutatás célja annak megállapítása, hogy a balatoni lakosok számára mennyire fontos a kulturális kínálat, illetve mennyire elégedettek vele. Vizsgálataink alapján a lakosok többsége számára fontosabb, mint amennyire elégedettek vele. A szekunder kutatás a Balaton térség kulturális rendezvényekkel kapcsolatos statisztikáit vizsgálja (külön kitérve a parton elhelyezkedő településekre).

Bevezetés

Egy 2016 decemberi jogszabály (GOV, 2016) a Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térségbe emelte Veszprémet is – több más, Balaton-parttal nem rendelkező település mellett. A továbbiakban e 174 települést tartalmazó térséget Balaton régióként említjük, amelyek közül mindössze 42 helyezkedik el a közvetlenül a Balaton mellett. Az általunk vizsgált Balaton régió nem keverendő össze a Balaton kiemelt üdülőkörzettel (GOV, 2000), amely 179 települést fog össze. Az egyik leglényegesebb különbség, hogy Veszprém nem tartozik az üdülőkörzethez. 170 településben megegyezik a két térség, köztük a 42 Balaton-parttal rendelkező településben.

A kutatás jelentőségét a két szempont szerinti vizsgálat adja: egyrészt, hogy a kultúra és a szabadidő eltöltésének lehetősége és változatossága szerepet játszik abban, hogy egy település mennyire vonzó a lakosság számára, másrészt pedig a kulturális rendezvényeknek nagy szerepe van a

turizmusban, hiszen sokan éppen az ezeken való részvétel kapcsán keresik fel a térséget. A vizsgált téma aktuális, mivel a Balaton térségében található települések egyaránt szeretnének vonzó célponttá válni a lakosság és az idelátogató turisták számára is, így a kutatás végén megfogalmazott javaslataink erre irányulnak.

A kutatás tárgyát képező Balaton régió kulturális mutatóit szekunder és primer adatok alapján is vizsgáljuk. Emiatt a következő fejezetek mind-egyikében először a szekunder, majd a primer adatokhoz kapcsolódó részeket említjük.

Elméleti háttér

A szekunder kutatás célja annak feltárása, hogy a Balaton régióon belül a Balaton-parti települések kultúrával kapcsolatos indikátorai (a kulturális rendezvények száma, valamint az ezeken résztvevők száma) szignifikánsan különböznek-e a Balaton-parttal nem rendelkező településektől. E kérdést az motiválta, hogy a Balaton régió nagyon különböző településeket fog össze, akár a település méretét figyeljük, akár azt, hogy rendelkezik-e Balaton-parttal. ENYEDI (2005) szerint a kulturális gazdaságnak vannak olyan sajátosságai, amelyek bizonyos településhez kötöttek, mégpedig elsősorban városokhoz. Ez erősíti a városok versenyképességét és gyengíti más helyek kulturális gazdaságát. A gazdasági fejlettség terén jelentkező különbség a kulturális jellegű el látás színvonalában is megmutatkozik (BUDAY-SÁNTHA, 2008).

Úgy döntöttünk, hogy jelen kutatásban nem a települések jogállása – (nagy)község, város, megyei jogú város – szerint csoportosítjuk az eredményeket, hanem aszerint, hogy a település a Balaton-partján helyezkedik-e el. Tettük ezt azért, mert SÜLYÖK (2014) megállapítása szerint önállóan a kulturális turizmus nem motivál egy vízpart felkeresésére, bár fontos szerepet tölt be, de a vízpart megléte nagyobb jelentőséggel bír. Arra vagyunk kíváncsiak, hogy a Balaton partján, illetve attól távolabb elhelyezkedő települések esetében milyen különbség látható akár a primer, akár a szekunder adatokban.

A településekre vonatkozó szekunder adatok alapján a tanulmány azt a feltételezést vizsgálja, hogy az, hogy a Balaton régióban nemcsak a part mentén elhelyezkedő települések vannak, hanem például Veszprém is bekerült e régióba, ez növeli a Balaton régió kultúrástatisztikáinak például az átlagát. Ezt erősítik a Balaton régióhoz tartozó Művészetek Völgye települései is, ahol a látogatói csúcspont 2007-ben volt, amikor 260 ezren vettek részt a fesztivál programjain. 2010 óta minden évben 100 ezer fő felett volt a látogatók száma, 2015-ben már elérte a 200 ezer főt (CSURGÓ – NAGY KALAMÁSZ, 2007 és NUSZBAUM – TÓTH, 2017). A kultúrástatisztikák abszolút mértékegységben való vizsgálata mellett érdemes ezeket lakosságszámra vetítve is vizsgálni. A kis lélekszámú településeken a kulturális rendezvények szervezésében kiemelkedő szerepe van a helyi közösségnek, valamint annak a felismerésnek, hogy a helyi kulturális erőforrások megerősítése, fejlesztése jelentik a kulcsot a társadalmi-gazdasági jólét megteremtéséhez (KIS, 2014).

A primer kutatás célja annak megállapítása, hogy a Balaton régió lakosainak mennyire fontos a településük kulturális kínálata, illetve elégedettek-e ezzel. 2018-ban és 2019-ben a Pannon Egyetemen készült egy kérdőíves felmérés a Balaton régió helyi lakosságának életminőségéről (LŐRINCZ et al., 2019), mely szerteágazó kérdései közül már vizsgáltuk például a Balaton térség demográfiai különbözőségeit (BANÁSZ – BIERMANN, 2018), közbiztonságát (BANÁSZ et al., 2019). Jelen tanulmányban pedig arra fókuszálunk, hogy a helyi lakosság mennyire tartja fontosnak a települések kulturális kínálatát, és mennyire elégedett ezzel. Helyi lakosok alatt azokat értjük, akik úgy kötődnek a Balaton régióhoz, hogy itt élnek, dolgoznak, tanulnak, vagy másodlagos otthonnal rendelkeznek. Az eredményeknek a település használat szerinti bontása azért érdekes, mert az állandó lakosok egész évben itt élnek, míg a másodlagos otthonnal rendelkezők - bár jelentős létszámot képviselnek - évente átlag csak három és fél hónapot töltenek a régióban (KABAY, 2014). Ez a tény, valamint a turizmus szezonálisága is magyarázza, hogy a nyári hónapokban miért sokkal magasabb a térségben a kulturális események száma.

A kulturális kínálattal való elégedettség az életminőség része, mivel a kulturális programok jelentős szerepet játszanak a szabadidő eltöltésében. A szabadidő eltöltésével való elégedettség, és az életminőséggel való általános elégedettség között közepesen erős, pozitív kapcsolat mutatható ki (GONDOS – HERCZ, 2011 és ERCSEY, 2012 és 2013).

Adatok és módszerek

Szekunder forrásként a Központi Statisztikai Hivatal (KSH, 2020) településtatisztikai adatait használjuk az érintett 174 településre vonatkozóan. A 2006-tól elérhető KSH idősorok alakulásának rövid bemutatása után a legfrissebb, 2018. évi statisztikákra fókuszálunk. Azt vizsgáljuk, hogy az alábbi négy változót befolyásolja-e a Balaton-part megléte (BALATONLAND, 2018) vagy sem:

- abszolút indikátorok: kulturális rendezvények száma (db) és kulturális rendezvényeken résztvevők száma (fő)
- lakosságszámra vetítve: kulturális rendezvények száma (db/1000 lakos) és kulturális rendezvényeken résztvevők száma (fő/1000 lakos)

A KSH megkülönbözteti a rendszeres művelődési foglalkozásokat, az alkotó művelődési közösségeket és a kulturális rendezvényeket. A kutatás tárgyát képező utóbbi kategóriát a KSH a következők szerint definiálja. „Az otthon keretein kívül eső kulturális lehetőségek, közönség előtt tartott (előadások, kiállítások, illetve műsorok) összefoglaló megnevezése. A kulturális rendezvények közé tartoznak a színházi előadások, mozielőadások, hangversenyek, népi együttesek rendezvényei, muzeális intézmények rendezvényei, szórakoztató egyéb műsorok, közművelődési intézmények rendezvényei.” (BÁRDOSI – LA-KATOS, 2005 p. 9.)

Az elemzések 95%-os megbízhatósági szinten kerülnek elvégzésre. A kutatás módszereként ANOVA elemzéssel vizsgáljuk, hogy a településnek a Balaton-partján való elhelyezkedése befolyásolja-e fenti négy kultúra indikátort, és amennyiben igen, úgy az Éta mutatóval számszerűsítjük, hogy milyen erős ez a kapcsolat. Végül leíró statisztikákkal megvizsgáljuk az egyes indikátorokat abból a szempontból, hogy mennyire térnek el a teljes Balaton régió értékei a szigorú-

an Balaton-parti települések értékeitől, illetve a többi régióbeli településtől.

A primer kutatás 2018. és 2019. évben is anonim zajlott, kétféle módon: online és papír alapon. Az életminőségre vonatkozó sokféle kérdés közül jelen tanulmányban az alábbi kérdésekre adott válaszokat vizsgáljuk: a Balaton régióban található település (amelyről a kérdőív kitöltője elmondhatta a véleményét) kulturális programjainak választéka mennyire fontos Önnek?

E kérdésre egy ötfokozatú skálán válaszolhatunk, ahol 1 jelentette azt, hogy kevésbé fontos valaki számára a település kulturális kínálata, míg 5-öt adhattak, ha számukra nagyon fontos.

színvonalával mennyire elégedett?

E kérdést szintén egy ötfokozatú skálán értékelhették, ahol: 1 - nagyon elégedetlen, 5 - nagyon elégedett.

A két év (2018 és 2019) kérdőívei 1201 fős (n) értékelhető mintát eredményeztek. A kutatás módszereként leíró statisztikákat használunk: a fenti két kérdés esetén a válaszadási hajlandóságot, a válaszok módusát (azaz a tipikus választ). Ezeket felül bemutatjuk a válaszok gyakoriságát: a teljes mintára, ezt megbontva egyrészt Balaton-parttal rendelkező, illetve nem rendelkező településekre, másrészt a Balaton régióhoz való kötődés jellege szerint:

itt él és/vagy dolgozik vagy tanul

itt él, de máshol dolgozik vagy tanul
máshol él, de az adott településen dolgozik/
tanul

másodlagos otthonnal vagy nyaralóval rendelkezik a településen

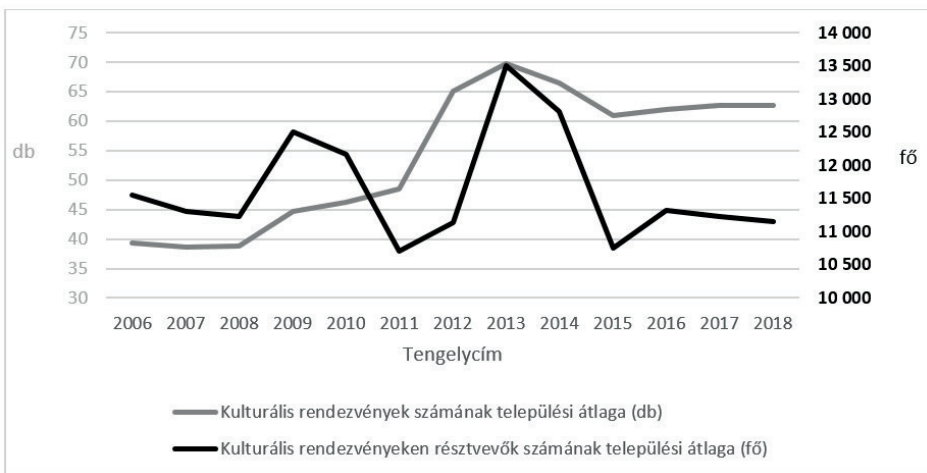
A 2018-as kérdőív, illetve a KSH 2000-2016. évi kultúrástatisztikái alapján már beszámoltunk a Balaton régió kultúrával kapcsolatos indikátorairól (BANÁSZ – BIERMANN, 2019). Jelen kutatásunkban, a 2018. és 2019. évi primer kérdőívész eredményeit együttesen elemezzük, valamint a szekunder KSH kultúrástatisztikákból a 2018-as adatokat is bevonjuk az elemzéseinkbe.

Eredmények

Szekunder kutatás

A szekunder kutatással azt szeretnénk feltárni, hogy a Balaton partján, illetve attól távolabb elhelyezkedő települések esetében milyen különbség látható akár a primer, akár a szekunder adatokban. Először bemutatjuk a KSH kultúra-indikátorok időbeli alakulását, majd a legutóbbi évre (2018) fókuszálunk. Az 1. ábrán látható, hogy hogyan alakult a Balaton régió településeire vonatkozó két kultúra mérőszám átlaga. A vizsgálható 2006-2018 intervallumban 2013-ban volt a legmagasabb mind a rendezvényeknek, mind az ezeken résztvevők számának a települési átlaga.

1. ábra: Szekunder kultúrástatisztikák idősora

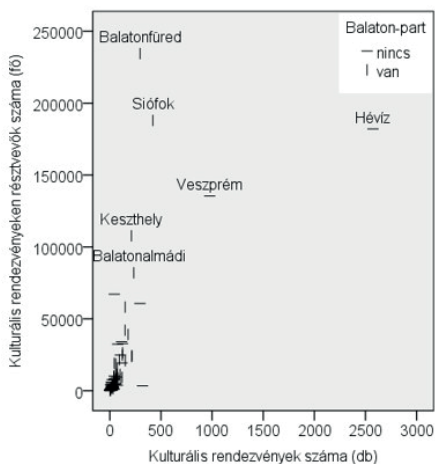
Forrás: saját szerkesztés (KSH, 2020) alapján

A 2. ábrán látható, hogy a vizsgált négy indikátorban (kulturális rendezvények száma, és az ezeken résztvevők száma, továbbá mindkét mutatóban a lakosságszámra vetített nagysága esetében) mely települések számítanak kiugróan magas értékűnek a Balaton régió belül. Az ábrákon az egyes települések jelölése aszerint változik, hogy a Balaton-partján található-e a település, vagy nem.

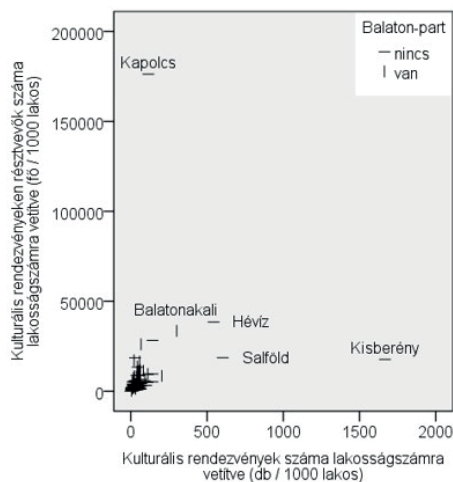
A 2.a) ábra a kulturális rendezvények településenkénti számát, és e rendezvényeken résztvevők számát mutatja. A rendezvények száma alapján Hévíz tekinthető leginkább kiugrónak, majd Veszprém követi. A résztvevők számát tekintve a rangsort Balatonfüred vezet, majd ezt követi Siófok és Veszprém.

A 2.b) ábra lakosságszámra vetíti e két kultúra indikátort (kulturális rendezvények száma és a kulturális rendezvényeken részt vevők száma). Ez alapján az 1000 lakosra jutó rendezvények száma Kisberényben volt kiugróan a legmagasabb (amely településnek 2018-ban csak 192 fő állandó lakosa volt, de 320 db kulturális rendezvényt jelentettek be erre az évre), majd Salföld (73 állandó lakos, 44 kulturális rendezvény) és Balatonakali (710 állandó lakos, 214 rendezvény). A lakosságszámra vetített, kulturális rendezvényeken résztvevők számában a Művészetek Völgye központja, Kapolcs határozottan kiemelkedik a többi település közül, ahol 381 állandó lakos volt, és 67 145-en vettek részt kulturális rendezvényen.

2. ábra: Kulturális rendezvények településenkénti száma és ezeken résztvevők száma, 2018

a) abszolút nagyságban

b) lakosságszámra vetítve

Forrás: saját szerkesztés a KSH (2020) és BALATONLAND (2018) adatai alapján

Már az adatoknak az ábrázolása alapján is érzékelhető, hogy mind a négy indikátorban Balaton-parttal nem rendelkező települések (Veszprém, Hévíz, Kapolcs, Kisberény) is vannak a kiugróan nagy értékkel rendelkező Balaton-parti települések (Balatonfüred, Siófok) mellett. Érdekes megállapítás, hogy míg az abszolút mutatókban a nagyobb települések járnak az élen, addig a lakosságszámra vetített indikátorokban kisebb települések is vannak a top 5-ben. Az ada-

tokat vizsgálva figyelemre méltó az a különbség, hogy míg Kapolcsra a 10 napos Művészetek Völgye rendezvényhez köthető a magas látogatószám, addig a többi településen a rendezvények száma is magas, amiben nagy szerepe van a helyi önkormányzatoknak, művelődési házaknak és civil szervezeteknek.

A Balaton-parti és nem part menti települések átlagának egyezőségére elvégzett ANOVA elemzés alapján az az érdekes megfigyelés tehető,

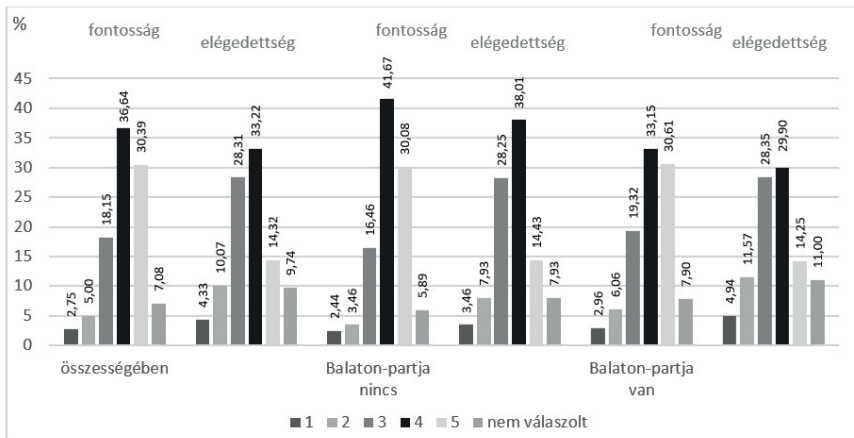
hogy a vizsgált négyféle kultúrához kötődő indikátor (kulturális rendezvények száma, kulturális rendezvényeken résztvevők száma, illetve e két mutatónak a lakosságszámra vetített értékei) közül csak a kulturális rendezvényeken résztvevők száma esetében mutatkozott szignifikáns kapcsolat azzal, hogy a település a Balaton-partján található-e. E kapcsolat azonban csak gyengének ne-

vezhető. A többi vizsgált indikátort (a kulturális rendezvények számát, illetve a lakosságszámra vetített két mutatót) nem befolyásolja szignifikánsan az, hogy van-e a település a Balaton-parton helyezkedik-e el.

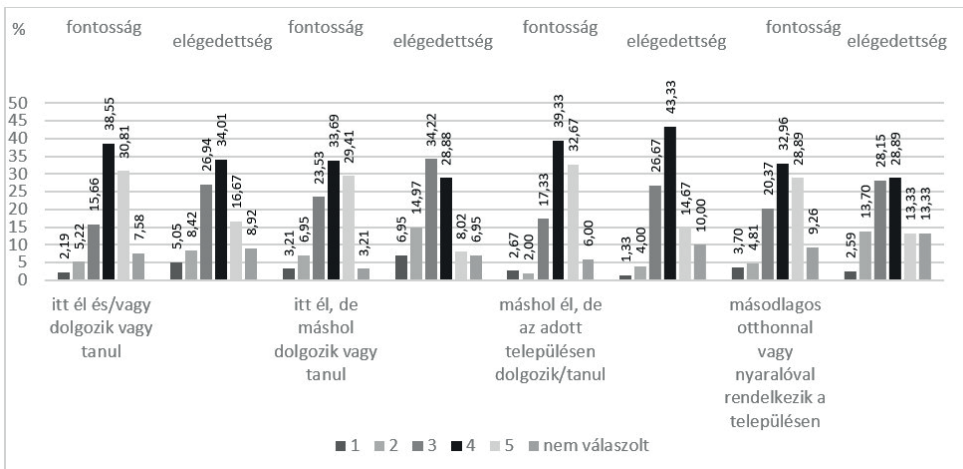
A kulturális rendezvényeken résztvevők száma esetében a Balaton-parttal kimutatott gyenge kapcsolat azt jelenti, hogy míg a Balaton-parti

3. ábra: A Balaton régió lakosságának véleménye a település kulturális programjairól (%), 2018-9, n=1201

Összességében, valamint part menti és attól távolabbi települések szerinti bontásban

A településhez való kötődés jellege szerinti bontásban

Forrás: saját készítésű ábra, kérdőíves felmérés eredményei alapján, 2018-2019

településeken átlagosan 26 109-en vettek részt rendezvényeken, addig a többi településen csak 6 153 fő. A Balaton-parti települések bizonyos statisztikáit csökkenti a többi településnek a régióban való jelenléte (amennyiben a teljes régióra számítjuk e statisztikákat). Ilyen mind a négy kultúra indikátor mediánja, és a négy közül három átlaga: a két abszolút mutató, és a lakosság számára vetítettek közül a kulturális rendezvényeken résztvevők száma. (A parti településeken az ezer lakosra jutó kulturális rendezvények számának átlaga kissé emelkedik, ha a többi települést is bevonjuk az átlagszámításba. Ennek oka a 2.b ábrán is látható, vagyis az, hogy e mutatószámokban a három kiugróan nagy értékkel bíró település egyike sem közvetlenül a Balaton mellett helyezkedik el.)

Primer kutatás

A primer kutatással arra a kérdésre szeretnénk választ kapni, hogy a balatoniak számára mennyire fontos a kulturális programok helyi választéka, továbbá mennyire elégedettek ezek színvonalával?

A 3. ábra szemlélteti az 1201 fős minta (n) eredményét, azaz az 1-től 5-ig tartó skálán adott válaszoknak, továbbá a nem válaszolóknak a százalékos megoszlását. Amennyiben egyben vizsgáljuk a Balaton-parttal rendelkező és nem rendelkező településeket, a válaszolók tipikusan fontosnak ítélték a település kulturális programjainak választékát. A minta 36,6%-a adott 4-est e kérdésre az 1-5 skálán, a minta 30,4%-a pedig a lehető legfontosabbnak (az 1-5 skálán 5-ösre) értékelte a kulturális programok választékát. A település kulturális programjainak színvonalával való elégedettségük viszont ennél alacsonyabb. Bár a legtöbben (a minta 33,2%-a) elégedettek (az 1-5 skálán a 4-est jelölték), sokan voltak olyanok is (a minta 28,3%-a), akik csak közepesre értékelték elégedettségüket.

E primer felmérésből azt látni, hogy a Balaton régió lakosságának fontosak a kulturális rendezvények, és az ezekkel való elégedettségük tipikusan közepes vagy jó, viszonylag kevesen vannak, akik teljesen elégedettek a kínálattal. Mindegyik településtípusnál elmondható, hogy a válaszadók többsége fontosnak tartja a kulturális rendezvényeket. Ez arra hívja fel a figyelmet, hogy napjainkban már nem elég csak a vízpart és a természeti

környezet ahhoz, hogy az itt élők elégedettek legyenek, hanem egyre fontosabbak a változatos, aktív kikapcsolódást jelentő programok.

Összegzés, következtetések

Tanulmányunkban primer és szekunder adatokat is elemeztünk. Az 2018-ban és 2019-ben végzett kérdőíves felmérés 1201 fős mintája alapján megállapítható, hogy a Balaton régió lakosai többségének fontosak a kulturális rendezvények, és az ezekkel való elégedettségük tipikusan közepes vagy jó, azonban viszonylag kevesen vannak, akik teljesen elégedettek a kínálattal.

A kulturális kínálat szervezésénél és fejlesztésénél célszerű figyelembe venni az állandóan vagy ideiglenesen itt élők igényein túl a hosszabb-rövidebb időre idelátogató vendégeket is. A kulturális kínálat vonzóvá teheti a települést, mind az állandó lakosok, mind a másodlagos ott-honnan rendelkezők, mind pedig az idelátogató turisták számára, ami a későbbiekben hozzájárulhat a területi fejlődéshez is. Ez különösen a parttól távolabbi települések esetében lehet fontos tényező, mert egyrészt itt a vízpart nem szerepel, mint vonzó tényező, másrészt hozzájárulhat a települések szélesebb körű ismertségéhez, ami növekvő lakosságszámot és látogatói létszámot eredményezhet, ezáltal növelve a település bevételeit.

A KSH 2018-as kultúrástatisztikáiból az látható, hogy a kultúra iránti szükségletek kielégítése jellemzően a térségben is a nagyobb lélekszámú településekhez köthető, ami összecseng Fábrián és Tóth megállapításával. (FÁBIÁN – TÓTH, 2013 és 2014). Az önkormányzatok számára fontos, hogy a településük vonzó legyen. Mivel a kultúra megjelenik mind az életminőség összetevői között (KOLTAI 2005 és 2016), mind pedig turisztikai termékként és utazási motivációs tényezőként (BARTA et al, 2009), emiatt célszerű kellő hangsúlyt fektetni a kulturális kínálat fejlesztésére, a szabadidő eltöltésének sokszínű lehetőségeinek biztosítására az év minden időszakában.

A kutatás korlátjaként említhető, hogy a primer felmérés – annak anonim jellege miatt – nem bővíthető a jövőben panelelemzéssé, azaz nem tudjuk még egyszer ugyanezeket az embereket megkérdezni e tanulmányban vizsgált kérdések-

ról. Vagyis az anonimitás miatt, a jelenlegi 1201 fős minta véleményének az időbeli változása később nem vizsgálható. Ennek ellenére a közeljövőben megisméltésre kerülő felmérés, arra az érdekes kutatási kérdésre adhatna választ, hogy a jelenlegi COVID-19 járványhelyzetben vajon tipikusan fontosabb vagy kevésbé fontosabb lett a balatoniak számára a kulturális programok választéka? Feltételezésünk szerint fontosabbá vált azok számára, akik a járványügyi korlátozások miatt nem veszítették el munkájukat, és kevésbé fontosabbá vált azok számára, akik hosszabb távra munka nélkül maradtak.

A jelenlegi meglévő mintánk is további kutatásokhoz kínál lehetőségeket. Ezek közül a jövőben elsősorban a települések, illetve településtípusok (községek, nagyközségek, városok) kulturális kínálatában tapasztalható koncentrációt szeretnénk számszerűsíteni, annak érdekében, hogy hogyan lehetne a kulturális rendezvények, illetve az ezeken résztvevők területi koncentrációját csökkenteni, a rendezvények, illetve résztvevők egyenletesebb eloszlása érdekében. A szekunder adatok kibővítése a regisztrált vendégéjszakák településenkénti számával is érdekes kutatási téma lehet a jövőben. Vajon van-e összefüggés a turizmus és a kulturális rendezvények száma, illetve ezeken résztvevők száma között, azaz kimutatható-e a turizmus „kultúrageneráló” szerepe? Ugyancsak vizsgálható a generációs különbség szerepe a kultúra fontosságának megítélésében.

**BANÁSZ ZSUZSANNA¹ –
BIERMANN MARGIT²**

A szerzők és elérhetőségük

(1) egyetemi docens, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Kvantitatív Módszerek Intézetű Tanszék; e-mail: banasz.zsuzsanna@gtk.uni-pannon.hu

(2) mesteroktató, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Szervezési és Vezetési Intézetű Tanszék; biermann.margit@gtk.uni-pannon.hu

Köszönetnyilvánítás

Jelen kutatás az Európai Unió, Magyarország és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása által biztosított forrásból az EFOP-3.6.2-16-

2017-00017 azonosítójú „Fenntartható, intelligens és befogadó regionális és városi modellek” című projekt keretében jött létre.

Irodalomjegyzék

BANÁSZ Zsuzsanna – BIERMANN Margit: A Balaton régió demográfiai különbözőségei. = Arcal vagy háttal a jövőnek? Szerk. Pintér Gábor – Zsiborács Henrik – Csányi Szilvia. Pannon Egyetem Georgikon Kar, Keszthely, 2018. 17–25. https://napok.georgikon.hu/cikkadatbazis/cikkek-2012/cat_view/3-cikkadatbazis/75-2018/84-v-szekcio-kozgazdasagtan

BANÁSZ Zsuzsanna – LŐRINCZ Katalin – RAFFAY Ágnes – SZABÓ Renáta: A Balaton térség közbiztonságának megítélése a helyi lakosság véleménye alapján. = III. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia: tanulmánykötet. Szerk. Marton Zsuzsanna – Németh Kornél – Péter Erzsébet. Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusz, Nagykanizsa, 2019. 133–141. https://uni-pen.hu/files/konferencia/2018/Turbizt_kotet_2018.pdf#page=133

BANÁSZ Zsuzsanna – BIERMANN Margit: A Balaton térség kulturális különbözőségei. = Kulturális gazdaság. Szerk. Reisinger Adrienn – Kecskés Petra – Buics László – Berkes Judit – Balassa Bernadett. Széchenyi István Egyetem, Győr, 2019. (Kautz Gyula Emlékkonferencia elektronikus formában megjelenő kötete) 1–9. https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2018/Ban%C3%A1sz_Biermann_Kautz_2018_Tanulm%C3%A1ny.pdf

BÁRDOSI Mónika – LAKATOS Gyuláné: A kulturális statisztika módszertana és fogalmai. = Statisztikai módszertani füzetek 45 (2005) <http://mek.oszk.hu/11100/11108/11108.pdf>

BARTA E. Gyula – BUDAI Zoltán – CZUNYI Tímea – ILLÉSNÉ Balázs Edina: Kulturális turizmus fejlesztési stratégia 2009-2013. Budai és Batta Tanácsadó Kft. 2009.

BUDAY-SÁNTHA Attila: Balaton régió (Balaton Region). = Tér és Társadalom 22. évf. (2008) 4. sz. 43-62.

ENYEDI György: A városok kulturális gazdasága. = A magyar városok kulturális gazdasága. Szerk. Enyedi György – Keresztély Krisztina. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, 2005. 13–22.

ERCSEY Ida: Módszertani kihívások a szubjektív életminőség és a kulturális fogyasztás kapcsolatának vizsgálatában. = A marketing új tendenciái. Szerk. Józsa László – Konczosné Szombathelyi Márta – Huszka Péter. Széchenyi István Egyetem, Győr, 2012. (A Széchenyi István Egyetem Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar és a Regionális - és Gazdaságtudományi Doktori Iskola szervezésében megrendezésre kerülő konferencia kiadványa) 301–319. <https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/marketingkotet2012.pdf>

ERCSEY Ida: A szubjektív életminőség és a kulturális fogyasztás vizsgálata marketing nézőpontból. = TÉR – GAZDASÁG – EMBER 1 (2013) 2. sz. 117–145. https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/folyoirat/TGE_02.pdf

FÁBIÁN Attila – TÓTH Balázs: A kultúra területi mérhetősége és a kistérségek közművelődési jellemzői. = Tér és Társadalom 27 (2013) 1. sz. 97–113. <https://doi.org/10.17649/TET.27.1.1928>

FÁBIÁN Attila – TÓTH Balázs: Which attributes of culture can we measure? The case of Hungarian micro-regions. = International Journal of Global Environmental Issues 13 (2014) 2/3/4. sz. 294–307.

GONDOS Borbála – HERCZ Ágnes: Kulturális tevékenységek hatása az életminőségre. = Magyarország társadalmi-gazdasági helyzete a 21. század első évtizedeiben. Szerk. Róbert Péter. Széchenyi István Egyetem, Győr, 2011. (Kautz Gyula Emlékkonferencia 2011. június 15. elektronikus formában megjelenő kötete) 1–13.

https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2011/kreativgondolkodas/Gondos_Hercz.pdf

KABAY Gergely: A balatoni társadalom kohéziójának kérdései. = Területi Statisztika. 54. évf. (2014) 4. sz. 376–392.

KIS Krisztián: Vidékgazdaság, kultúra, lokalizáció: eltérő válaszok és fejlődési differenciák. = Jelenkori társadalmi és gazdasági folyamatok 9 (2014) 1-2. sz. 9–28. http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/4254/1/Kis_K_Videkgazdasag_kultura_lokalizacio_fejlodes_JTGF_2014_1_2_pp_9_28.pdf

KOLTAI Zoltán: A magyarországi városok versenyképességének lakossági megítélése. = Tér és Társadalom 19. évf. (2005) 3-4. sz. 23-41.

KOLTAI Zoltán: Városok vonzereje országos és regionális léptékben. = Térségek versenyképessége, intelligens szakosodása és újraiparosodása. Szerk. Lengyel Imre. – Nagy Benedek. JATEPress, Szeged. 2016. 272-289.

LŐRINCZ Katalin – LANG Leticia Anikó – BANÁSZ Zsuzsanna: A Balaton régió imázsa és a helyi identitás vizsgálata. = „Mi, balatoniak...” A Balatoni Turisztikai Kutatóintézet (BATUKI) tanulmánykötete. Szerk. Sulyok Judit – Banász Zsuzsanna – Fehérvölgyi Beáta – Hiezl Kitti – Szabó Renáta. Pannon Egyetemi Kiadó, Veszprém, 2019. 61–69. https://www.gtk.uni-pannon.hu/wp-content/uploads/2019/11/batuki_tanulmanykotet_2018_nyomda-v3.pdf

NUSZBAUM Tibor – TÓTH G. Péter: A művészetek völgye fesztivál. = Fesztiválturizmus. Szerk. Jászberényi Melinda – Zátori Anita – Ásványi Katalin. Akadémiai Kiadó, Budapest, Digitális kiadás 2017. 172–187. https://mersz.hu/dokumentum/dj207ft_128/oldal-oldal

SULYOK Judit: A turisztikai termékfejlesztés helyi sajátosságai vízparti településeken. = Turizmus és településmarketing. Szerk. Tózsza István. Budapesti Corvinus Egyetem Gazdaságföldrajz és Jövőkutatás Tanszék. Budapest, 2014. 121-128.

Jogszabályok

GOV: 2000. évi CXII. törvény a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezési Szabályzat megállapításáról. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0000112.TV> (2000).

GOV: 429/2016 (XII. 15.) Korm. rendelet a turisztikai térségek és a kiemelt turisztikai fejlesztési térségek meghatározásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1600429.KOR&timeshift=fffff4&txrefere=00000001.TXT> (2016).

Internetes források

Balatonland: Balaton-parti települések. <http://www.balatonland.hu/balaton-telepulesek> (2018)

KSH: Éves településstatisztikai adatok 2018-as településszerkezetben, Magyarország települései (2000-2016). KSH / Adatok, kiadványok / Tájékoztatói adatbázis / Területi statisztika. <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/themeSelector.jsp?page=2&szst=T> (2020)

Abstract

The subject of the research is the cultural indicators of 174 settlements of Balaton tourism development area. Data derived from primary sources (which was conducted in 2018 and 2019, 1201-person sample) as well as secondary sources of the Hungarian Central Statistical Office. The primary research aims to determine how important the cultural offer is to the inhabitants

of Lake Balaton and how satisfied they are with it. According to the survey, cultural offer is more important to most residents than how satisfied they are with it. The secondary research examines the statistics of the settlements related to the cultural events (separately analyzing the settlements on the shores of Lake Balaton).

Keywords: Balaton region, culture, regional statistics, quantitative analyzes

“Helyben a helyiért” – a Pannon Egyetemen zajló vidékkutatás módszertani bemutatása

A vidéki térségek kutatása, folyamatainak elemzése hazánkban hosszú múltra tekint vissza, számos elismert kutatója volt és van jelen pillanatban is. A Pannon Egyetem Gazdaságtudományi Karán immár 5 éve folyó, 2020-ban jubileumát ünneplő terepmunka adja az apropóját az alkalmazott módszertan áttekintésére. A terepmunka megvalósítása nemzetközi és hazai szakirodalomra épülő módszertan, a gyakorlati tapasztalatok és a vizsgált térségek sajátosságainak figyelembevételével történik. Bemutatásra kerülnek azok a vezérelvek, amelyek mentén felépül egy ilyen jellegű primer kutatás annak lehetséges buktatóival és veszélyeivel együtt. A kutatás hallgatók bevonásával történik, ahol is nem titkolt szándék az elhivatott ruralisták számának növelése. Jelen cikk kiterjed az általunk kidolgozott módszertan részletes bemutatására, alkalmazhatóságára, a Balaton-térségében tapasztalt eredmények összegzésére, valamint a további lehetséges kutatási irányokra, módszertanra és témákra.

Bevezetés

A vidék kutatása, a vidéki térségek folyamatainak elemzése hazánkban hosszú múltra tekint vissza, számos neves és elismert kutatója volt és van jelen pillanatban is. A téma egyre fontosabb szerepet tölt be a fenntartható fejlődés gyakorlatba való átültetésében Magyarországon (KATONÁNÉ KOVÁCS et al., 2017), és globális szinten egyaránt (RAMSEY – MALCOLM, 2018).

Tapasztalatunk megegyezik a szakirodalommal: a helyi gazdaságfejlesztés (továbbiakban HGF) a kistelepülések egyik leghatékonyabb és leginkább megvalósítható folyamat-együttese (CZENE és RICZ, 2010). Amennyiben a településen regnáló önkormányzat összefog a vállalkozásokkal, civilekkel, valamint a lakossággal a közösen tervezett fejlesztések megvalósítása érdekében, úgy egy, habár időigényes, de fenntartható folyamat veheti kezdetét.

Fontos kiemelni, hogy a helyi gazdaságfejlesztés különbözik a helyben történő gazdaságfejlesztéstől. Az egyik alapvető differencia a résztvevőkben keresendő, ugyanis a helyi gazdaságfejlesztés során elengedhetetlen a helyi szereplők bevonása. A másik alapvető különbség a két gazdaságfejlesztés között, hogy helyi értékeken alapszik, legyen az humán erőforrásban, épített műemlékben vagy tradícióban mérhető. Harmadik igen fontos kritériumként fogalmazhatjuk meg a folyamat dinamikáját. A HGF nem egy lineáris fejlődési pályát leíró folyamat. A helyi gazdaságfejlesztés esetében fontos a települések önmagukról alkotott jövőképe és az ahhoz rendelt tevékenységek, emberek és vállalkozások együttgondolkodása.

Az elmúlt években végzett kutatásaink során a Balaton-felvidék településeit jártuk be, a Pannon Egyetem Gazdaságtudományi Karának hallgatóit is bevonva a kutatómunkába, azzal a céllal, hogy megismerik a helyi gazdaságfejlesztés fontosságát és hasznosságát, ezáltal ruralistákat nevelve.

A tanulmány röviden érinti a kutatótáborok kezdeteit, azok módszertanát és nehézségeit, a jelen pillanatban is zajló kutatások folyamatát – az önkormányzattal történő első beszélgetéstől kezdve, a hallgatók bevonásának és érzékenyítésének folyamatán át egészen a kutatási jelentés elkészültéig –, továbbá az egyetem szerepét mind a tudásátadás, mind pedig a projektek generálása területén. A tanulmányban a jövőre vonatkozó igényeinket, elvárásainkat is megfogalmaztuk. Ez pedig a fenntartható terep-

kutatás módszertanának kidolgozása lesz, amelynek alapvető ismérveit és általunk fontosnak vélt lépéseit ismertetjük.

Elméleti háttér

A kutatások elméleti megalapozottságát több, előző években, évtizedekben szerzett tapasztalat adja, amely tapasztalatok részben saját, részben pedig más kutatók által véghezvitt kutatásokon alapulnak. A kutatás elméleti háttérét számos hazai és nemzetközi kutató által leírt kutatások adják, amelyek közül kiemeljük Csatári Bálint professzor urat, akinek munkássága és a vidékfejlesztésre gyakorolt hatása a mai napig meghatározó számunkra. Amit ebben a fejezetben szükséges vázolnunk, az a tudásalapú gazdaság (OECD, 1996; DAVID–FORAY, 2002), valamint az egyetemek tudásteremtő és tudásátadó szerepköréből adódóan az ebben kifejtett hatása.

A Triple-Helix Innovációs rendszerének (RANGA és ETZKOWITZ, 2013) szemszögéből a terek konszolidációja és a köztük lévő nemlineáris kölcsönhatások újfajta tudást és erőforrást hozhatnak létre, amelyek elősegíthetik az innovációs elméletek és gyakorlat találkozását, különösen regionális szinten. Az irányított tudásátadás a legnagyobb módja a településeken zajló fejlesztések elősegítésének, amely az egyetem–ipar–kormányzat hármasság együttműködéséből születhet (ETZKOWITZ–LEYDESDORFF, 2000). A Triple-Helix modell továbbgondolásával született meg a Quadraple-Helix, valamint a Quintuple-Helix modellje. A Quadraple-Helix számol a civil szféra e rendszerben betöltött generátor és információ vivő szerepével, mert a társadalom nagyobb része valamilyen formában kapcsolatban van az előbb említett hármasság felosztású rendszer valamelyikével, ezáltal befolyásolja is azt. Ezután következett a környezet innovációra gyakorolt hatásának figyelembevétele a Quintuple-Helix modellben (CARAYANNIS, CAMPBELL, 2012). A Quintuple-Helix modell a globális kihívásokkal terhes környezetbe ágyazott innovációt és annak terjedését helyezi az előző körök köré (VAS, 2012). A fenntarthatóság három pilléren nyugszik (HANSMANN et al., 2012): környezeti, gazdasági és társadalmi aspektusokat is figyelembe kell vennünk, amikor igazán jó gyakorlatokról beszélünk. A fenn-

tarthatóság ebben a kontextusban véleményünk szerint a leginkább szerepet játszó szegmense a tudásátadásnak, valamint a megfelelő irányú tudásátadás felhasználásában, az értéktérteremtésben elengedhetetlen.

Az elsődleges, meghatározó terepmunka tapasztalat az egykori Nemzeti Fejlesztési Ügynökség és a MITE Műhely által megtervezett és kivitelezett felsőoktatási, kistérségi partnerségi program volt. A kutatótábor, mint módszertan ezen program keretében a Tamási kistérségben került alkalmazásra. A leghatványosabb helyzetű kistérségek komplex fejlesztési programjának tervezése során a szakemberekben felmerült az a kérdés, hogy a fejlesztési források felhasználása mellett a kistérségeknek szükségük van-e terület- és településfejlesztő kapcsolati hálóra, a szakmai háttér biztosítására, a fejlesztési elképzeléseik megfogalmazása és megvalósítása során. Ezt volt hivatott támogatni ez a partnerségi program. Az elképzelés csupán 7 felsőoktatási intézmény szakembereit készítette munkára (Debrecen, Eger, Kaposvár, Miskolc és 3 budapesti egyetem és főiskola). A kutatásban, mint kaposvári oktató vett részt Csizmadiáné Dr. Czuppon Viktória munkatársával, Sáriné Dr. Csajka Edinával. A terepmunkát megelőzően, mivel addig ilyen típusú, több diszciplínát érintő falukutatásban nem vettünk részt, szükségesnek éreztük a tanulást. Dr. G. Fekete Éva a Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Karának Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézetének egyetemi tanára volt. Évtizedek óta kutatta a Cserehát településeit. Így 2009 nyarán 3 fő hallgatóval mi is részt vettünk egy táborban Irotán, majd ezt követte még pár ilyen alkalom, amikor is tanulhattunk Professzor Asszonytól. Az empirikus kutatás alapjait itt tanultuk meg.

Módszertan

A módszertan részben a kutatás előkészítését, lebonyolítását, valamint utóéletét mutatjuk be. A kutatótáborokon való részvétel feltétele a félévközi zárthelyi dolgozat teljesítése a Helyi gazdaságfejlesztés kurzus keretén belül, így a résztvevő hallgatók rendelkeznek a kutatáshoz szükséges alapismeretekkel a helyi gazdaságfejlesztés kapcsán. A félév végi jegy feltétele, hogy legalább két teljes napot minden hallgató terepmunkával

töltsön. A hallgatókat Belbin-teszt (csoportban betöltött szerepek vizsgálatára alkalmas teszt) eredményei alapján csoportokra osztjuk (itt jelentős szerep jut az októnak is, aki jó esetben már ismeri a hallgatókat és kicsit tud alakítani a megfelelő csoportok kialakításán). Ezután a hallgatók csoportmunka keretében megismerkednek a vizsgálni kívánt településsel/településekkel. A települések megismerése, valamint a szakmai anyag elsajátítása többnyire jó, vagy kevésbé jó gyakorlatok bemutatásán keresztül történik.

A félévben sor kerül a kiválasztott település(ek) polgármesterével, polgármesterével történő személyes találkozóra is. Ebben az esetben nagyon fontos olyan személy(ek) kiválasztása, meghívása, akik szuggesztív, karizmatikus előadók, vagy jól ismerik a települést, sokat tettek érte. Az itt szerzett ismeretek alapján és amennyiben szükséges, oktatói segítséggel kiválasztják a helyi gazdaságfejlesztés egyik elemét, amellyel foglalkozni szeretnének. A témák az együttműködő települések döntéshozóival egyeztetve kerülnek kialakításra. A tématerületek, amiket a hallgatók felmérnek, kapcsolódnak a helyi gazdaságfejlesztés klasszikus öt területéhez, kibontva és specifikálva az adott településre:

helyi, belső értékek feltérképezése (tradicíók, tradicionális iparágak is);

helyi termelők és termékeknek felmérése, valamint megjelenésük a helyi jelentőségű rendezvényeken és a helyi szolgáltatóknál;

civil szervezetek és a lakosság felmérése (turista vs. helyi lakos konfliktus, civilek ereje és tevékenységeik, helyi, közösségszervező erők feltérképezése);

vállalkozások helyi gazdaságfejlesztésben betöltött szerepe (támogatások);

az önkormányzat vállalkozókat támogató rendszere (adóztatás, a helyi adók kivetésének, vagy ki nem vetésének elvei, együttműködés feltérképezése);

turizmus fejlettsége, ehhez kapcsolódó fejlesztési elképzelések, helyi élelmiszerek, termékek és értékek megjelenése a turizmus kapcsán;

szociális (önkormányzati, falu-) gazdaság megjelenése, közfoglalkoztatás helyi kérdései;

helyi, alternatív energia felhasználása, kiaknázásának elképzelései, lehetőségei, akadályai.

Ezután oktatói segítséggel kialakítják az adott szegmens vizsgálatához szükséges struktúrált interjú kérdéseit, vagy a kérdőívek kérdéseit, amelyet a terepmunka során fognak használni. A kérdések, kérdéscsoportok a szociológiában ismert módszertan útján kerülnek kialakításra. Ez természetesen több előadást is igénybe vesz, jellemzően 16-20 oktatási órát, azaz két hónapot. Az előadások ennek megfelelően több részből állnak. A szakmai anyag elsajátítása mellett folyamatosan jelen van a csoportmunka, a kérdések összeállítás-módszertanának alkalmazása is. A kérdéskörök végleges kialakítása előtt az önkormányzattal megtörténik az egyeztetés.

Azon hallgatók, akik érdeklődést mutatnak a téma iránt, részt vehetnek későbbi kutatásokban is, amelyek további egyetemi, kari projekteket jelentenek, valamint bekapcsolódhatnak a Helyben a Helyiért Vidékfejlesztő Egyesület¹ egyéb, vidékfejlesztéshez kapcsolódó munkáiba egyaránt. A hallgatók ezáltal a gyakorlatba ültethetik megszerzett ismereteiket, kutatási tapasztalatot szerezhetnek. A térség vonzóbbá tétele a fiatalok számára – amihez a táborok hozzájárulhatnak – stratégiai kérdéssé válik a lakosság-megtartás szempontjából, figyelembe véve a vidéki térségeket egyre inkább sújtó elnéptelenedést (JÓZSEF és BÁLINT, 2017).

Fontos kiemelni, hogy a kurzus egyik célja az is, hogy a hallgatókat nyitottabbá és érzékenyebbé tegyük környezetük problémái és a fenntarthatóság iránt, legyen szó természeti, gazdasági vagy szociális jellegű problémáról (HANSMANN et al., 2012). Mindazonáltal, mint minden ilyen esemény, így a kutatótáborok is hatással vannak a hallgatók közti kapcsolatok épülésére, az egyetemi közösség fejlődésére. Harmadik jelentős kimenete ezeknek a tevékenységeknek a tudásátadás, tudásteremtés. Mindkét folyamat kétirányú: oktató, hallgató, helyi szereplők irányába, hiszen a helyi szereplőktől az egyetemi közösség is sokat tanul.

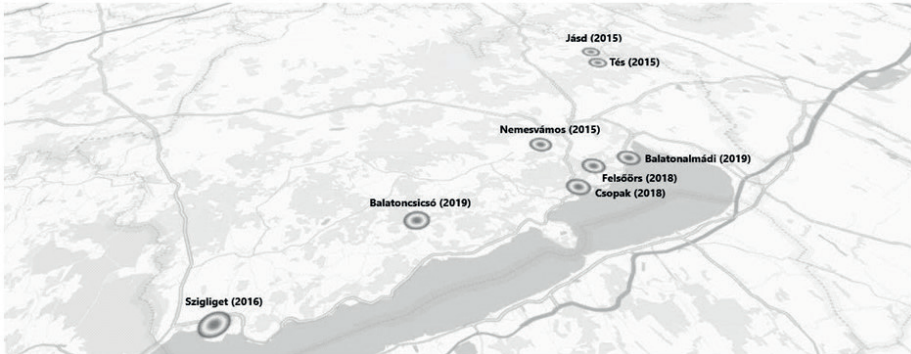
A helyi szereplők, önkormányzatok, vállalkozók is nyernebből az együttműködésből. A kutatás során begyűjtött adatokat összegezve adunk át számukra olyan információkat, amit eddig nem ismertek. Javaslatokat teszünk a település fejlesztésére, információt adunk át a helyi lakosok és szereplők meglátásairól és olyan

1. ábra: A kutató tábor megvalósításának folyamata

Forrás: saját szerkesztés

2. ábra: A kutatótáborok helyszínei, évszámmal

Forrás: saját szerkesztésű ábra

jó gyakorlatokat ismertetünk velük, amit más, hasonló környezetben gyűjtöttünk be. Ezen információk felhasználásával a települések valós igények alapján tudják megtervezni a fejlesztési irányokat a jövőre vonatkozóan, és megismerik a településük erőforrásait, lehetőségeit.

Kutatási eredmények

Továbbiakban a 2015-től napjainkig megvalósult kutatótáborok tapasztalatairól, eredményeiről számolunk be. A Pannon Egyetemen először a 2015-es tavaszi félévben került sor a Helyi gazdaságfejlesztés tantárgy meghirdetésére, így az első kutatótábor ezen év áprilisában valósult meg. A 2015-ös és 2019-es évek között összesen több, mint 300 hallgató vett részt a kutatásokban. Időrendben az alábbi helyszíneken szerveztünk táborot a hallgatók részvételével: Nemesvámos (2015), Jásd (2015), Tés (2015), Szigliget (2016), Csopak (2018), Felsőörs (2018), Balatoncsicsó (2019), Balatonalmádi (2019).

Minden terepmunka kezdetben a Helyi gazdaságfejlesztés kurzushoz kapcsolódott. A 2018-as évtől igény mutatkozott további kutatótáborok megvalósítására, ez hívta életre a 2018-ban egyetemi oktatók és hallgatók által alapított Helyben

a Hely(i)ért Vidékfejlesztő Egyesületet. A kétféle szervezetet jelenleg is egymással párhuzamosan és szorosan együttműködik, hiszen az egyetemi keretből nőtte ki magát ez az egyesület. A bevezetésben említett, a vidék szeretetével megfertőzött hallgatókról van szó minden egyes esetben. Ezen hallgatók egy része jelenleg is a Pannon Egyetem munkatársa, vagy valamilyen formában továbbra is kötődik az intézményhez, valamint a terepi munkához úgyszintén.

Minden megvizsgált településen a legfontosabb probléma a település közösségének összetartása és ezzel kapcsolatos identitás problémák. Ezek a települések bizonyos értelemben a fennmaradásukért, a közösségük fennmaradásáért küzdenek. Egy bizonyos szempontból javító tényező (turisták tömeges érkezése a településre – nagyobb kereslet – kínálat bővülése – relatíve javuló gazdasági mutatók stb.) a falu sorsát veszélyeztetheti, amennyiben a vezetés nem ismeri fel a benne rejlő kockázatot (közösségi élet hiánya, erős közösség hiánya, turisták versus helyi lakosok konfliktusa). Olyan fejlesztések szükségesek, amelyek rövid távon a település értékeire építenek, hosszabb távon pedig hasznosak a közösség számára, valamint fenntarthatóak.

A másik fontos tapasztalat pedig, hogy a települések „létezését” nem az egészséges demográfiai mutatók, vagy a bekötőúton elhelyezett tábla határozza meg, hanem hogy a benne élő emberek egy egységes, fejlődő közösséget alkossanak, közös célokkal és társadalmi vitákkal egyaránt.

A probléma oka a falusi életben történt változásokban keresendő. A hagyományos mezőgazdaság munkaerőigénye a technológiai fejlődés következtében jelentősen lecsökkent. A modern logisztikának, a multinacionális élelmiszerláncoknak köszönhetően az olcsó élelmiszer könnyen elérhető a lakosság számára, így a háztáji gazdálkodás haszna elmarad a befektetett energiához képest. Jobban megéri egy közeli városban dolgozni, mint a saját földterületet megművelni vagy állapotot tartani. Ez a folyamat a lakosság elszívárgásához, a helyben maradók elszegényedéséhez vezet.

Nemesvámos és Csepak földrajzi helyzetének köszönhetően kertvárosként, Szigliget pedig üdülőfaluként a lakosságát meg tudja tartani vagy akár emelni is tudja. Ellenben Jásd és Tés csak a helyben előállított és meglévő értékekre tud támaszkodni.

Míg Tés és Jásd esetében az elsődleges feladat a település gazdaságának újrászervezése, addig Csepak és Nemesvámos kapcsán az identitás fejlesztésére helyezük a hangsúlyt. Szigliget tekinthető ilyen szempontból a legnehezebb helyzetben lévő településnek, hisz itt mindkét tevékenység elengedhetetlen, hogy a falu mint közösség fennmaradjon.

A begyűjtött adatokból és megfigyelésekből az alábbi javaslatokat fogalmaztuk meg a település vezetői számára:

- tema-specifikus megbeszélések szervezése, meghívásos alapon;

- rendszeres egyeztetések a vállalkozókkal;

- programok és intézkedések a közösségi médiában és nyomtatott sajtóban való megjelenése;

- a vállalkozások szempontjainak és érdekeinek figyelembevételével – egy vagy két vállalkozó véleményének a meghallgatásával – elkezdődhet egy, a szájhagyomány útján terjedő, jól kormányzó önkormányzat imázs kialakulása. Például: az „Önkormányzat házhoz megy” típusú kezdeményezés;

- a település identitásának erősítése, annak múltjának, értékeinek feltárásával és ezen ismeretek megosztásával, erre épülő rendezvények megszervezésével. A cél: közelebb vinni a helyi lakossághoz a közös múltat, hogy legyen közös jövő. A betelepülő lakosokat érdekelté tenni a közösség dolgaiban;

- minél szorosabb kapcsolat a település lakói és vezetői között. Fórumok, ahol nem csak a problémákat, de a közös sikereket és feladatokat is meg lehet beszélni. Tájékoztatás a falu dolgairól szükség esetén segítségkérés a polgároktól, helyi szakemberektől, szakértőktől;

- bizalom építése és erősítése a településen. A település identitásának fejlesztésével kiegészülve fontos eszköz lehet a közösség erősítésében.

Jövőbeni tervek: a fenntartható terepkutatások jó gyakorlata

A kutatótáborokat folyamatosan a helyi sajátosságokat figyelembe véve fejlesztjük – ezáltal fokozatosan fejlesztve a terepkutatás módszertanát is – úgy a jövőbeni terepkutatás vezérelveit is hozzáigazítjuk mind a térség, mind a globális szinten megfigyelhető változásokhoz. Ezeken a jelenségeken felül a fiatal korosztály egyre erősebb érdeklődése is megfigyelhető a fenntarthatóság irányába: már a rendezvények, így a kutatótáborok tekintetében is igénylik és értékelik a fenntartható gyakorlatokat (a tábor működésére vonatkozóan). Emellett a vidék, a közösségek vizsgálata és a kutatótáborok általánosságban retek eszközt nyújtanak a fiatalok érzékenyítésére környezeti és szociális témákban, így hozzájárulva a fenntarthatósághoz mind általánosságban hosszú távon, mind a térség/terület jövője tekintetében rövidtávon.

A fenntarthatóság **beszélünk**. három pillérnek együttes figyelembevételével terveztük meg az elkövetkező évek táborainak módszertanát, illetve minden jó gyakorlathoz mérési lehetőséget is rendelünk annak érdekében, hogy a korábbi táborokhoz képest lássuk – és lássák a diákok a törekvéseik hozadékát. Fenntartható terepkutatás alatt két dolgot értünk: a tábor fenntarthatóságát és a térség fenntarthatóságához való hozzájárulást egyaránt.

Tudatos és tudat alatti folyamatok egyaránt közrejátszanak, amikor az ismeret / szándék viselkedéssé alakul át, ám a tapasztalat jelentőségét hangsúlyoznunk kell a fogyasztói szemléletformálás kapcsán (MAITENY, 2002). Az ismeret önmagában nem elegendő a viselkedés megváltoztatására, ám a tévhitek olyan fogyasztókat is megakadályozhatnak a helyes magatartásban, akik hajlandóak lennének erőfeszítéseket tenni (LÁSZLÓ, 2020). Emiatt a hatékony szemléletformálásban mind a tudásnak, mind a tapasztalatnak jelen kell lennie.

A fenntarthatósági jó gyakorlatok egy részét az előző években gyűjtöttük és mára már rutinná váltak, mint például a szelektív hulladékgyűjtés, a helyi alapanyagok előnyben részesítése a tábor alatt, illetve a régió értékeinek megfigyelése és történeteinek gyűjtése. Ezen túl a szakirodalomból gyűjtöttünk jó gyakorlatokat, amelyeket követve a jövőben többek közt tervezzük a tudatos hulladékgazdálkodást, önkéntes tevékenység végzését a térségben és a közlekedésünk fenntarthatóvá tételét is. A fenntarthatóbb működés – amellett, hogy sok odafigyelést és elkötelezettséget igényel – a térség szerves részévé, arra az időszakra valódi szereplőjévé teszi a terepkutatásban részt vevőket, azaz hozzájárul a „ruralistává váláshoz” is, hiszen szinte együtt kell lélegeznünk a többi helyi szereplővel.

Az önkormányzat, az egyetem és a hallgatók mellett egy ilyen táborba a helyi gazdasági szereplők is erősebben bevonhatók: például az összegyűjtött bio hulladékot át kell adni egy gazdának, és zöldséget vásárolni tőlük, felkutatni a régió jeles és fontos személyeit, akik átadhatják a történeteiket, illetve a lehetséges önkéntes tevékenységeket kell felkutatni: legyen az idős lakosoknak való segítség vagy az iskola udvarának megtisztítása.

Összegzés

A helyi gazdaságfejlesztés a kistelepülések egyik leghatékonyabb és leginkább megvalósítható folyamat-együttese. Szakemberekben felmerült az a kérdés, hogy a kistérségeknek szükségük van-e terület- és településfejlesztő kapcsolati hálóra, a szakmai háttérre, támogatásra a fejlesztési programjaik megvalósítása során. A módszertan ismertetése segíti a kutató tábor

működésének megértését azzal a céllal, hogy kiemeljük a szereplőket érintő előnyöket mind az egyetem-hallgató és helyi szereplő esetében. Kutatás eredményünkben látható Nemesvámos, Jásd, Tés, Szigliget, Csopak, Felsőörs, Balatoncsicsó, Balatonalmádi települések listája, ahol sor került már kutatótábor megvalósítására, az elmúlt öt év során.

Megállapítottuk, hogy minden megvizsgált településen a legfontosabb probléma a település közösségének összetartása és az ezzel kapcsolatos identitás problémák. Ezen problémák oka a falusi életben történt változásokban keresendő. A hagyományos mezőgazdaság munkaerőigénye a technológiai fejlődés következtében jelentősen lecsökkent. A vezetők legfontosabb feladatai közé tartozik ezen közösségi tagok párbeszédének erősítése, a folyamatos kommunikáció biztosítása és az identitás tudat kialakítása, fejlesztése. Ezen felismerések és javaslatok tudnak segítségül szolgálni a közösségek vezetői számára.

Ennek érdekében a jövőbeni terv az, hogy folytatva ezt a tevékenységet, magát a kutatótábor működtetésének folyamatát is tovább fejlesztjük, még fenntarthatóbbá, környezetbarátabbá tesszük, ami nem csak további helyi szereplők bevonását jelenti, hanem a hallgatók igényeinek és további figyelem felhívásnak is eleget tesz a fenntarthatóság három pillérének megfelelően.

**CSIZMADIÁNÉ CZUPPON VIKTÓRIA
GÁLL ANIKÓ
LÁSZLÓ VERONIKA**

A szerzők és elérhetőségük

Csizmadiáné Czuppon Viktória, egyetemi docens, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Vállalatgazdaságtan Intézeti Tanszék, czuppon.viktoria@gtk.uni-pannon.hu

Gáll Anikó, PhD hallgató, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola, Vállalatgazdaságtan Intézeti Tanszék, gall.aniko@gtk.uni-pannon.hu

László Veronika, MA hallgató, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Szervezési és Vezetési Intézeti Tanszék, Vezetés és szervezés mesterszak, laszloveroni@gmail.com

Köszönetnyilvánítás

Jelen publikáció/kutatás az Európai Unió, Magyarország és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása által biztosított forrásból az EFOP-3.6.2-16-2017-00017 azonosítójú „Fenntartható, intelligens és befogadó regionális és városi modellek” című projekt keretében jött létre.

Bibliográfia

HANSMANN, Ralph; MIEG, Harald A.; FRISCHKNECHT, Peter: Principal sustainability components: empirical analysis of synergies between the three pillars of sustainability. = International Journal of Sustainable Development and World Ecology (2012) (19.5. sz.) 451–459.

LÁSZLÓ Veronika: Az élelmiszer-pazarlás hatásai és mértéke az Európai Unióban – A 18-25 éves korosztály magatartásának vizsgálata. = Pályázati Pavilon (2020) tavasz 32–38.

ETZKOWITZ, Henry; LEYDESDORFF, Loet. The dynamics of innovation: from National Systems and “Mode 2” to a TripleHelix of university–industry–government relations. = Research policy (2000) (29.2. sz.) 109–123.

ETZKOWITZ, Henry: The triplehelix of university–industry–government – Implications for policy and evaluation. Swedish Institute for Studies in Education and Research, 2002.

OECD: The Knowledge-Based Economy. = Organisation for Economic Co-operation and Development. Head of Publications Service, OECD. (OCDE/GD(96)102) Paris, 1996.

RANGA, Marina; ETZKOWITZ, Henry: TripleHelix systems: an analytical framework for innovation policy and practice in the Knowledge Society. = Industry and higher education (2013) (27.4 sz.) 237–262.

JÓZSEF, Lennert; BÁLINT, Csátri: A visegrádi országok vidéki újrastrukturálódásának néhány társadalomföldrajzi aspektusa. = Szegei Tudománygyűjtemény Természettudományi és Informatikai Kar Földtudományok Doktori Iskola Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék. Szegei, 2017.

CZENE, Zsolt; RICZ, Judit. *Területfejlesztési füzetek (2). Helyi gazdaságfejlesztés. Ötletadó megoldások, jó gyakorlatok.* NFM-NGM-VÁTI. Budapest, 2010.

RAMSEY, Doug; MALCOLM, Christopher D. The importance of location and scale in rural and small town tourism product development: The case of the Canadian Fossil Discovery Centre, Manitoba, Canada. *The Canadian Geographer/Le Géographe canadien* (2018) 62.2: 250–265.

KATONÁNÉ KOVÁCS, Judit; VARGA, Eszter; NEMES, Gusztáv. Fókuszban a társadalmi innováció folyamata a magyar vidéken. *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek* (2017) 14.1: 6–19.

MAITENY, Paul T. Mind in the Gap: summary of research exploring ‘inner’ influences on pro-sustainability learning and behaviour (2002).

Abstract

The research and analysis of the processes of the rural areas have a long history in Hungary, with several acclaimed researchers involved. The Faculty of Business and Economics of the University of Pannonia celebrates its jubilee for conducting fieldwork researches, which has been going on for 5 years now. This article provides an overview of the applied methodology for public discussion. The described method was based on existing researches, practical knowledge collected by own experiences and its effectiveness has been proven several times already. The article presents guiding principles for this unique type of primary research – along with its possible pitfalls and dangers. The research is carried out in all cases with student involvement, where there is an aim to increase the number of committed ‘ruralists’. The article presents the applicability of the methodology and some outcomes of the field work done in Lake Balaton region, as well as the future research directions, both in terms of methodology and topics.

Keywords: countryside, rural, ruralist, Balaton-upland, University of Pannonia

A turisztikai céllal érkezők által igényelt fejlesztések a Balaton térségében

A települések számára a helyi lakosság és a befektetők mellett a harmadik fontos célcsoportot az ideiglenes látogatók (turisták) jelentik. Az egyes célterületeken megvalósuló fejlesztések fókuszja konfliktushelyzetet is eredményezhet az utazók és a fogadóközösség között. A rendezett, tiszta település napjainkban alapvető. Jelen tanulmány primer adatát egy 2018-ban és 2019-ben zajlott kvantitatív felmérés adja. A kutatás során azt térképeztük fel, hogy a Balatont szabadidős céllal felkeresők milyen fejlesztéseket látnának szívesen az általuk meglátogatott településeken. Az eredmények értékes információkkal támogathatják a fejlesztési prioritások kijelölését. A következtetések arra is rávilágítanak, hogy az utazók felé mi a települések döntéshozói (mint a turisztikai értéklánc közvetett szereplői) is kommunikáljanak, fejlesztéseiket láthatóvá tegyék, ezzel is bevonva az ideiglenes látogatókat.

Bevezetés

Napjainkban számos úti cél, turisztikai szolgáltató verseng az utazók figyelméért. A visszatérő és az új vendégek számára egyaránt fontos, hogy a desztináció időről időre újdonságokkal, új fejlesztésekkel várja őket. A célterületek döntéshozói (például a helyi önkormányzatok) számára a látogatók (kirándulók, turisták) mellett a helyi lakosság és a befektetők lényeges célcsoportot alkotnak.

A rendezett településkép, az alapinfrastruktúra (például úthálózat, telekommunikációs szolgáltatások/ellátottság) közös metszetet képez: a helyiek és a turisták számára egyaránt jelentős

tényező. A turisztikai élményeknek, szolgáltatóknak szerves részét képezi az adott célterület, annak természetes és ember alkotta környezete, esetünkben maga a település. Az egyes településeken megvalósuló fejlesztések esetében további kihívásként jelentkezik, hogy a mai utazók többsége városi (vagyis fejlett infrastruktúrával rendelkező) környezetből kel útra (a magyar lakosság által tett többnapos belföldi utazások 23,8%-át Budapest, további 23,4%-át az 50 ezernél nagyobb lakosságú városok generálták 2019-ben), és utazása során előnyben részesíti az értékes természeti környezetet (ami kisebb településekkel, kevésbé fejlett infrastruktúrával jellemezhető).

Jelen tanulmány a Balaton térségét turisztikai céllal felkeresőket veszi górcső alá. Vizsgálatunk fókuszában az áll, hogy az utazók a felkeresett célterületeken milyen típusú fejlesztést látnának szívesen, vagyis az adott település döntéshozóit (nem a turisztikai szolgáltatókat) „kötjük össze” az ideiglenes látogatókkal. A témaválasztást egyrészt a Balatonnál folyamatosan zajló fejlesztések, másrészt az utazói magatartással, elégedettséggel foglalkozó szakirodalom főbb témakörei adták.

Szakirodalmi áttekintés

A turizmusfejlesztésről

A turizmusfejlesztés lehet termékalapú (turisztikai termékfejlesztés) és területalapú (desztináció fejlesztés), a kettő a legtöbbször a gyakorlatban összekapcsolódik. A turisztikai termékfejlesztés célja jellemzően egy adott turisztikai desztináció fogadóképességének, a szolgáltatás színvonalának, vonzerejének a fejlesztése (GONDA, 2016). A termékfejlesztés során az adottságokra alapozva olyan komplex szolgáltatáscsomag kialakítása a cél, amely felkelti a potenciális turista figyelmét, és arra motiválja, hogy meglátogassa az adott területet. A termékek változatossága és azzá tétele, illetve a különféle termékek megfelelő összekapcsolása nagy szerepet játszik az adott desztináció versenyképességének

növelésében, és hozzájárulhat a fenntartható fejlesztéshez (BENUR – BRAMWELL, 2015)

A területi turizmusfejlesztés célja legtöbbször egy valamely szempontból (pl. igazgatási vagy területfejlesztési) meghatározható térség komplex fejlesztését célozza (IRIMIÁS et al, 2019). A fejlesztési lépéseket elsősorban az befolyásolja, hogy a térség milyen jellemzőkkel, illetve fejlettségi szinttel rendelkezik.

Számos esetben a turizmus fejlesztése nem fő célként, hanem eszközként jelenik meg a területfejlesztésben, városfejlesztésben (ANDRADES – DIMANACHE, 2017; HÁCIA, 2019). A turizmust definiálni „kitörési pontként” különösen az elmaradott vagy rurális térségekben (IONELA et al, 2015), illetve a fejlődő országokban szokás (SUTAWA, 2012), ahol a fejlődésnek, a gazdasági növekedésnek, a természeti és kulturális környezet megőrzésének szinte egyetlen alternatíváját kínálja (IONELA et al, 2015; BORSEKOVÁ et al, 2017).

Bármely turizmust érintő fejlesztésről legyen is szó, elengedhetetlen néhány alapvető követelmény figyelembe vétele, mint például:

a pozitív hatások erősítése a negatív hatások kiküszöbölése mellett. Ha ez elmarad, a fejlesztések hatására a desztinációk például az overturizmus áldozatává válhatnak (IRIMIÁS et al, 2019). Tanulságos például szolgálnak erre számos európai tengerparti és tóparti desztináció (pl. Garda-tó), ahol a tömegturizmus irányába történő fejlesztések a desztinációk jellegének, egyediségének és versenyképességének elvesztéséhez vezettek (BRANDÃO et al, 2019). A tömeges látogatóforgalom elkerülése érdekében fontos a turisztikai fejlesztések környezeti, gazdasági és társadalmi hatásainak mérése (ZHANG, 2016),

az autentikus és egyedi értékek előtérbe helyezése (GONDA, 2016). A kulcsvonzerő egyediségének megtartása például innovációval lehetséges (BORSEKOVÁ et al, 2017; GARDINER – SCOTT, 2018),

a fenntarthatóság elveinek beépítése, követése (ANDRADES – DIMANACHE, 2017; HERRERA et al, 2018),

az adott térség szereplőinek (stakeholdereinek), illetve ezek elvárásainak összehangolása (GONDA 2016). Ennek egyik leg-

egyszerűbb módja az együttműködések kiépítése (BORSEKOVÁ et al, 2017).

Az adott desztináció kulcsszereplői közül a leggyakrabban a helyi lakosságot szokás kiemelni, hangsúlyozva, hogy a fejlesztéseket nemcsak velük elfogadtatni, hanem számukra elérhetővé is kell tenni. Az utóbbi években is számos olyan tanulmány látott napvilágot, mely a turisztikai fejlesztéseket a helyi lakosság viszonylatában vizsgálja (STYLIDIS et al, 2014; XU et al, 2016; LEE – JAN, 2019; MA et al, 2020.), mint például

az egyes fejlesztések hogyan hatnak a helyi lakosságra, közösségekre (SINCLAIR-MARAGH et al, 2015; WOO et al, 2015; XUE et al, 2015; ZHANG – CHAN, 2016; MOGHAVVEMI et al, 2017; RASOOLIMANESH et al, 2017; MATILAINEN et al, 2018; DINIS et al, 2019;)

milyen szerepet játszanak a helybeliek jólétében (SUESS et al, 2018)

hogyan lehet a közösséget bevonni a fejlesztésekbe (QIAN et al, 2016)

avagy hogyan lehet az egyes elképzeléseket elfogadtatni a helybeliekkel (pl. WOOSNAM et al, 2018).

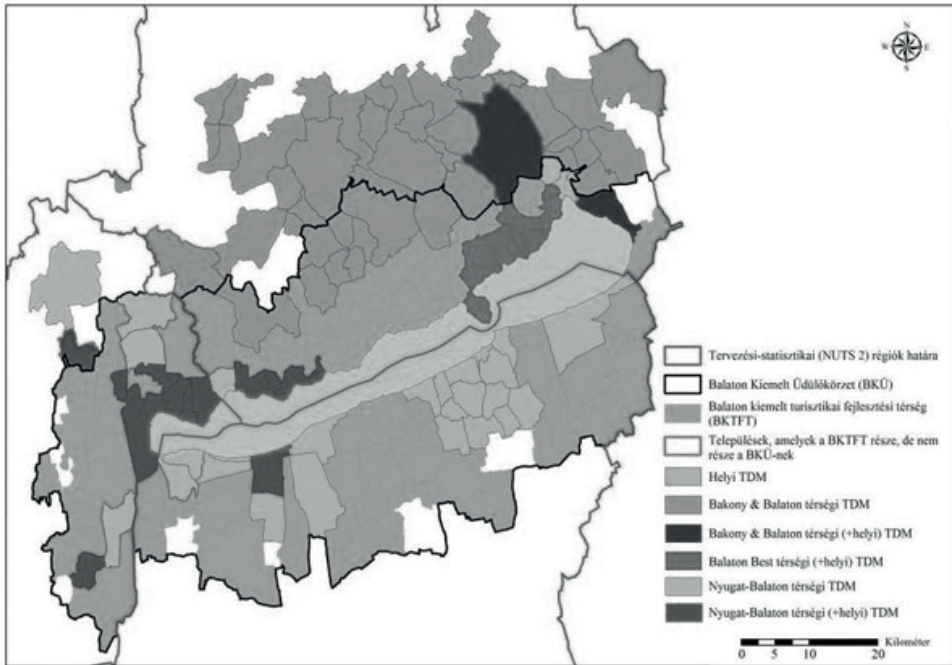
Úgy látszik ugyanakkor, hogy a meglévő vagy leendő látogatók igényeinek, szempontjainak és elvárásainak, netán ötleteinek figyelembe vétele mintha háttérbe szorult volna – annak ellenére, hogy ez magától értetődőnek tűnik (GONDA, 2016; HERRERA et al, 2018): kifejezetten kevés kutatás foglalkozik ezzel. Jelen tanulmány ezt a hiányt is pótolni igyekszik.

A „Balaton térség”

A vendégforgalom területi koncentrációját tekintve Magyarország két leghangsúlyosabb turisztikai desztinációja Budapest és a Balaton térsége (KSH, 2018). Azonban a Balaton régió vagy a Balaton térsége szókapcsolatok hallatán nem biztos, hogy egészen pontosan ugyanarra a területre gondolunk még akkor sem, ha a térség kapcsán a turizmus fejlesztéséről beszélünk. Az Európai Unió osztyályozást tekintve tervezési-statisztikai (NUTS 2) régiók szintjén 3 régió érinti a térséget.

A BKÜ-t tekintve a régióban élő lakosság kicsit több mint fele a térség 18 városában él, amelyek főleg Balaton-parti, magasabb urbanizáltsági fokkal (68%) rendelkező települések. Az ország

1. ábra: A Balaton térség különböző szempontú lehatárolásai

Forrás: HORVÁTH ET AL., 2018

15 legnagyobb vendégforgalmat bonyolító települési közül négy (Hévíz, Balatonfüred, Siófok, Zalakaros) a térségben található. E területeken kívül azonban alapvetően rurális jellegű a régió, 118 település 1000 fő alatti lélekszámmal rendelkezik (KSH, 2019).

A régióon belül lényeges különbségek alakultak ki a Balatontól való távolság alapján is, főként a Balaton-parti és háttértelepülések között (45 parti, 7 partközeli és 128 háttértelepülés).

Ezen dimenziókon túl azonban egyéb tényezőkre visszavezethető jelentős, az előbbihez képest merőlegesen tengelyű belső mikro-regionális különbségek is megfigyelhetők az üdülőkörzetben (pl. földrajzi adottságok által meghatározott gazdasági viszonyok, termékszerkezet és életmódbeli különbségek) (Balatoni Integrációs Közhasznú Kft., 2016).

A Balaton régió kapcsán fontos figyelembe venni az időbeliséget, vagyis azt, hogy a települések népességének száma szezonálisan változik. A

nyári hónapok alatt a térségben élők száma többszörösére emelkedhet a turisták itt töltött nyaralása, valamint az üdülőtulajdonosok leköltözésének köszönhetően. Csak az utóbbi szegmens jelenléte akár 500 ezer főre is növelheti a lélekszámot az átlagosan 259 ezer főről (BKÜ Helyzetelemzés 2013, OBÁDOVICS, 2020).

A KSH népességnövekedési mutatója szerint (kereskedelmi és magán szálláshelyek vendégforgalma és a lakónépesség aránya) egy átlagos vízparti településen másfélszeresére emelkedik a lakosság száma a turisztikai szezonban (átlagos júliusi nap). Öt településen megduplázódik a népesség száma (Alsóörs, Balatonszemes, Balatonakali, Révfülp és Zalakaros), a legjelentősebb növekedés pedig Zánka (2,8-szeresére) és Zamárdi (3,5-szeresére) esetében figyelhető meg (KSH BKÜ 2014).

1. táblázat: A Balaton térségének lehatárolása területfejlesztési és turizmusfejlesztési szempontból

	Területfejlesztési egység	Turisztikai fejlesztési egység
A térség neve	<i>Balaton Kiemelt Térség</i> (Balaton Kiemelt Üdülőkörzet – BKÜ - 180 települése)	<i>Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térség</i> (BKTFT) (BKÜ 174 települése + Eplény, Nemesvámos, Sümeg, Veszprém, Kehidakustány)
Települések	18 városi rangú település + 162 egyéb település	18+2 városi rangú település + 154 egyéb település
Szabályozás	A területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény (területfejlesztési törvény) és ennek módosításai, Balaton törvény (2000. évi CXII. törvény, a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezési Szabályzat megállapításáról)	016. évi CLVI. törvény 1861/2016. (XII. 27.) Korm. határozat a Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térség meghatározásáról és a térségben megvalósítandó egyes fejlesztések megvalósításához szükséges források biztosításáról.
Intézményrendszer	Balaton Fejlesztési Tanács (BFT)	Magyar Turisztikai Ügynökség (MTÜ)
Fő célok	területfejlesztési, turisztikai, gazdaságfejlesztési, környezetvédelmi	turisztikai

Forrás: saját szerkesztés

Bármelyik fejlesztési egységet tekintjük, a térség számos sajátos jellemzővel bír, amelyek alapvetően befolyásolják a fejlesztési lehetőségeket.

Módszertan

Jelen tanulmány egy kétlépcsős primer adatfelvétel eredményeire épül. Az EFOP-3.6.2-16-2018-000017 projekt keretében 2018 és 2019 tavaszán a nagyközönség – potenciális utazók, ezen belül a Balatont szabadidős céllal felkérésők – körében történt kérdőíves megkérdezés. A véletlenszerű, személyes mintavételen alapuló adatfelvételben a Pannon Egyetem Gazdaságtudományi Karának hallgatói segítettek. A minta kialakításakor fontos volt a balatoni utazáson való korábbi részvétel, ezen kívül az életkor tekintetében igyekeztünk a fiatalabb és az idősebb korosztályokat egyaránt megszólítani. A 2018. évi adatfelvétel teljes minta-elemszáma 600 (ebből 318 fő osztotta meg véleményét a jövőbeni fejlesztésre vonatkozóan), a 2019. évi adatfelvételé 417 válaszadó volt, ezen belül 404 fő válaszolt a fejlesztéssel kapcsolatos kérdésre. Mindkét esetben a válaszadó egy, általa kiválasztott, legalább egyéjszakás tartózkodással járó balatoni utazás részleteiről számolt be.

A két adatfelvételben közös volt, hogy a válaszadó által felkeresett balatoni településen igényelt fejlesztésre kérdeztünk rá.

A szabadidős utazók által igényelt fejlesztések a vizsgált két évben eltérő megfogalmazású/kialakítású kérdés segítségével kerültek feltárára. 2018-ban a kutatásba bevontak, nyitott kérdés keretében (konkrétan: „Mit javasolna fejleszteni az adott településen?”) fogalmazhatták meg gondolataikat. 2019-ben – a 2018. évi eredmények figyelembe vételével – több válaszlehetőséges kérdést (konkrétan: „Milyen típusú fejlesztéseket javasolt/tart fontosnak a felkeresett településen?”) alakítottunk ki.

A minta (esetünkben a fejlesztési javaslatokat megfogalmazók) összetételéhez hozzátartozik, hogy mikor és mely úti célokat keresték fel a válaszadók. A turisztikai mobilitás időbeni eloszlása tekintetében a minta homogénnek tekinthető, a többség (a fejlesztési javaslatot megfogalmazók nyolctizede) a nyári időszakban (június–augusztus), döntően pihenési, üdülési céllal, családjával és/vagy barátaival látogatott el a tóhoz, vagyis a jelen tanulmányban vázolt kutatási eredmények az ő preferenciáikat tükrözik. A válaszadók által felkeresett települések köre harmonizál a legtöbb vendégéjszakát realizáló célterületekkel. A leg-

népszerűbb települések 2018-ban Siófok (fejlesztési javaslatot megfogalmazók 17,6%-a), Balatonfüred (12,6%), Balatonalmádi (8,8%), Keszthely (8,5%), Zamárdi (5,3%), Tihany (5,0%) és Vonyarcvashegy (5,0%) voltak. A 2019. évi megkérdezés során a legnépszerűbb desztinációk köre hasonló: Balatonfüred (18,2%), Siófok (12,5%), Keszthely (7,9%) és Tihany (5,5%).

Eredmények

A válaszadók által megfogalmazott fejlesztési javaslatok 2018-ban

2018-ban a megkérdezettek összesen 313 fejlesztési ötletet neveztek meg. A válaszadók 90%-a egy ötlettel állt elő, de voltak néhányan (27 fő), akik két-három javaslatot is tettek. A válaszokat összegezve a fejlesztési ötletek megoszlása az alábbiak szerint alakult:

A legtöbb javaslat az infrastruktúra fejlesztésére irányult – a válaszadók közel kétharmada erre vonatkozó ötleteket fogalmazott meg. Másod- és harmadsorban a települési vonzerőfejlesztést és a szolgáltatásfejlesztést nevezték meg. Ennél jóval kisebb, 2-3 százalékos arányban neveztek meg településkép- és humán erőforrás fejlesztéseket.

Infrastruktúrafejlesztés

Az infrastruktúrafejlesztésnél számos tényezőt említettek a megkérdezettek, helyszíntől függetlenül szinte mindenhol megjelent a megközelíthetőség problémája, a jobb és környezettudatos (tömeg)közlekedés fejlesztése (legtöbb említés Keszthelyen, Balatonfüreden), a parkolóhelyek bővítése, kiépítése és a közutak minőségének javítása (nagyon sokan említették Balatonalmádi esetében).

A növekvő forgalom miatt a parkolási lehetőségek komoly problémát jelentenek a legtöbb balatoni településen. A parkolási helyek száma sok esetben kevés és a parkolási díjak is meglehetősen magasak.

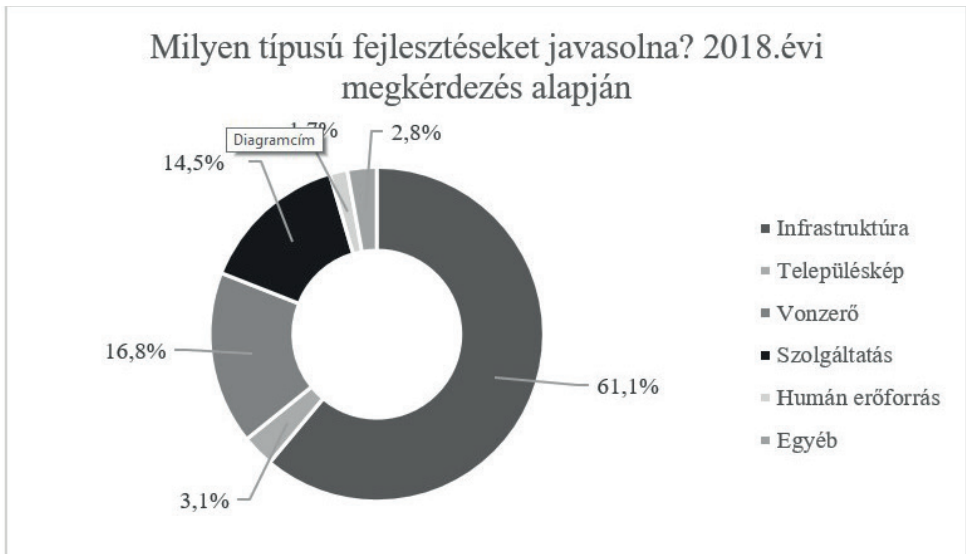
„Tihanyban a közlekedés parkolást fejleszté-
ném, pl. Tihany szélén parkolóház, és kisbuszok
vihetnék fel a látogatókat”

„kevesebb apartmanház (eladó), több ingyene-
s parkolás” (Balatonfüred)

„(Keszthelyen) több és ingyenes parkolást”

„Az egyre növekvő mennyiségű autók parko-
lási lehetőségének kifejlesztését, bérelhető kerék-
párok mennyiségének növelése (Balatonalmádi)

2. ábra: Javasolt fejlesztések

Forrás: saját szerkesztés

Több településen (Keszthely, Zamárdi) a parkolási lehetőségek bővítése mellett a kerékpárút javítását, fejlesztését is megemlítették.

„Balaton körüli kerékpárutak folyamatos karbantartása, felújítása” (Zamárdi)

Néhány kisebb balatoni településen az internethálózat erősségét is kifogásolták a válaszadók (Vonyarcvashegy). A válaszadók néhány esetben említették a strandok, azok vizesblokkjainak (pl. Tihany) és a szórakozóhelyeknek a felújítását (Vonyarcvashegy).

Települési vonzerőfejlesztés

Elsősorban a programkínálatot fejlesztették a látogatók, amire több szempontból tettek javaslatot:

a programok típusa szerint: több sportprogram (szabadidősportok), több kulturális program, gasztronómia rendezvények

a programok időbeni kitolása: napközbeni programválaszték bővítése és a szezon kitolása

célcsoportok szerint: több családi program, több fiataloknak, fiatal felnőtteknek szóló programok, strandi célközönségnek program

„turisztikai szezon programokkal való meghosszabbítása” (Csopak)

„még változatosabb programok, szélesebb érdeklődési körben” (Tihany)

„kerti mozi újrainyítása” (Vonyarcvashegy)

Szolgáltatásfejlesztés

A szolgáltatásfejlesztésnél sokféle javaslat felmerült. A meglévő szolgáltatások fejlesztését célozza több szolgáltatás esetében a nyitva tartás bővítése (amit szinte minden balatoni településen megneveztek), valamint az éttermi, éjszakai szórakozóhely kínálat minőségének javítása.

„hosszabb termelői piac nyitvatartás” (Balatonfüred)

„a főszezon után a Balatonparti éttermek nyitvatartását hosszabbítani..” (Keszthely)

A nyári időszakon kívüli időben több vendéglátóipari egység lehetne nyitva (Balatonalmádi)

„több óriáscsuszda” (Vonyarcvashegy)

Az új szolgáltatások körébe sorolható az állatbarát szolgáltatások bevezetése (állatbarát éttermek, kávézók, szálláshelyek és strandok kiala-

kitása) „több állatbarát szálláshely kialakítása” (Balatonfüred)

„kutyás strand, kutyafuttató terek” (Keszthely)

„élőzenés, jazz, blues klubok létesítése” (Balatonfüred)

A településkép javítását mindössze 11 fő nevezte meg. Ez elsősorban a település rendezettségére, tisztaságára irányult, beleértve a szemetekes kihelyezését, a zöldfelületek bővítését, parkosítását, fűnyírását, az épületek karbantartását.

„A tisztaságra jobban kéne figyelni, esetlegesen több kuka elhelyezése. Napközbeni programok sokszínűbbek legyenek.”

„növelni kellene a kukák számát...., nincs elegendő kuka (Siófokon)”

„Sió csatorna tisztítását”

Balatonvilágos esetében elhangzott, hogy a „gyalogos forgalom számára jobban kiépített útra lenne szükség” és Balatonalmádiiban is igény mutatkozik a biztonságos gyalogos közlekedésre, „járdát az autópálya mellé”.

A humán erőforrás fejlesztése csak néhány megkérdozett említésében jelenik meg, az is elsősorban a vendégbarátságra, vendégszeretetre, a turisták elfogadására irányult.

„Megfelelő szakmai tudással rendelkező szakács felvétele” (Balatonfüzfő)

„Turizmus és a turisták iránti szeretet és elfogadás” (Vonyarcvashegy)

A mutató kiterjedt a látogatók utazási motívációjának vizsgálatára is (pihenés céljából, aktív üdülés miatt vagy rokon- barátlátogatás céljából tartózkodott a településen), de ez nem mutat összefüggést a megnevezett fejlesztésekkel kapcsolatban.

A 2019. évi adatfelvétel eredményei

A megkérdozettek átlagosan 2,2 fejlesztési területet választottak ki a lehetőségek közül. A legtöbben a parkolóhelyek fejlesztését tartják indokoltnak, ezt a programkínálat bővítése, az úthálózat és infrastruktúra, a rendezett és tiszta településkép, valamint a látóvalók fejlesztése követi. A felkínált válaszlehetőségek közül a legkevésbében a szálláshelyek és helyi tömegközlekedés fejlesztését tartják fontosnak.

3. ábra: A válaszadók által fontosnak vélt fejlesztési területek

Forrás: saját kutatás (N=404)

Az egyes fejlesztési területek nem mutatnak statisztikailag szignifikáns eltérést a válaszadók életkora szerint. Az említések számát tekintve azonban elmondható, hogy a helyi tömegközlekedés fejlesztése a fiatalabbak (35 év alattiak) számára nagyobb hangsúllyal bír.

Az egyes fejlesztési területek együttemlítését tekintve az látható, hogy a parkolóhelyekhez elsősorban programok tartoznak (vagyis ezt a két területet említették egyidejűleg). Az úthálózat, infrastruktúra fejlesztéséhez pedig a látnivalók kapcsolódtak a vizsgált mintában.

Következtetések/összegzés

Tanulmányunk a Balatonhoz érkező szabadidős turisták által megnevezett fejlesztési igények bemutatására fókuszál, a kutatási eredmények a térséget a nyári időszakban, pihenési céllal felkeresők véleményét tükrözik. Egy kiemelt turisztikai célterület településeinek esetében kulcsfontosságú kérdés, hogy mennyire vannak összhangban az ahhoz kapcsolódó fejlesztések a két fontos célcsoport – helyi lakosság és a látogató – igényeit illetően. Elégedettségük kölcsönösen hatással van egymásra. A felmérésből származó eredmények fontos információként szolgálnak a települések döntéshozói számára,

hogy megtalálják azon fejlesztési prioritásokat, amelyek a helyiek életminőségét és a látogatók elégedettségét egyaránt szem előtt tartják.

A megkérdezések során a településeket felkeresők fontosnak tartották, hogy tapasztalataik alapján elmondják véleményüket azzal kapcsolatban, hogy milyen hiányosságokat, fejlesztési lehetőségeket látnak a felkeresett településeken. Legnagyobb nehézségként a látogatók a parkolási lehetőségek hiányát élik meg a térségben eltöltött idő alatt, illetve a gyalogos-, a kerékpár- és a közúthálózat minőségére vonatkozóan is számos kritika érkezett. Az infrastruktúra megújítását a szolgáltatás- és településkép fejlesztése követi. A szolgáltatások közül a családosoaknak és fiataloknak szóló programfejlesztést, a szórakozási, éttermi lehetőségek minőségi bővítését lehet kiemelni, illetve az állapotbarát szolgáltatások kialakítását ösztönöznék még a válaszadók.

Mindkét évben – bár 2019-ben kiemeltebben – megjelent a válaszok között a tiszta és rendezett településkép iránti igény. A döntéshozók számára a rendszerben való gondolkodás, desztináció alapú fejlesztés indokolt (például a látnivalók elérhetőségét segíteni a közlekedés, parkolás, infrastruktúra javításával). Ez feltétele-

zi a turisztikai szereplők és nem turisztikai döntéshozók folyamatos együttműködését, aminek eredményeként a célterületet felkereső vendégek komplex élményét. Összességében elmondható, hogy az előzőekben említett fejlesztési irányok megvalósítása az egész évben itt élő helyi lakosság életkörülményeit, mindennapjait is pozitív élményekkel bővítené.

**SULYOK JUDIT - MADARÁSZ ESZTER
- FORMÁDI KATALIN - PAPP ZSÓFIA**

A szerzők és elérhetőségük

Sulyok Judit egyetemi adjunktus, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Turizmus Intézeti Tanszék/Balaton Turisztikai Kutatóintézet, e-mail: sulyok.judit@gtk.uni-pannon.hu

Madarász Eszter, egyetemi docens, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Turizmus Intézeti Tanszék, e-mail: madarasz.eszter@gtk.uni-pannon.hu

Formádi Katalin, egyetemi docens, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Marketing Intézeti Tanszék, e-mail: formadi.katalin@gtk.uni-pannon.hu

Papp Zsófia, egyetemi docens, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Turizmus Intézeti Tanszék, e-mail: papp.zsofia@gtk.uni-pannon.hu

Köszönetnyilvánítás

Jelen kutatás az Európai Unió, Magyarország és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása által biztosított forrásból az EFOP-3.6.2-16-2017-000017 azonosítójú „Fenntartható, intelligens és befogadó regionális és városi modellek” című projekt keretében jött létre.

Felhasznált irodalom

ANDRADES Lidia, DIMANCHE Frederic (2017): Destination competitiveness and tourism development in Russia: Issues and challenges. *Tourism Management* 62 pp. 360-376

Balaton Integrációs Közhasznú Kft. (2016): A Balaton Fejlesztési Tanács. Falu Város Régió 2016/1. pp. 15-26.

BENUR M. Abdelati, BRAMWELL Bill (2015): Tourism product development and product diversification in destinations. *Tourism Management* 50 pp. 213-224

BKÜ Helyzetelemzés (2013): A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Hosszútávú Területfejlesztési Koncepciója 2014-2020 Helyzetelemzés. Készítette a Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft. 2013.

BORSEKOVÁ Kamila, VANOVA Anna, VITALISOVÁ Katarína (2017): Smart Specialization for Smart Spatial Development: Innovative Strategies for Building Competitive Advantages in Tourism in Slovakia. *Socio-Economic Planning Sciences* 58 pp. 39-50

BRANDÃO Filipa, BREDÁ Zélia, COSTA Carlos (2019): Innovation and internationalization as development strategies for coastal tourism destinations: The role of organizational networks. *Journal of Hospitality and Tourism Management* 41 pp. 219-230

DINIS Isabel, SIMÕES Orlando, CRUZ Christina, TEODORO Ana (2019): Understanding the impact of intentions in the adoption of local development practices by rural tourism hosts in Portugal. *Journal of Rural Studies* 72 pp. 92-103

GARDINER Sarah, SCOTT Noel (2018): Destination Innovation Matrix: A framework for new tourism experience and market development. *Journal of Destination Marketing & Management* 10 pp. 122-131

GONDA Tibor (2016): A turisztikai termékfejlesztés elméleti alapjai. PTE KPVK. ISBN 978-963-429-108-4

HACIA Ewa (2019): The role of tourism in the development of the city. *Transportation Research Procedia* 39 pp. 104-111

HERRERA Manuel Ramón González, SASIDHARAN Vinod, HERNÁNDEZ Julian Alberto Álvarez, HERRERA Luis Daniel Azpeitia (2018): Quality and sustainability of tourism development in Copper Canyon, Mexico: Perceptions of community stakeholders and visitors. = *Tourism Management Perspectives* 27 pp. 91-103

HORVÁTH Zoltán, PÁLFI Andrea, AUBERT Antal (2018): A desztinációfejlesztés hangsúlyainak változása a Balaton turisztikai régióban. *Turisztikai és vidékfejlesztési Tanulmányok*, Vol.3 (3) pp. 44-56.

IONELA Gavrilă- Paven, CONSTANTIN Bârsan Mircea, DOGARU Lia-Dorica (2015): Advantages and Limits for Tourism Development

in Rural Area (Case Study Ampoi and Mureu Valleys). *Procedia Economics and Finance* 32 pp. 1050 – 1059

IRIMIÁS Anna, JÁSZBERÉNYI Melinda, MICHALKÓ Gábor (2019): A turisztikai termékek innovatív fejlesztése [Digitális kiadás.] Budapest: Akadémiai Kiadó. DOI: 10.1556/9789634544081 Letöltve: https://mersz.hu/hivatkozas/m580turtei_141_p1#m580turtei_141_p1 (2020.05.10.)

KSH (2018): Helyzetkép a turizmus, vendéglátás ágazatról, 2018. Letölthető: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/jeltur/jeltur18.pdf> Letöltve: 2020.05.15.

KSH (2019): TÉR-KÉP, 2018. Letölthető: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/ter_kep_2018.pdf Letöltve: 2020.05.18.

KSH BKÜ (2014): A Balaton üdülőkörzet társadalmi helyzetképe. 2014. augusztus. Központi Statisztikai Hivatal.

LEE Tsung Hung, JAN Fen-Hauh (2019): Can community-based tourism contribute to sustainable development? Evidence from residents' perceptions of the sustainability. *Tourism Management* 70 pp. 368-380

MA Xiao Long, DAI Mei Ling, FAN Daisy X.F. (2020): Land expropriation in tourism development: Residents' attitudinal change and its influencing mechanism. *Tourism Management* 76 pp. 1-12

MATILAINEN Anne, SUUTARI Timo, LAHDESMÁKI Merja, KOSKI Pasi (2018): Management by boundaries e Insights into the role of boundary objects in a community-based tourism development project. *Tourism Management* 67 pp. 284-296

MOGHAVVEMI Sedigheh, WOOSNAM M. Kyle, PARAMANATHAN Tanousha, MUSA Ghazali, HAMZAH Amran (2017): The effect of residents' personality, emotional solidarity, and community commitment on support for tourism development. *Tourism Management* 63 pp. 242-254

OBÁDOVICS Cs. (2020): A Balaton régió népességdinamikája 2017-2062 között. *Földrajzi Közlemények*, 144. 1. pp. 27–42.

QIAN Cheng, SASAKI Nophea, SHIVAKOTI Ganesh, ZHANG Yuanjie (2016): Effective governance in tourism development – An analysis

of local perception in the Huangshan mountain area. *Tourism Management Perspectives* 20 pp. 112-123

RASOOLIMANESH S. Mostafa, RINGLE M. Christian, JAAFAR Mastura, RAMAYAH T. (2017): Urban vs. rural destinations: Residents' perceptions, community participation and support for tourism development. *Tourism Management* 60 pp. 147-158

SINCLAIR-MARAGH Gaunette, GURSOY Dogan, VIEREGGE Michael (2015): Residents' perceptions toward tourism development: A factor-cluster approach. *Journal of Destination Marketing & Management* 4 pp. 36-45

STYLIDIS Dimitrios, BIRAN Avital, SIT Jason, SZIVAS M. Edith (2014): Residents' support for tourism development: The role of residents' place image and perceived tourism impacts. *Tourism Management* 45 pp. 260-274

SUESS Courtney, BALOGLU Seyhmus, BUSSER A. James (2018): Perceived impacts of medical tourism development on community wellbeing. *Tourism Management* 69 pp. 232-245

SUTAWA Gusti Kade (2012): Issues on Bali Tourism Development and Community Empowerment to Support Sustainable Tourism Development. *Procedia Economics and Finance* 4 pp. 413-422

WOO Eunju, KIM Hyelin, UYSAL Muzaffer (2015): Life satisfaction and support for tourism development. *Annals of Tourism Research* 50 pp. 84-97

WOOSNAM Kyle M., DRAPER Jason, JIANG Jingxian (Kelly), ALESHINLOYE Kayode D., ERUL Emrullah (2018): Applying self-perception theory to explain residents' attitudes about tourism development through travel histories. *Tourism Management* 64 pp. 357-368

XU Shuangyu, BARBIERI Carla, ANDERSON Dorothy, LEUNG Yu-Fai, ROZIER-RICH Samantha (2016): Residents' perceptions of wine tourism development. *Tourism Management* 55 pp. 276-286

XUE Lan, KERSTETTER Deborah, BUZINDE N. Christine (2015): Residents' experiences with tourism development and resettlement in Luoyang, China. *Tourism Management* 46 pp. 444-453

ZHANG Jiekuan (2016): Weighing and realizing the environmental, economic and social goals of tourism development using an analytic network process-goal programming approach. *Journal of Cleaner Production* 127 pp. 262-273

ZHANG Shuying, CHAN Chung-Shing (2016): Nature-based tourism development in Hong Kong: Importance-Performance

perceptions of local residents and tourists. *Tourism Management Perspectives* 20 pp. 38-46

1861/2016. (XII. 27.) Korm. határozat a Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térség meghatározásáról és a térségben megvalósítandó egyes fejlesztések megvalósításához szükséges források biztosításáról

Kulturális attrakciók és látnivalók a Balaton kiemelt turisztikai térségben

A Balaton Kiemelt Turisztikai Térség fontos szerepet játszik hazánk turizmusában. A térség a kiemelkedő természeti értékei (Balaton-felvidéki Nemzeti Park látogatóhelyei, Hévíz-tó, stb.) mellett kulturális örökségben is igen gazdag. Az épített örökség mellett különböző tematikájú fesztiválok és rendezvények is színesítik a térség kulturális kínálatát, a legkedveltebb és a leglátogatottabb fesztiválok középpontjában általában a zene áll (pl. VeszprémFest, Balaton Sound).

Jelen kutatás célja a Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térségben található, egész évben nyitva tartó kulturális turisztikai attrakciók vendégkörének, fejlesztéseinek és a régió kulturális turizmusában megfigyelhető trendeknek a bemutatása. A cél elérését 36 kulturális turisztikai nevezetesség üzemeltetője által kitöltött online kérdőív, valamint Keszthely, Tihany és Veszprém város négy turisztikai szakemberének körében végzett strukturált interjúk segítették.

Bevezetés

A Balaton Kiemelt Fejlesztési Térség gazdag turisztikai kínálatának köszönhetően hatalmas népszerűségnek örvend a turisták körében. 2019-ben a kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált vendégek 15%-a (1 888 842 fő) ezen a területen szállt meg. A térség a belföldi vendégeket tekintve a Budapest-Közép-Dunavidéki Régió után a második, a külföldi látogatók esetén pedig a Budapest-Közép-Dunavidéki és a Nyugat-Dunántúli Régió utáni harmadik legnépszerűbb te-

ületnek tekinthető az országban. A Balaton régióban a látogatók átlagosan 3,1 vendégéjszakát töltenek el, ami több, mint az országos átlagérték (2,4 éjszaka) (KSH). A régió már évtizedek óta kedvelt úti cél, amely számtalan turisztikai attrakcióval rendelkezik. Elhelyezkedése, vonzó természeti és kulturális környezete, valamint infrastrukturális adottságai révén a nyaralók mellett a második otthonra, pihenésre vágyók (saját vagy befektetési célra) is szívesen vásárolnak ingatlant a térségben.

A Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térségben fontos szerepet játszik a kulturális turizmus, amit a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 is alátámaszt. A dokumentum alapján elmondható, hogy a térségben végrehajtott fejlesztések jelentős részét képezik a kulturális attrakciófejlesztések és az egyedi hálózatos élményelemek megvalósítása, amelyek nagymértékben hozzájárulnak majd egy új, kulturális motivációjú, magas fajlagos költséssel rendelkező célcsoport figyelmének felkeltéséhez (MTÜ 2017).

Jelen kutatás célja a Balaton kiemelt fejlesztési térségben található, egész évben nyitva tartó kulturális attrakciók és látnivalók vendégkörének bemutatása primer kutatás segítségével.

A kulturális turizmus fontosabb jellemzői

Már az emberiség kezdete óta léteznek kulturális indíttatású utazások (MCKERCHER-DU CROS 2002). A kulturális turizmus legfőbb célja az ismeretlen kultúrák felfedezése és az épített örökség megismerése (KROEBER – KLUCKHOHN 1952, LENGYEL 1989, ICOMOS 1997), azonban fontos motivációt jelent az ilyen utazások során az interaktivitás, tanulás és szórakozás iránti igény (SMITH 2003), valamint a hétköznapi életből való kiszakadás (UNWTO 2017, RICHARDS 2018). Tágabban értelmezve a szabadidős utazások számos formája ide sorolható (MCKERCHER ET AL. 2008, RÁTZ 2011). Szűken értelmezve azonban már csak azokat az utazásokat érdemes kulturális jellegűnek tekinteni, ahol a populáris vagy a magaskultúra

különböző elemeinek megismerésére helyeződik a hangsúly (RÁTZ 2011).

A kulturális turizmus attrakciói és látogatói

A desztinációk vonzóvá tételében nagy szerepet játszanak a kulturális jellegű attrakciók (PRENTICE 2001). MOLINILLO és JAPUTRA (2017) szerint minden olyan történelmi, művészeti vagy tudományos jellegű attrakció vagy létesítmény, amely képes a turistákat egy adott területre vonzani, kulturális turisztikai attrakciónak tekinthető. Fontos azonban kiemelni, hogy minden nevezetesség más szöveget tár a kultúrából a látogatók elé (BONN ET AL. 2007).

Az elmúlt évtizedekben számos tanulmány született a különböző kulturális turisztikai helyszínek látogatóival kapcsolatban (HALL-ZEPPEL 1990, HERBERT 2001, CHHABRA ET AL. 2003). A korai vizsgálatok kimutatták, hogy a kulturális turizmusból résztvevők általában magasabb kulturális tőkével rendelkező személyek, akik magasabb társadalmi-gazdasági csoportokba tartoznak (HUGHES 1987), valamint az ATLAS 2007-es felmérése szerint magasabb végzettséggel is rendelkeznek (RICHARDS 2007). A mai változó világban ezek a leegyszerűsített jellemzések nem minden esetben tekinthetők igaznak, hiszen a látnivalók természete és jellemzői egyre nagyobb változatosságot mutatnak (KIM ET AL. 2007).

NYAUPANE és ANDERECK (2016) munkája alapján a kulturális örökség turisták két nagyobb csoportra, a valós kulturális turistákra és az ál kulturális turistákra bontható. Az előbbieket elsődleges utazási motivációja kulturális jellegű, míg az utóbbiakat kevésbé befolyásolja a kulturális indíttatás utazási döntéseikben. A kulturális turisták tovább bonthatóak helyszínek és események iránt érdeklődőkre, az ál kulturális turisták pedig természet, sport és üzleti turistákra.

A Balaton: úti cél és élettér

A magyarországi turizmus területi mintájának átalakítását célozta meg a 2016. évi CLVI. a turisztikai térségek fejlesztésének állami feladatairól szóló törvény és az ehhez kapcsolódó kormányhatározatok, amelyek jelentős változásokat eredményeztek a belföldi turizmus működésének rendszerében (AUBERT ET AL. 2017, HORVÁTH ET AL. 2018). A Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térség lehatárolását és nevesítését

pontosan az 1861/2016. (XII. 27.) számú kormányhatározat tartalmazza, ami jelen tanulmány térbeli kereteit is megadja egyben.

A Balaton kiemelt fejlesztési térség Magyarország egyik legkedveltebb turisztikai desztinációja a belföldi utazók és a külföldi vendégek körében. Közép-Európa legnagyobb tava egész évben, az egyes évszakokhoz igazodó turisztikai kínálat, páratlan természeti látványosságokkal és kulturális attrakciókkal, programokkal várja az ide érkezőket. A térség természeti attrakciója maga az édesvízi tó, a Balaton, ahol a vizes aktív programok (pl. hajózás, vitorlázás, fürdés, vízi sport, stb.) és a nyári vízparti üdülés, strandolás lehetősége kiemelt kínálati elem. A Balaton körül több mint 100 kiváló strand található, amelyek több esetben Kék Hullám Zászló minősítéssel rendelkeznek. A kiváló vízminőség, a lassan mélyülő déli part vagy az úszásra alkalmas északi partszakasz révén a desztináció kifejezetten család- és aktív turizmus orientált úti cél.

A térség számos épített örökséggel és kulturális vonzerővel rendelkezik. A leglátogatottabb épületek közé tartozik a Tihanyi Bencés Apátság, a keszthelyi Festetics kastély, a Veszprémi Vár, a Szigligeti Vár és a Sümegi Vár. A balatoni borok iránt érdeklődők a nyitott pincek és a balatoni borutak (pl. Badacsony, Csupak, Balatonlelle) által lehetőséget kapnak a kóstolásra, vásárlásra. A 21. században egyértelműen felértékelődött és keresetté vált a gasztronómia, a helyi termékek és újdonságok, amelyek közül kiemelkedően vonzó trend a balatoni beach-food, a helyi piac (például Káptalantóti), a „slow living, slow life style” életérzés és a levendula. A gyerekekkel utazók több kaland- és élményparkot (például Zalasabar, Balatonboglár, Balatonfüzfő), míg a fesztiválrajongók a régió nagyrendezvényeit (például Nagyon Balaton fesztiválsorozat, VeszpremiFest, Jazz Piknik, BalatonSound, Művészetek Völgye, Anna-bál, Kékszalag) keresik fel.

A Balaton turizmusát időbeni (szezonális) és térbeli (partmenti és háttértelepülés) kettősség jellemzi: vagyis a nyári időszak és a fesztiválok, csomópontok (például helyi termelői piac, strand) zsúfoltsága mellett jelen van az elsősorban a téli időszakban jellemző „kihalt” környezet (például kevés nyitva tartó szolgáltató).

És bár az elmúlt években a térség nagyon sokat tett – nem is eredménytelenül – annak érdekében, hogy egész évben vonzó legyen, az éghajlati adottságokból is adódó koncentráció máig számottevő (FEHÉRVÖLGYI – SÜLYOK 2017).

Napjainkban a lakóhelyválasztás, ingatlan vagy második otthon vásárlás kapcsán egyre inkább előtérbe került az életminőség. Magyarországon a Balaton és környéke az egyik kedvelt desztináció egy ilyen életforma kialakításához (LŐRINCZ ET AL. 2019). A tó és környékének sokszínű társadalma (öslakosok, helyi lakosok, második otthonnal rendelkezők és turisták, kirándulók) eltérő elvárásokat, igényeket támaszt, és egyúttal eltérő mértékben alakítja a környezetet (SCHLEICHER 2018), a helyiek kultúrája ugyanakkor fontos szerepet tölt be a térség turizmusában, hiszen a látnivalók ennek is reprezentánsai.

A térségben is megfigyelhető mind a helyi lakosság előregedése és a fiatalok elvándorlása, mind az a tendencia is, hogy a nagyvárosi életből „kiszakadni” vágyók itt képzelik el jövőjüket. A 2018 évi adatok alapján a kiemelt üdülőkörzet állandó népessége 271 117 fő, a lakónépesség száma pedig 256 386 fő. 2010 óta a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén mintegy 6800 lakás és üdülőegység épült. A parti településekre koncentrálódik az építések 90%-a, azon belül Siófokra a beruházások közel 30%-a (DOMBI ET AL. 2020).

Módszertan

A kutatás célja a Balaton kiemelt fejlesztési térség kulturális turizmusának bemutatása. Ehhez a szerzők egy olyan adatbázist állítottak össze a térségbe tartozó 174 település honlapjai és turisztikai weboldalainak áttekintésével, amelyben listázásra kerültek az itt megtalálható kulturális jellegű turisztikai attrakciók. Ezek közül az egész évben nyitva tartókat képezzik az elemzés célcsoportját. Összesen 53 ilyen attrakció található a térségben, amelyek üzemeltetői számára egy online kérdőív került kiküldésre, ebből 36 kitöltés érkezett. A kérdőív 28 kérdést tartalmazott az alábbi három fő témakör mentén:

vendégkör (vendégek száma, nemzetisége, életkora, életciklusa, csoportmérete),

a létesítmények által megvalósított vagy megvalósítani tervezett fejlesztések,

kulturális turizmusban megfigyelhető trendek.

Kvalitatív vizsgálat is történt, strukturált interjúk zajlottak a Balaton térség kulturális turizmusában meghatározó településeken. Összesen négy interjú készült, egy-egy Keszthely és Veszprém, kettő Tihany város turisztikai szakembereinek körében. A kérdések a települések turisztikai kínálatára, a kulturális turizmus fontosságára és az ebben megfigyelhető trendekre, a kultúrával és kulturális turizmussal kapcsolatos városi fejlesztésekre, valamint az érkező vendégek sajátosságaira irányultak.

A kutatás eredményei

A kvantitatív kutatásra kiválasztott attrakciók képviselői, valamint a kvalitatív kutatásra felkért turisztikai szakemberek kiválasztása a Balaton kiemelt fejlesztési térségben (174 település), a szerzők által készített vonzerőleltáron lapult. A leltár összeállításának keretein belül listázásra kerültek azok a kulturális jellegű, épített turisztikai nevezetességek, amelyek a térség valamely településén találhatóak meg. Az ide tartozó 174 településből 154-ben található ilyen jellegű nevezetesség. Az attrakciók 5 főbb kategóriába kerültek besorolásra (1. ábra)

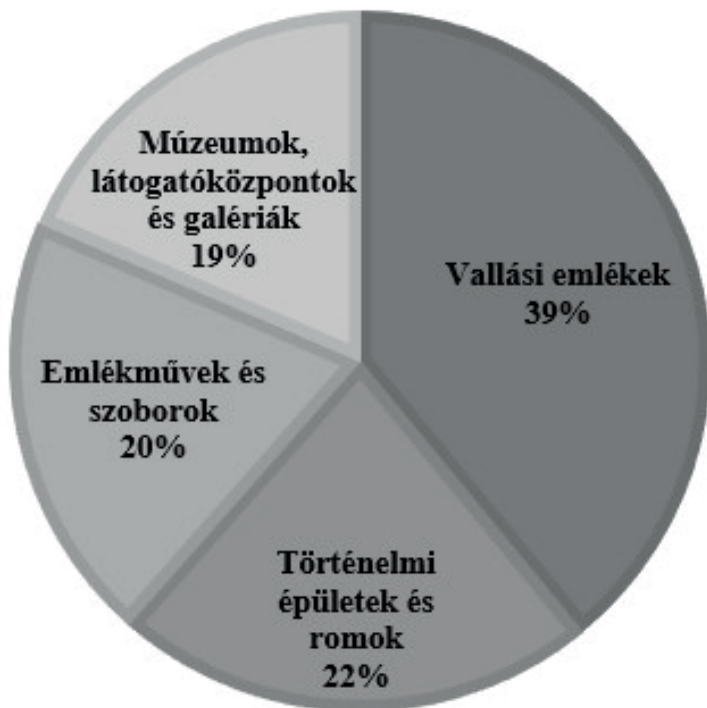
Az online kérdőív eredményei

Az online kérdőív a térségben működő, egész éves nyitva tartással rendelkező kulturális turisztikai attrakciók vezetői számára került kiküldésre (1. táblázat). A nyitva tartás kérdése fontos szempontot volt az alanyok kiválasztása során, hiszen a Balaton körül működő attrakciók jelentős többsége kizárólag a főszezonban (május-augusztus) fogad vendégeket. Ezek az intézmények azonban vélhetően más jellegű információval rendelkeznek a térségbe érkező látogatókról. A vizsgálatba bevont attrakciók a 424%-át teszik ki a térségben található vendégeket fogadó látnivalóknak.

A válaszadó 36 attrakció a térség 12 településének (Balatonboglár, Balatonfüred, Balatonyörök, Hévíz, Kehidakustány, Keszthely, Nagyvácszony, Nikla, Siófok, Sümeg, Tihany, Veszprém) valamelyikén található meg.

A kérdőív kitöltői a vendégkörüket illetően először a náluk megforduló látogatók számáról nyilatkoztak. Ez széles skálán ingadozott, hiszen voltak olyan üzemeltetők, akik egyszerre több attrakciót is irányítottak. A legkisebb forgalmú

1. ábra: A Balaton kiemelt fejlesztési térségben található attrakciók csoportosítása

Forrás: saját szerkesztés

1. táblázat: A kérdőíves megkérdezésbe bevont és a választ beküldő attrakciók

A kérdőíves megkérdezésbe bevont attrakciók típusa	A vizsgálatba bevont attrakciók száma összesen (db)	Válaszadó attrakciók száma (db)
Múzeum, látogatóközpont	33	24
Vár	3	2
Galéria	7	3
Emlékház	6	3
Tájház	3	2
Kézművesműhely	1	1
Összesen	53	36

Forrás: saját szerkesztés

attrakciót évente átlagosan 2000 ember, a legnagyobb vendégszámút pedig körülbelül 300 ezer vendég tekintette meg. Mindegyik kitöltő esetében jelentősen több a hazai vendég (átlagosan 82,6%), egyedüli kivételt Hévíz attrakciója jelentette, ahol a látogatók 60,0% volt magyar. A külföldiek leginkább Európából, főként a szomszédos országokból keresték fel. Európán kívül a második legtöbb látogató Ázsiából érkezik hozzájuk. Amerikából, Afrikából és Ausztráliából pedig szinte csak elvétve fogadnak vendégeket. A válaszadók vendégeinek többsége a 65 évnél idősebb korosztályhoz tartozik (átlagosan 26%), legkevesebben pedig a 18-30 és az 50-65 év közötti korcsoportokból látogatják őket (átlagosan 20%-20%). A 31-49 év közöttiek és a 18 év alattiak pedig egyaránt átlagosan 23%-ot tesznek ki a vendégszámból. Elenyésző az egyéni vendégek (átlagosan 11%) és a párban érkezők száma (átlagosan 16%). A legtöbbben családdal (átlagosan 42%) vagy 10 főnél nagyobb, szervezett csoporttal (átlagosan 27%) látogatják meg őket.

A megkérdezett intézmények fejlesztéseikről is beszámoltak. A válaszadók fő területen végeztek vagy terveznek fejlesztéseket:

technikai jellegű fejlesztések (elektromos hálózat, légkondicionálás, épület felújítása, vízszelvény, akadálymentesítés, géppark bővítés, folyamatos állagmegóvás);

tartalmi jellegű fejlesztések (tárlatok, állandó kiállítások tartalmának fejlesztése, múzeumpedagógia, kétnyelvű tárlatok, interaktív eszközök beszerzése, digitális múzeum létrehozása, mobil alkalmazások);

marketingkommunikáció jellegű fejlesztések (erősebb marketingkommunikáció, weboldal fejlesztés).

A megfigyelhető trendeket illetően elmondták, hogy a turisták részéről egyre nagyobb az igény az interaktív, valamint az interneten elérhető bőséges információs tartalmak iránt. Mindezek mellett egyre inkább előtérbe kerülnek az aktív élményszerzéshez és a tanuláshoz köthető motivációk is. A vendégek számára már nem elegendő a statikus nézelődő szerepe, sokan keresik a bevonódás érzését adó játékos feladatokat.

A strukturált interjúk eredményei

A vélemények alapján elmondható, hogy Keszthelyen, Tihanyban és Veszprémben fontos szerepet játszik a kulturális turizmus. Tihany esetén kiemelkedőek a vallási turizmusra, valamint a levendula termesztésre és történelmi múltra épülő rendezvények és kiállítások. Keszthelyen és a Nyugat-Balaton térségében a bor és a gasztronómia, illetve a Fesztetics-örökség a legmeghatározóbb. Veszprémben pedig a történelmi múltat és a vallást bemutató múzeumok és kiállítások mellett a nemrégiben elnyert, 2023-as évre vonatkozó Európa Kulturális Fővárosa (EKF) cím teszi egyedülállóvá a turisztikai kínálatot a látogatók számára.

A válaszok alapján megállapítható, hogy folyamatosan nő a térségbe érkező turisták, valamint a rövidebb utazások száma. A legnépszerűbb időszak késő tavasztól nyár végéig tart. A kulturális céllal érkező látogatók általában 40 év körüliek, magasabb végzettséggel és jövedelemmel rendelkeznek. Összességében növekszik az egyéni utazások száma is, de bizonyos településeken (pl. Tihany) még mindig nagy számban érkeznek 10 fő feletti buszos csoportok.

A kulturális turizmus fejlesztésében mindhárom város vezetése kiveszi a részét. A rendezvények és az attrakciók anyagi támogatása, valamint az épített örökség állagmegóvása mellett az önkormányzatok a helyi lakosság kultúrafogyasztását is igyekeznek támogatni. A közelmúltban megvalósult projekteknek a válaszadók alapvetően pozitív hatást tulajdonítanak, azonban Tihany esetén a folyamatos fejlesztések és a turisztikai kínálat látogatókra szabásának köszönhetően a település főként a nyári szezonban nem igazán bír el több turistát.

A trendeket illetően Tihany esetén a válaszadók úgy vélik, hogy érdemes lenne a minőségi rendezvények irányába elmozdulni a tömegkultúra helyett. Fontos kiemelni, hogy a tervek szerint az EKF cím elnyerése változást hozhat a térség turizmusában. Kibontakozóban van a desztináció alapú marketing, amelynek középpontjában a négyévszakos kínálat kialakítása áll. Természetesen szükséges a rendezvények, események időben való egymáshoz hangolása is, ami még inkább egységessé teszi majd a Balaton térség turisztikai kínálatát.

Összegzés

Az Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 alapján elmondható, hogy a Balaton térségében egyre nagyobb szerep jut a kulturális turizmusnak, hogy az ezen a téren végzett és tervezett fejlesztések nagymértékben hozzájárulnak a négyévszakos kínálat kialakításához és újabb célcsoportok figyelmének felkeltéséhez.

A Balaton régióba érkező kulturális érdeklődéssel bíró turisták profilja összecseng a szakirodalommal, hiszen az interjúalanyok elmondása szerint a Balaton térségét a magasan képzett, magasabb jövedelemmel rendelkező kulturális turisták látogatják nagy számban. Az online kérdőív eredményei alapján elmondható, hogy a látogatók többsége belföldről, vagy kisebb arányban a szomszédos országok valamelyikéből érkezik a Balaton régióba. Az életkort tekintve egyre több a középkorú (40 év körüli), és a 65 évnél idősebb vendég. A turisták jelentős része családdal, kisebb arányban szervezett csoporttal érkezik az attrakciókhoz. A látogatók motivációjára vonatkozóan elmondható, hogy egyre nő az igény az interaktív, bevonódást segítő játékos feladatok iránt. Ennek megfelelően a megkérdezett attrakciók üzemeltetői a technikai jellegű fejlesztések mellett igyekeznek nagyobb hangsúlyt fektetni tárlataik, kiállítások fejlesztésére, modernizálásra. Említsre került az interaktív szórakoztató, valamint a modern kor igényeinek megfelelő marketingkommunikációs eszközök használatának és a naprakész online tartalmak előállításának fontossága, hiszen a változó fogyasztói igényeknek ezek nélkül nehéz megfelelniük a szolgáltatóknak.

**KÁNTOR SZILVIA¹-
LŐRINCZ KATALIN²**

A szerzők és elérhetőségük

1 PhD hallgató, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Gazdálkodási Intézet, Turizmus Intézeti Tanszék; e-mail: kantor.szilvia@gtk.uni-pannon.hu

2 intézetigazgató egyetemi docens, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Gazdálkodási Intézet; Turizmus Intézeti Tanszék, e-mail: lorincz.katalin@gtk.uni-pannon.hu

Abstract

Lake Balaton area plays an important role in the tourism of Hungary. In addition to its outstanding natural values (Balaton Uplands National Park, Thermal Lake Hévíz, etc.), the area is also very rich in cultural heritages. Beside the built heritage, festivals and events with various themes also add colour to the cultural offer, the most popular and the most visited festivals usually focus on music (e.g. VeszprémFest, Balaton Sound).

The aim of this research is to give information about the clientele and development projects of the all year around opened cultural tourism attractions of the region and to present the trends of cultural tourism regarding the Lake Balaton area. The achievement of the goal was supported by the online questionnaire filled in by the operators of 36 cultural tourism attractions, as well as by the structured interviews conducted among four tourism professionals in Keszthely, Tihany and Veszprém.

Köszönetnyilvánítás: Jelen publikáció/kutatás az Európai Unió, Magyarország és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása által biztosított forrásból az EFOP-3.6.2-16-2017-00017 azonosítójú „Fenntartható, intelligens és befogadó regionális és városi modellek” című projekt keretében jött létre.

Irodalomjegyzék

AUBERT Antal – BARCZA Attila – GONDA Tibor – HORVÁTH Zoltán – PÁLFI Andrea: Paradigmaváltás(ok) a magyarországi turisztikai desztinációk fejlesztésében és menedzselésében. = Turizmus Bulletin, (2017) 17. 1-2, 15-25.

BONN Mark A. – JOSEPH-MATHEWS Sacha M. – DAI Mo – HAYES Steve. – CAVE Jenny: Heritage/Cultural Attraction Atmospherics: Creating the Right Environment for the Heritage/Cultural Visitor. = Journal of Travel Research, (2007) 45(3), 345–354.

CHHABRA Deepak – HEALY Robbert – SILLS Erin: Staged authenticity and heritage tourism. = Annals of Tourism Research, (2003) 30(3), 702–719.

DOMBI Gábor – FEKETE Károly – OLÁH Miklós – KULICS Beatrix: Balaton Kiemelt Üdülőkörzet 2019. évi területi monitoring jelentése. 2020

FEHÉRVÖLGYI Beáta – SULYOK Judit: Nyitott Balaton – A turisztikai vendégforgalom szezonálisának enyhítése a Balatonnál. = Turizmusmarketing esettanulmányok II. Szerk. Árva László – Deli-Gray Zsuzsanna. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2017, 82–90.

HALL Michael – ZEPPEL Heather: Cultural and heritage tourism: The new Grand Tour? = Historic Environment, (1990) 7, 86–98.

HERBERT David: Literay places, tourism and the heritage experience. = Annals of Tourism Research, (2001) 28(2), 312–333.

HORVÁTH Zoltán – PÁLFI Andrea – AUBERT Antal: A desztinációfejlesztés hangsúlyainak változása a Balaton turisztikai régióban. = Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok, (2018) 3. 3. 44–56.

HUGHES Howard L.: Culture as a tourist resource — a theoretical consideration. = Tourism Management, (1987) 8(3), 205–216.

ICOMOS Charter for Cultural Tourism (1997). <http://www.icomos.org/tourism/> (letöltve: 2017. 09.15.)

KIM Hyounggon – CHENG Chia-Kuen – O’LEARY Joseph T.: Understanding participation patterns and trends in tourism cultural attractions. = Tourism Management, (2007) 28(5), 1366–1371.

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (KSH): Elérhető: <http://www.ksh.hu/> (letöltve: 2020.05.12.)

KROEBER Alfred Louise – KLUCKHOHN Clyde: Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions. Peabody Museum, Cambridge, 1952

LENGYEL Márton: A kultúra és a turizmus együttműködési lehetőségei. Közművelődési Információs Intézet, Budapest, 1989

LŐRINCZ Katalin – BANÁSZ Zsuzsanna – HORVÁTH Bianka – SCHULCZ Annamária: A Balaton térsége mint élettér. = URBAN21 Város, Kultúra, Gazdaság: Konferencia Tanulmánykötet Budapest, Magyarország. Szerk. Erdélyi Dániel: Hárfá Alapítvány, Budapest, 2019 61–72.

MAGYAR TURISZTIKAI ÜGYNÖKSÉG (MTÜ) (2017): Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (2030). Elérhető: https://www.kormany.hu/download/8/19/31000/mtu_kiadvany_EPUB_297x210mm%20-%20preview.pdf (letöltve: 2020.06.15.)

MCKERCHER Bob – DU CROS Hilary: Cultural Tourism: The partnerships between tourism and cultural heritage management. Haworth Press, Binghamton, 2002

MCKERCHER Bob – HO, Pamela S. Y. – DU CROS Hilary – SO-MING Billie Chow: Activities-Based Segmentation of the Cultural Tourism Market. = Journal of Travel & Tourism Marketing, (2008) 12:1, 23–46.

MOLINILLO Sebastian – JAPUTRA Arnold: Factors influencing domestic tourist attendance at cultural attractions in Andalusia, Spain. = Journal of Destination Marketing & Management, (2017) 6(4), 456–464.

NYAUPANE, Gyan P. – ANDERHECK, Kathleen L.: A Typology Of Cultural Heritage Attraction Visitors. Travel and Tourism Research Association: Advancing Tourism Research Globally. 63, 2016

PRENTICE Richard: Experiential Cultural Tourism: Museums & the Marketing of the New Romanticism of Evoked Authenticity. = Museum Management and Curatorship, (2001) 19(1), 5–26.

RÁTZ Tamara: Kulturális turizmus. Turisztikai terméktervezés és fejlesztés Szerk. Michalkó Gábor, Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2011

RICHARDS Greg: Atlas Cultural Tourism Survey – Summary Report 2007. Elérhető: <http://www.tram-research.com/atlas/ATLAS%20Cultural%20Tourism%20Survey%202007.PDF> (letöltve: 2020.06.15.)

RICHARDS Greg: Cultural tourism: A review of recent research and trends. = Journal of Hospitality and Tourism Management, (2018) 36, 12–21.

SCHLEICHER Vera: Kultúrfürdő – Kulturális kölcsönhatások a Balaton térségében 1822–1960 között. L’Harmattan Kiadó, Budapest, 2018

SMITH Melanie. K: Issues in Cultural Tourism Studies. Routledge, London, 2003

UNWTO (2017): Definitions Committee on Tourism and Competitiveness (CTC). Elérhető: <http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/docpdf/ctcdefinitionsenweb.pdf> (letöltve: 2018.07.21.)

Mesés kalandozások: a balatoni családok kikapcsolódási alternatívái

Amikor valaki hazai pihenésre gondol szinte biztos, hogy eszébe jut a Balaton is sokszínű kínálatával. Jelen kutatás újszerűsége abban rejlik, hogy nem a távolabbról ide érkező turistákra fókuszál, hanem arra keresi a választ, hogy milyen kikapcsolódási lehetőségei vannak azoknak a családoknak, akik egész évben a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben élnek.

Manapság a fogyasztók nagyobb hangsúlyt fektetnek az egészséges életmódra, a sportra és a szabadban eltöltött családi közös élményszerzésre, amire lehetőségük nyílik a környékbeli élmény- és kalandparkok kipróbálásával. A feldolgozott téma jellege miatt túlléptük az üdülőkörzet határait. A kutatásunk fókuszában a családi kikapcsolódás áll. A 10 év alatti gyermekkel kirándulóknak kínálhatnak alternatívát az empirikus kutatási területtől elérhető távolságban megtalálható kiváló újszerű, innovatív kezdeményezésű TELE-KA-LAND meseparkok. Eredményeink is alátámasztják, hogy a családon belüli szerepek megújulásával a gyermekek preferenciái is egyre nagyobb értéket kapnak. A legnagyobb kihívás turisztikai szereplők számára, hogy valóban a család minden tagja számára élményt tudjon nyújtani egy-egy desztináció vagy tematikus helysín.

Bevezetés

A Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft. évek óta folytat többek között gazdaság- és társadalomtudományi kutatásokat is, mely során vizsgálták a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet (továbbiakban BKÜ) népességmegtartó erejének megőrzését (balatonregio.hu, 2020), ahogy más hazai kutatások is fókuszálnak a témára (KSH 2019, MOLNÁR-M.BARNA 2018; SULYOK-LŐRINCZ 2017). Jelen vizsgálatunk során a BKÜ állandó lakosait kérdeztük meg, hogy hol és milyen programokkal töltötték szívesen a szabadidejüket családi körben.

A családon belüli szerepek folyamatosan formálódnak, amelyben a gyermekek preferenciái is egyre nagyobb értéket kapnak. A családi turizmus az egyik legnagyobb állandó keresletet generáló turisztikai ágazat és a szabadidős utazások piacának 30%-át teszi ki (SCHANZEL ET AL. 2012, ÁSVÁNYI ET AL. 2018, ÁSVÁNYI ET AL. 2019). A családdal történő utazás előkező helyet foglal el Magyarországon is egyfajta boldogsággeneráló esemény, amely a családdal közösen eltöltött idő és élményszerzéssel, több, mint 25%-át teszi a szabadidős utazások piacának (MICHALKÓ, 2010.). A családi turisták általánosan elfogadott definíciója alapján azokat a családi utazókat (legalább 1 gyermek és 1 felnőtt) tekintjük turistának, akik több mint 24 órát töltenek szabadidős turisztikai céllal az állandó lakóhelyükön kívül (CARR 2011.; SCHANZEL 2010, 2012).

Motivációs szempontból a fogyasztók sokkal inkább a kapcsolatok javítását, erősítését várják a közös programtól, mint a mindennapokból való kiszakadást (LARSEN ET AL, 2007) és meghatározó szempont az élménykeresés is, amely a turisztikai tevékenység értelmét jelenti (OTTO-RITCHIE 1996, KULCSÁR, 2015, ELSTAD, 2007, WALLS ET AL. 2011, PINE ET AL. 1998, RADDER-HAN, 2015). A családok (több generáció) számára nagyszerű kikapcsolódási lehetőséget kínálnak a tematikus- és kalandparkok számá-

ra is (RÁCZ-PUCZKÓ 2002), melyek alapvetően szabaddíós elemeket és a szolgáltatási lehetőségeket ötvöznek. Sikerük többek között abban rejlik, hogy a fogyasztó „újra tölthető” természeti környezetben (BODA ET AL. 2018).

A kutatás célja, módszerei és helyszíne

A kutatás célja egyrészt feltérképezni a BKÜ-ben élő családok kikapcsolódási lehetőségeit, másrészt a tágabb térségen belüli lehetséges alternatívákra példát mutatni. Jelen tanulmányban három empirikus vizsgálat eredményeit foglaltuk össze, amelyek a családdal tartalmazó eltöltött idő fogyasztói értékelésére fókuszálnak.

A balatoni lakosság véleményét térképeztük fel (a mintasokaságba a BKÜ 179 településéről kerültek be válaszadók), mintegy 1000 fő bevonásával 2019 nyarán, aminek során a kalandparkok iránti érdeklődésükre kérdeztünk rá. A minta alapján a kutatás nemek szerinti szegmens (férfi 51%, nő 49%) a BKÜ állandó lakosainak számát képezi le, az aktív lakosság körében.

Kutattuk a BKÜ-ben található kalandparkokat, melyek közül két park esetén empirikus kutatást is végeztünk. Feltáró jellegű keresztmetszeti vizsgálatunk során 300 főt kerestünk meg kérdőívünkkel online lekérdezéssel, akik a Zamárdi kalandparkban és a Gyenesdiáson található Spiderland kalandpark mindegyikében jártak már korábban. A fogyasztói megkeresés 2019. augusztus-szeptember hónapokban zajlott hólabda módszerrel közösségi platformok segítségével.

A tágabb térségi fókusz kapcsán adatfelvételünk fókuszában a szlovén-magyar határmenti térségben működő TEL-KA-LAND mese-park hálózat állt, amely egyfajta bázisként szolgál a térségben történő mesés természeti kalandozásokhoz, határon is átnyúló programlehetőségekkel. Empirikus kutatásunk helyszíne a két magyar és két szlovén település – Nagyréce, Magyarszerdahely, Dobronak és Moravske Toplice –, amelyek otthont adnak a mese-parkoknak. A lekérdezés 2019 nyarán és ősz elején történt. A vizsgálat kérdezőbiztosok segítségével valósult, összesen 844 válasz került feldolgozásra, amelynek 44%-a magyar oldalon, 56%-a szlovén oldalon került rögzítésre és ezt követően feldolgozásra Excel programcsomag segítségével.

Fókuszban a Balatoni kínálat és az ott élő fogyasztó

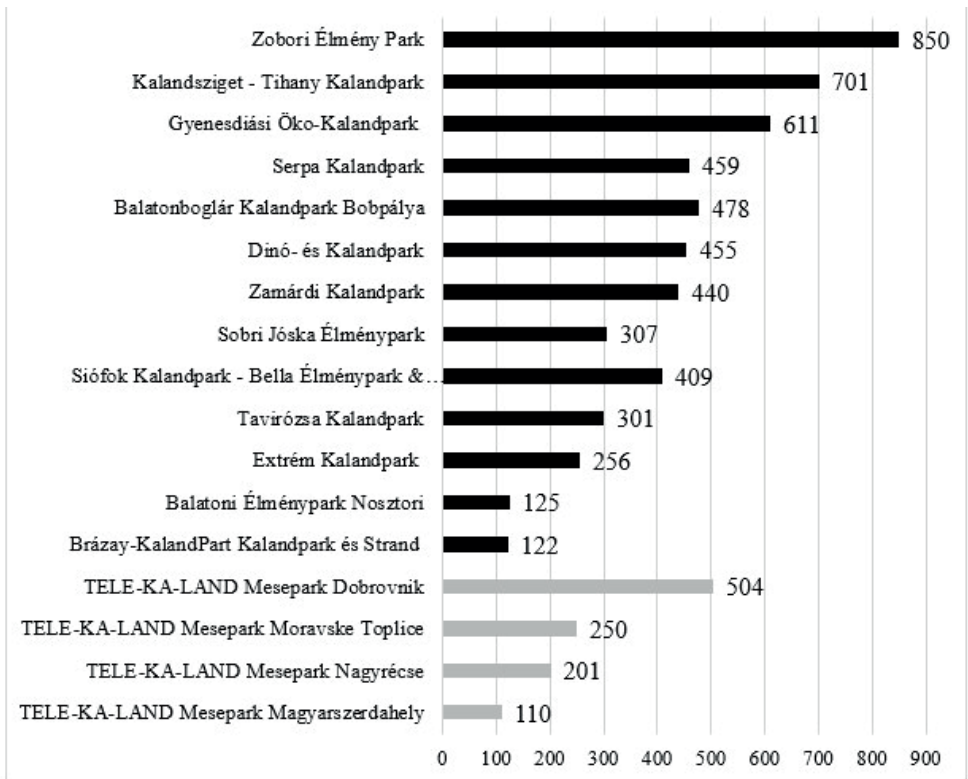
Az első kutatásunk eredményei szerint – amely során a balatoni lakosság véleményét kérdeztük meg – a legnépszerűbb kikapcsolódási forma a családdal töltött közös idő (29%), amihez élményszerzés párosul. Ugyanakkor lényeges elem a sport is (20%). A balatoni emberek véleménye alapján a barátokkal és a családdal megvalósuló közös játék és kirándulás (7%) jelenti az igazi maradandó élményt, feltöltődési lehetőséget számukra. A kalandpark a fiatalokat is valós fizikai aktivitásokra sarkallja a virtuális élményszerzés helyett.

Vizsgálatunk fókuszában állt, hogy a BKÜ-ben élő kutatási alanyok tapasztalatai szerint melyek a leglátogatottabb kalandparkok és mese-parkok a térségben. Itt nem csupán az BKÜ területén található kikapcsolódási lehetőségeket vettük górcső alá, hanem figyelembe véve a célcsoportot (ahol 7 év alatti gyermek számára a mese-parkok világa érdekes lehet). Arra kérdeztünk rá, hogy a felsorolt helyek közül, az elmúlt években mely turisztikai attrakcióhoz látogattak el legalább egyszer családjával. Az 1. ábrán mutatjuk be, hogy a kutatásba bevont személyek közül hányan látogattak már el legalább egy alkalommal az elmúlt években bármikor a jelölt helyszínekre.

Eredményeink szerint a vizsgálatunkba bevont balatoni lakosok közül a legnépszerűbb utazási célpont a Zobori Élménypark volt. Az elmúlt évek során legalább egyszer 850 fő látogatta már meg a vizsgálat alanyai közül. 611 fő volt már a gyenesdiási Öko-Kalandparkban és a Zamárdi Kalandparkot a megkérdezett balatoni lakosok közül 440 fő keresett fel már korábban. A BKÜ területén található kaland- és élményparkok közül 13 népszerű turisztikai attrakció került felsorolásra a Balaton mindkét partján.

Átlépve a BKÜ határait 4 új innovatív turisztikai attrakcióra is rákérdeztünk, hogy a kutatás alanyai közül hányan látogattak már el gyermekükkel mese-park helyszínekre. A TELE-KA-LAND mese-park hálózattal a kisgyermekes családokat szeretnék a szlovén-magyar határmenti térségbe csábítani. A primer kutatás alanyai közül az alábbi bontásban látogattak el a mese-parkokba: Dobronak 504 fő; Moravske Toplice

1. ábra: Kalandparkok és TELE-KE-LAND meseparkok látogatottsága a kutatásban bevont balatoni lakosság válasza alapján (gyakoriság)/

Forrás: SAJÁT KUTATÁSI EREDMÉNYEK, 2019

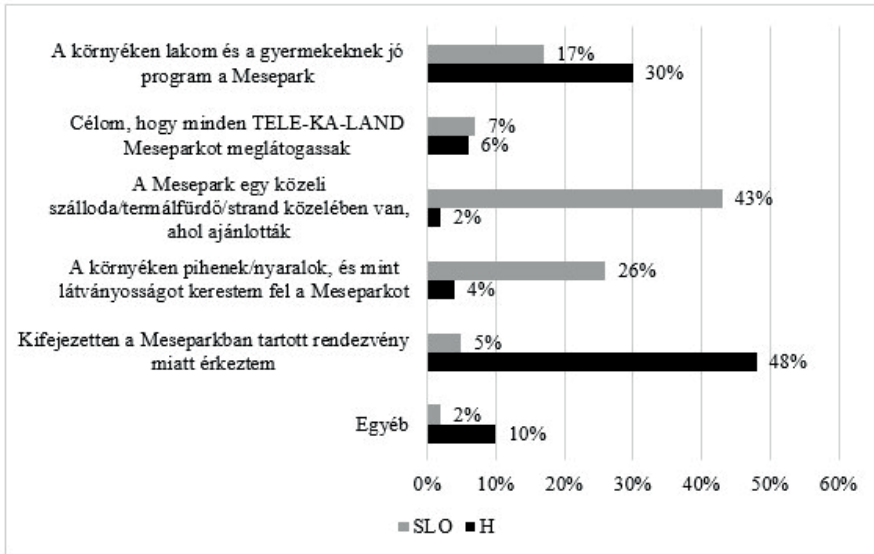
250 fő; Magyarszerdahely 110 fő, valamint Nagyrécsce 201 fő.

Vizsgálatunk során két kalandparkot vetünk górcső alá a BKÜ területén, mint családi programok célterületeit. Az egyik a *Gyenesdiási Öko-Kalandpark* a másik primer kutatási helyszín a *Zamárdi Kalandpark* szinte már fogalomnak tekinthető a Balaton partján. A válaszadók 30%-a kikapcsolódás céljából érkezett az érintett kalandparkba. Motivációs célok közt említették a, a kalandpark kipróbálását és a csapatépítést 16%-16%-kal. Még jelentősnek mondható az aktív pihenés, illetve a természeti értékek megtekintése a térségben, mint motiváló tényező. A megkérdezettek legnagyobb számban, arra a kérdésre, hogy

miért éppen ezeket a parkokat választották, azt a választ adták, hogy ez volt a legközelebb, vagy a lakóhelyükhöz, vagy a szállásukhoz, ahol éppen pihentek. A parkokba látogatók legnagyobb része a kalandparkban található eszközökkel volt leginkább megelégedve, azok feleltek meg leginkább az elvárásaiknak (32%). Közel hasonló számú szavazatot kapott három tényező, az igénybe vehető szolgáltatások minősége, a személyzet modora, illetve a látkép, amellyel szintén elégedettek voltak a vendégek.

TELE-KA-LAND Meseparkok, mint a családi kikapcsolódás új színteljai

2. ábra: Az érintett térségbe tett látogatás célja (megoszlás, országonként %-ban)

Forrás: SAJÁT KUTATÁSI EREDMÉNYEK, 2019

A főként kisgyermekes balatoni családok számára elérhető távolságban (Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Határaitól 12 km, illetve 30 km a hazai oldalon) helyezkednek el TELE-KA-LAND meseparkok, melyek látogatása ingyenes. A parkok közös márkanéve – TELE-KA-LAND – is találoan utal a parkok szolgáltatásaira és már önmagában is márkázási funkciót lát el (KOVÁCS 2019, PEN, 2019).

A két magyar oldalon lévő helyszín közül az egyik a nagyrécei mesepark. Az Inkey kastély mögötti ligetben található a mesepark három mesefigurával (Mátyás király, Piroska, Kiskakas), kültéri interaktív játékokkal és hagyományos játékszkezőkkel, valamint játszótérrel, mobil színpaddal. Magyarszerdahelyen a Szent István templom és a Kürtös-patakon túl a kultúrház mögötti kertben található a mesepark három meseszereplővel (Ludas Matyi; Okos lány; IciriPiciri Ökröcske) és a mesékre épülő szabadtéri interaktív játékokkal.

A határtól alig 20 percnyire, a szlovén oldalon található Dobronak. A meseparkot a falu végéhez közeli Bakonaki-tavat körbe ölelő erdőben

találhatjuk, ahol legendás erdei vízi lényekkel (Orchidea; Rusalka Tündér; Balgodejnik törpe és a Tavi Béka), valamint a mesékre épülő szabadtéri mesefallal és interaktív játékokkal várják a látogatókat. A TELE-KA-LAND MesePark hálózat következő állomása Moravske Toplice. Moravske Toplice külterületén a Črta erdő ad otthont a meseparknak, ahol a látogató meghallgathatja Termalion a forrás, Goldina a tők és Beti a bükkfa történetét és játszhat a mesékre épülő szabadtéri interaktív játékokkal.

Elsőként arra kérdeztünk rá, hogy mi hozta a látogatót a térségbe (2. ábra). A két-két MeseParknak otthont adó ország, illetve azon belüli települések eltérő infrastruktúráis, turisztikai lehetőségekkel rendelkeznek, ezért minden esetben országonként elkülönítettük a válaszokat. A magyar oldalon kiemelkedő (48%) értéket képviselt azon látogatók aránya, akiket kifejezetten az ott tartott nagyrendezvény vonzotta a térségbe, míg a szlovén oldalon főként a valamely szálloda vagy termálfürdő vendégeként, mint kiegészítő programként (43% illetve 26%) tekintették meg a MeseParkokat.

A primer vizsgálatunk eredményei szerint a TELE-KA-LAND meseparkba tett látogatás motivációja esetén az első helyen szerepel mindkét ország esetén a családi együttlét (29%-25%), a pihenés és kikapcsolódás (19%-17%). A magyar látogatók közül 16% a gyermekkel, unokával való közös kikapcsolódást jelölte meg, 12%-uk pedig az aktív napra vagy egy konkrét rendezvényre látogatott el. A meseparkok rendezvényei között kiemelt szerepet kaptak a népi játékok, valamint a néptánc is.

A magyar oldalon a legnépszerűbb meselemek, a népi játékok mellett kreatív játékok, amelyhez segítő szükséges, ezen kívül a képkirakó a gólyalábazás és a játszótér, valamint a szabadtéri sporteszközök voltak a legnépszerűbbek.

Szlovén oldalon az interaktív mesélő tábla, a fotófal, a mesekirakó és a párkereső memória játék volt a legnépszerűbb ezek mindegyike akár egyénileg is használható, nem igényel segítő szakembert. Tehát a két ország közönsége itt kissé megosztott, a magyar oldalon a projekt fenntarthatóság esetén érdemes odafigyelni egy állandó segítő és szervező munkatárs további alkalmazására is. A rendezvényekhez köthető programokat a 3. ábrán mutatjuk be. A magyar oldalon a kézműves kuckó (12%), a táncház (10%) és a fellépő zenekarok (10%) a bohóc műsor (8%), valamint a meshintós falunézés (8%) voltak a legnépszerűbb programok. Szlovén oldalon a bábelőadás (32%) és a meseútlevél (20%) pozitív visszahangja jelentős, ugyanakkor a kézműves kuckóra itt is volt kereslet a nagyobb, szervezett rendezvényeken.

Az ismeretátadás mintaadással történt a rendezvényeken, amit akár a meseparkokat üzemeltető személy, a szülők, illetve szervezők nyújtanak, ez az a komplex fejlesztő hatás, a játékoság, az élményszerzés, az élményadás, az egyéniségek kibontását teszi lehetővé. Mindezek figyelembe vételével kijelenthető, hogy a Meseparkok a turisztikai paletta érdekes és új megközelítésű színtestjei.

Következtetések, javaslatok

Kutatásunk első részében arra kerestük a választ, hogy milyen lehetőségeik vannak a BKÜ területén élő családoknak a szabadidő eltöltésére. Eredményeink alapján beigazolódt, hogy a többgenerációs pihenés, a tartalmasan eltöltött

közös idő, a maradandó élmények keresése vált értékké. A családok elvárása a kalandparkkal kapcsolatban az volt, hogy úgy szerezzenek közös emlékeket szeretteik körében, hogy közben feszegetik saját határaikat, próbára teszik a bátorságukat. A kalandparkokban tett látogatás fő célja az extrémítás, társas tevékenység és a szabadban végezhető aktív időtöltés.

A balatoni lakosság számára is elérhető távolságban találhatóak a TELE-KA-LAND meseparkok, melyek hiánypótló jelleggel a turizmus fejlesztése érdekében jöttek létre a magyar és a szlovén határ mentén, amellyel létrehozhat egy „mesevilágot”, és ezzel egy természet közeli kalandozásra csábították a kikapcsolódni vágyókat.

**PÉTER ERZSÉBET, TÓTH-KASZÁS
NIKOLETTA, KELLER KRISZTINA,
BIRKNER ZOLTÁN, KISS ATTILA,
NÉMETH KORNÉL**

A szerzők és elérhetőségük

Péter Erzsébet, egyetemi docens, Pannon Egyetem, Nagykanizsai Kampusz, Alkalmazott Gazdálkodástani Intézet (peter.erszebet@uni-pen.hu)

Tóth-Kaszás Nikolett, egyetemi adjunktus, Pannon Egyetem, Nagykanizsai Kampusz, Alkalmazott Gazdálkodástani Intézet (kaszas.nikoletta@uni-pen.hu)

Keller Krisztina, egyetemi docens, Budapesti Corvinus Egyetem; (krisztina.keller@uni-corvinus.hu)

Birkner Zoltán, egyetemi docens, Pannon Egyetem, Nagykanizsai Kampusz, Alkalmazott Gazdálkodástani Intézet; (birkner.zoltan@uni-pen.hu)

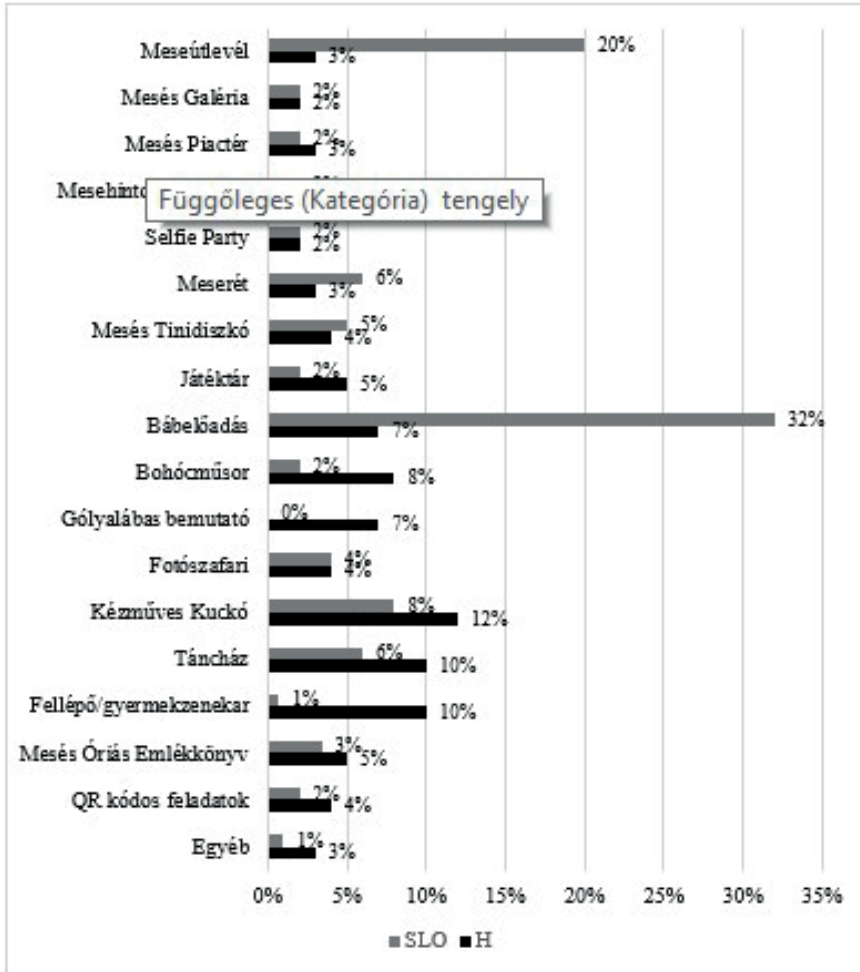
Kiss Attila, vezérigazgató, Domus Group Zrt. (kiss.attila@domusgroup.hu)

Németh Kornél, egyetemi docens, Pannon Egyetem, Nagykanizsai Kampusz, Alkalmazott Gazdálkodástani Intézet (nemeth.kornel@uni-pen.hu)

Köszönetnyilvánítás

„Dr. Péter Erzsébet jelen kutatása az Európai Unió és Magyarország támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával a TÁMOP

3. ábra: A meseparkokhoz köthető legnépszerűbb programok és attrakciók megoszlása a látogatók véleménye alapján

Forrás: SAJÁT KUTATÁSI EREDMÉNYEK, 2019

4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program –Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt keretei között valósult meg”.

Irodalomjegyzék

ÁSVÁNYI Katalin – MITEV Ariel Zoltán – JÁSZBERÉNYI Melinda: Családbarát fesztivál, avagy a családok fesztiválélménye. A hatékony marketing – EMOK Nemzetközi Tudományos

Konferencia konferenciakötete, Révkomárom-Szlovákia 2018. 289-300.

ÁSVÁNYI Katalin – MITEV Ariel Zoltán – JÁSZBERÉNYI, Melinda: Élménydimenziók belső struktúrája a családi fesztiváloknál In: Veres, Zoltán; Sasné, Grósz Annamária; Liska, Fanny (szerk.) Iserjük a vevőt? A vásárlás pszichológiája: Az Egyesület a Marketingoktatásért és Kutatásért XXV. Országos konferenciájának előadásai Pannon Egyetem, Veszprém, 2019.253-265.

BALATONREGIO.HU (2020): <https://balatonregion.hu/szolgalatasaink/kutatas/>, Letöltés ideje: 2020.06.17.

BODA ESZTER – BÁCSNÉ BÁBA ÉVA – MÜLLER ANETTA: Motiváció vizsgálata a kalandpark-látogatók körében, International Journal of Engineering and Management Science (2018). 3:3106-126.

CARR Neil: Children's and Families' Holiday Experiences. London and New York, Routledge, (2011) ISBN: 978-0-415-54543-3, 2011.212.

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL Térkép, 2018, ISSN 2416-3511(2019) 1-87.

KOVÁCS László: Márka és márkanév. Budapest, Tinta, 2019. 16.

KULCSÁR Noémi: A fogyasztói érték és az élmény kontextusa a turisztikai szakirodalomban =Vezetéstudomány- Budapest Management Review46 (2015) (3. sz.), 46 (3).18-25.

LARSEN Jonas – URRY John – AXHAUSEN, Kay W.: Networks and tourism mobile social life = Annals of Tourism Research, 34 (2007) (1. sz.) 244-262.

MICHALKÓ Gábor (2010): Boldogító utazás, a turizmus és az életminőség kapcsolatának magyarországi vonatkozásai, MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, 62.

MOLNÁR Tamás – M. BARNA Katalin: A területi különbségek vizsgálata a magyar NUTS 3 szintű területi egységekben, 2000 és 2015 között = Comitatus: XXVIII: (2018) 227:(tavaszi szám) 3-20.

OTTO, J.E. – RITCHIE, J.R.: The service experience in tourism = Tourism Management, 17(1996) (3.szám) 165–174.

PEN: SIHU11 „Határ menti élmények, háttérmentes kalandok TELE-KA-LAND” projekthez tartozó fenntarthatósági tanulmány (2019) 1-86.

PINE B. Joseph- GILMORE James H.: Welcome to the experience economy = Harvard BusinessReview, 76 (1998) 97–105.

RADDER Laetitia – HAN Xiliang: An examination of the museum experience based on Pine andGilmore's experience economy realms. Journal of Applied Business Research 3, (2015) (2) 455–469.

RÁTZ Tamara – PUCZKÓ László: A tematikus park, mint turisztikai attrakció. Turizmus Bulletin, 6 (1) http://itthon.hu/site/upload/mtrt/Turizmus_Bulletin/02_01/SZ6.HTM. Letöltés ideje: 2018.02.10

SCHANZEL Heike A.: Family timer and own time on holiday: generation, gender and group dynamic perspectives from New Zealand. PhD thesis, Victoria university of Wellington, Wellington, (2010), 7.

SCHANZEL Heike – YEOMAN Ian – BACKER Elisa (Eds): Family Tourism: Multidisciplinary Perspectives, Channel View, Bristol (2012)

SELSTAD Leif: The Social Anthropology of the Tourist Experience. Exploring the “Middle Role”, Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, (2007) 7:1, 19-33, DOI: 10.1080/15022250701256771

SULYOK Márta Judit – LŐRINCZ Katalin: Building the Future Based on the Past - Tourism Around the Lake Balaton = Pannon Management Review 6 (2017) (1-2.sz.)9-18.

TELELAKALAND-MESE PARK.EU: <http://www.telekaland-mesepark.eu/index.php/meseterkep>, 2019, Letöltve: 2020.03.11.

WALLS Andrew – OKUMUS Fevzi – WANG Raymond – YOUCHENG and KWUN – WUK David Joon: Understanding the Consumer Experience: An Exploratory Study of Luxury Hotels', Journal of Hospitality Marketing & Management, (2011)20: 2, 166 -197.

Abstract

When one thinks of a domestic holiday, Lake Balaton with its diverse offer certainly comes to mind. The novelty of the present research lies in the fact that it does not focus on the tourists visiting the region from remote areas, but it wants to find out what recreational opportunities the residents living in the Balaton Resort Area have.

Nowadays, consumers put a greater emphasis on a healthy lifestyle, sports, and family outdoor experience which they can discover by spending time in the nearby theme and adventure parks. Due to the nature of the topic, we crossed the borders of the resort area. The focus of our research is on family recreation. TELE-KA-LAND fairy tale parks with excellent, innovative initiatives located within reach of the empirical research area can offer an alternative to tourists

with children under the age of 10. Our results also support that owing to the changing family roles, children's preferences are increasingly taken into account. The biggest challenge for tourism operators, however, is to be able to provide an experience for every member of the family in individual destinations and theme parks.

Keywords: Lake Balaton region, family program, adventure park, fairy tale theme park

Alternatív lehetőség a Balaton régió turizmusában - a tapolcai gyógybarlang

A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia alapján a minősített gyógyhelyek a hazai gyógyturizmus legfőbb helyszínei közé tartoznak, köztük dominálnak azok, amelyek gyógy- és termálvízre épülő szolgáltatásokat kínálnak. Hazánk gyógyturisztikai vonzerejéhez azonban nem csupán a vízre épülő szolgáltatások, hanem a klimatikus termékeket kínáló céletterületek is hozzájárulnak. A Balatonnál elsősorban a vízparti- és üdülőturizmus, valamint a kulturális turizmus dominál, de a kereslet alapján meghatározó szerepe van az egészségturizmusnak is. Egy kivétellel a régió gyógyhelyeinek mindegyike vízhez kapcsolódó szolgáltatásokat kínál. Tapolca nem rendelkezik gyógyvízzel, viszont a Kórház-barlang révén a desztináció egyetlen gyógybarlangját tudhatja magáénak. A kutatás célja, hogy a hazai fogyasztók körében végzett online kérdőívre, valamint strukturált interjúkra (kínálati oldalt célzó) alapozva feltárja a tapolcai gyógybarlang üzemeltetésének körülményeit és lehetőségeit.

Bevezetés

Magyarország turizmusának meghatározó terméke az egészségturizmus, ezen belül kiemelt jelentőségűek és mind fogyasztói, mind pedig kínálati oldalról különös figyelmet kapnak a gyógyvízre épülő desztinációk. Az egészségturizmus kínálata ennél azonban szerteágazóbb, hiszen hazánk rendelkezésre álló természetes gyógytényezői közé tartoznak a bizonyítottan

gyógyhatású, minősítéssel rendelkező klimatikus gyógyhelyek és gyógybarlangok. A klímára épülő egészségturisztikai desztinációk kissé háttérbe szorulnak a gyógyvízre épülőkkel szemben, azokat külön még a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 sem említi. A klíma- és barlangterápiát nyújtó létesítmények azonban körültekintő fejlesztés és üzemeltetés mellett a magyarországi egészségturizmus ékkövei lehetnek, mert maguk a desztinációk és a kínált szolgáltatások is attraktívak és különlegesek.

A Balaton kiemelt turisztikai fejlesztési térség egészségturisztikai kínálatának egy kicsi, ám különleges szeletét képviseli a tapolcai Kórház-barlang, amely gyógybarlang minősítéssel rendelkezik. A barlang egyedülálló kínálati elemként jelenik meg a Balaton régió egészségturizmusában: egyedülálló módon terápiás és rehabilitációs lehetőséget képes kínálni a légúti betegségek és allergiák esetén.

A tanulmány célja, hogy a hazai fogyasztók körében végzett online kérdőíves megkérdezésre (keresleti oldalra fókuszáló kvantitatív), valamint strukturált interjúkra (kínálati oldalt célzó kvalitatív) alapozva feltárja a tapolcai gyógybarlang üzemeltetésének körülményeit és lehetőségeit.

Az egészségturizmus légúti problémákra nyújtott megoldása

Az egészségügyi céllal történő utazás nem újszerű jelenség (LUNT et al. 2011). Az egészségturizmus „az állandó lakóhelytől eltérő helyre történő szervezett utazás, amelynek célja a testi és lelki jólét fenntartása, fokozása, vagy helyreállítása” (CARRERA – BRIDGES 2006 p. 449.). Az UNWTO megfogalmazása szerint az egészségturizmus a turizmus olyan típusa, amely elsődleges motivációja a fizikai, mentális és lelki egészséghez történő orvosi és wellness eszközökkel való hozzájárulás. Az egészségturizmus két fő altípusa a wellness- és a gyógyturizmus (UNWTO 2018).

Szakorvosok tapasztalatai alapján Magyarországon a légúti allergia és az asztma a leggyakoribb krónikus légúti betegségek közé sorolható. Az allergia az immunrendszer fokozott reakciója,

amelyhez az allergiát kiváltó anyaggal kapcsolatos túlérzékenység társul. A levegőben található szennyeződések elősegítik az irritációt, hiszen a levegőben lebegő pollenekre koromszemcsék tapadnak, amelyeket így együttesen lélegez be az ember. A nyálkahártyára tapadó korom társaságában érkező pollen a koromból képződő kátrány segítségével könnyebben jut át a nyálkahártyán, amely ellen a szervezet védekezni próbál, így allergiás tüneteket jelentkeznek.

A légúti allergia elsődleges tünete a szénanátha, azonban szélsőséges esetben akár asztma is kialakulhat (MCLAUGHLIN 2000; 50PLUSZ.HU; LEVEGO.HU). A hazai egészségturizmus szolgáltatásai közül többek között a minősített gyógybarlangokban nyújtott barlangterápia alkalmas az allergiás és egyes krónikus légúti betegségek tüneteinek kezelésére (BOROS et al. 2011; MTÜ 2014).

A klímaterápia legfontosabb összetevőit az adott terület klimatikus viszonyai és levegője, illetve annak páratartalma, hőmérséklete, a szél-erősség, valamint a D-vitamin jótékony hatása miatt a napsugárzás intenzitása adja (SMITH-PUCZKÓ 2009:28, PONIKOWSKA IDÉZI POHANKA et al. 2012).

A klímaterápia különleges típusa a barlangterápia. A barlangok gyógyító hatása több tényező együttes és optimális arányban való jelenlétének köszönhető:

A barlangok mikrolímájának levegője különösen tiszta. A barlangi levegő ezenfelül allergénmentes, valamint nem tartalmaz gázokat és a légutak irritációjáért felelős kormot sem.

A barlangok légköre nagy relatív páratartalommal rendelkezik, amely megköti a porszemeket és egyéb mikroorganizmusokat, oldja a légúti hurutot és elősegíti a váladék kiürülését.

A barlangok levegője nagy mész-, és kalciumtartalommal rendelkezik, amely gyulladáscsökkentő hatású.

A barlangok magas negatív iontartalma javítja a közérzetet.

A barlangok védelmet nyújtanak a frontbetörések okozta elektromos térerősség változásaitól (CSERMELY 1999).

A barlangterápia főként tüdőasztmás és egyéb légúti megbetegedések esetén ajánlott. A kezelést jellemzően napi 4-5 órás barlangi tartózkodással,

több héten át, kúraszerűen szükséges végezni. (CSERMELY 1999).

Tapolca és a tapolcai Kórház-barlang

Budapest Főváros Kormányhivatalának gyógyhelyekről szóló nyilvántartása alapján hazánk jelenleg négy minősített klimatikus gyógyhellyel (Miskolc-Lillafüred, Sopron-Balf, Gyöngyös-Kékestető, Sárvár-Arborétum), és öt minősített gyógybarlanggal (Abaligeti-, Béke-, Tapolcai Kórház-, Szemlő- hegyi- és Szent István- barlang) rendelkezik (SZÉKELY 2003; Budapest Főváros Kormányhivatala).

A tapolcai Kórház-barlang és tágabb környezete – a Deák Jenő Kórház alatt húzódó barlangrendszer részeként – 2014 óta gyógyhely minősítéssel is rendelkezik. A barlangot közel négy évtizede, 1981-ben az Országos Gyógyhelyi-és Gyógyfürdőügyi Igazgatóság (OGYFI) nyilvánította gyógybarlanggá. A tapolcai gyógybarlang különösen előnyös helyzetben van, hiszen a klímaterápia alkalmazását több intézmény koordinálja: közvetlenül a barlang felett egy kórház működik, annak szomszédságában pedig egy gyógyszálloda helyezkedik el (TAPOLCAKORHAZ.HU; HUNGUESTHOTELS.HU; LIKEBAKATON.HU).

Tapolca város rendkívül nyugodt és gyönyörű természeti környezetben helyezkedik el. Közúti elérhetősége hazai viszonylatban közepesnek mondható, hiszen közvetlen autópálya kapcsolata nincsen: a 77-es úton, valamint a Sopront a Balatonnal összekötő 84. sz. főúton kapcsolódik a térséghez. A Tapolcán megvalósuló turizmus további fejlesztésére kivételes lehetőségeket kínál a kiváló minőségű, változatos és egyedi természeti környezet, a Balaton, a Tapolcai-medence vulkáni tanúhegyei és a Káli medence közelsége, valamint az egyedülálló, gyógyászati célokra is felhasználható barlangrendszer. E tekintetben nagy jelentősége van a Balaton turisztikai desztinációnak amelyhez Tapolca is tartozik.

Ipari eredetű szennyező források a települést nem terhelik, a tiszta levegő és a kedvező klíma a gyógyhellyé nyilvánított Tapolca turisztikai fejlesztéseit segíti. A Tapolca Gyógyhelyfejlesztési Stratégiája (2016) dokumentum által meghatározott prioritásokra és lehetőségekre (turisztikai attrakció- és szolgáltatásfejlesztés; gyógyhely

környezetének rendezése; közlekedésfejlesztés, mobilitás; online idegenvezetői rendszer) alapozva érdemes fejleszteni az egészségturizmust (PESTTERV 2020; BUDAI ÉS TÁRSA KFT.).

A kutatás módszertana

A tanulmány alapjául szolgáló kutatás kvantitatív és kvalitatív módszerekre egyaránt támaszkodott. A kvantitatív módszerek közül online kérdőívek segítségével fogyasztók és potenciális fogyasztók (a kérdőív egy pontján feltételezzük a keresleti szándékot is) körében vizsgáltuk a gyógybarlangokkal és klimatikus gyógyhelyekkel kapcsolatos ismereteket, elvárásokat és a gyógybarlangok, gyógyhelyek ismertségét. A kérdőíves felmérés 2019 végén és 2020 elején egészséggel, turizmussal, utazással kapcsolatos közösségi oldalakon szerveződött csoportokban megosztott, a Limesurvey kérdőívszerkesztő szoftver segítségével készített kérdőívekkel zajlott. A hazai fogyasztók és potenciális fogyasztók számára elérhető online kérdőívre összesen 1112 teljes kitöltés érkezett, a válaszadók ismeretlen valószínűséggel kerültek a mintába, így az nem reprezentatív.

A kvalitatív módszereket illetően négy strukturált interjú készült a témában jártas szakértőkkel: dr. Lengyel László pulmonológussal, Németh Ákossal, az Országos Meteorológiai Szolgálat klimatológusával, Szántó Zsuzsával, a Hunguest Hotel Palota értékesítési vezetőjével és a Hotel Ózon Mátraháza egy, a szálloda igazgatója által megbízott munkatársával.

Eredmények

A keresleti oldal vizsgálata

A kérdőívet kitöltő 1112 fogyasztó túlnyomó többsége nő (91%). A kérdőívet kitöltők nemi megoszlásának ilyen jellegű egyhangúsága az egészséghez, egészségturizmushoz kapcsolódó felmérések esetén nem meglepő, mert a hölgyek jellemzően erősebb érdeklődést mutatnak az egészséghez kapcsolódó témakörök iránt. A válaszadók életkori megoszlását tekintve a legnépesebb csoport a 41-55 éves korosztály volt (45%) (1. ábra). A kitöltők lakóhelyére vonatkozóan nem történt adatgyűjtés.

Foglalkozás tekintetében a kitöltők 50%-a alkalmazott, 26%-a nyugdíjas, 7%-a közép, vagy felsővezető, további 7%-a pedig vállalkozó. A fennmaradó 10%-on az inaktívak (pl.: GYES, GYED, stb.), a tanulók és a szellemi szabadfoglalkozásúak osztoznak.

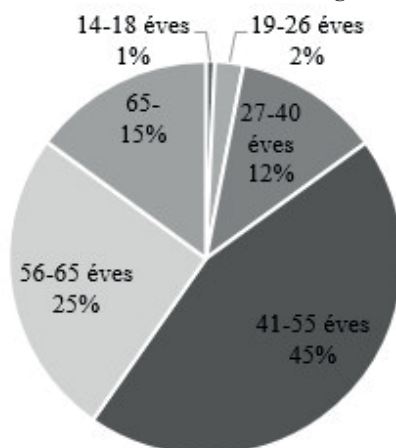
A felmérésben részt vevő fogyasztók, illetve potenciális fogyasztók kétharmada (74%) nem szenved semmilyen légúti betegségben, illetve allergiában. Ennek ellenére a megkérdezettek 86%-a hallott már a klímaterápiáról, vagy a barlangterápiáról (a kérdőív kérdései ilyen tekintetben egyben kezelték a klíma-, illetve barlangterápiát). Ezeknek a válaszadóknak a többsége (44%) a média által értesült ezekről a lehetőségekről, azonban sokan vannak olyanok is (39%) akik olvastak, vagy tanultak ezekről korábban (2. ábra).

A kérdőívet kitöltők válaszai alapján hazánk legismertebb gyógybarlangja a Lillafüreden található Szent István barlang, amelyet szorosan követ a tapolcai gyógybarlang. A Dunántúl tekintetében elmondható, hogy a gyógybarlangok és klimatikus gyógyhelyek közül a tapolcai Kórházbarlang a legismertebb a válaszadók körében. A barlangot ismerő fogyasztók többsége (26%) járt már itt, további 18, illetve 17% pedig a médiából hallott róla, illetve korábbi tanulmányai során szerzett ismereteket. Amennyiben a minősített hazai klimatikus gyógyhelyeket is bevonjuk az összehasonlításba, a tapolcai gyógybarlang ismertség szempontjából országos szinten a harmadik, a Dunántúlt tekintve pedig továbbra is az első helyen áll.

Annak ellenére, hogy a válaszadók többsége nem szenved semmilyen légúti betegségben, 92%-uk érdeklődik a klimatikus gyógyhelyek, illetve gyógybarlangok iránt. A kérdőívet kitöltő fogyasztók több mint fele (55%) mindkét típusú attrakció iránt érdeklődik, további 16%-ukat inkább a gyógybarlangok, 22%-ukat pedig inkább a klimatikus gyógyhelyek érdeklik.

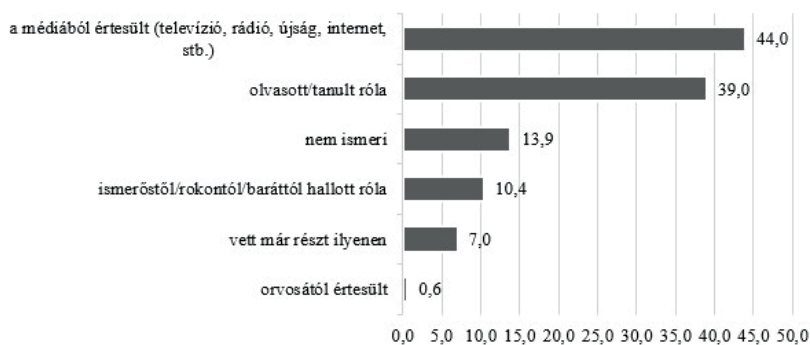
A válaszadók egészségi állapotából is adódik, hogy többségük egy gyógybarlanghoz vagy klimatikus gyógyhelyre történő utazásra elsősorban wellness, illetve kikapcsolódási lehetőségként tekint, így ez ad(hat)ja az utazás fő motivációját is (3. ábra).

1. ábra: A válaszadók életkor szerinti megoszlása (%)

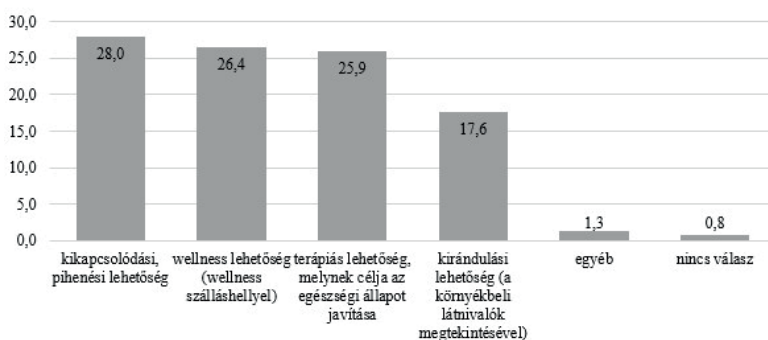
Forrás: saját szerkesztés, N=1112

2. ábra: A válaszadók klíma- és barlangterápiával kapcsolatos ismereteinek forrása (%)

Forrás: saját szerkesztés, N=1112, erre a kérdésre a kérdőívben több válasz is adható volt

3. ábra: A válaszadók klímaterápiát kínáló desztinációkba történő utazásainak és potenciális

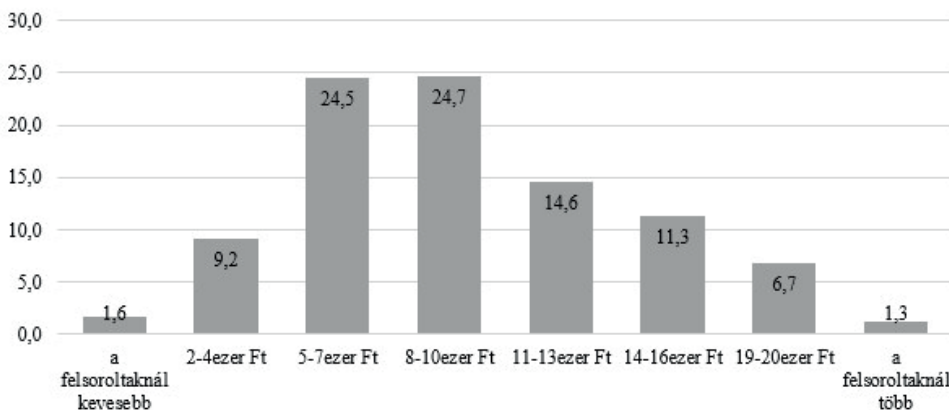
Forrás: saját szerkesztés, N=1112

A gyógybarlang vagy gyógyhely meglátogatása során potenciálisan igénybe vett szolgáltatások közül a válaszadók véleménye szerint a legfontosabb az attrakció közvetlen közelében elhelyezkedő szálláshely, amelyet a fürdőzési lehetőség és a személyre szabott terápia, szolgáltatások követnek. A szálláshely-szolgáltatással kapcsolatban elmondható, hogy a válaszadók legnagyobb hányada (36%) a közepes minőségű (2-3 csillag) szállodákat preferálja, amelyeket a magas kategóriás szálláshelyek (4-5 csillag) követnek (21%). A kimondottan barlang-, illetve klímaterápiára szakosodott szálláshelyeket a válaszadók 20%-a, az apartmanokat és magán-szálláshelyeket a kitöltők 12%-a, a panziókat és vendégházakat pedig 11% részesíti előnyben. A

rokonoknál, ismerősöknél és barátoknál történő elszállásolás alacsony számú jelölést kapott.

A kérdőívet kitöltők több mint fele (55%) leginkább hétvégéket, hosszú hétvégéket (2-5 nap) töltene el a gyógybarlangok, illetve klimatikus gyógyhelyek közelében, míg további 30%-uk akár 6-8 napig is maradna. Az említetteknel rövidebb, illetve hosszabb időtartamok csupán alacsony arányban jelentek meg a válaszok között. A tartózkodás elfogadhatónak vélt fejenkénti napi költsége vegyes képet mutat. Általánosságban megfigyelhető, hogy a megkérdezettek fele (49%) 5-10 ezer forint közötti napi költséget tart elfogadhatónak, míg további 40%-uk akár ennél többet is fizetne naponta (4. ábra).

4. ábra: A fogyasztók által elfogadhatónak vélt napi költség fejenként (szállással együtt) (%)

Forrás: saját szerkesztés, N=1112

A megkérdezett fogyasztók közel fele (48%) kifejezetten mobilis, hiszen akár több, mint 150 kilométert is hajlandó utazni, ha egy gyógybarlanggal, vagy más típusú klimatikus gyógyhellyel rendelkező desztináció jó minőségű szolgáltatásokat nyújt. A válaszadók további 30%-a 101-150 kilométert, 18%-a 51-100 kilométert, további 4%-a pedig még ennire sem volna hajlandó eltávolodni az otthonától. A keresztábra elemzés (Cramer- mutató) alapján megállapítható, hogy a válaszadók utazási hajlandósága, valamint neme, életkora és foglalkozása között van kapcsolat, azonban az nem szignifikáns.

A megkérdezett szakemberek véleménye és tapasztalatai

A strukturált interjúk során megkérdezett szakemberek egyetértettek abban, hogy a gyógyhelyek fontosak a hazai egészségturizmus és egészségügy szempontjából, a hangsúly pedig inkább a gyógyvizes szolgáltatásokat kínáló desztinációkon van. A fogyasztói döntések szempontjából a gyógybarlangok és a klimatikus gyógyhelyek nem meghatározók a gyógyvízzel szemben. Ennek oka részben az, hogy hazánkban kevés gyógybarlang és még annál is kevesebb klimatikus gyógyhely található, másrészt fontos

megemlíteni azt is, hogy a klímaterápiás lehetőségek marketingje az elmúlt évtizedekben kevésbé volt jellemző. A hazai gyógybarlangokhoz és klimatikus gyógyhelyekhez sok esetben nem kapcsolódik közvetlenül gyógyszálloda, vagy más, az adott gyógytényezőt hasznosító létesítmény.

A klimatikus gyógyhelyekkel és gyógybarlangokkal kapcsolatos sikertényezők kapcsán részben egybecsengő, részben egymást kiegészítő válaszok érkeztek. A megkérdezettek véleménye alapján egyértelműen látszik, hogy az adott természetes gyógytényező (gyógybarlang, gyógyhatású klíma) önmagában nem elegendő. A vendégek/ fogyasztók számára nagyon fontos, hogy milyen minőségű és jellegű az igénybe vett szolgáltatások köre. A kórházi jellegű elhelyezés és a hozzá társuló minőségi színvonal kevés, az igazi sikerhez komfortos, szállodai, vagy szálloda jellegű elhelyezés szükséges.

A vendég értékítéletét és közérzetét nem csupán a gyógyászati szolgáltatások, hanem a kiegészítő szolgáltatások is befolyásolják. Különösen fontos az egészségturizmust kiegészítő kínálat, mint például a túra- és kerékpáros útvonalak, kalandparkok, kulturális attrakciók. Egy gyógybarlang kapcsán a sikertényezők között kell említeni olyan egyszerűnek tűnő dolgokat is, mint például a barlangba vezető lépcsőfokok száma, vagy akár a vendégek számára is használható felvonó.

Az egyik megkérdezett szakértő hangsúlyos véleménye alapján a klímára épülő egészségturisztikai szolgáltatást nyújtó hazai desztinációk közül jó példának tekinthető Sárvár, amely két, egymástól eltérő típusú gyógyhellyel is rendelkezik. A szakemberek kiemelték Tapolcát is, ahol a Kórház-barlang köré épülő egyéb szolgáltatások az országban egyedülálló kínálatot alkotnak.

Összegzés

Az online kérdőívekre többnyire egészséges emberektől érkezett válaszok, illetve a strukturált interjúk eredményei alapján jól látható, hogy gyógyhely minőségében Tapolca kiemelten vonzó helyzetben van. A kutatás során a fogyasztók és potenciális fogyasztók véleménye alapján elmondható, hogy a hazai gyógybarlangok közül a tapolcai Kórház-barlang a második legismertebb, míg a klimatikus gyógyhelyek bevonásával ké-

szült összevetés esetén a harmadik helyet foglalja el. Ha csupán a Dunántúl gyógybarlangjait és klimatikus gyógyhelyeit vizsgáljuk, a tapolcai gyógybarlang első helyen áll.

A kérdőívek alapján látható, hogy a potenciális fogyasztók elvárásai, valamint a különböző szakirodalmak egészségturizmus kapcsán említett kritériumai (a gyógybarlang/ gyógyhely közelében található szálláshely, fürdőzési lehetőség, a személyre szabott terápia lehetősége, testi-lelki felüdülés, fizikai és mentális egészség helyreállítása, stb.) Tapolcán rendelkezésre állnak. Az ország gyógybarlangjai között egyedülálló módon a tapolcai Kórház-barlang közvetlen összeköttetésben áll egy kórházzal (Deák Jenő Kórház) és egy jó minőségű gyógyszállodával (Hunguest Hotel Pelion). Mindemellett a kórház és a szálloda is rendelkezik termálvízzel, tehát akár terápiás célú fürdőzési lehetőség is biztosított.

Alapul véve a fogyasztók kérdőívben megjelölt utazási hajlandóságát (a válaszadók 78%-a akár 150, vagy annál több kilométert is hajlandó utazni az elvárásainak megfelelő gyógybarlanggal, vagy klimatikus gyógyhellyel rendelkező desztináció meglátogatása érdekében), a dunántúli megyeszékhelyek közül a város Győrből, Veszprémből, Székesfehérvárról, Kaposvárról, Zalaegerszegről, Nagykanizsáról és Szombathelyről is a még elfogadott távolságon belül helyezkedik el. A tapolcai gyógybarlang Budapesttől mért távolsága 160 kilométer. Ha azt feltételezzük, hogy a válaszadók 30%-a által jelölt 101-150 kilométeres állandó lakóhelytől mért távolságba szűkösén belefér a 160 kilométer, akkor a Tapolcai Kórházbarlang még Budapesti lakóhely esetén is belefér a tűrészhatárba.

Különösen fontos kihangsúlyozni, hogy egy gyógyhely akkor tekinthető vonzóknak és különlegesnek, ha a magas szakmai színvonalú gyógyászati kezeléseken túl olyan kikapcsolódási és pihenési lehetőséget képes biztosítani a látogatók számára, amellyel hozzá tud járulni a kezelések gyógyító hatásához. Lényeges egy olyan térségi milliő kialakítása, amelyek segítségével a vendég minden figyelmét a gyógyulásra képes összpontosítani.

**STRACK FLÓRIÁN,
LŐRINCZ KATALIN**

A szerzők és elérhetőségük

Strack Flórián, PhD hallgató, Pannon Egyetem Gazdaságtudományi Kar

Turizmus Intézeti Tanszék strack.florian@gtk.uni-pannon.hu

Lőrincz Katalin, egyetemi docens, Pannon Egyetem Gazdaságtudományi Kar

Turizmus Intézeti Tanszék lorincz.katalin@gtk.uni-pannon.hu

Köszönetnyilvánítás:

„AZ INNOVÁCIÓS ÉS TECHNOLOGIAI MINISZTERIUM UNKP-19-3 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.”

Irodalomjegyzék

BOROS Szilvia – PRINTZ-MARKÓ Erzsébet – PRISZINGER Krisztina: Egészségturizmus (in: Turisztikai terméktervezés és fejlesztés; vezető szerző: Michalkó, G.) Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2011

BUDAI ÉS TÁRSA KFT.: Tapolca Gyógyhelyfejlesztési Stratégia 2016-2025, 2016 (letöltve: 2020. május 19.)

CARRERA Percivil M. – BRIDGES John. F.: Globalization and healthcare: understanding health and medical tourism. Expert Review of Pharmacoeconomics & Outcomes Research, (2006) 6(4), pp. 447-454 (DOI: 10.1586/14737167.6.4.447)

CSERMELY Miklós: Fiziotherápia. Medicina Könyvkiadó Rt, Budapest, 1999

LUNT Neil – SMITH Richard – EXWORTHY Mark – GREEN Stephen T. – HORSFALL Daniel – MANNION Russel: Medical Tourism: Treatments, Markets and Health System Implications: A scoping review. Directorate for Employment, Labour and Social Affairs of OECD, 2011

MCLAUGHLIN Conor: Asztma, allergiák. Hamlyn, Londod (Fordította: Klukon Beatrix, Pannonica Kiadó, 2002), 2000

MTÜ: Gyógyturizmus: Szakmai segédlet turisztikai partnereinknek. Magyar Turisztikai Ügynökség (https://www.kormany.hu/download/8/19/31000/mtu_kiadvany_EPUB_297x210mm%20-%20preview.pdf), 2014

PESTTERV: Tapolca településrendezési eszközeinek felülvizsgálata. Településfejlesztési koncepció, 2020 (letöltve: 2020. május 19.)

POHANKA Vladimír – POHANKA Marek – FLEISCHER Peter – BIČÁROVÁ Svetlana: The role of the climate in complex treatment of respiratory disease. Zdrowie Publiczne i Zarządzanie, 2012

SMITH Melanie – PUCZKÓ László: Health and wellness tourism. Butterworth–Heinemann, Burlington, 2009

SZÉKELY Kinga: Magyarország fokozottan védett barlangjai. Mezőgazda kiadó, Budapest, 2003

UNWTO: Exploring Health Tourism: Executive Summary. World Tourism Organization (UNWTO) and European Travel Commission (ETC), 2018 (<https://www.eunwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284420308>)

BUDAPEST FŐVÁROS KORMÁNYHIVATALA: <http://www.kormanyhivatal.hu/hu/budapest/jarasok/nepegeszsegugy> (letöltve: 2020. 06. 12.)

50PLUSZ.HU: http://www.50plusz.hu/services/betegseglexikon/view/Leguti_allergia?id=42 (letöltve: 2013. 12. 08.)

TAPOLCAKORHAZ.HU: <https://www.tapolcakorhaz.hu/index.php/barlangterapia> (letöltve: 2020. 05.)

LIKEBALATON.HU: <https://likebalaton.hu/telepules/tapolca/szabadido-es-lativalo/korhaz-barlang-31493/> (letöltve: 2020. 05. 06.)

HUNGUESTHOTELS.HU: https://www.hunguesthotels.hu/hu/tapolca/gyogybarlang_terapia/ (letöltve: 2020. 05. 07.)

LEVEGO.HU: Vesszen a parlagfü-még inkább a főbűnös: a levegőszennyezés. http://levego.hu/kapcsolodo_anyagok/vesszen_a_parlagfu_meg_inkabb_a_fobunos_a_levegoszennyezes (letöltve: 2020.02. 29.)

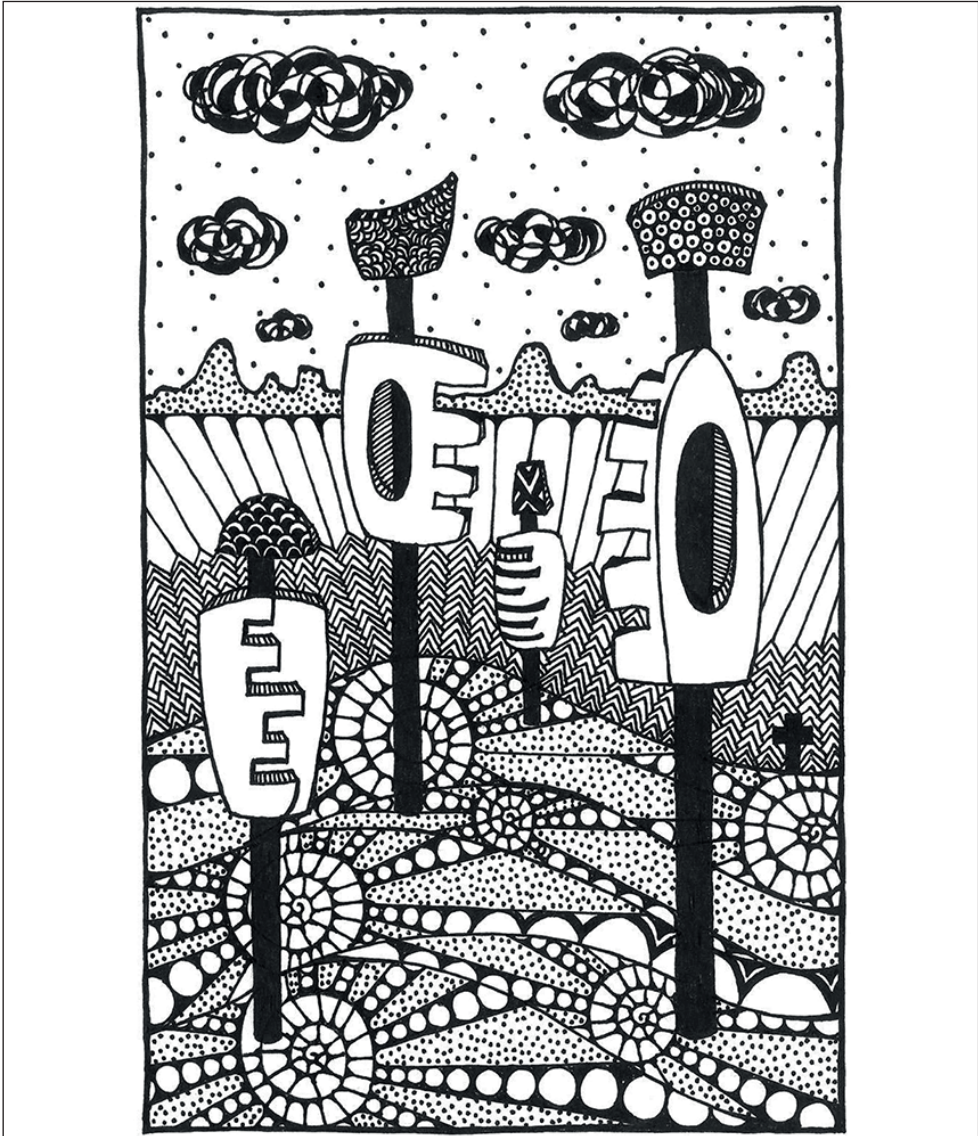
Abstract

According to the National Tourism Development Strategy, the qualified health resorts are among the main sites of Hungarian medical tourism, including those that offer services based on thermal water. However, not only water-based services contribute to the attractiveness of the Hungarian medical tourism, but other destina-

tions offering climatic products. At Lake Balaton, waterfront and holiday tourism, as well as cultural tourism dominate, but based on demand health tourism also plays a decisive role. With one exception, all health resorts within the region offer water-related services. The settlement of Tapolca does not have medicinal water, but thanks to the Kórház Cave it owns the only one medical cave

in the destination. The aim of the research is to explore the conditions and possibilities of the operation of Tapolca's medicinal cave based on an online questionnaire among Hungarian consumers and structured interviews (focusing on the supply side).

Keywords: Tapolca, medicinal cave, Lake Balaton, health tourism, climate therapy

Állati jó helyek – Kisállatbarát szálláshelyek a Balatonnál és a kedvencekkel pihenni vágyók tapasztalatai

Kutatásunkban állatbarát szálláshelyeket vizsgáltunk a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben strukturált interjúk segítségével. Annak jártunk utána, hogy a szálláshelyek milyen szolgáltatásokat tudnak biztosítani a kisállattal érkező vendégek igényeinek kielégítésére és milyen elvárásokat támasztanak a társállattal érkező vendégekkel szemben. Vizsgálatunk második felében online kérdőíves lekérdés segítségével szólítottuk meg az állattartókat, érdeklődve pihenésük során szerzett tapasztalataikról és felmerülő igényeikről. Továbbá azt vettük górcső alá, hogy milyen előnyökkel, esetleges nehézségekkel jár a kedvencekkel való utazás, milyen szolgáltatás fejlesztésre van szükség annak érdekében, hogy az utazás kényelmes és élményekkel teli legyen.

Eredményeink azt igazolták, hogy az állatbarát turizmus még gyerekcipőben jár Magyarországon és sokkal elmaradottabb a többi nyugati országhoz képest, de jó irányba halad a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben. Egyre több szállásadó nyit az állattal érkező utazók felé, ugyanakkor a vendégeknek is nagy szerepe van abban, hogy előre lendítsék a turizmusnak ezt az új típusát. A kulturált együttéléshez (és a nyaraláshoz is) hozzátartozik, hogy a társállatok szocializáltak és jól neveltek legyenek.

Bevezetés

A vizsgált téma szakirodalmi beágyazottsága

Kutatásunk fókuszában a kisállattartók, illetve az őket kiszolgáló képes szolgáltatók (pl.: szálláshelyek, vendéglátóhelyek, üzletek, strandok, állatorvosok, kutyafuttatók stb.) állnak. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet is nyitni kezdett a társállattal érkező vendégek felé, felismerve az állatokkal való közös pihenésben rejlő lehetőségeket. Vizsgálataink kezdetén a nemzetközi és hazai szakirodalmat foglaltuk csokorba a kisállattartók igényeire koncentrálván.

A taxi2airport.com egy listát állított össze aszerint, hogy hány kutyabarát szálloda van az Európai Unióban. A lista élén 18 176 hotellel Olaszország áll, messze leahagyva a többieket. A második helyre Oroszország került (10 831 hotel), a harmadikra pedig Lengyelország (8 521). Hazai kutyabarát szállodáink száma 2 399, és közülük 17 kapott ötszillagos minősítést (turizmus.com 2020).

Az UNWTO (World Tourism Organization) 2019-es felhívásában kiemelten kezelik a mindenki számára hozzáférhető turizmus kérdését a speciális igényű embereket és a házi kedvencekkel, társállattal érkezőket (UNWTO 2019). Ezzel szemben akadnak turisták, akik az éttermek nyílt teraszán sem szívesen fogyasztanak, amennyiben a közeli asztalnál kisállattal érkező vendégek ülnek. Ez többek között félelemből, bizonyos fajta állatok esetén sztereotípiákból ered, más esetben egészségtelennek tartják, esetleg allergiások az állatszörre.

Néhány külföldi kutatási eredmény jelentős különbséget tárt fel a kutyatulajdonosok háziállatokkal való utazási vágya és a tényleges megvalósítása között, amelyek olykor messze állnak egymástól (CARR - COHEN 2009). Ez úgy tűnik, hogy további potenciális rést jelentene a piacon, amelyet még ki lehet használni. A nemzetközi szakirodalom is alátámasztja (ANDERSON ET AL. 1992; BECK ÉS KATCHER 2003;

O'CONNOR 2013; CARR ÉS COHEN 2009), hogy pozitív kapcsolat mutatható ki az egészségfejlesztés, lelki egészségmegőrzése és az állattartás között. A háziállatok fontos szerepet játszanak a fizikai egészség előmozdításában, valamint a szorongás, magány és depresszió enyhítésében is (FRIEDMANN 1990; MCCUNE ET AL. 2014; FRIEDMAN 2013).

A kedvtelésből tartott állatok közül az egyik legnépszerűbb a kutya, amelyet ragaszkodása, ember-centrikussága és intelligenciája miatt sokan tartanak (MIKLÓSI 2016). Kötődünk hozzájuk, befolyásolják a napi ritmusunkat, rendszert visznek az életünkbe. Egy jól szocializált, megfelelően nevelt, képzett kutyával/kezdencsel élmény a nyaralás (HONARI 2014).

Az állatbarát turizmus mind a Balaton térségében, mind pedig országosan egyre nagyobb jelentőséggel bír. Nemcsak turisztikai bevételeket eredményez, hanem növeli a települések népszerűségét, elismertségét. (TURIZMUSONLINE.HU, 2015; LŐRINCZ-SULYOK 2017). Az 1. táblázatban szemléltetjük, hogy az 2016 júliusában életbe lépett tanúsító védjegy eredményeképpen, milyen előírások vonatkoznak a kisállatbarát szálláshelyekre és vendéglátó üzletekre. A "Kutyabarát hely" védjegy a MateWorks Kft. által létrehozott és működtetett tanúsító védjegy, amelynek alapvető célja, hogy – összhangban az egyes szál-

láshelyek működtetéséről szóló 239/2009. Korm. rendeletben foglaltakkal, vendéglátóhelyek esetén a NÉBIH idevonatkozó jogszabályaival – garanciát nyújtson a szálláshelyek és vendéglátóhelyek kutyabarát hely jellegéről. A védjegy tanúsítja, hogy az adott hely valóban kutyabarát, és szolgáltatások minősítése előre meghatározott. A védjegy kapcsán az állatbarát helyek tulajdonosai, vezetői egy megbízható szakmai iránymutatást, tájékoztatást kapnak, hogyan válhatnak hivatalosan, minden hazai szabálynak megfelelő kutyabarát helyé.

A növekvő számú kutyabarát szálláshelyek egyúttal egy nagyon fontos ügy mellé állnak, hiszen a felelős állattartás népszerűsítésében vesznek részt (KUTYABARAT.HU; HALASSY 2013)

A kutatás célja, módszerei és helyszíne

A felmérés első felében – a kínálati oldalt vizsgálva - állatbarát szálláshelyeket kerestünk egy feltáró jellegű kérdéssor/strukturált interjú lefolytatásának szándékával. Az alapsokaságként szolgáló BKÜ területén elhelyezkedő szálláshelyeket a booking.hu honlapjáról, a kutyabarát.hu oldalról, és a balatoni települések honlapjairól gyűjtöttük ki. A megkeresésünkre ezek alig ötöde vállalta az interjút, melynek során 19 értékelhető választ kaptunk a kínálati oldalról. A 26 kérdés-

1. táblázat: Kisállatbarát helyszínekre vonatkozó előírások

Állatbarát szálláshelyek minősítéséhez szükséges minimum követelmények	Állatbarát vendéglátóhelyekre és üzletekre vonatkozó minimum követelmények
A szálláshelynek rendelkeznie kell minimum 2 szobával kisállattal érkezők számára	Állandóan kihelyezett, vagy egyszer használatos itatóedény elhelyezése és friss víz biztosítása
Közlekedőfolyosói legyenek a kisállattal is megközelíthetőek	A kisállat nem léphet be gazdasági területre. A gazdasági területet matricával vagy egyéb felirattal jelölni kell.
Takarítási rendje fázisra és gyakoriságra vonatkozóan	Kisállatok kizárólag a vendégtérben tartózkodhatnak
Külön erre a célra kijelölt takarítóeszközökkel, valamint egy megbízott, oktatásban részesült dolgozóval rendelkezni kell	
Fel kell tüntetni, hogy állatbarát hely jól látható helyen és azt is, hogy milyen méretű állattal látogatható	
Tájékoztató jellegű házirend kialakítása, melyet az előtérben kell elhelyezni.	

Forrás: saját szerkesztés kutyabaratabalon.hu adatai alapján, 2020

ből álló strukturált interjúk segítségével annak jártunk utána, hogy a Balaton Kiemelt Üdülő-körzetben mennyire fejlett a kisállat turizmus, az állatbarát szálláshelyek milyen elvárásokat támasztanak a társállattal érkező vendégekkel szemben, és ehhez milyen szolgáltatásokat tudnak biztosítani.

Empirikus vizsgálatunkban egy kereslet oldali kérdőíves lekérdezés segítségével szólítottunk meg 253 fő állattartót, közösségi médiafelületen (Kutyabarát balatoni csoportokon belül). A válaszadás önkéntes volt és anonim módon zajlott 2019 augusztus és szeptember hónapokban. Kérdőívünkkel arra kerestük a választ, hogy melyek az igényeik és a tapasztalataik pihenésük során és milyen előnyökkel, esetleges nehézségekkel jár a kedvencükkel való utazás.

Kisállatbarát szálláshelyeken készített interjúk eredményei

A szállásadóknak készült interjúk keretében a megkeresettek közt különböző típusú szállások fordultak elő: 1-2 csillagos szálloda (1), 3-4 csillagos szálloda (4), panzió (4), üdülőház (4), kemping (1), apartman (3), magánszállás (1) és vendégház (1). Az interjúalanyok szerint a kisállat tulajdonosok szívesebben választották azokat a településeket, ahol állatbarát futtató és strand is található (pl.: Fonyódi Kutyás Fürdőhely, Balatonföldvári Kutyabarát Fürdőhely, Keszthelyi Kutyafuttató, Siófoki Kutyafuttató, SUPport Fonyód, Tihany).

Nem új keletű hazánkban a kisállatok után fizetendő felár a szállások esetében. Ennek mértéke nem szabályozott, a szállásadók egyéni kompetenciája dönteni az extra költségekről. A válaszadók több mint fele (64%) számít fel extra díjat a kisállat után és csak 36%-a fogadja őket teljesen díjmentesen.

A szállásadóknak különböző elvárásaik vannak a kisállattal érkezők felé, amelyek a felelős állattartás részeként alapvető. A megkérdezettek a leglényegesebbnek azt tartják, hogy az állat ne legyen agresszív sem emberrel, sem állattal (15 szálláshely), ápolatlan érkezzen (15 szálláshely) és szobatiszta (15 szálláshely) legyen. Az udvar felásásával, tönkretételével kapcsolatban 13 szálláshely emelt kifogást. Az állatbarát szálláshelyek esetében figyelembe kell venni azon vendégek

igényeit is, akik kevésbé rajonganak a kisállatokról, és vakációjuk alatt nyugalomra, pihenésre vágnak. Ennek egyik lehetséges megoldása egy külön épület kialakítása a kedvtelésből tartott állatokkal érkező turisták számára.

Kutatásunkban külön kitértünk arra is, hogy milyen negatív tapasztalatokat szereztek a szállásadók a társállattal érkező turisták kapcsán. Nyolc válaszadónál semmilyen probléma nem jelentkezett, míg a többi szállásadó egymáshoz hasonló gondokkal szembesült. Egy esetben említették csak, hogy a kutya sokat ugatott és egy alkalommal az ajtót is megrágtá. Nem fordult elő, hogy az állatok zajongásukkal zavarták volna a vendégek nyugalalmát. Leginkább a higiéniai problémákat említették: két szálláshelyen is megemelték, hogy a vizeletükkel jelölték meg a kutyák a kanapét, illetve a szőnyeget.

Az állatok méretével kapcsolatban tapasztalunk eltéréseket: 3 szállás csak kistestű állatokat fogad, 2 szállás közepes és kistestűeket, míg a többi nem köti ilyen feltételhez a szobafoglalást.

Kisállattartók véleményének összefoglalása

Az alábbi fejezetben a kutatásba bevont állattartók (253 fő) válaszait gyűjtjük csokorba, akik a nyaralásuk idejére különböző típusú szálláshelyeket foglalnak. Rákérdeztünk az utazási motivációkra is. Az állatbarátok 24,9%-a szeret új helyet felfedezni, ha kisállatával indul útnak. Kiseb azoknak az aránya, akik rendszeresen ugyanarra a helyre térnek vissza. A kutatás alanyainak csupán 5,5%-a rendelkezik törzshellyel. A legtöbb állattartó (69,9%) szeret új helyeket megismerni, de ha elégedett egy adott szálláshellyel, szívesen tér vissza egy következő utazás alkalmával. Az állattartók körében igen kedvelt úti cél a Balaton. Éppen ezért szerettük volna megtudni, hogy milyen pozitív és negatív tapasztalatai voltak azoknak, akik már szálltak meg a Balaton környékén kisállatukkal (2. táblázat).

A rendezett füves terület és a kutyák számára megfelelően elkerített rész is pozitív tapasztalatként érte az állattartókat, akárcsak a baromfihálovval szökésbiztosítást tett kerítés. A negatív tapasztalatoknál többször is megemlítették, hogy a 20 kg-nál nagyobb súlyú kutyákat már nem fogadják a szálláshelyeken, ahogyan a macskákat sem.

2.táblázat: Az állattartók tapasztalatai a Balaton környéki szállások kapcsán /

Pozitív tapasztalat	Negatív tapasztalat
Fonyódi kutystrand színvonala	Üzletekbe, cukrászdákba, éttermekbe nem lehet bevinni a kisállatokat
Szívélyes fogadtatás a szálláson	Macskákat nem szívesen fogadnak sehol
Állatbarát, türelmes szállásadók	Kevés kutystrand főként az északi parton
Megfelelően elkerített rész kutyásoknak	A nagyobb kutyákat nem szívesen látják
Kedves szomszédok	Általában magas a kisállat utáni díj a szálláson
Rendezett füves terület kutyásoknak	Állatbarát + gyermekbarát hely ritka
Szökékbiztos kerítés	Nem mindig állatbarát az a hely, ami annak tünteti fel magát

Forrás: saját kutatási eredmények, 2019.

Felmérésünkben szerettünk volna választ kapni arra is, hogy az állattartók mit visznek magukkal az utazásra, ha kisállatukkal együtt nyaralnak. A vizsgálat alanyai közül majdnem mindenki visz magával nyakörvet vagy hámot és pórát (99%), ürülékgyűjtő zacskót (98%), oltási könyvet (96%), etető- és itatótálat (95%), kutyaeledelt (93%), valamint takarót/fekhelyet (93%). Sokan visznek magukkal az utazásra ivóvizet (86%), jutilomfalatot (83%), játékokat (81%), törölközőt (75%), élősködők elleni szert (62%), gyógyszereket (57%), valamint biztonsági övet (53%) az autóban való biztonságos utazáshoz.

Következtetések, javaslatok

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben jelenleg egyre bővül a kisállatbarát szolgáltatások száma, amelyekkel egy újabb piaci rést tudnak a szolgáltatók kielégíteni, és még vonzóbbá tudják tenni a „magyar tenger”-t. Niche online marketing segítségével (kulcsszavas keresés) akár honlapokon vagy közösségi médiák és egyéb hirdetési technológiák használatával a kiválasztott célcsoportnak személyre szóló üzenetek közvetíthetők, amelyek a balatoni kis- és középvállalkozások számára adhatnak további profittermelési lehetőséget. A szálláshelyek Webes elérhetőségében érdemes lenne promótálni stratégiai partnereket (pl.: strand, állatorvos, kisállatbarát üzlet és szálláshely, állapbarát programok stb.).

A szálláshely választásnál a turisták szem előtt tartják azt is, hogy a közelben legyen állatbarát strand, illetve kutyafuttató. A kutyastrandokat megfelelően kell elkeríteni, hogy az állatok ne tudjanak elkóborolni, valamint érdemes lenne büfét kialakítani, illetve lehetővé tenni olyan árusok kitelepülését, ahol gazdik és kutyák egyaránt fel tudnák frissíteni magukat.

Rengeteg szálláshely tünteti fel magát „kutyabarátként”, vagy szerepelteti a honlapján, hogy szívesen látja a kisállattal érkező vendégeket is. A szálláshely lefoglalása előtt mindenképpen érdemes tájékozódni arról, hogy egyrészt felszámítanak-e plusz költséget a kisállat után, másrészt pedig az udvar biztonságosan körbe van-e kerítve, a nyaraló mely részeire mehet be az állat. Az idősebb kutyák számára elsődleges lenne a földszinti szállás, a lépcsőzések elkerülése miatt. Ugyanakkor a vendégek is sokat tehetnek azért, hogy egyre több szolgáltató csatlakozzon az állatbarát védjegyhez a kutatott térségben. Egy kis odafigyeléssel és alkalmazkodással könnyen gyarapítani lehetne az állatbarát szálláshelyek számát, lehetővé téve a kis kedvencekkel közös nyaralást.

**KOVÁCS SZILVIA, NÉMETH
KORNÉL, KOVÁCS FANNI,
PÉTER ERZSÉBET**

A szerzők és elérhetőségük

⁽¹⁾ Dr. Kovács Szilvia, egyetemi docens, Pannon Egyetem Georgikon Kar, (kovacs-sz@georgikon.hu)

⁽²⁾ Dr. Németh Kornél, egyetemi docens, Pannon Egyetem, Nagykanizsai Kampusz, Alkalmazott Gazdálkodástani Intézet (nemeth.kornel@uni-pen.hu)

⁽³⁾ Kovács Fanni, egyetemi hallgató, Pannon Egyetem Georgikon Kar (kfanni2313@gmail.com)

⁽⁴⁾ Dr. Péter Erzsébet, egyetemi docens, Pannon Egyetem, Nagykanizsai Kampusz, Alkalmazott Gazdálkodástani Intézet (peter.erzsebet@uni-pen.hu)

Irodalomjegyzék

ANDERSON Warwick P. – REID Christopher M. – JENNINGS Garry L.: Pet ownership and risk factors for cardiovascular disease = *Medical Journal of Australia* (1992) 157.

BECK Alan – KATCHER Aaron: Future directions in human-animal bond research. *American Behavioral Scientist*, 47 (2003) (1. sz.) 79-93.

CARR Neil – COHEN Scott: Holidaying with the family pet: No dogs allowed! = *Tourism and Hospitality Research*. 9 (2009) (4. sz.) 2.

FRIEDMANN Erica: The value of pets for health and recovery. *Proceedings of the Waltham Symposium 20* (1990) 9–17.

FRIEDMAN Lindsay: Dog-human link is similar to that of parents-child. 2013,

(<https://eu.usatoday.com/story/news/nation/2013/07/30/furryfriends/2554885/>), (Letöltve: 2020. március 28).

HALASSY Emőke: A Balaton pozíciója és a balatoni utazásokkal való elégedettség, *Turizmus Bulletin* 15 (2013) (2. szám) 3-22.

HONARI Atousa: *Dog Friendly Hotels: Identifying Potential Interventions within the pet friendly hotels in order to create satisfying dog friendly hotels for both guests and their dog companions using interior design*. Savannah College of Art and Design, Georgia 2014. 6.

KUTYABARAT.HU: Dog Beach Fest, https://kutyabarathu/kutyabarathirek/77328/dog_beach_fest_2017

(Letöltve: 2020. 04. 10).

KUTYABARATBALATON.HU: Balatoni séták kutyával, <https://www.kutyabaratbalaton.hu/en/news-details/balatoni-setak-kutyaval> (Letöltve: 2020. 04. 30).

LŐRINCZ Katalin – SÜLYOK Judit (szerk.): *Turizmusmarketing*. Budapest Akadémiai Kiadó (2017)

MCCUNE, Sandra – KRUGER, Katherine – GRIFFIN, James – ESPOSITO, Layla – FREUND, Lisa – HURLEY, Karyl – BURES, Regina: Evolution of research into the mutual benefits of human-animal interaction *Animal Frontiers*, Volume 4 (2014) (Issue 3) 49–58.

MIKLÓSI, Ádám: Kutyaelológia. A kutya viselkedésének tudományos elemzése. In: Csányi Vilmos *Kutyaakadémiája*. Metropolis Media Group és Magyar Etológia Alapítvány (2016) 36.

O'CONNOR, Anahad: Owing a dog is linked to reduced heart risk. *The New York Times* (2013) (<https://well.blogs.nytimes.com/2013/05/09/heart-association-weighs-in-on-pets/>) (Letöltve: 2020. március 26).

TURIZMUS.COM: Lista készült az európai kutyabarát szállodákról, <https://turizmus.com/desztinaciok/lista-keszult-az-europai-kutyabaratszallodakrol-1168124>, Letöltve: 2020. 06. 19.

UNWTO: <https://www.unwto.org/accessibility> (2019); Letöltve: 2020. 06. 18.

TURIZMUSONLINE.HU (2015): Magyar Turizmus Zrt.: mindent a kutyás turizmusért!

http://turizmusonline.hu/belfold/cikk/magyar_turizmus_zrt_mindent_a_kutyas_turizmusert Letöltve: 2020. január 13.

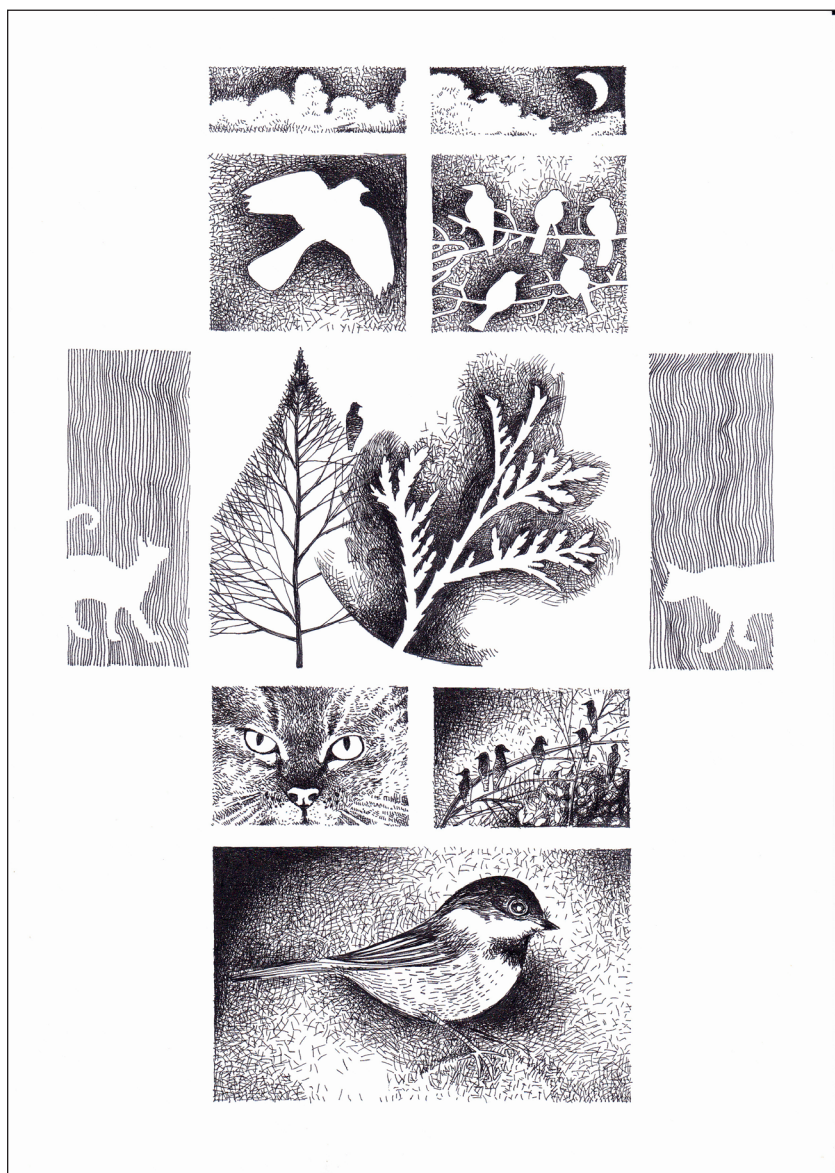
Abstract

In our research, we examined the pet-friendly accommodation establishments in Lake Balaton Resort Area by conducting structured interviews. We looked at the services the accommodation establishments can provide to cater for guests arriving with pets and what they expect of their visitors. In the second part of our study, we asked the pet owners to fill in an online questionnaire inquiring about their experiences and needs during their holiday. Furthermore, we examined the benefits and possible difficulties of travelling with pets, and what services should be improved to make the holiday comfortable and full of

experiences. Our results proved that pet-friendly tourism is still in its infancy in Hungary and is lagging behind other western countries, however, there has already been progress in the Lake Balaton Resort Area. More and more accommodation providers are opening up to travellers arriving with pets, but guests also have a big role in

boosting this emerging branch of tourism. In addition, having socialized and well-trained pets is part of our cultural coexistence (and thus of our holiday).

Keywords: Lake Balaton, pet tourism, pet friendly accommodation

A COVID-19 hatása a Balaton turizmusára

A Pannon Egyetem Gazdaságtudományi Karán működő Balatoni Turisztikai Kutatóintézet évente három alkalommal végez megkérdezést a Balaton turizmusában érintett szakemberek körében. Az elmúlt időszak értékelése és a következő időszakra vonatkozó várakozások mellett egy-egy témára fókuszáló kérdéskörök szerepelnek az online kérdőívben, 2020 tavaszán a COVID-19 turizmusra gyakorolt hatásaival kapcsolatban – a koronavírus Balatonra gyakorolt várható hatásairól, az idelátogató turistákra, a régió turizmusára kifejtett következményekről – tettünk fel néhány kérdést.

A 2020 tavaszán (május-júniusban) kiküldött kérdőívekre 53 válasz érkezett. A kitöltő szervezetek összetétele: 30 szálláshely (közülük 5 vendéglátó egységgel is rendelkezik), 16 önkormányzat, 6 turisztikai desztinációmenedzsment-szervezet (közülük 2 Tourinform irodaként is működik), 2 szakmai szövetség és 1 vendéglátóhely vett részt a felmérésben. A válaszadók területi megoszlását mutatja az 1. ábra, amely szerint 35 településről érkeztek válaszok, illetve látható, hogy a Balatontól északra fekvő területek felülreprezentáltak a mintában. A legtöbb kitöltés Gyenesdiásról (6 db) és Badacsonyból (5 db) érkezett, Siófokon 4-en, Tihanyban pedig 3-an töltötték ki a kérdőívet. 2-2 szereplő válaszolt Badacsonytördemic, Balatonalmádi és Balatonkenese településekről, a többi település 1-1 kérdőívvel került a kutatásba.

A Balatonhoz érkező látogatók motivációjának tekintetében a régió turizmusban érintett szereplői szerint még jobban felértékelődik a természeti környezet látvánivalóinak megtekintése, illetve tovább erősödik az a tendencia, hogy találkozzanak a barátokkal, együtt nyaraljanak a Balatonnál. Az önálló (nem csoportos) utazások is fontosabbak lesznek a járvány hatására, bár itt közel azonos létszámban válaszolták azt a turisz-

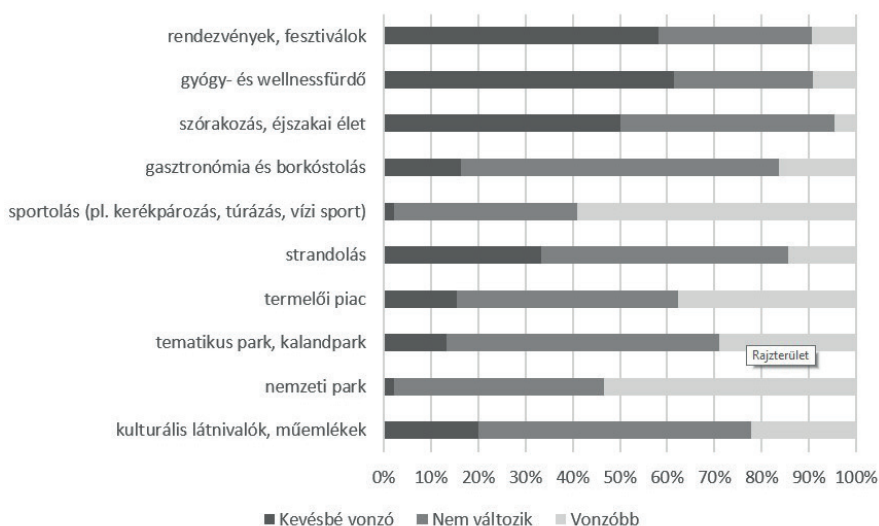
tikai szereplők, hogy nem változik ennek szerepe az utazási döntésekben. A motivációk változásával kapcsolatban 45-en válaszoltak, közülük senki nem gondolja úgy, hogy az összes, felsorolt tényező fontossága növekedni fog a közeljövőben az utazások tervezése és kiválasztása során. A megadott ösztönzőket fontosabbnak vagy nem változónak 16 fő értékelte, vagyis a turisztikai szereplők körülbelül egyharmada szerint az 1. táblázatban is bemutatott tényezők fontosabbak lesznek, mint korábban vagy hasonló marad a jelentőségük, mint a vírus megjelenése előtt.

A Balatonhoz érkező látogatók utazásait előre megadott szempontok szerint a turisztikai szereplők úgy értékelték, hogy a családi vagy kisebb társasággal való utazások, a saját közlekedési eszköz (például autó, kerékpár) használata, illetve a rövidebb időtartamú utazások fogják elsősorban jellemezni. A „kisebb szálláshelyek választása” és az „útlemelési biztosítás kötése” válaszokat is sokan megjelölték, a felmérésben részt vevő szakemberek 75%-a szerint ezek is fontosabbak lesznek a balatoni utazások során. A balatoni utazások jellemzőivel kapcsolatban 45-en válaszoltak, közülük 22-en úgy gondolják, hogy az összes, felsorolt tényező fontossága növekedni fog a közeljövőben az utazások tervezése és kiválasztása során.

A balatoni kikapcsolódás során végzett tevékenységekkel kapcsolatban a régió turizmusának megkérdezett szereplői úgy vélik, hogy elsősorban a vízhez nem kapcsolódó, de aktív időeltöltés szerepe fog felértékelődni: nemzeti park felkeresése (53%) és különböző sporttevékenységek végzése (59%) lesz vonzóbb a nyaralások során. A gasztronómiai szolgáltatások és borkóstolás, kulturális látvánivalók, műemlékek látogatása, illetve a tematikus parkok, kalandparkok esetében a válaszadók szerint nem fog változni jelentősen a fogyasztás, továbbá a strandolás és a termelői piacok népszerűsége is töretlen marad szerintük. A válaszok alapján a Balatonhoz érkező látogatók a gyógy- és wellness fürdők, a rendezvények, fesztiválok iránt fognak kevésbé érdeklődni, illetve a szórakozásnak és az éjszakai életnek a szerepe lesz kisebb a fogyasztásukban (3. ábra).

3. ábra – Utazás alatt végzett tevékenységek vonzereje

Forrás: Balatoni Turizmus-barométer 2020/2 felmérés

Összességében a közeljövő legnépszerűbb tevékenységei a következők lesznek (a legfontosabbtól kezdve sorrendben): sportolás, nemzeti parkok felkeresése, termelői piacok látogatása, tematikus- és kalandparkok igénybevétele, kulturális látnivalók, műemlékek megtekintése, illetve a borhoz és gasztronómiához kapcsolódó szolgáltatások.

A koronavírus balatoni turizmusra gyakorolt hatásával kapcsolatban a felmérés arra is kiterjedt, hogy a különböző szolgáltatások esetében melyek azok a legfontosabb tényezők, amit a desztinációba érkezők elvárnak a turisztikai szereplőktől.

Utazási irodák esetében egyértelműen az új, hasonló vészhelyzet esetén védelmet nyújtó biztosítási feltételek megteremtése a legfontosabb szempont.

Közlekedési eszközöknél a létszámlimit bevezetése és a gyakoribb takarítás, illetve a fertőzvédelem megoldása kapta a legtöbb említést.

A szálláshelyek esetében a rugalmas lemondási feltételek, a gyakoribb takarítás és a higiénia biztosítása lesz fontosabb.

A vendéglátóhelyeknél a külön, egyedileg csomagolt termékek és az érintésmentes vásárlás, fogyasztás szerepe értékelődik fel a közeljövőben.

A fürdők esetében reagáltak még nagyobb számban a megkérdezettek, itt a létszámlimit meghatározását és a gyakoribb takarítást, higiénia biztosítását nevezték meg többen.

A fenti kérdéssel kapcsolatban legtöbben a szállás- és vendéglátóhelyekkel, illetve az utazási irodákkal kapcsolatban nyilvánítottak véleményt, tehát ezeknél a szolgáltatóknál tartják különösen fontosnak, hogy reagáljanak a vírus hatására kialakult körülményekre, változtassanak a korábbi működésükön, folyamataikon.

Összességében elmondható, hogy a régió turizmusában érintett és a kérdőívet kitöltött szereplők szerint a Balatonhoz érkező látogatók számára a koronavírus jelenlétének következmé-

nyeként az alábbi szolgáltatások nyújtása és fejlesztése lesz elengedhetetlen:

kis- és közepes méretű szálláshelyek fejlesztése rövidebb tartózkodási időre fókuszálva,

a szálláshelyről könnyen elérhető, egy napos kirándulás javaslatok, programlehetőségek ajánlása vagy biztosítása, amelyek önállóan vagy kis csoportokban igénybe vehetőek,

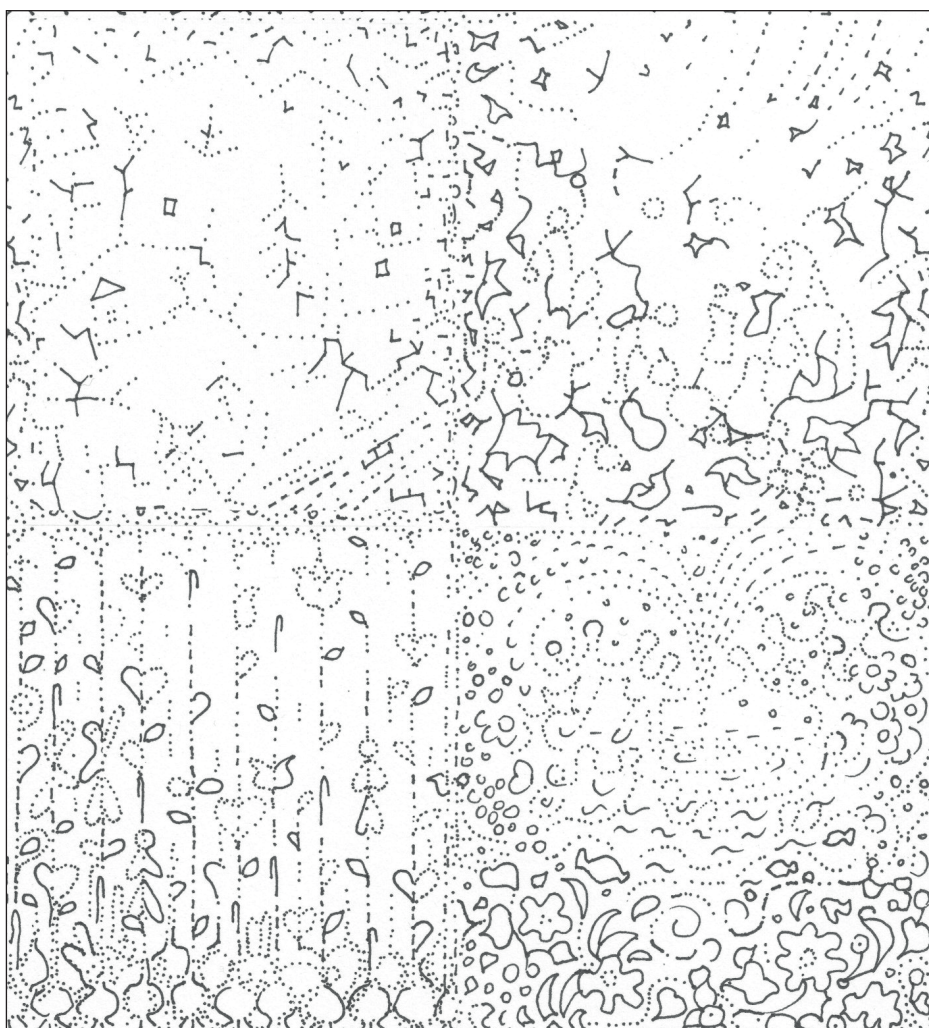
ez különösen a szabad levegőn végezhető, aktív időeltöltést jelent a jobb fizikai erőnlétet igénylő sporttevékenységektől a könnyebb fizikai aktivitásokig (például kirándulás, túrázás),

ezekhez a tevékenységekhez megfelelő infrastruktúra javítása és eszközberlés megteremtése (például kerékpár).

MADARÁSZ ESZTER

A szerző elérhetősége

Madarász Eszter, egyetemi docens, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Turizmus Intézeti Tanszék, e-mail: umadarasz.eszter@gtk.uni-pannon.hu

Műhely

Ellenőrzéssel az adóelkerülés ellen: az idegenforgalmi adóellenőrzés sajátosságai

Az ellenőrzés hatékonyságának megítélése 14 település tevékenységének vizsgálatán keresztül

Hazánk helyi adórendszerét színesíti az idegenforgalmi adó, melyre sajátos adózási szabályok vonatkoznak. A belőle származó bevételek csak a turisztikailag frekventált településeken teszik ki a helyi költségvetés meghatározó hányadát, azonban adóigazgatási szempontból ez a legtöbb adminisztrációs és ellenőrzési feladattal járó helyi adónem. Az adót a szállásadó köteles a vendégitől beszédni és önadózással bevallani, valamint befizetni az önkormányzatnak. Annak megítéléséhez azonban, hogy az adóbevallás valós adatokat tartalmaz, elengedhetetlen az ellenőrzési tevékenység és annak a helyi viszonyokhoz igazítása. Az önkormányzatok különféle módszereket és eszközöket alkalmaznak az eltitkolt vendégéjszakák, valamint a jogtalanul igénybevett mentességek feltárására. A tanulmány célja ezeknek a módszereknek a feltérképezése, annak érdekében, hogy szintetizálhassa az idegenforgalmi adóellenőrzés hatékonyságára ható tényezőket.

Idegenforgalmi adóelkerülés

„Az emberekkel meg kell szeretetni az adófizetést. ... Mert Magyarországon egy baj van, egy óriási nagy baj: Magyarországon az emberek

nem szeretnek adót fizetni... Senki sem szeret... én sem.” /Móricz Zsigmond, Rokonok, 1932/

Az idegenforgalmi adóztatásban, ahogy az adóknál általánosságban elmondható, az adót beszedő hatóságok célja a bevételek folyamatos gyarapítása, mivel a folyamatos fejlődés alapfeltétele a forrásteremtés, ami legkézenfekvőbb módon a helyi adóbevételek növelésével serkenthető. Az idegenforgalmi adóbevételek növekedését a helyi adóhatóságok többféle módszerrel is elérhetik: közvetlenül az adómérték emelésével, közvetetten pedig az adóelkerülés megelőzésével, valamint a szállásadók minél több adó bevallására való ösztönzésével. A szakirodalom jellemzően a személyi jövedelemadó, illetve a vállalkozási jövedelmek adóztatására vonatkoztatva foglalkozik az adóelkerülés kérdésével, de hasonló megállapítások igazak az idegenforgalmi adó szempontjából is. Az adóelkerülés meghatározásának alapot az adózás rendjéről szóló 2017. évi CL. törvény. 1. §-ában szereplő rendeltetésszerű joggyakorlás elve ad, melynek értelmében joggal való visszaélésnek minősül az olyan joggyakorlás, amelynek célja az adótörvényekben és önkormányzati rendeletben foglalt rendelkezések megkerülése.

Az adóelkerülés és adócsalás szorosan összefügg az adómorál fogalmával. Empirikus megfigyelések megerősítik, hogy az adómorál fontos szerepet játszik az adócsalás magyarázatában, mivel az erkölcsi viselkedés sokszor nem független mások megfigyelt viselkedésétől (Méder – Simonovits – Vincze, 2012). Az adóelkerülés mértéke függ az adókulcs mértékétől is, melynek modellezésére a szakirodalomban leg-

többször emlegetett Laffer-görbe, azaz az adóbevétel–adókulcs függvény (Laffer, 2004) szolgál. Azonban nem bizonyított, hogy a magas adókulcsok csökkentése önmagában növelné az adófizetési hajlandóságot, habár pozitív összefüggés van az adóterhelés és a szürkegazdaság között, a tapasztalatok alapján pusztán az adóterhelés csökkentése nem csökkenti a rejtett gazdaság méretét (Sipos, 2015). Frey és Weck-Hannemann (1984) szerint az adómorál legalább akkora szerepet játszik az adóbevétel alakulásában, mint az adókulcs. Simonovits (2010) adottnak vette az adómorált, és olyan hasznosságfüggvényt feltételezett, amelyben a fogyasztás nyújtotta hasznosság mellett a bevallásból is fakad hasznosság. Vizsgálataiban kimutatta, hogy minél erősebb az egyén adómorálja, annál nagyobb a bevallásból fakadó hasznossága, vagyis annál nagyobb a társadalmilag optimális jövedelem-újraelosztás és a nettó adó. Traxler (2010) a bevallásból fakadó hasznosságot függővé tette a normakövetők arányától is, minél kevesebben csalnak adót, annál nagyobb hasznosságot tapasztal egy adott egyén a bevallástól.

Magyarországon a rendszerváltást követően az adórendszerben az önadózás módszere került előtérbe, amely esetén az adófizető saját maga állapítja meg, vallja be és fizeti meg az adót, tulajdonképpen önkéntes alapon. A szocializmus éveiben azonban a progresszív jövedelemadózás és a magas effektív adóterhelés következtében a jövedelem eltitkolása tipikus attitűddé vált (Sipos, 2015). Az adórendszer megreformálása ellenére az adófizetők nem váltak meg erősen gyökeret vert, korábbi tapasztalataiktól, így ebben a helyzetben Kornai (1990) véleménye szerint nem szerencsés az adórendszert ilyen mértékben az önkéntes adóbevallásra építeni, hiszen az nem szolgáltatja az adóköteles jövedelem valós értékét, és az adóhatóság kiegészítő információk megszerzésére kényszerül. Az idegenforgalmi adózás rendszere is az önadózás mechanizmusán alapul.

Az idegenforgalmi adó ellenőrzése

Az adót a helyi adókról szóló 1990. évi C. törvény 34. § alapján a szállásadó (a szálláshellyel, ingatlanal rendelkező jogosult) szedi be a vendégektől az ott tartózkodásuk utolsó napján.

Az adó tehát nem közvetlenül a szállásadót terheli, ám a 34. § (2) bekezdése rendelkezik arról, hogy akkor is kötelesek azt megfizetni, ha a vendégtől elmulasztották beszédni. A beszédett idegenforgalmi adót a szállásadók havonta, a tárgyhónapot követő 15. napig kötelesek bevallani és megfizetni az önkormányzati adóhatóság felé. Az önkormányzati adóhatóságok a legtöbb turisztikai jelentőségű településen hangsúlyt fektetnek az idegenforgalmi adóbevallások helyességének és a mentes vendégéjszakák jogszerűségének ellenőrzésére. Az idegenforgalmi adó megfizetése alól ugyanis több esetben is mentesülnek az adóalanyok.

Az adóellenőrzési tevékenység alapvető kiindulópontja a vendégkönyv, melyet a szállásadók kötelesek az összes vendégről a helyi rendeleteknek megfelelő adattartalommal vezetni. A vendégkönyvben külön megjelöléssel kell szerepeltetni az adómentes vendégéjszakákat, amelyek jogossága a születési dátumok vagy különböző igazolások alapján ellenőrizhető. A magánszállásadók papír alapú vendégkönyvet vezetnek, melyet minden esetben aláíratnak a vendégekkel, akik aláírásukkal igazolják a vendégkönyvbe felvezetett adatok hitelességét. Azon szálláshelyek (jellemzően a szállodák, panziók és kempingek), amelyek elektronikus vendégnyilvántartást vezetnek, kötelesek a vendégekkel bejelentőlapot kitöltetni és aláíratni, annak igazolásaként, hogy az elektronikusan nyilvántartott adataik a valóságnak megfelelnek. A vendégkönyvekben és vendégnyilvántartásokban szereplő adatok ellenőrzésén kívül azonban a legnehezebb feladata az adóhatóságnak a rejtett vendégéjszakák feltárása. Az adóbevallásokból eltitkolt vendégéjszakák a települések költségvetési bevételeit rontják, ezért felderítésük elsődleges célja az ellenőrzéseknek. Az adóelkerülés csökkentésének több módszere is létezik a közvetlen ellenőrzési eszközökön és folyamatokon kívül, mint például kedvezménykártya-rendszer bevezetése (Karcagi-Kovács – Timcsuk, 2016), mely a turistákat teszi érdekeltté az adó megfizetésében a településen igénybe vehető különféle kedvezményekért cserébe.

Az adóelkerülés feltárását szolgáló ellenőrzések gyakorisága, illetve a kapcsolódó szankciók komoly hatást gyakorolhatnak a jogszabályok betartására (Ambrus – Kovács, 2014). A vállalat

kozások adózási morálját vizsgálta Gelencsér és Bokorné (2012) egy nem reprezentatív kutatás során, melynek során úgy találták, hogy a büntetések volumene nem egyenes arányban javítja az adófizetési fegyelmet, a nagyobb összegű szankciók nem feltétlen visszatartó erejűek, ugyanis az alacsonyabb bírsággal sújtott adózók nagyobb arányban nyilatkozták, hogy ezen túl jobban figyelnek az adózási szabályokra és határidőkre. Idegenforgalmi adóztatás szempontjából egyéb tényezőket is célszerű szem előtt tartani, hiszen a település vezetésének nem érdeke magas bírságokkal az adózók ellehetetlenítése.

Települések idegenforgalmi adóellenőrzési tevékenységének felmérése

Az ellenőrzési módszerek a társadalmi és gazdasági fejlődésnek, a digitalizációnak (a Magyar Turisztikai Ügynökség Nemzeti Turisztikai Adatszolgáltató Központjának (továbbiakban: NTAK) és egyéb digitális felületeknek, például online foglalási rendszereknek) köszönhetően folyamatosan bővülnek. A különféle ellenőrzési platformok használata következtében az adóalanyok a korábbi évek, évtizedek tapasztalataitól eltérően jellemzően betartják az adózási szabályokat. Ennek ellenére az adóellenőrzéstől a legtöbb adózó tart. Ambrus és Kovács (2014) vizsgálata kimutatta, hogy egy ellenőrzéshez kapcsolódó szankciót követően az adózók még inkább jogkövetőkké válnak. Emellett felmérték, hogy az adóalanyok kétharmada az adózási kérdésekről más adóalanyokkal is konzultál, amellett, hogy más forrásokból is informálódik. A vizsgálat ugyan a NAV felé teljesülő adózásra vonatkozott, hasonló megállapításokat lehet tenni az idegenforgalmi adó szempontjából is. Egy-egy adózó esetében felmerülő bírság vagy egyéb szankciók következtében valószínűsíthető, hogy nem csak az adott szállásadó, hanem más adózók adózási morálja is javulni fog.

Az önkormányzati adóhatóságok idegenforgalmi adóellenőrzési tevékenységének felmérése kvalitatív kutatási módszerrel (Boncz, 2015), interjú készítésével valósult meg. A kutatás megtervezésénél a kiindulási pontot az az előzetes feltevés jelentette, miszerint az ellenőrzések hatékonyságát elsősorban különféle szervezeti korlátok befolyásolják. Az elemzés lefolytatásá-

hoz nem véletlenszerű mintavétellel, célirányos kiválasztással kerültek megállapításra a vizsgálatba bevont települések.

Az interjúk alanyai önkormányzati adóhatósági munkatársak és csoportvezetők voltak, annak érdekében, hogy közvetlen, szakmailag releváns véleményekhez lehessen jutni. Az interjú nem reprezentatív, hiszen nem az összes idegenforgalmat adóztató önkormányzat megkeresése történt, és nem is statisztikai jellegű eredményeket szolgáltat, melyek könnyen összehasonlíthatók lennének. Azonban az ellenőrzési tevékenység kérdéskörének érzékenysége és az önkormányzati gyakorlatok különbözősége miatt mégis az interjúk lefolytatása biztosított hiteles és releváns információkat.

A mintába bevont önkormányzatok kiválasztásához egy ún. önkormányzati idegenforgalmi koncentrátsági index (I) került képzésre. A 3178 magyar helyi önkormányzat közül 756 idegenforgalmi adót realizáló önkormányzat 2018. évi költségvetési adataiból és a KSH (2020) szállás-helyek 2018. évi forgalmi adataiból a szerző három részindexet számított. Az első az idegenforgalmi adóbevétel index (I_1), ami az egy állandó lakosra jutó idegenforgalmi adóbevétel standardizált értéke. A második a vendégforgalom index (I_2), ami az egy állandó lakosra jutó vendégéjszakák számának standardizált értéke. A harmadik pedig az idegenforgalmi adó arányának indexe (I_3), amely az idegenforgalmi adóból származó bevételeknek a költségvetési bevételeken belüli arányának standardizált értékét jelöli. A részindexeknek az alábbiak szerint számított egyszerű számtani átlagával képzett idegenforgalmi koncentrátsági index segítségével felállítható a helyi önkormányzatok rangsora.

Az idegenforgalmi koncentrátság szerinti rangsor nyújtott alapot a minta kiválasztásához: a TOP10 település került a vizsgálati mintába (1. táblázat), kiegészülve négy, turisztikai szempontból kiemelkedő önkormányzattal, Budapest V. kerületével, Hajdúszoboszlóval, Cserkeszőlővel és Hegykővel.

Ahhoz, hogy széleskörű, objektív információkat lehessen gyűjteni, félig strukturált interjú készítése történt, ami a strukturált és a mélyinterjú ötvözete. A strukturált interjú kötött beszélgetés, tulajdonképpen egy szóbeli kérdőív, melynek

1. táblázat: Interjú-vizsgálatba bevont települések 2018. évi adatai

Település	Népesség (fő)	Egy lakosra jutó helyi adóbevétel (millió Ft)			Egy lakosra jutó vendégéjszaka (millió db)	Idegenfor- galmi adómérték (Ft/fő/éj, %)	Kereskedelmi szálláshelyek száma (db)	Magán szállás- helyek száma (db)
		összesen	idegenfor- galmi adó	iparüzési adó				
Zalakaros	1996	275,6	136,9	105,3	362,3	500	23	559
Hévíz	4633	298,6	131,8	109,6	276,3	500	36	582
Mátraszentimre	417	381,5	101,2	153,6	330,8	350	16	47
Bük	3631	348,6	94,4	235,6	231,5	500	27	376
Zamárdi	2410	236,8	69,2	56,0	145,5	500	16	785
Visegrád	1841	149,2	55,2	61,2	156,4	460	11	34
Parádsavár	328	160,0	58,1	58,2	139,5	500	3	35
Berekfürdő	1001	121,1	54,4	32,0	137,9	450	14	113
Egerszalók	2024	109,3	44,7	64,6	116,5	400	12	109
Tihany	1342	252,5	52,5	59,4	126,4	500	13	187
Budapest 5. Kerület	25803	252,4	81,2	69,2	99,2	0,04	36	1073
Hajdúszoboszló	23873	82,0	21,7	52,5	54,1	500	73	1338
Cserkeszőlő	2262	64,8	40,0	16,0	90,2	500	10	159
Hegykő	1694	57,1	26,8	25,9	75,1	400	8	34

Forrás: szerző saját szerkesztése KSH (2020), BM (2020) adatok alapján

célja a kódolható adatgyűjtés. A mélyinterjú az alany tapasztalatainak és gondolatainak feltárására vagy egy témakör mélyreható megismerésére irányul, az interjú folyamán a kutató engedi az alanyt kibontakozni, közbekérdezővel nem zavarja. A félig strukturált interjú ezt a kettőt ötvözi, a folyamán a kutató előre meghatározott kérdéseket tesz fel, de van lehetőség a kötetlen beszélgetésre is, illetve közbülső kérdések feltevésére. Az interjú készítése személyesen történt, előre megtervezett szerkezetben összeállított kérdések alapján.¹ Mivel az interjúkészítés javarészt egyéni tapasztalatokat tár fel, az eredmények általánosíthatósága korlátozott. Az elemzés azonban rámutatott, hogy az önkormányzat szervezeti korlátai mellett a helyi adottságok és az ellenőrzési módszerek alkalmazásának korlátai befolyásolják leginkább az ellenőrzés hatékonyságát (1. ábra). A tényezők vizsgálatával a következő megállapítások tehetők.

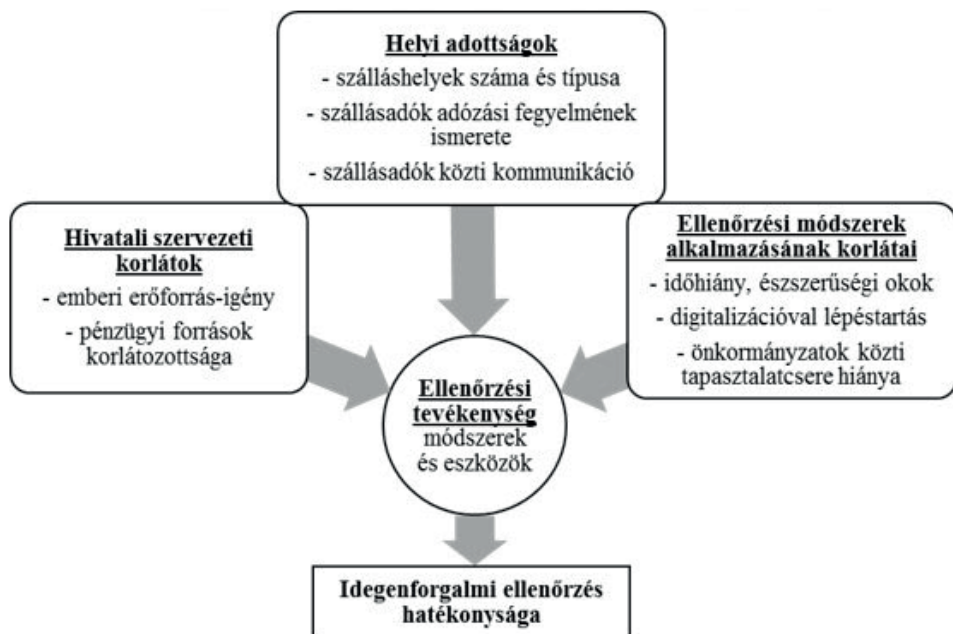
1) Hivatali szervezeti korlátok:

a) A helyi adóztatásban nehéz megteremteni és fenntartani a törvényi és helyi követelmények szinkronját, valamint jó színvonalú adóapparátust működtetni. Ugyancsak nehéz a lakossági és vállalkozói adófizetési szándékot befolyásolni, a fi-

zetési képességet és készséget összhangba hozni. Az *emberi erőforrás* rendelkezésre állására nem csak a hivatali létszámkeretek, hanem az adóellenőri munkakör speciális körülményei is hatással vannak. A hatósági munka speciális szakmai ismeretigényétől kezdve, az ellenőri munka fizikai teljesítményelvárásain át az adóellenőrzés általános társadalmi megítéléséig számos tényező tudja akadályozni, hogy az önkormányzatok megfelelő munkaerőt találjanak a feladatkörre. A probléma több településen is jellemzően fennáll, ugyanis a legtöbb önkormányzat a turisztikai szezonban (annak rövidebb vagy hosszabb időszakában) foglalkoztat adóellenőröket, szezonális munkára pedig javarészt vagy tanulókat, vagy nyugdíjasokat tudnak alkalmazni.

Az ellenőrök kiválasztásánál figyelembe kell venni a feladatok komplexitását, ami szellemi és fizikai teljesítményt egyaránt megkövetel. Egy ellenőrzés lebonyolításához elsősorban ismereni kell a vonatkozó jogszabályokat (az adózás rendje, az adóigazgatás, az adóellenőrzés, helyi adózás és helyi önkormányzati igazgatás tekintetében egyaránt), tisztában kell lenni a hatáskörökkel. A vendégforgalom ingadozása, a hétfégi és ünnepnapok bővebb vendégszám következtében az ellenőrzéseket több településen hétfégén

1. ábra: Idegenforgalmi adóellenőrzést befolyásoló tényezők

Forrás: szerző saját szerkesztése

és ünnepnapokon is végzik az adóellenőrök. Mindemmellett a helyszíni ellenőrzések lebonyolítása rendszeres ellenőrzés esetén (gyalogosan járva a településeket) fizikailag is megterhelő lehet. Amely településen nem állandó jelleggel foglalkoztatják az ellenőröket, és a szezonálisan alkalmazott munkatársak személye sem állandó, ott a betanítás nehézségeivel és időigényével is küzdenek az önkormányzatok.

b) A **pénzügyi források** korlátozottsága jelenti a másik szervezeti akadályát annak, hogy több ellenőrt is foglalkoztathassanak az önkormányzatok. Legelső korlát, hogy a többlet-béringény finanszírozására a legtöbb hivatalnál nem tudnak forrást elkülöníteni. Ellenőrök állandó foglalkoztatása hosszú távú, kisebb önkormányzatoknál jelentős összegű kiadást jelent, de szezonális alkalmazottak bére is megterhelő lehet egy-egy kisebb település számára. Az adóellenőrzések eszközigénye is pénzügyi ráfordításokat követel, a helyszíni ellenőrzések lefolytatásához az irodai

eszközállományon kívül a legtöbb esetben járművet is szükséges biztosítani (autót, kerékpárt), főként az időjárás viszonyokhoz való alkalmazkodás végett, valamint egyéb eszközök használata is felmerül, mint például fényképezőgép. A pénzügyi források biztosításánál elsődlegesen a gazdaságossági szempontot kell az önkormányzatoknak figyelembe venni, hiszen az adóellenőrzésre és behajtásra fordított költségek érszerűségi okokból nem léphetik túl az adóbevétel összegét.

2) Helyi adottságok befolyásoló szerepe:

a) A **szálláshelyek száma és típusa** alapvetően meghatározza az adóellenőrzési tevékenység gyakoriságát és mélységét. Hozzávetőlegesen 200 darabot meghaladó számú magánszálláshely esetén alkalmaznak az önkormányzatok adóellenőröket. A kereskedelmi szálláshelyek száma abból a szempontból irreleváns, hogy a legtöbb ellenőrzési feladat a magán-szobakiadók esetében merül

fel, a szállodák idegenforgalmi adónyilvántartásainak ellenőrzése ritkábban felmerülő feladat. A nagyobb szálláshelyek esetében több település elmondása szerint is kevesebb ellenőrzés szükséges, ugyanis a különféle adatszolgáltatási kötelezettségek, az online szoftverek használata, a számlázás és fizetés szabályozottsága, a kártyás fizetési lehetőségek elterjedése mind hozzájárult, hogy ezen szálláshelyek bevallásai „fehéredjenek”, a mentességek alkalmazása és a vendégéjszakák bevallása valódi és hiteles legyen.

b) Hatékonysági szempontból a szálláshelyszolgáltatók **adózási fegyelme** és adófizetési morálja, pontosabban ezek ismerete is nagymértékben befolyásolja az ellenőrzések szükségességét. Az adóellenőrzés megtervezésénél ugyanis azokat az adózókat célszerű több vagy erőteljesebb ellenőrzés alá vonni, akiknél adófizetési, adóbevallási vagy más adóigazgatási probléma merül fel akár esetjelleggel, akár rendszeresen. Ennek feltérképezéséhez azonban nem csak az aktuális bevallások helyességének ellenőrzése nyújt eszközt, hanem hosszabb időszak, akár több év tapasztalatai is.

c) Az ellenőrzések hatékonyságánál azon helyi sajátosság is szerepet játszhat, hogy milyen mélységű és gyors a kommunikációs kapcsolat az adózók között. Több önkormányzat is azt tapasztalta, hogy egy-egy ellenőrzési hullám vagy egy-egy kiszabott bírság hatására nem csak az érintettek, hanem más szállásadók adózási fegyelme is javulást mutat. Az **adózók közti kommunikációra** több tényező is befolyással bír, mint például turisztikai egyesületi vagy szövetségi tagság.

3) Ellenőrzési módszerek alkalmazásának korlátai:

a) Annak következtében, hogy a legtöbb településen nincs kifejezetten adóellenőri munkakörben foglalkoztatott munkatárs és jellemzően az adóügyekkel (is) foglalkozó ügyintézők feladat körébe tartozik az adó ellenőrzése, jelentősen meghatározza az ellenőrzési cselekmények gyakoriságát az **idő, mint korlátozó tényező**. Az ügyintézők kisebb településeken többféle önkormányzati, hatósági munkakört is betöltenek, a napi feladatok mellett nehezen tudnak időt szakítani ellenőrzési feladatokra.

b) Az időhiány következtében is szükséges az észszerűségi okokat figyelembe venni az ellenőrzési tevékenység megtervezésekor. Nem csupán gazdaságossági elvárások miatt kell megtalálni az egyensúlyt az ellenőrzések gyakoriságának és intenzitásának kijelölésekor, hanem amiatt is, hogy a szálláshelyek ne érezzék vegzálásnak a folyamatos vizsgáldást, ami az adózók vagy adózói csoportok túlzott ellenőrzésének elkerülésével megelőzhető. Az éves ellenőrzési tervet érdemes úgy elkészíteni, hogy a napi helyszíni ellenőrzések szisztematikusak legyenek, engedjék szűrőpróba-szerű ellenőrzések beiktatását és biztosítanak időt átfogó vizsgálatok elvégzésének is.

c) Az adózási ügyintézőknek és idegenforgalmi adóellenőröknek is muszáj **lépést tartani a digitalizációval**, ami nem csak a munkahelyi kötelezettségek teljesítésében nyilvánul meg, hanem a digitális fejlődés által nyújtott lehetőségek felhasználásában és ellenőrzésbe történő beépítésében is. Az MTÜ által fejlesztett NTAK adatszolgáltatási rendszerben nyilvánartartott adatokhoz a helyi önkormányzatok idegenforgalmi adóval foglalkozó munkatársai is hozzáférnek az önkormányzati egységes szolgáltatási platform (ASP rendszer) NTAK szakrendszerének adóellenőri jogosultsága birtokában. A portálon a település regisztrált szállásadóinak adatai szerepelnek, amelyek valós idejű foglaltsága és a foglalatok alapján kalkulált havi idegenforgalmi adója kérdezhető le.² Az adatbázisban szereplő adatok a foglaltságról és vendégszámról a napi helyszíni ellenőrzések során nyújtanak elsősorban segítséget, másodsorban a havi adóbevallások adattartalmával történő összehasonlításuk egészíti ki az ellenőrzési módszereket és cselekményeket. Az interjúk is rávilágítottak, hogy az NTAK rendszer bevezetését követő átmeneti időszaknak (amikor a szállásadók még „barátkoznak” az új kötelezettséggel és az összes szálláshely adata felülvizsgálatra nem kerül) el kell telnie ahhoz, hogy a rendszer teljes mértékben valós és naprakész adatokat szolgáltatson. A digitalizáció tekintetében szükséges megemlíteni az online foglalási rendszereket, amelyek figyelemmel kísérhetők. A vizsgált települések adóhatóságai közül többen is jelezték, hogy a foglalási portálokat igénybe vették adóellenőrzési célokra. A legtöbb esetben azonban csak annak felderítésére

használták, hogy a településen üzemeltetnek-e működési engedély nélkül szálláshelyet. Legfőképp idő hiányában nincs mód a foglalási adatok részletes vizsgálatára és a bevallásban szereplő adatokkal történő összevetésére.

d) Az ellenőrzési módszerek kiválasztásánál és az ellenőrzési tevékenység különböző jellemzőinek és tényezőinek megtervezésénél az önkormányzatok közti *tapasztalatszere* is segítséget nyújthatna. Az interjúk lebonyolítása után azt a következtetést vontam le, hogy az önkormányzati adóhatóságok közt ritkán történik szakmai egyeztetés vagy tapasztalatszere az idegenforgalmi adóellenőrzés tekintetében (is). Pedig ahogy Szophoklész is megírta, „bölcsek tanulni tud”,³ más települések ellenőrzési módszereinek tapasztalatainak megismerése és esetleges átvétele ugyanis elősegíthetik a minél hatékonyabb és eredményesebb adóellenőrzés megvalósulását.

Ellenőrzés hatékonyságának mérése

Az ellenőrzés hatékonyságát nehéz megítélni és mérlegelni. Az ellenőrzési munka eredményét nem feltétlenül az elvégzett vizsgálatok számában lehet mérni, hanem inkább azok minőségi jellemzőiben. Az adóellenőrzés módszereinek megfelelő megválasztása, az előzőekben bemutatott tényezők szempontjainak figyelembe vétele alapjaiban meghatározza az ellenőrzés hatékonyságát. Kézenfekvő lenne az adóhátralék összegének mérése, azonban adóhátralékot több eset is eredményezhet. Az adófizetési kötelezettség késedelmes fizetése a leggyakoribb, azonban például megszűnt (csődjelárással, kényszertöréssel, stb.) vállalkozások fennmaradt, behajthatatlannak nem minősülő tartozásai is növelhetik a hátralék összegét, amelyek valószínűsíthetően az adóellenőrzéstől független tényezők hatására maradnak fenn. Így a települések idegenforgalmi ellenőrzési tevékenységének adóhátralék összege szerint történő összehasonlítása félrevezető lehetne, és nem feltétlenül szolgáltatóna hiteles és valódi eredményeket.

A hatékonyság mérésének eszköze lehetne ezen kívül a „láthatatlan” vendégéjszakák számának vizsgálata, azonban az adóbevallásokban és adatszolgáltatásokban nem szereplő, ellenőrzések során fel nem tárt vagy tárható vendégéjszakák

számát nehéz megbecsülni. A becslésre egy 2016-os kutatás vállalkozott, a Jegyzők Országos Szövetsége és az EMKA Tanácsadó Kft. kimutatta, hogy az idegenforgalmi adót beszedő települések csaknem fele nem ellenőrzi megfelelően az adófizetést, így nagyon magas – számításaik szerint átlagosan 23 százalék – a „láthatatlan” vendégéjszakák becsült aránya.⁴

Következtetések

A szakirodalom és a kapcsolódó jogszabályi környezet tanulmányozása is rámutatott, hogy az adóellenőrzési tevékenység elengedhetetlen az idegenforgalmat adóztató településeken, amennyiben a helyi önkormányzat az adóelkerülést minimalizálni, az adóbevételt pedig maximalizálni szeretné. Az ellenőrzési hatékonyság növekedése az adóbevételek emelkedését eredményezheti, ehhez az ellenőrzéseket még tovább kell fokozni, ami azonban többlet erőforrások biztosítását követeli meg (munkaerő, eszközök, stb.). Ha a településen nem érvényesül a pénzügyi források szabta korlát, az intenzívebb ellenőrzés költségigényei akkor sem feltétlenül állnak arányban az elérhető bevételnövekményekkel. Emellett nem lehet figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a túlzott ellenőrzés az önkéntes jogkövetésre is negatívan hatna. A hatósági jelenlét tehát oda szükséges összpontosítani, ahol tetten érhetők a szándékos visszaélések és a vizsgálatok preventív erővel is bírnak. Az adóhatóságnak az erőforrásait a célszerűség és a gazdaságosság szempontjait érvényre juttatva kell felhasználni. Az ellenőrzési terveket és irányokat pedig úgy kell meghatározni, hogy az adózókat az önkéntes jogkövetésre ösztönözze, még ha csak az ellenőrizhetőség tudatával is, hiszen ez nem csak az adóhatóságnak, hanem az adóalanyoknak az érdekeit is egyaránt szolgálja.

Az interjúk készítésekor arról is sikerült megbizonyosodni, hogy az önkormányzatok NTAK rendszerhez való hozzáférése támogatni fogja az adóellenőrzési tevékenységet, amennyiben történnek olyan fejlesztések, melyekkel bővílni fog a hozzáférhető adatok köre. Ugyanis jelenleg csak a vendégéjszaka-számok kérhetők le, azok is csak naponkénti külön lekérdezéssel, összesített, szűrhető adattáblák nem állnak rendelkezésre. Emellett egyéb adatok (vendégekre vonatkozóan)

sem érhető el, így jelenlegi állapotában a magán szálláshelyek vendégek könyvének kiváltására egyelőre alkalmatlan a rendszer.

Annak megítéléséhez, hogy az idegenforgalmi adóellenőrzés összességében hatékonyan folyik-e, az interjúk eredményeinek összesítésénél tapasztaltak alapján definiált (az előzőekben bemutatott) tényezők nagy száma ad támpontot. A hatékonyságra ugyanis nagyon sok korlátozó szempont hatással van, amelyek nagy része a legtöbb önkormányzat esetében egyidejűleg fennáll. Az egyes településeken fellépő korlátok és problémák arra a következtetésre vezetnek, hogy az idegenforgalmi adónak ellenőrzésére vonatkozó tevékenység országos viszonylatban nem hatékony.

GRÓF KATALIN

Felhasznált irodalom:

1990. évi C. törvény a helyi adókról
2015. évi CCXXII. törvény az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól
2017. évi CL. törvény az adózás rendjéről
- Ambrus, R. A. – Kovács, T. (2014): Adóellenőrzési eljárások változása és szerepük a jogtudatos magatartásra. In: Székely, Cs. (szerk.): Makrogazdasági döntések – hálózati szinergiák, Nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából, Nyugat-magyarországi Egyetem, Sopron, pp. 542-551.
- Belügyminisztérium (2020): 2018. évi helyi adóbevételek adónemenkénti településsoros adatbázisa. Közérdekű adatigény alapján nyújtott adatszolgáltatás.
- Boncz, I. (szerk.) (2015): Kutatásmódszertani alapismeretek. Pécsi Tudományegyetem, Pécs, ISBN 978-963-642-826-6
- Frey, B. S. – Weck-Hannemann, H. (1984): The hidden economy as an 'unobserved' variable. *European Economic Review*, Vol. 26, No. 1-2, pp. 33–53.
- Gelencsér, P. – Bokorné Kitanics, T. (2012): Szankciók hatása az adómorálra. In: Svéhlik, Cs. (szerk.): „Aktuális gazdasági és társadalmi attitűdök Magyarországon” VII. KHEOPS konferencia tanulmánykötet, pp. 150-156.
- Hunyadi, L. – Vita, L. (2002): Statisztika közgazdászoknak. Központi Statisztikai Hivatal, ISBN: 963-215-498-3

Karcagi-Kováts, A. – Timcsuk, P. (2016): Konfliktusok egy turisztikai desztinációban - hajdúszoboszlói esettanulmány. *Köztes-Európa*, 8. évf. 1-2. sz., pp. 17-29.

Kornai, J. (1990): *The Road to a Free Economy – Shifting from a Socialist System: The Example of Hungary*. W.W. Norton & Company, Inc., New York

Központi Statisztikai Hivatal (2020b): Statinfo – Tájékoztatósi adatbázis. Ágazati gazdaságstatisztikai adatbázis, statinfo.ksh.hu (utoljára megtekintve: 2020.05.08.)

Laffer, A. (2004): *The Laffer Curve: Past, Present, and Future*. The Heritage Foundation, June 1, 2004.

Magyar Államkincstár (2020): Tájékoztató a bevezetett helyi adók szabályairól. Településsoros adatbázis (utoljára megtekintve: 2020.05.14.)

Magyar Turisztikai Ügynökség (2020): Nemzeti Turisztikai Adatszolgáltató Központ <https://info.ntak.hu> (utoljára megtekintve: 2020.05..05.)

Méder, Zs. Z. – Simonovits, A. – Vincze, J. (2012): Adómorál és adócsalás – társadalmi preferenciák és korlátozott racionalitás. *Közgazdasági Szemle*, 59. évf. 10. sz., pp. 1086–1106.

Simonovits, A (2010): Adómorál és adórendszer. *Közgazdasági Szemle*, 57. évf. 6. sz., pp. 481–496.

Sipos, Á. (2015): A központi és helyi adóbevezetés gyakorlatának és az adózási morál alakulásának kölcsönhatásai. *Prosperitas*, 2. évf. 1. sz., pp. 123-143. ISSN 2064-759XII

Traxler, C. (2010): Social Norms and Conditional Cooperative Taxpayers. *European Journal of Political Economy*, Vol. 26, pp. 89–103.

Turizmus.com (2016): A települések fele nem ellenőrzi az idegenforgalmi adót bevallókat. <https://turizmus.com/szabalyozas-orszagmarketing/a-telepulesek-fele-nem-ellenorzi-az-idegenforgalmi-adot-bevallokat-1138968> (utoljára megtekintve: 2020.05.08.)

Jegyzetek

A szerző köztisztviselő, PhD-hallgató, Bük

1. Az interjúk során feltett fő kérdések a következők:

Az önkormányzatnál hogyan történik az idegenforgalmi adó ellenőrzése és milyen rendszerességgel?

Milyen jogviszonyban foglalkoztatnak idegenforgalmi adóellenőröket? Szerződésük milyen konkrét feladatokat tartalmaz? Amennyiben nem folyamatos foglalkoztatás keretében, akkor milyen gyakorisággal alkalmaznak adóellenőrt?

Jellemezze az adózói fegyelmet és az adófizetési hajlandóságot! Összességében mennyire elégedettek az adózói fegyelemmel és az adófizetési hajlandósággal? Jellemzően milyen arányú az adóhátralék?

Milyen módszereket alkalmaznak az önkormányzatnál az idegenforgalmi adóelkerülés ellenőrzésére? Milyen módszerek váltak be? Milyen gyakorisággal végzik a kollégák ezeket az ellenőrzési tevékenységeket? Mennyi energiát és erőforrást emésztene fel ezek az ellenőrzési

feladatok? Mennyire tartják őket hatékonyak az adófizetési hajlandóság növelésében?

Mi a véleményük az új NTAK rendszerről? Milyen előnyeit/hátrányait tapasztalják? Mennyire tudják majd hasznosítani az adatbázist a napi munkájukban?

Véleménye szerint milyen módon lehetne fokozni az adózói fegyelmet?

2. A jövőben a folyamatos informatikai fejlesztéseknek köszönhetően remélhetőleg az adatbázisból kinyerhető adatok köre és különböző szempontok szerinti szűrési lehetősége bővülni fog, ezáltal is támogatva az adóellenőrzési tevékenységet.

3. Szophoklész: Antigoné (710. sor), Trencsényi-Waldapfel Imre fordításában.

4. <https://turizmus.com/>

A Nyugat-Balaton másik arca

A térség szelíd turizmusa a tömegturizmus árnyékában

A szelíd turizmus nem csak a turisták létszámában és így a környezeti hatásokban mutat jelentős eltérést a tömegturizmustól mikor kis csoportok látogatása jellemző, hanem a szelíd turizmus fejlesztési irány jó lehetőség mind az időbeni-, mind a térbeli koncentráció csökkentésére. A Balaton Magyarország második leglátogatottabb turisztikai desztinációja, belöldi vendégek körében pedig az első helyet foglalja el a látogatottságban. A tömegturizmusnál jóval szerényebb nagyságrendet képviselő szelíd turizmusformák, mint kerékpározás, lovas turizmus, bakancsos turizmus, egyes vízi sportok, horgászat űzése nem feltétlen a nyári kánikulában célszerű. Mivel kedvező adottság áll rendelkezésre fenti outdoor tevékenységekhez a balatoni szezon általuk hosszabbítható, a jelenleg meghatározóan a parti településekre összpontosuló turisztikai figyelem háttértelepülésekre irányításával pedig a területi koncentráció is mérsékelhető.

E tanulmányban a Nyugat-Balaton térségének szelíd turizmusát vizsgáltuk empirikus vizsgálat keretében. E turizmusforma keretében űzött tevékenységekről, a szelíd turizmusban való részvételtől és konkrétan szelíd utazáshoz a Nyugat-Balaton térség úti célként választásáról kérdeztünk dunántúli lakosokat.

A tömegturizmus jelensége és növekedése számos környezetkárosító hatást, társadalmi és kulturális degradációt, a turizmus által generált jövedelmek egyenlőtlen elosztását, vagy épp a fejlődő országok erősödő kiszolgáltatottságát, a bűnözés terjedését okozzák. Ennek megfele-

lően egyre népszerűbbé válnak a fenti negatív hatásokat minimalizáló vagy kiküszöbölő, a fenntarthatósággal összeegyeztetett olyan turizmusformák, amelyek természeti és társadalmi értelemben is kiegyensúlyozott fejlődést tesznek lehetővé. A tömegturizmus alternatívájaként a szelíd turizmusra a szakirodalomban számos többé-kevésbé rokon értelmű fogalom használatos, melyeket Aronsson és Sandell (1999) az alábbiaként összegez: alternatív turizmus, fenntartható turizmus, szelíd turizmus, lágy turizmus, kis létszámú turizmus, zöld turizmus, ökoturizmus. Ezek a fogalmak sok szempontból fedik egymást, de a fenntarthatóság mértékét és módját némileg eltérő módon közelítik (Mowforth & Munt, 2003). A szelíd és kemény turizmus témáját taglalva a hard tömegturizmussal szembeállítva ismerhetjük meg a szelíd turizmus fő ismérveit, alapfilozófiáját (1. táblázat).

A tömegturizmus káros hatásai között megkülönböztetünk: természeti, környezeti, gazdasági és erkölcsi szinteket. A tömegturizmus káros hatásait fokozza az idényszerű jelleg, mert a szezonálitáshoz nem tud jól alkalmazkodni az infrastruktúra. A Puczko-Rátz (2002) által felsorolt káros hatások minimalizálására törekvő turizmusformák gyűjtőneve – az általunk is használt - szelíd turizmus. Beletartozik az ökoturizmus, viziturizmus, bakancsos turizmus, kerékpárturizmus, lovas turizmus, falusi turizmus, erdei iskola, ha filozófiájában követi, hogy a fenntarthatóságra törekszik (WTO, 2000), ezért kis létszámú csoportok számára kínál autentikus élményt s nem iparszerű tömegturisztikai terméket. Az ökoturizmus megvalósítható védett területen – például nemzeti parkjainkban - (OÖS, 2008), de fejlesztése lehetséges nem védett területen is.

A szelíd turizmus nem csak a turisták létszámában és így a környezeti hatásokban mutat jelentős eltérést a tömegturizmustól mikor kis csoportok, családok, baráti társaságok látogatása jellemző, hanem a szelíd turizmus fejlesztési irány jó lehetőség mind az időbeni-, mind a térbeli koncentráció csökkentésére. A Balaton Magyarország második leglátogatottabb turisztikai

1. táblázat: A kemény tömegturizmus és a szelíd vagy lágy turizmus fő ismérvei

Kemény turizmus	Szelíd vagy lágy turizmus
tömegturizmus	egyéni, családi utazás, barátokkal történő utazás
keves idő	sok idő
gyors közlekedési eszközök	célszerű, esetleg lassú közlekedési eszközök
fix program	spontán döntések
külső irányítás	belső irányítás
importált életstílus	a vidéken szokásos életstílus
„láttnivalók”	élmények
kényelmes és passzív	fárasztó és aktív
keves vagy egyáltalán semmi szellemi előkészítés	előzetes foglalkozás a meglátogatandó országgal
idegennyelv tudás nélkül	nyelvtanulás
főlény érzése	tanulás öröme
bevásárlás („shopping”)	ajándékokat hozni
szuvenírek	emlékek, feljegyzések, új ismeretek
fényképezgetés és képeslapok	fotózás, rajzolás, festés
kíváncsiság	tapintat
hangos	csend

Forrás: Kaspar, C. – Fekete M., 2006 p: 110.

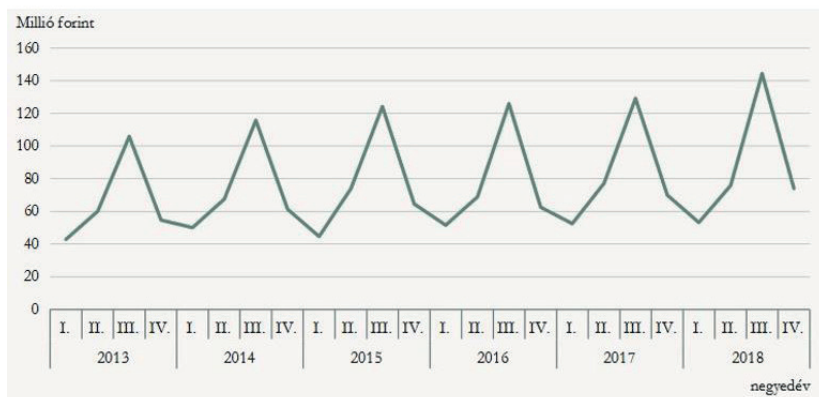
desztinációja. Belföldi vendégek körében pedig az első helyet foglalja el a látogatottságban. Így a Balaton szempontjából kedvező, ha hosszabbodik a szezon, és a jelenleg meghatározóan a parti településekre összpontosuló turisztikai figyelem a háttértelepülésekre is irányulva megoszlaná a területi koncentrációt mérsékelve.

Jelenleg a magyarországi turizmust erős szezonáltság jellemzi, évről évre a turisztikai kiadások mintegy 40%-a a III. negyedévben realizálódik (1. ábra) (KSH, 2019). A legtöbb vendég július-augusztus hónapban érkezik. A Balatoni turizmusnál sincs ez másként. Rátz (2006) kutatásában a megkérdezettek több, mint 70%-a nyaralt júliusban vagy augusztusban a Balatonparton (2. ábra). Fontos lépés lenne a két hónapos balatoni szezon elnyújtása, hosszabbítása. A szelíd turizmusformák, mint kerékpározás, lovas turizmus, túrázás, bakancsos turizmus, vízi túrák, horgászat épp azok a tevékenységek, melyek üzése nem a nyári kánikulában célszerű.

A szelíd turisztikai tevékenységek sokszínűsége

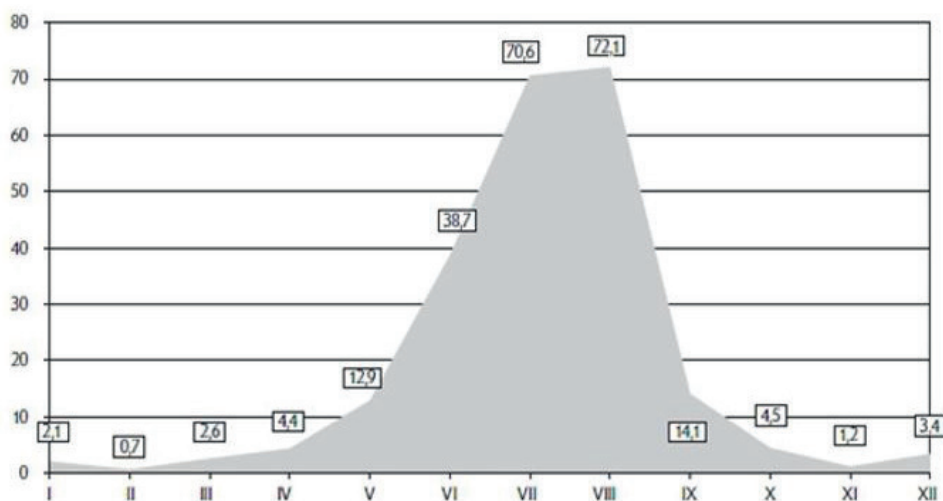
Az urbanizáció növekedésével egyre nagyobb az igény a természetjárásra, mely során az emberek kiszakadnak a városi környezetből, hogy természetes környezetben töltsék az időt. A túra már komolyabb fizikai és pszichés testedzést, teljesítményt jelent, mint a természetjárás. „A természetjárás leggyakoribb módja a gyalogos túrázás, de számos ága van. Ide tartoznak a vízitúrák, sítúrák”, kerékpár-, lovas- vagy épp barlangtúrák, de még a hegymászás is, melyek fizikai igénybevétellel járó, inkább csoportos túrák (OFI, 2015). Mivel ilyenkor vendégségbe megyünk a természetbe, a természetjárásnak megvannak a maga szabályai, a „turista tízparancsolata”, mely a szelíd turizmusra különösen igaz. E szabályokat -, hogy legyünk körültekintőek, vigyázzunk egymásra és a környezetre - 1918. november 29-én hirdette ki a Magyar Turista Szövetség soproni első vándorgyűlésén (Kunos, 2013).

1. ábra: A lakosság turisztikai célú kiadásai a többnapos belföldi utakon

Forrás: KSH, 2019 p: 9.

2. ábra: A balatoni üdülések időbeni megoszlása, 1999-2004 (%)

Forrás: Rátz, 2006

A nemzetközi trendekkel párhuzamosan hazánk turizmusában is megfigyelhető az aktív turisztikai szolgáltatások iránt egyre növekvő igény, ami a turisták utazási szokásaiban, utazásaik alatt végzett tevékenységeikben visszatükröződik. Az aktív turizmuson belül a kerékpározás, természetjárás és túrázás kiemelt helyet foglalnak el (Sulyok – Magyar, 2014), de egyre népszerűbb a vízi turizmus, a lovaglás, a golf, a horgászat, a vadászat és az egyéb szabadidős sport tevékeny-

ségek (például kalandturizmus, extrémturizmus) is, melyek igen széles köréhez lehetőséget kínál a Balaton és jelen tanulmányban vizsgált Nyugat-Balaton térsége.

Keszthely környéki aktív szelíd turisztikai lehetőségek

Keszthely vonzáskörzetében, valamint a Keszthelyi hegységben számos **túraútvonal** közül választhatunk. Néhány közülük: Darnay - Doronyi Béla emléktúra útvonal (12 km),

források útjain a Keszthelyi hegységben (10,5 km), Láz - hegyi földtani barangolások (7,5 km), Hévízi-tóforrás vándorlástörténeti sétaút (18,5 km). De érinti a térséget az ország leghosszabb és legismertebb túraútvonala, az **Országos Kék Túra** útvonala is a Tapolca-Keszthely, Keszthely-Sümege szakaszai révén. 1938-ban Szent István király halálának 900. évfordulójára született meg ez az akkor még 910 km-es, nem csak hazai viszonylatban kimagasló, hanem Európában is első, hosszútávú országos túraútvonal. A Millecentenárium éve (1996) ért össze a Kék túra nyugati és keleti vége, teljes egészé téve ezzel az Országos Kék-túrát (OFI, 2015).

Keszthelykörnyéke igazi **kilátónagyhatalom**. Itt találjuk a gyenesdiási Nagy-réten a Festetics kilátót, tőle keletre a Pető-hegyen 355 méteren a Berzsenyi-kilátót, a Vas-hegyen a Kitaibel-kilátót, Balatonyöröknél a Bél Mátyás kilátót és a Batsányi kilátót. A Keszthelyi-hegység legmagasabb pontján 408 méteren pedig a Padkúti kilátó áll. Kilátópontként közismert a Szépkilátó Balatonyöröknél, de úti célként választhatjuk a Rezi- és a Tátika vár romjait, vagy a Sztúpát, a Balaton-Felvidéki Nemzeti Park bemutatóhelyeinek valamelyikét, mint például Kotsy-vízimalom, Kis-Balaton látogatóközpont, Fekete István emlékhely.

A Keszthelyi hegység gazdag növény- és állatvilágát, geológiai sajátosságait izgalmasan bemutató **tanösvényeket** is szép számban találunk itt: Pele Apó ösvénye (Balatonyörök és Balatonederics között), Hévíz – Berki sétaút, Medvehagyma Tanösvény (Vállus, a Cseresznyés-völgy és a Láz-hegy nevezetességeit mutatja be), Dolomit tanösvény (Gyenesdiáson), Kovácsi-hegy tanösvény (Zalaszántónál).

A terület nemcsak a gyalogtúrák kedvelőinek, hanem a kerékpározás rajongóinak is kedvez, hiszen 185 km **kerékpárút** hívogat. A Balaton körüli kerékpárút mellett neves túrák: a Kis-Balaton Körtúra (keszthelyi vagy hévízi kiindulóponttal 66 ill. 42 km), hegyek-völgyek között a Keszthelyi-hegységben (47 km), Bakonyerő túra (30 km) valamelyikét is választhatjuk.

A hegység területén több **barlang** is található, többek között a Cserszegtomaji kútbarlang és a Balatonederics közelében fekvő Csodabogyós

barlang. Ez utóbbi a Balaton-Felvidéki Nemzeti Park szakemberei által vezetett barlangtúra keretében tekinthető meg.

A **vízitúra** lehetőségei álló- és folyóvízen is adottak. A keszthelyi városi strandon kajak-kenu pont várja szolgáltatásaival a Balatonon vízitúrázókat. De részt vehetünk a Hévízi-csatorna vízitúrán vagy a Kis-Balaton vízitúrán a Diás-szigetre.

A Festetics család lovasmúltja (Európa-szerte híres versenyló lötenyésztése, az 1870-ben Berzencéről Keszthelyre áttelepített telivér ménes) okán nem meglepő, hogy a Festetics György által 1797-ben alapított Georgikon falai között is komoly hangsúlyt helyeztek a lötenyésztésre, lovaglás oktatására. A keszthelyi **lovastúráknak** és versenyeknek ma is egyik bázisa a Georgikon Lovasiskola, de magán lovardák is szép számmal képviselik magukat a térségben. A hagyományos lovas túrák mellett itt a társaságok kényelmes lovaskocsis túráira is mód van a Horse Based Tourism szervezésében (Festetics kastély, 2020). Keszthelyen és vonzáskörzetében négy **lovasfogatos utazás** érhető el: „A keszthelyi-hegység természeti értékeinek nyomában” elnevezésű túra, a „Festetics kör”, „A keszthelyi térség kulturális gyöngyszemei” és „A zalai betyárok nyomában” túra a Kis Balaton Látogatóközpont és Fenékpusztá érintésével. A túrákhoz szükséges képzett fogatlovakat és szakembereket a Georgikon Lovasiskola, míg a 8 személyes, modern technikával felszerelt középkori hangulatot idéző postakocsit a Helikon Kastélymúzeum biztosítja a túrákhoz (Festetics kastély, 2020).

Szelíd turizmus kérdőíves felmérés

Anyag és módszer

A választott primer vizsgálati módszer a leíró kutatások strukturált közvetlen megkérdezési módszere, mivel ezzel a módszerrel sokféle kérdést lehet feltenni és a kérdőbiztosos megkérdezés esetén magas a válaszadói hajlandóság. A kérdőíves megkérdezésre 2019. II. negyedévében került sor. Az ún. takarékos mintavétellel a számunkra könnyen elérhető dunántúli felnőtt lakosságból kerültek ki a válaszadók, akik megfeleltek azon szűrőkérdésnek, hogy az elmúlt egy évben legalább egy belföldi- vagy külföldi utazáson részt vettek. Átlagosan minden máso-

dik (2,11) megszólitott tartozott a célcsoporthoz, s vált válaszadóvá. A kérdőívben előszeretettel használtunk a válaszadók számára könnyen érthető 5 fokú likert skála, a kérdőív végén pedig demográfiai kérdések szerepeltek. A kiértékelés SPSS 22. statisztikai programmal történt Malhotra és Simon (2009) munkájának felhasználásával, az elemzéshez egyszerű leíró statisztikákat, gyakorisági megoszlásokat, az adatsorok

összefüggés vizsgálatához keresztábrát, varianciaelemzést és korrelációs számítást használva.

A minta rövid bemutatása

A válaszadók 51%-a férfi, 49%-uk nő volt (2. táblázat). 34,5% 18-30 év közötti, 36,5% 31-45 éves, 23% 46-60 év közötti és a válaszadók 6%-a 60 év feletti. A megkérdezettek körében a városiak 69%-os túlsúlya figyelhető meg (49,5% városban, 12% megyeszékhelyen és 7,5% fő-

2. táblázat: A minta demográfiai jellemzői

NEM	%	ÉLETKOR	%
Férfi	51	18-30 közötti	34,5
Nő	49	31-45 közötti	36,5
	100	46-60 közötti	23,0
		60 fölötti	6,0
			100
FOGLALKOZÁS	%	ÁGAZAT	%
vezető	8,0	ipar	20,5
alkalmazott	50	mezőgazdaság	7
vállalkozó	13,5	kereskedelem	21
tanuló	19	idegenforgalom	18
nyugdíjas	6	egészségügy	6,5
munkanélküli	2	oktatás	15,5
GYEsen GYEDen van	0,5	egyéb	11,5
háztartásbeli	1		100
	100		
LEGMAGASABB ISKOLAI VÉGZETTSÉG	%	TÁRSADALMI CSOPORT	%
8 általános	3	elit	2
szakmunkás bizonyítvány	16	felsőközép réteg	15,5
érettségi	51,5	középréteg	61,5
diploma	29,5	alsóközép réteg	15
	100	munkásosztály	5
		deprivált	1
			100

Forrás: saját kutatás

városban élő révén). A vidéki, rurális lakosságot 12% községben és 19% falun élő válaszadó képviseli. A legmagasabb iskolai végzettsége 51,5%-nak érettségi, 29,5% diplomás, 16% szakmunkás bizonyítvánnyal és 3% 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezik. A megkérdezettek 50%-a alkalmazott, 19% tanuló, 13,5% vállalkozó, 8% vezető, és 6% nyugdíjas. 4 munkanélküli, 2 háztartásbéli és egy GYES-en tartózkodó válaszadó is akadt. Mindenkit önbesorolásra kértünk, hogy melyik társadalmi rétegbe tartozik. Ez alapján a megkérdezettek 2%-a sorolta magát az elit, 15,5% a felsőközép rétegbe, 61,5% a középrétegbe, 15% az alsóközép rétegbe, 5% a munkásosztályba és 1% jelölte, hogy deprivált.

Az empirikus vizsgálat eredményei

A legalább évi egy utazáson résztvevő válaszadóink körében a leggyakoribb (47,5%) az évi 2-3 utazás. 26,5% 4-9 alkalommal, 14,5% az elmúlt 365 napban egy alkalommal, míg 11,5% 10 vagy annál több alkalommal vett részt az elmúlt évben utazáson. A megkérdezett nők és a férfiak utazási gyakoriságában statisztikai eltérést nem tapasztaltunk.

1-5-ös skálán az tapasztaltuk, hogy a megkérdezettek számára 4,33-as átlaggal kiemelten fontos a környezet megóvása. Ahogy átlag feletti 3,5-es érték adódott a főszereponon kívüli utazás preferálására, valamint 4,19-es átlag adódott a nem szervezett, hanem egyéni családi vagy baráti társasággal történő utazások kedveltségére, mely mind pozitívan képes hozzájárulni, hogy akár csak alkalmilag szelíd turisták legyenek. A megkérdezett 200 fő a kerékpározás (3,45), túrázás (3,43), természetjárás (3,42) és kilátó felkeresés (3,3) természet közeli szabadidős tevékenységeket szereti leginkább űzni (1-5-ös skálán mért átlag alapján).

Míndezek nyomán tán nem is meglepő, hogy a megkérdezettek 80%-a (160fő) vett már részt szelíd turizmushoz sorolható utazáson (nem téve különbséget alkalmi és ízig-vérig szelídturista között).

A felmérés szerint a szelíd turizmuson résztvevők (1%-os szinten) szignifikánsan jobban kedvelik és gyakrabban űzik az alábbi szabadidős tevékenységeket: természetjárás, túrázás, Nemzeti Park (NP) látogatóközpont-, illetve bemutatóhely megtekintés, NP felkeresés, tanösvény

bejárás, kilátó felkeresés, mint a szelíd turisztikai utazáson részt nem vevők (3. ábra). A kerékpározás szabadidős tevékenységnél szelíd turizmustól függetlenül egyformán magas 3,45-ös kedveltséget tapasztaltunk. Öt szabadidős tevékenységnél pedig nem teljesült az ANOVA előfeltétele, a normál eloszlás.

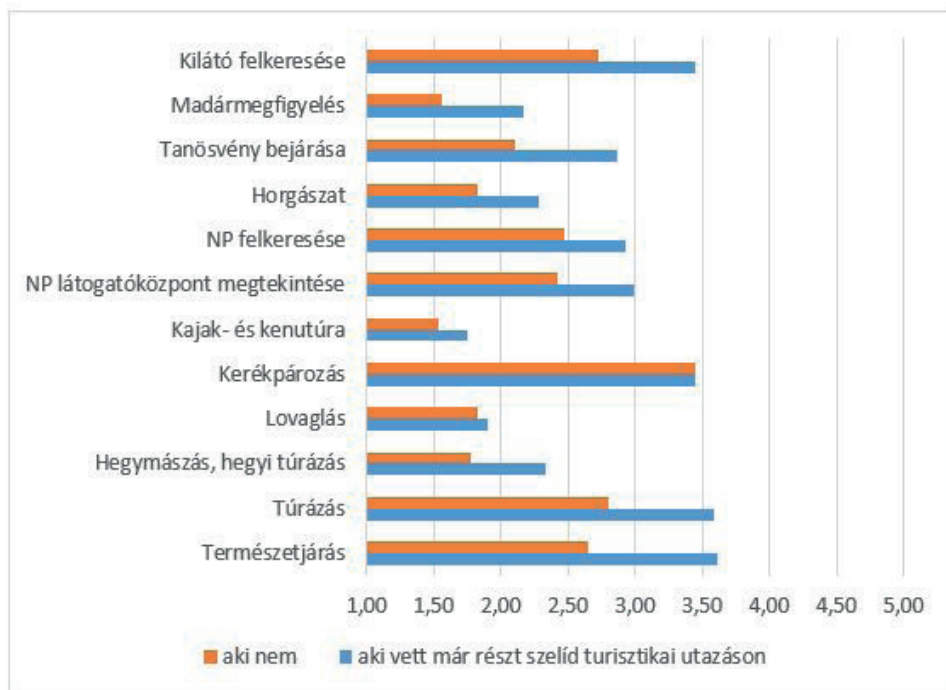
A válaszként kapott tevékenységeket összesen 100%-nak véve a három leggyakoribb tevékenység szelíd utazások során a túrázás, kerékpározás és természetjárás (4. ábra), mely a válaszok alapján a tevékenységek kicsit több, mint 50%-át (50,45%) adja. Szelíd turistaként végzett tevékenységek százalékában: 19,3%-ban túráznak, 17,11%-ban kerékpároznak, 14,04%-ban a természetjárást részesítik előnyben, 10,53%-ban kilátót, 9,65%-ban Nemzeti Parkot keresnek fel, 9,21%-ban horgásznak és a további tevékenységek – mint például a hegymászás, lovaglás - 6% alatti arányt képviselnek.

Mint megtudtuk, a megkérdezettek 80%-a vett már részt szelíd turizmushoz tartozó utazáson, akiknek 86,25%-a (138 fő) a Nyugat-Balaton térségében is járt már szelíd turizmus motívációval. Vagyis a megkérdezettek 69%-ának kifejezetten a Nyugat-Balaton térségéből is van szelíd turistaként szerzett emléke.

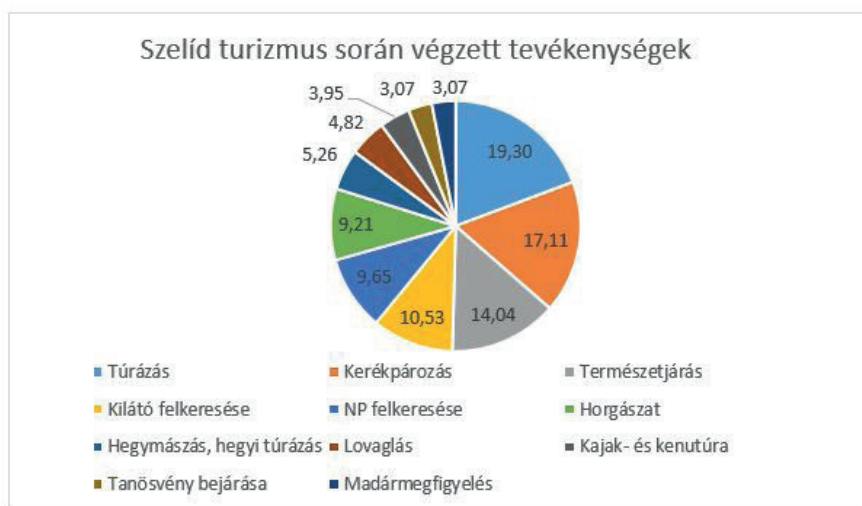
A Nyugat-Balaton térség adottságai mentén válaszadóink legjellemzőbb tevékenységei százalékos megoszlásban: 24,18% kerékpározás, 23,53% túrázás, 14,38 természetjárás, 9,15% horgászat, 6,54% kilátó felkeresése, 5,88% Nemzeti Park felkeresése, 4,58% tanösvény bejárás és madármegfigyelés (5. ábra). A térség adottságai ellenére a kajak és kenutúra csak 3,27%-os arányt képvisel. A kerékpározás és túrázás azonban magasabb arányt képvisel a Nyugat-Balatonnál, mint általában a szelíd turizmusból és így a természetjárással együtt a három legkedveltebb tevékenység 62,09%-át teszik ki a Nyugat-Balatonnál szelíd turistaként végzett tevékenységeknek, a korábbi 50%-hoz képest.

Válaszadóink 80%-a vett már részt szelíd utazáson – ugyan lehet, hogy csak alkalmi jelleggel, - de vajon a jövőbeni részvételi szándék hogyan alakul? Mekkora a valószínűsége, hogy szelíd turizmushoz sorolható utazáson részt fog venni? Kellő optimizmusra ad okot, hogy 62,5% részt kíván venni („valószínű” és „nagyon valószínű”

3. ábra: A szabadidős tevékenységek üzésének kedveltsége 1-5-ös skálán

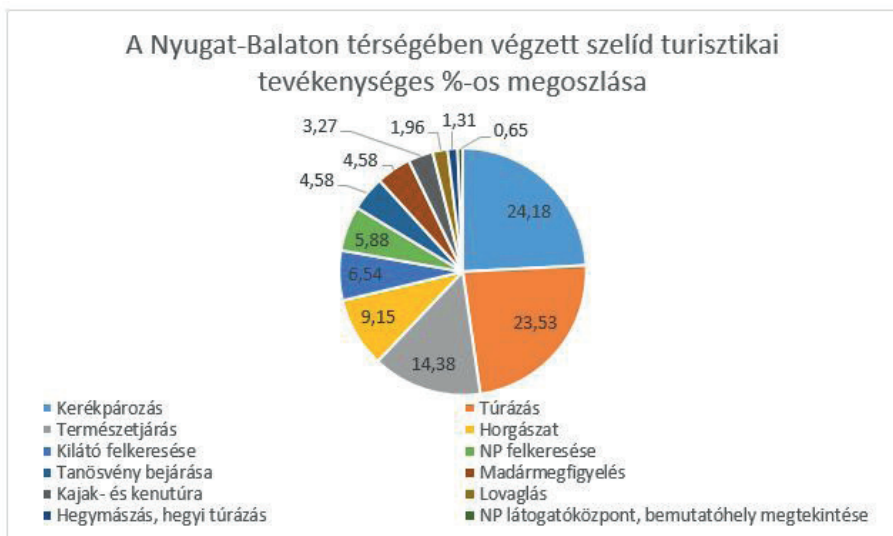

4. ábra: A megkérdezettek által szelíd turizmus során végzett tevékenységek százalékos megoszlása

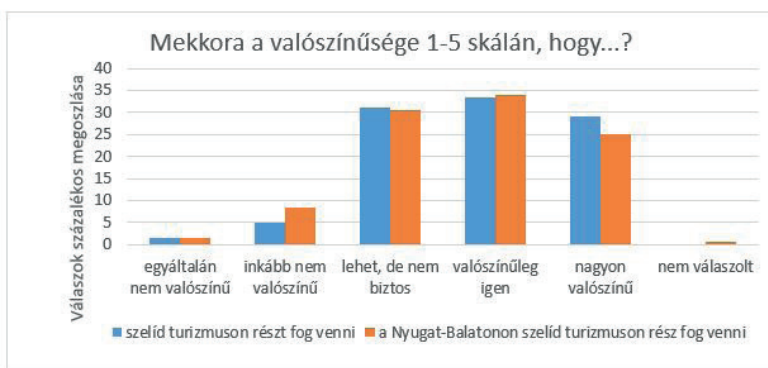
Forrás: saját vizsgálat

5. ábra: A megkérdezettek Nyugat-Balaton térségében megvalósult szelíd utazásai során végzett tevékenységek százalékos megoszlása

Forrás: saját vizsgálat

6. ábra: Jövőbéli részvételi szándék szelíd turizmusban

Forrás: saját vizsgálat

választ adva), 31% azt válaszolta, hogy lehet, de nem biztos, 6,5% a nem valószínű (ebből 1,5% egyáltalán nem valószínű) választ adta (6. ábra). A 31%-nyi bizonytalan meggyőzése és a kétszer ekkora táborot alkotó 62,5% jövőbéli szelíd turista számára elengedhetetlen a szelíd turisztikai kínálat, a programlehetőségek megismertetése. E megkedveltetési folyamatban fiatal korban fontos

szerep hárul az oktatási intézményekre és tanulmányi kirándulásaikra, a szülői példamutatáson túl. E 62,5% jövőbéli szelíd turista táborától csupán 3,2%-kal maradnak el a Nyugat-Balaton térségébe tervezett szelíd turisztikai utak, mely nagy lehetőséget rejt a Balaton térségében oly vágyott szezonhosszabbításhoz.

3. táblázat: Keresztábra összefüggés a nem és a szelíd turizmus között

	Vett-e már részt szelíd turizmushoz sorolható utazáson?		Volt már a Nyugat-Balaton térségben szelíd turizmushoz sorolható utazáson?	
	igen	nem	igen	nem
Férfi	81,40%	18,60%	67,60%	32,40%
Nő	78,60%	21,40%	70,40%	29,60%

Forrás: saját vizsgálat

Szelíd turisták demográfiai sajátosságainak vizsgálata

A két nem között nincs eltérés a szelíd turizmusban való részvételben, 3%-nál kisebb eltérést tapasztaltunk a nők és férfiak között a 200 válasz alapján (3. táblázat).

Ahogy e tevékenységhez korábban a Nyugat-Balaton térségét választók is vegyesen mindkét nemből, nagyon hasonló arányban kerülnek ki.

A szabadidős tevékenységek között akadnak olyanok, melyek adott nemre jellemzők. A horgászat például a férfiakra sokkal jellemzőbb, mint a nőkre. A hegymászásnál, hegyi túrázásnál nemi preferencia nem igazolódott, de a nők 51,5%-a adta az egyáltalán nem jellemző választ, míg a férfiaknál ugyanez 31,4% válasza volt. A többi szabadidős tevékenység (szinte egyáltalán) nem tér el a két nem esetében. Ahogy az egyéni, családi vagy baráti utazáson való részvételt és a környezet megóvásának fontosságát sem befolyásolja a nem.

Nem meglepő mód megfigyelhető az a tendencia, hogy az életkorral növekszik a szelíd turizmuson már résztvevő válaszadók aránya (4. táblázat), ez ugyan nem szignifikáns (Khi-négyzet 0,265). Hasonló megfigyelhető a Nyugat-Balaton térségében szelíd turistaként már megfordulók körében.

Roppant izgalmas tapasztalat, hogy a kerékpározás és kilátó felkeresés egyáltalán nem korfüggő. Ellenben a fiatalabbak nagyobb arányban végzik a természetjárás, túrázás és lovaglás tevékenységet szelíd turizmus keretében, mint az idősek. A hegymászás pedig a 18-30, illetve 31-45 év közötti korosztályra jellemző.

A különböző ágazatokban dolgozók szelíd turizmuson való részvételében nem igazolódott statisztikai eltérés. Az ipar-, kereskedelem-, mezőgazdaság- és idegenforgalom területén dolgozók között (82,4-83,3%) szinte nincs eltérés, csak az egyéb (az IT, államigazgatás, igazságügy, rendészet) területen dolgozóknál tapasztaltunk alacsonyabb (76,9%) részvételt szelíd turisztikai utazáson. Az egészségügyben dolgozók vettek a

4. táblázat: A kor és a szelíd turizmus keresztábra összefüggése

Kor	Vett-e már részt ilyen szelíd turizmushoz sorolható utazáson?		Vett-e már részt szelíd turizmushoz sorolható utazáson a Nyugat-Balaton térségében?	
	igen	nem	igen	nem
18-30 éves	71,90%	28,10%	59,40%	40,60%
31-45 éves	82,20%	17,80%	72,60%	27,40%
46-60 éves	82,60%	17,40%	73,90%	26,10%
60 év fölötti	91,70%	8,30%	83,30%	16,70%

Forrás: saját vizsgálat

legmagasabb arányban (90,9%) részt szelíd turizmuson, őket követik az oktatásban dolgozók 89,5%-a. Így 76,9 és 90,9% között mozog adott ágazatban a szelíd turisták aránya, mely olyannyira nem szignifikáns, hogy Pearson féle Khi négyzet 0,94.

Örömteli hír, hogy a társadalmi helyzet sincs hatással a szelíd turizmusra. Sokan a szűk pénztárcájúakkal azonosítják a szelíd turistákat, de erre rácafol az alábbi 6. táblázat.

A településforma (és méret) illetve a szelíd turizmus között nem igazolódott összefüggés. Minden településformáról van követője a szelíd turizmusnak. Azaz nem igazolódott, hogy elsősorban a városban élőkre lenne jellemző. Ellenben a település és a legmagasabb iskolai végzettség között 1%-on szignifikáns ($\chi^2=37,479$; $df=8$; $p=0,000$) összefüggés adódott (7. táblázat). A két változó között közepesen erős kapcsolatot igazol Phi, melynek értéke 0,44.

Ahogy a legmagasabb iskolai végzettség és az évi utazások száma között is szignifikáns kapcsolat adódott ($\chi^2=13,907$; $df=6$; $p=0,031$). A magasabb iskolai végzettséggel nő az évenkénti átlagos utazásszám (8. táblázat). Vizsgálatunkban ugyan nem kérdeztünk jövedelemre, de feltételezhetően magasabb végzettséggel magasabb átlagjövedelem, s magasabb diszkrécionális jövedelem érhető el a válaszadóinknak.

A legmagasabb iskolai végzettség és hogy szelíd turizmuson vett-e már részt a válaszadó határozottan nincs összefüggésben (9. táblázat). Az iskolai végzettség nem befolyásolja a szelíd turizmusban való részvételt és nem befolyásolja a szelíd turizmus keretében üzött tevékenységeket. Csak a horgászat és a hegymászás kivétel ez alól - bár itt sincs szignifikáns eltérés, de - tendenciában előbbinél alacsonyabb iskolai végzettséggel magasabb, míg utóbbinál épp fordítva alacsonyabb a részvételi arány.

A foglalkozás és a szelíd turizmuson való részvétel között nem igazolódott összefüggés. Ellenben a foglalkozás és, hogy a Nyugat-Balaton térségében járt már szelíd turizmus keretében között (Phi= 0,295 gyenge közepes, de) szignifikáns kapcsolat igazolódott ($\chi^2=16,808$; $df=4$; $p=0,02$). A Nyugat-Balaton szelíd turizmus kapcsán meglátogatók körében a vállalkozók 85,2%-kal, és a vezető beosztásúak 81,3%-kal képviselik

a legmagasabb arányt. A legalacsonyabb részvétellel a tanulóknál figyelhető meg, akiknek kisebb hányada, csak 44,7%-a vett már részt a Nyugat-Balatonon szelíd turizmuson, többségük viszont még nem.

Meglepő módon a Nyugat-Balaton térségbe szelíd turistaként való jövőbeli visszatérés-valószínűsége 5%-os szinten szignifikánsan eltér (Sig. 0,031) a különböző foglalkozású csoportoknak. Már az 1-5 skálán használt minimumértékben is tapasztalható differencia: a vállalkozók és vezető beosztásúak által használt legkisebb skálaérték a 3, a nyugdíjasok és tanulók esetében a 2, míg az alkalmazottak a teljes skálát használva adtak választ (10. táblázat). Azaz a tanulók, alkalmazottak és a nyugdíjasok esetében különösen fontos lenne a Nyugat-Balaton szelíd turisztikai értékeit megnyerésük érdekében kommunikálni.

A jövőbeli szándék: szelíd turizmuson való részvétel

Nem meglepő mód, akik korábban vettek már részt szelíd turizmuson, azok nagyobb valószínűséggel fognak újra szelíd utazáson részt venni, valamint nagyobb valószínűséggel fogják a Nyugat-Balaton térségét szelíd turistaként felkeresni (11. táblázat). A szelíd turizmuson való részvétel esetében (1-5 skálán) 4,06-os átlag áll szemben a 2,95-ös valószínűséggel. Az előfeltételeket normalitásvizsgálattal, Levele tesztel vizsgálva 1%-on szignifikáns különbség adódott, a kategóriaátlagok szignifikánsan különböznek egymástól, vagyis a szelíd turisták és szelíd turizmuson még részt nem vevők leendő részvételi szándéka eltér. Eta-négyzet 0,216 ill. 0,080 értékkel a hatás erőssége ugyan alacsony.

Akik a jövőben nagy valószínűséggel szelíd turizmuson részt vesznek, közöttük 1%-os szinten szignifikánsan nagyobb valószínűséggel fordulnak elő a jövőben a Nyugat-Balatonra szelíd turistaként utazók. A parciális korrelációnál Kendal Tau-B (0,613) közepesenél erősebb kapcsolatot igazolt.

Akik voltak már a Nyugat-Balatonnál szelíd turistaként szívesen újra szelíd turisztikai utazáson részt vesznek. 1%-on szignifikánsan eltér átlaguk. Eta-négyzet 0,156 és 0,127. Ez egy pozitív visszaigazolás, hogy szívesen újra a Nyugat-Balatonra is mennének szelíd turistaként.

5. táblázat: A társadalmi réteg és a szelíd turizmus kerettábla összefüggése

Társadalmi réteg*	Vett-e már részt szelíd turizmuson?	
	igen	nem
felsőközép réteg	87,10%	12,90%
középréteg	75,60%	24,40%
alsóközép réteg	86,70%	13,30%
munkásosztály	90,00%	10,00%

*Az önbesorolások társadalmi osztályok közül a 4 fő által megjelölt elit és 2 fő által választott deprivált réteget azon megfontolásból kihagytuk az elemzésből, mert akkor a megengedettnél magasabb lett volna az alacsony elemszámú cella.

Forrás: saját vizsgálat

6. táblázat: A település és a legmagasabb iskolai végzettség keresztáblája

	szakmunkás bizonyítvány	érettségi	diploma
főváros	0,00%	14,30%	85,70%
megyeszékhely	12,50%	33,30%	54,20%
város	13,70%	61,10%	25,30%
község	30,40%	52,20%	17,40%
falú	23,70%	60,50%	15,80%

Forrás: saját vizsgálat

7. táblázat: A legmagasabb iskolai végzettség és a szelíd turizmus keresztábla összefüggése

Legmagasabb iskolai végzettség	Vett-e már részt ilyen szelíd turizmushoz sorolható utazáson?	
	igen	nem
szakmunkás bizonyítvány	81,3%	18,8%
érettségi	76,7%	23,3%
diploma	83,1%	16,9%
Összesen	79,4%	20,6%

Forrás: saját vizsgálat

8. táblázat: A legmagasabb iskolai végzettség és az évi utazások száma összefüggés

Elmúlt évben az utazások száma	egy	2-3	4-9	10 vagy több
szakmunkás bizonyítvány	25,80%	48,40%	16,10%	9,70%
érettségi	13,70%	53,90%	23,50%	8,80%
diploma	5,20%	41,40%	36,20%	17,20%

Alacsony elemszámú cella 20% alatti (16,7%), így elfogadható.

Forrás: saját vizsgálat

9. táblázat: A legmagasabb iskolai végzettség és a szelíd turizmus keresztábra összefüggése

Legmagasabb iskolai végzettség	Vett-e már részt ilyen szelíd turizmushoz sorolható utazáson?	
	igen	nem
szakmunkás bizonyítvány	81,3%	18,8%
érettségi	76,7%	23,3%
diploma	83,1%	16,9%
Összesen	79,4%	20,6%

Forrás: saját vizsgálat

10. táblázat: Mennyire valószínű, hogy a Nyugat-Balaton térségét szelíd turizmushoz sorolható utazás kapcsán keresi fel (1-5 skálán adott válaszok)?

Foglalkozás	Átlag	Szórás	Minimum	Maximum
vezető	4,13	0,806	3	5
alkalmazott	3,61	1,048	1	5
vállalkozó	4,19	0,786	3	5
tanuló	3,61	0,887	2	5
nyugdíjas	3,75	1,055	2	5

Forrás: saját vizsgálat

11. táblázat:

Jövőbeli szándék 1-5 skálán megkérdezve	Szelíd turizmushoz vett-e már részt?	Átlag	Szórás
Mekkora a valószínűsége, hogy szelíd turizmushoz sorolható utazáson részt fog venni?	igen	4,06	0,067
	nem	2,95	0,134
Mennyire valószínű, hogy a Nyugat-Balaton térségét szelíd turizmus okán fel fogja keresni?	igen	3,87	0,075
	nem	3,18	0,147

Forrás: saját vizsgálat

Végül a kutatás korlátairól: mivel takarékos mintavétellel a felmérés nem reprezentatív, ezért a megállapítások nem terjeszthetők ki a teljes Dunántúli lakosságára.

Összefoglalás

Míg a Balaton turizmusával foglalkozó legtöbb cikk a tömegturizmust veszi górcső alá, jelen tanulmány a konvencionális turizmustól mar-

kánsan eltérő szelíd turizmussal foglalkozik a Nyugat-Balaton térségében.

A tömegturizmushoz jóval szerényebb nagyságrendet képviselő szelíd turizmusformák üzése nem feltétlen a nyári kánikulában célszerű, így a balatonai szezon általuk hosszabbítható, a jelenleg meghatározóan a parti településekre összpontosuló turisztikai figyelem háttértelepülésekre irányításával pedig a területi koncentráció is mérsékel-

hető. Napjaink utazási szokása a több rövidebb utazás azt eredményezi, hogy sokan utaznak a főszezonon kívül is, ami a szelíd turizmus egyik fontos jellemzője, hogy nem koncentrálódik egy rövid főszezonra. A természetjárás, túrázás Magyarországon régi múltra tekint vissza. Régen különösen, de jelenleg is tömegeket vonz, és nem kötődik anyagi és egyéb státuszhoz, ahogy azt kérdőíves felmérésünk egyik fontos tapasztalataként leszűrjük.

Örömteli, hogy a környezetvédelem fontossága és a főszezonon kívüli utazási hajlandóság 4,33 és 3,5 átlagait tapasztaltuk 1-5 skálán, mely pozitívan képes hozzájárulni, hogy szelíd turistákká váljunk. A megkérdezettek 80%-a vett már részt szelíd turizmushoz sorolható utazáson, nem téve különbséget az alkalmi és az izig-vérig szelíd turista között.

A szelíd turizmuson résztvevők szignifikánsan jobban kedvelik, és gyakrabban üzik a természetjárás, túrázás, NP felkeresés, tanösvény bejárás, kilátó felkeresés tevékenységeket, mint a szelíd turizmuson még részt nem vevők. A kerékpározás szabadtéri tevékenységben azonban szelíd turizmustól függetlenül 3,45-ös átlagú magas kedveltséget tapasztaltunk.

A megkérdezettek 69%-a szelíd turizmus keretében is járt már és gyűjtött emléket a Nyugat-Balaton térségben. A Nyugat-Balatonnál a szelíd turisták legjellemzőbb tevékenységei a kerékpártúra, a túrázás és természetjárás. Ezt követi a horgászat, kilátó felkeresése, NP látogatás, tanösvény bejárás, madármegfigyelés, s csupán 3,27%-os arányban jellemző a kajak és kenu túra. A megkérdezettek 62,5%-a a jövőben is tervez szelíd utazásokat, és 59,3% kifejezetten a Nyugat-Balaton térségébe is tervez szelíd turisztikai utat, ami komoly lehetőséget rejt az egyszazonú balaton turizmus szezonhosszabbításához. A 6-8 hétre datált (július-augusztus hónapi) egyszazonú turizmus a Balatonnál épp a nem konvencionális turizmusformák segítségével hosszabbodhat. A jövőbeli szelíd turizmus szándék terén 31%-ot képviselő bizonytalan válaszadóban a kedv ébresztés, meggyőzés végett elengedhetetlen a szelíd turisztikai kínálat, programlehetőségek megismertetése. E turizmusforma fiatalkori megkedveltetésében pedig különösen fontos szerep hárul az oktatási intézményekre.

A vizsgálat fontos megállapítása, hogy sem iskolai végzettségtől, sem társadalmi rétegtől, sem az ágazattól nem függ a szelíd turizmusban való részvétel. Továbbá a nemek között sincs eltérés a szelíd turizmus preferálásában. Miközben a magasabb iskolai végzettséggel nő az évenkénti utazások száma.

A Nyugat-Balaton szelíd turistaként választók foglalkozás alapján azonban szignifikánsan eltérnek. A felmérés tanúsága szerint a térséget szelíd turizmusra jellemzően a vállalkozók és vezető beosztásúak választották. A legalacsonyabb részvétel a tanulóknál volt megfigyelhető, akiknek kisebb hányada, csak 44,7%-a vett már részt a Nyugat-Balatonon szelíd turizmuson, többségük viszont még nem. (18 év felettieket kérdeztünk meg, így jelen vizsgálatban nincs a fiatal korosztály reprezentálva.) Mindezen kézenfekvő lenne a felsőoktatásban tanulók felé hirdetett szelíd tevékenységekre buzdító versenyfelhíváson keresztül változtatni. Így lehetne felénk propagálni a környék szelíd turisztikai lehetőségeit. A kihasználatlan időszakokban például kedvezményes kerékpárbérlési lehetőséggel kerékpártúrára csábítva őket elérni, hogy tanulmányuk ideje alatt megszeressék a szelíd turizmusformákat, mi több a térség sokszínű attrakcióinak felfedezése, megismerése által tanulmányuk befejezése után is joggal reméljük időnkénti visszatérésüket nem csak tömegturistaként, hanem kifejezetten szelíd utazás keretében. Végül reméljük, hogy a szelíd turizmuson keresztül egyre többen felfedezik a Balaton egy másik arcát!

LŐKE ZSUZSANNA

Köszönetnyilvánítás

Jelen kutatás az EFOP-3.6.1-16-2016-00015 azonosító számú, „A Pannon Egyetem átfogó intézményfejlesztése az intelligens szakosodás elősegítése érdekében” című projekt K1- Szelíd turizmus kutatási alprojekt anyagi támogatásával valósult meg.

A szerző a Pannon Egyetem Georgikon Karának (Keszthely) oktatója volt a tanulmány készítésekor

Felhasznált irodalom

Aronsson, L. – Sandell, K. (1999): Hely, turizmus és fenntarthatóság. *Tourismus Journal*. Lucius & Lucius, Stuttgart, 3/3: 357-378.

Festetics kastély (2020): Horse Based Tourism – HBT projekt. <http://helikonkastely.hu/hu/palyazataink/34/horse-based-tourism-hbt/> Letöltés dátuma: 2020. február 10.

Kaspar, C. – Fekete M. (2006): Turisztikai alapismeretek. BGF KVIF Budapest, (p: 189.)

KSH (2019): Helyzetkép a turizmus, vendéglátás ágazatról, 2018. p: 9. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/jeltur/jeltur18.pdf> Letöltés dátuma: 2019. november 3.

Kunos G. (2013): Turista tízparancsolata az MTSZ 2018-as megfogalmazásában. 2013.12.01. http://mtsz.org/cikk/turista_tizparancsolat. Letöltés dátuma: 2020. április 20.

Malhotra N.K., Simon J. (2009): Marketing-kutatás. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Mowforth, M. and Munt, I. (2003): Tourism and Sustainability: Development and New Tourism in the Third World, 2nd Edition. London: Routledge.

OFI Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet (2015): Az út, ami adja magát! „Kutatás-fejlesztési feladatok megvalósítása a Bejárható Magyarország Kerettanterv implementációjához kapcsolódóan,

annak bevezetéséhez, helyi alkalmazásához gyakorlatos jármód fókusszal” projekt. Szombathely. https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/1_BMO_gyalogos_Szakirodalmi_attekintes.pdf?fbclid=IwAR3qQZ8-QqHCiFPFL1f34mJ6w7j6IOONv5fAFvLzTG9DVIDzn3IS_dTZk Letöltés dátuma: 2020. március 11.

Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia (OÖS)(2008): Pannon Egyetem, Turizmus Tanaszék - Aquaprofit Zrt., Veszprém-Budapest.

Puczkó L. – Rátz T. (2002): A turizmus hatásai. Aula Kiadó, Budapest.

Rátz T. (2006): Az éghajlati és időjárási tényezők szerepe az utazási magatartás befolyásában. Turizmus Bulletin, 10. 2. pp: 42-53.

Sulyok J. – Magyar Zs. (2014): Az aktív turizmus helyzete Magyarországon. Fókuszban a kerékpározás és a természetjárás Turizmus Bulletin, XVI. évfolyam 3-4. szám pp: 15-26.

WTO (2000): A fenntartható turizmus fejlesztése. Irányelvek a turizmus tervezőinek és szervezőinek. Geomédia Szakkönyvek Piac és Elemzés. Geomédia Kiadó Rt., Budapest p: 185.

